BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIII*
B
18
NAPOLI

ex dono auctoris.
P. Francesco Colerg...

Digitized by Google

DIATRIBE.

R. P. F. M.

GABRIELIS FABRICY

S. T. D. ORDINIS PRAEDICATORUM

COLLEGII CASANATENSIS THEOLOGI

DIATRIBE

QUA

BIBLIOGRAPHIAE ANTIQUARIAE

ET SACRAE CRITICES CAPITA ALIQUOT

ILLUSTRANTUR.

RELIGIO VICISTI

ROMAE MDCCLXXXII.

PER ANTONIUM FULGONI

PRAESIDUM FACULTATE.

MONITUM.

QUum *Cl.Roſſii Operis*, *cui titulus*: Specimen Variarum Lectionum Hebr. Textus, & Chaldaica Eſtheris additamenta ex ſingulari Mſs. Codice Hebr. Bibliorum Summi Pontificis feliciſſime regnantis PII VI., notiſque Hiſtorico-Criticis, ac variis diſſertationibus illuſtratum, *Examen Theologicum*, *iubente Reverendiſſimo Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro*, *lubenter*, *uti debueram*, *ſuſcepiſſem*; *nihil antiquius habui*, *quam ut munus hoc perhonorificum diligenter & attente perficerem. Dum vero de* SPECIMINE *caſtigatiſſime edendo cogitabamus*, *mihi*, *qui Cenſoris Theologi officio fungebar*, *continuo in mentem venit de rei cuiuſpiam litterariae tractatione*, *etſi properantibus typis*, *quae ab Libri argumento non eſſet prorſus aliena*, *quidquam commentari*, *quod loco*

 eſſe

eſſe cenſurae, ſive approbationis poſſet. Conſilium meum probavit Cl. Roſſius: quod ſane amicitiae tribuo. Meam igitur tractationem DIATRIBEN *inſcripſi, eamque Roſſio ipſo humaniſſime annuente, in extremo eiuſdem* SPECIMINE *edendam putavi. Atque eo quidem cupidius, lubentiuſque putavi, quo* SPECIMEN *Roſſii dicatum, conſecratumque eſſe nomini, maieſtatique PII VI. P. M., quem Deus nobis quam diutiſſime ſoſpitem, ac incolumem ſervet, intellexiſſem; unde fore non dubitabam, ut in* DIATRIBEN *ipſam meam plurimum redundaret exiſtimationis, atque dignitatis. Amicorum autem, ut ſatis quoque facerem, aliquot* DIATRIBES *exempla, numero quidem pauciſſima, iiſdem typis ſeorſim excudenda cenſui. Quod ſi Opuſculum, licet rudi minerva ſuſceptum, non omnino diſplicet, novas dabit vires, animoſque, ut in lucem fuſius, abſolutiuſque rurſum prodeat.*

CEN-

CENSORIS THEOLOGI

DIATRIBE.

I. QUOD unum iam diu vehementer expectabamus, quodque noſtris hiſce temporibus, tota ferme Europa, virorum doctrina praeſtantiſſimorum, & votis & litteris & ſcriptis celebratum erat; nunc tandem incredibili diligentia, laboribus & vigiliis ſummis, magnis itidem pecuniis, coeptum cernimus; confidimuſque fore, ut brevi perficiatur. Nam ea florent, vigentque ſtudia, quae, dici vix poteſt, modo qua decet verecundia excolantur, ſobrie, caſte, ſančteque tractentur, quantum librorum ſacrorum veteris

Teſtamenti αὐθεντίᾳ ac dignitati lucem affundere queant, atque integritati. Quae, & quanta ſint haec ſtudia, nemo eſt qui non agnoſcat, niſi bonarum litterarum iniquus aeſtimator.

Haec multis alibi data opera ediſſeruimus (1). Quibus autem criticis praeſidiis cum vetuſtiorum Verſionum, tum manuſcriptorum Codicum Hebraico-Biblicorum ope, ſparta haec bene ornari & naviter poſſit, eaque ſane erga τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ſive *Eloquia Dei* reverentia, quae ſuprema nobis lex ſit, numquam poſthabita, abunde, ut arbitror, ibidem diſputatum a me eſt, exemplisque, nime mea fallit opinio, ſat luculentis demonſtratum. Quas praeterea eruditi viri, hoc praeſertim & elapſo ſaeculo, ea in critices ſacrae parte vel animo conceperant, vel tentarant lucubrationes, vel denique ſuſceperant, copioſe

(1) In Opere cui titulus: *Des Titres primitifs de la Révélation, ou Conſidérations Critiques ſur l'Intégrité du Texte Original des Livres Saints de l'Ancien Teſtament; dans lesquelles on montre les avantages que la Religion & les Lettres peuvent retirer d'une nouvelle édition de ce Texte comparé avec les Manuſcrits Hébreux, & les anciennes Verſions Grecques Latines & Orientales. A Rome* 1772. Tomi II. in 8. paſſim.

pioſe eodem in libro enarravimus (1). Quod ſi doctorum virorum, Houbiganti in primis, & Kennicotti, aliorumque labores criticos aliqua notavimus cenſura; quiſque exiſtimet vehementer velim, non voluntate laedendi quemquam, (aliter namque comparati ſumus) non carpendi prurigine, ſed id eo ſane & uno conſilio factum a nobis eſſe, quo divinorum Eloquiorum ſanctitatem, auctoritatemque, quinetiam integritatem, quam vocant *eſſentialem*, tueremur.

Profecto dum quidam critici viri, modo veteres Interpretes, modo libros Hebraico-Biblicos manuſcriptos cum Textu Hebraeo vulgato invicem perpetuo committentes, eo tandem revolvuntur, ut, ſi poſſint, efficiant ſacro in eodem Codice maxima & prope innumera eſſe vulnera; quid autem eſt, niſi hoc eſt ſanctiſſimi libri fidem in diſcrimen vocare, profaniſque hominibus arma porrigere, quibus Hebraica Veritas impetatur? Verum de his fortaſſe, ſi otium ſuppetet, infra erit aliquis etiam dicendi locus.

Hui-

(1) Ibid. *Diſcours préliminaire*, pag. CCVII. ſeqq., & Tom. II. pag. 329. ſeqq. & in notis.

Huiuſce generis Criticorum cavillationes haud pertimeſcamus. Horum ego, etſi multorum de manuſcriptis Codicibus Hebraicis, deque hodierni Textus editi ſtatu commentarios & diſquiſitiones perlegerim, nullum tamen memini offendiſſe me, qui ipſam librorum ſacrorum integritatem, quam dixi *eſſentialem*, velit, nolit, non admittere cogatur. *O magna veritatis vis*, utor Tullii verbis (1), *quae contra hominum ingenia .... ſe per ſe ipſam defendat*! Quae hi homines critici tanta animorum contentione & aeſtu cauſantur in vulgato Hebraico Textu vulnera; ea, inquam, menda ingentia & ſine numero & ſummi momenti (quod centies ad nauſeam uſque repetit Kennicottus) talia non ſunt. Quod ſane amplior cognitio Codicum (2) Hebraeo-Biblicorum, atque collatio maiorem in lucem ponet.

Quum

(1) *Oratio pro M. Caelio* num. 26 oper. Tom. VI. edit. Genev. 1745. pag. 116. 117.

(2) Scio equidem doctiſs. Iacobum Martorellum, *de Regia Theca Calamaria* lib. I. cap. III. pag. 259. edit. 1. Neapolit. 1756. in eruditos viros non una vice acriter invehi, qui de Mſs. libris differentes, hos ſemper appellant *Codices*: ſed inficetiſſime, ut idem Martorellus exiſtimat, & Senecae in primis teſtimonio nixus docet Codices nuſquam

Quum igitur ſacra venerandae antiquitatis monumenta, quae e temporum naufragio ad nos, ut ita dicam, enatarunt, noſtra permagni interſit, diligenter, attente, conſiderateque perſcrutari; quibus voluminum Hebraicorum veritas maxime comprobetur; eruditis viris gratulari ſatis non poſſumus, quod in manuſcriptorum Codicum Hebraeo-Biblicorum notitiam promovendam, amplificandamque curas omnes, atque cogitationes ſuas contulerint, conferreque pergant.

Id aetatis doctorum virorum, qui in hoc genere verſati ſunt, veſtigia premens Cl. Ioannes Bernardus de Roſſi, ſi quis de his ſtudiis bene eſt meritus, profecto ille ipſe eſt, qui prae-

quam ſignificaſſe privatorum libros, aut menbranas, ſed tantum publicas tabulas, ſive ſyngraphas, inſtrumenta cauſarum & litium, ſtipulationum, aliorumque contractuum, tabulas teſtamentarias, nuptiales, edicta praetorum, atque interdicta; imo quae barbare *publica documenta* cauſidici viri appellant. Paucis dicam: vult omnino vocem τῦ *Codicis* pro quovis genere librorum ab elegantioris aevi ſcriptoribus numquam adhibitam fuiſſe. Quamquam haec a Martorello erudite exponuntur, ego vero utraque voce *Codicis* & *Libri* aut *Voluminis* promiſcue utar; etenim ab iure & norma loquendi viris eruditiſſimis hodie probatiſſima recedere quaedam mihi religio eſt.

praeterquamquod multa de rebus ad litteras omnes Hebraicas ſpectantibus egregia ediderit Opuſcula, hanc praecipuam adeptus eſt laudem, quod in manuſcriptis Codicibus, in primis Hebraico-Biblicis, detegendis, colligendis & illuſtrandis, non modo diligens, ſed iiſdem, tanto, quanto nemo unquam antea numero, e latebris praeſertim Synagogicis educendis, expromendiſque, propriumque in uſum convertendis, critices ſacrae incremento, reique litterariæ bono, eruditorum omnium ſolertiam ſuperaverit, atque induſtriam. Siquidem illud iam ſua diligentia ſingulari conſequutus eſt, ut viginti duos ac trecentos Codices Biblico-Hebraicos ſolus poſſideat (1).

Certe doctus Beniaminus Kennicottus hac in re multum fuit; non autem una ſua, ſed multorum uſus opera eſt. At Cl. Roſſius unus omnium, ac ipſe quidem per ſe hunc ſibi laborem ſumpſit. Proſpicimus vero fore, ut maiorem in modum eum augeat numerum ſuorum Codicum, tum manu exaratorum, tum editorum. Quodque nobis mirum ſane videri debet, iidem, paucis admodum exceptis, manuſcri-

(1) Vid. notam ſequent.

ſcripti Codices a nemine hactenus collati ſunt, ipſique Kennicotto, qui variis colligendis Hebraici Textus lectionibus tantopere inſudavit; plane incogniti.

Itaque cum tanta, quae ſane magna eſt, inſigni atque praeclara Codicum, ſive manu exaratorum, ſive editorum (1) ſupellectili, va-

(1) Confer eiuſd. *Specimen variarum lectionum Hebr. Textus &c. ex ſingulari Codice Hebr. Bibliorum Summi Pontificis feliciter regnantis PII VI.* pag. 9. ſeqq. & 106. = Eiuſd. *ad Guill. Fred. Huſnagelium epiſtolam, qua nonnulla Ferrarienſis Typographiae capita illuſtrantur*, novae editioni Cl. Auctoris *Commentarii Hiſtorici de Typographia Hebraeo-Ferrarienſi* ab eod. Huſnagelio Harlingae hoc anno 1781. ſuſceptae, praemiſſam pag. 3. ſeq. „ Non ſolum (inquit Roſſius in ea epiſtola, loc. cit.) „ magnum in has editiones ſtudium, magnamque operam contulimus, ſed & tantus apud me exſtat illarum „ apparatus, tantaque copia, ut ex omnibus, quotquot xv. ſaeculo prodierunt, Hebraicis editionibus, quae „ ſunt circiter ſexaginta quinque, vix unam deſiderem, „ quaſque in integris regnis, & in ditioribus Principum „ Bibliothecis requiras, quas doctiores Bibliographi, ac „ critici vel penitus ignorarunt, vel ex ſolo nomine, ac titulo cognoverunt, eas bis, ter, quaterque „ apud me reperias: = Cet.

Haec die 5. menſis Decembris ſuperioris anni 1780. Cl. Huſnagelio ſcribebat Roſſius; a quo tamen tempore & editorum & manu conſcriptorum librorum uberiorem ſibi copiam fecit, maioremque ei toto animo optamus. Ex tercentis & ſeptem mſs. exemplaribus, quorum eadem in epiſtola ſolum meminit, ad tercentos & viginti

eos

valeat Roſſius ; de Hebraicorum voluminum Biblicorum illuſtrandorum facultate & copia, quodammodo ac iure merito poterit gloriari. Neque laudem conſequetur minimam, dum iis, quae vulganda promiſit, orbem litterarium quam primum ditet. Sane digna, quae a nobis non praetermittantur;

ve-

eos iam auxerat, dum ſui variantium lectionum ſpeciminis praelo committendi negotium nobis demandavit, nempe fere inclinante menſe elapſo Aprili anni huius 1781.

Ex nuperrima vero ſua 28. Iulii ad me data epiſtola, duos Codices Hebraeo-Biblicos etiam acquiſiviſſe ſe intellexi. Horum unum Paullus Iacobus Brunſius Lubecenſis, cui Codicis ab Iudaeis Vercellenſibus emptio fuerat omnino denegata, in ſelectis dumtaxat locis pro collectione Kennicottiana contulit; eumque in ſua *Diſſertatione*, ſive *Praefatione Generali* Kennicottus ipſe ſaeculo XII. exeunti accenſet, plurimique aeſtimat. Quo autem teſte hanc Codici aetatem tribuerit doctus Anglus, meliora certe nos edocebit Mſti poſſeſſor Clar. de Roſſi, qui longe uberius atque enucleatius illud ipſum de Mſs. ſuorum Codicum, aliorumque multorum vera antiquitate argumentum mandare litteris poteſt. Nam Kennicottus, ut canis Nilum, obiter tantum, ac in tranſcurſu (quod ſuo loco dicetur, & tempore) rem hanc delibat potius, quam abſolvit.

Alter horum Codicum Kennicotto prorſus ignotus, quemve ſaeculo XIII. ſcriptum cenſet Roſſius, continet *Haphtaroth* & *Paraſchioth pro diebus Feſtis*. Numerus igitur omnis Codicum Hebraeo-Biblicorum, quos menſe ſuperiore Iulio Roſſius acquiſiverat, tercentis viginti duobus

bus

Digitized by Google

veluti ea, quae de Εἰσαγωγῇ ad criticem ſacram ſapienter meditatur; quae etiam de vetuſtioribus editionibus Hebraicorum Bibliorum a Typographiae incunabulis ad annum milleſimum quingenteſimum quinquageſimũ recenſendis eſt editurus; quae de ſupplementis ab ſe paratis ad Annales ſuos Typographicos Hebraicos iam impreſſos; quae denique de Codicibus Orientalibus ſuis habet (1), prae-

bus comprehendebatur; ſi vero etiamnum maior non ſit, hoc ipſo vergente menſe Auguſto, quo haec litteris trado.

Sileo praeterea vetuſta plura Hebr. Biblica exemplaria typis expreſſa, a Kennicotto quoque omiſſa; Mſs. Codicibus certe aequiparanda; quippe quia in recte diiudicandis textus Hebraici variis lectionibus eſſe maximi uſus poſſunt, quorum librorum ante annum MCCCCCXXV. editorum copiam in dies plurimum auget Cl. Profeſſor Parmenſis. Mitto pariter Mſs. Codices eorumdem Bibliorum non paucos, de quibus Editor Anglus ne cogitavit quidem, quoſque vel in integrum, vel in ſelectis locis contulit, & conferre pergit Roſſius. Unde colligi poteſt, quot & quantas in ſuo Κειμηλιῷ id generis divitias poſſideat doct. Roſſius. Sed haec & alia ex Apparatu Hebraeo-Biblico brevi ab ſe edendo, tum ex Mſs. ſuorum Orientalium indice accurate, exactaque cura, elaborato, tum ex Prolegomenis Biblicis Hiſtorico-criticis, ac praeſertim novis ſuis Annalibus Hebraeo-Typographicis, typis modo vulgandis, in medium ille ipſe proferet.

(1) Vid. eiuſdem *Praefationem ad Commentar. Hiſtor. de Typographia Hebr. Ferrarienſi*, edit. Parmenſ. 1780. pag. x.

praecipue Biblico-Hebraicis ſingillatim deſcribendis, dein vero cum antiquis ſacrorum veteris Teſtamenti librorum Interpretibus conferendis. Quod poſtremum opus, quantum Kennicottianam variarum lectionum Hebraici Textus collectionem utilitate, atque praeſtantia ſit ſuperaturum, intelligere quiſque poterit.

Ea vero ſingula, quae nobis per epiſtolas ſaepe ſaepius amice ſignificavit, avide ac lubentiſſime accipiemus, cum ſummam ob rerum utilitatem, tum quia ab iis multum in manuſcriptorum Codicum Hebraicorum hiſtoriam Palęographicam, a nemine huc uſque tentatam, profluet luminis, neque minus praeſidii, atque ornamenti.

II. Quum multae res in hac critices Hebraicae parte, quae eorumdem Codicum manu exaratorum aetatem attinet, nequaquam ſatis explicatae ſint; ut aliquid tandem certi de re tam obſcura ſtatui poſſit, magnum profecto, & arduum, ſed perutile eſſet opus, quod tamen exercitatione egeret non parva, uſu praecipue aſſiduo in cuiuſcumque generis manuſcriptis Codicibus Hebraicis, diu

noctu-

noctuque verſandis, & illa ipſa inſigni copia, qua praeſtat Cl. Roſſius.

At enim viros doctos haud ſane praeterit, quantae ſalebrae, difficultateſque in Hebraeorum librorum manu exaratorum vera aetate generatim definienda, undequaque offerant ſeſe, illorum in primis Codicum Mſs. certa anni, aut temporis notatione carentium; tametſi quoque aetatis nota, qua Codex inſignitus fuerit, nec ſemper firma haberi debeat. Hoc pluribus demonſtravit Cl. Chriſtianus Fridericus Schnurrer (1), ab aliiſque poſthac (2) eſt diſputatum, contra

 atque

(1) Vide eiuſdem *Diſſertationem inauguralem de Codicum Hebr. Vet. Teſt. Mſs. aetate difficulter determinanda*, Tubingae editam an. 1772. in 4. pagg. 30.

(2) Conſulenda ſunt: Io. Henr. Michaelis *Diſſertatio Philolog. critica de Codicibus Mſs. Bibllco-Hebraicis, maxime Erfurtenſibus*. Halae Magdeburg. 1706. §. IX. pag. 11. = Ioh. Gottlob Carpzovii *Critica Sacra Vet. Teſtam.* part. I. cap. VIII. pag. 374. ſeqq. edit. Lipſienſ. 1748. = Io. Chriſtoph. Wolfii *Bibliotheca Hebraea*, part. II. lib. II. ſect. III. pag. 326. ſeq. = M. Olavi Gerhardi Tychſen *Tentamen de variis Codicum Hebr. Vet. Teſt. Mſs. generibus a Iudaeis, & non Iudaeis deſcriptis: &c.* Roſtochii 1772. in 8. ſect. III. pag. 258. ſeqq. = Beniamini Kennicotti *Diſſertatio ſuper ratione Textus Hebraici Vet. Teſtamenti*, part. I. edit. Latin. Lipſienſis 1756. pag. 292. = Theod. Chriſt. Lilienthalii *Commentatio critica, ſiſtens duorum Codi-*

atque Daniel Erneſtus Iablonskius fere omniũ primus iam adnotaſſet (1). Qua ſane in disputatione, quid vero ſimilius nobis videatur, modo declarabimus.

Porro quod maxime rem, cauſamque continet, eſt utrum dentur Codices Mſti vere antiqui, laudemque omnino mereantur & bonitatis & accurationis; an contra Codices etiam recentioris aevi uſum aliquem in critice Hebraica reapſe habeant non contemnendum? Quae duo in variis lectionibus diiudicandis plurimum poſſunt.

At

Codicum Mſtorum Biblia Hebraica continentium, qui Regiomontani Boruſſorum aſſervantur,praeſtantiſſimorum notitiam: &c. Regiomont., & Lipſiae 1770. ſect.II. pag. 88. ſeqq. = Io. Auguſti Dathe, *Proluſio de difficultate rei criticae in Vet.Teſt.caute diiudicanda*. Lipſiae 1762. pag. XI. = Io. Friderici Schellingii *Deſcriptio Codicis Ms. Hebr.Stutgardienſis, Diſſert. praelimin.* §.18.pag.33.ſeq. Stutgardiae 1775. = Nicolai Nonnen praefatio *in Io. Georgii Schiede obſervationum Sacrar. Bigam*. Lipſiae 1748. pag. 3. ſeqq. = Io. Auguſt. Starck *Davidis, aliorumque Poetarum Hebr. carminum libri V.* Regiomonti & Lipſiae 1776. vol.1.part.1. *Sive Prolog.Critic.* ſect.II. pag. 37. ſeqq. = Aliique.

(1) Confer quae hanc in rem diſputat, *Praefat.* §.37. ad Biblia Hebraica, Berolini anno 1699. typis vulgata in 8.maiori; etſi dantur exemplaria, quae formam quarti ordinis referunt; ſed Hebraici textus non eſt diverſa ratio, uti bene monet Wolfius, *Biblioth. Hebr.* loc. cit., ſive vol. II. pag. 381.

At vero, quum plura quam res mea poſtulet, complecti nolim; in uno de Codicum Mſs. Hebraeo-Biblicorum antiquitate argumento quaeſtio primum verſetur, neceſſe eſt. Qua quidem, ut potero, explicata, alterum quod de eorumdem Mſs. bonitate eſt argumentum, quodque priori coniunctum aliquo modo eſſe videtur, facilius dignoſci poterit.

Ad vetuſtiſsimos igitur hos Codices me conferam. Sunt enim, qui ab ultimis temporibus adhuc ſupereſſe putent. Sunt qui nullum tantae vetuſtatis cenſeant exſtare. Ego vero hac de tractatione ita ſtatuendum exiſtimo.

De Αὐτογράφοις Biblicis non eſt quod multum inquirere debeamus (1). Ea namque

 ſi aeta-

(1) Vid. quae de iis diſſeruere praeſtantiſſimus P. Le-Long, *Biblioth. ſacr.* Tom. I. ſect. I. cap. II. pag. 48. ſeq. = Ioannes Morinus, *Exercit. Bibl.* lib. I. exercit. I. cap. II. §. 29. pag. 15. edit. Pariſ. in fol. = Io. Frid. Mayerus, *Diſſertat. Selectae*, pag. 545. ſeqq. = Io. Chriſt. Wolfius, loc. cit. vol. II. pag. 281. ſeqq. & vol. IV. pag. 78. = Io. Gottlob Carpzov. loc. item cit. pag. 364. ſeqq. = Samuel Tieffenſee in *Diſputatione Theolog. de Autographorum Biblicor. iactura rei Chriſtianae, & innoxia, & utili*. Halae Magdeburg. 1743. §. V. & ſeqq. pag. 10. ſeq. &c.

ſi aetatem tuliſſent, nullam video omnino cauſſam, quamobrem de Codicibus hactenus nobis cognitis, conſulendis, pluribuſque aliis detegendis, & magna pecunia acquirendis, tantopere nunc eſſemus ſolliciti. Ad illa profecto ſcriptorum ſacrorum Autographa, ſi exigi noſtra 'Απόγραφα Biblica etiam edita poſſent; qualemquumque tandem labem contraxiſſent, aut vitium, conſcriptorum incuria, omnis de ſingulis dictionibus, aut ſyllabis, aut litteris, aut apicibus τοῦ מקרא, concertationi & dubio ſtatim imponeretur finis. Sed iamdiu, uti omnia evincunt, Αὐτόγραφα deperdita fuere.

Ex quo facile intelligitur, eos rebus commentitiis fidem adiungere, qui Librorum ſacrorum, verbi cauſſa, exemplar manu ipſius Eſdrae exaratum, atque ab ſe recenſitum hodie exſtare comminiſcuntur. Haec a nonnullis, ceteroquin doctis hominibus, gratis aſſeruntur (1) ſine locuplete auctore atque teſte.

(1) Vid. Scriptores nota ſuperiorl indicatos, quibus adiungendus Scipio Sgambatus, *Archivorum Veteris Teſtamenti* lib. II. titul. LXII. pag. 405. Neapoli 1703. fol. apud quos Auctores, nonnullos viros doctos ita ſentientes legere eſt. Quae tamen ſententia Sgambato, Wolfio,

teſte. Quae, quia nota ſunt, & a vero penitus aliena, relinquo. Illa itaque omittamus Autographa, quae profecto noſtram ad uſque aetatem numquam pervenere, quibuſque ſecure carere poſſumus; cum de auctoritate, deque integritate Codicum noſtrorum Hebraicorum dubitatio nulla ſuboriri queat.

Veniamus ad illa ἀπόγραφα, & quidem vetuſtiſſima. Eiuſmodi Codices antiquiſſimis temporibus, in Iudaico populo, & aliquot poſt natum Chriſtum ſaeculis, eadem in gente, longa aetate huc illuc nunc errante, exſtitiſſe, aliiſque ex Codicibus bonae antiquitatis & optimae notae accuratiſsime deſcriptis, expreſſos; atque in tanta aeſtimatione, auctoritatiſque pondere ab ipſiſmet Iudaeis ſemper habitos, ut exempla Biblica Hebraica ſua ad illos diligenter emendarent, corrigerentque, nemo eſt bonorum Criticorum quin ultro concedat. Immo vero iiſdem in libris rite deſcribendis manuſcriptis ſuis le-

 ges

ſio, Morino, ceteriſque, quorum eadem in adnotatione memini, nullatenus probatur. Et merito quidem; idque quum ſatis ſit accurate demonſtratum, nihil opus eſt argumentis facere longius.

ges quaſdam ſapienter condidiſſe (1), quas conſtantes & ratas haberent: vetuſtiſsimaque memoria apud ipſos Iudaeos unum fuiſſe hominum genus ſub nomine τῶν כופרים, ſive Scribarum (2), Codicum ſacrorum exarandorum

(1) Hæc & ſimilia maiorum inſtituta, quibus, ne ſacris libris aliqua corruptela accideret, magnopere praecavendum ſibi Iudaei veteres exiſtimarunt, longa aetate apud ipſos & uſu continuo certiſſime viguere. At denique litteris, licet ſero, mandata fuiſſe, facile crediderim, & quidem bonam partem in Tractatu מסכת סופרים inſcripto, cuius a me facta mentio eſt Tom. II. pag. 267. not. 3. *des Titres primitifs de la Révélation*. Hebraici eiuſdem libelli XXI. capitibus comprehenſi quatuor priora Latine edidit eruditiſs. Danus, meus amiciſſimus, litteris orientalibus, ac ſtudiis doctrinae maxime deditus, ſequenti titulo: *Iudaeorum Codicis ſacri rite ſcribendi Leges ad recte aeſtimandos Codices Manuſcriptos antiquos perutiles; e libello Thalmudico* מסכת סופרים *in Latinum converſas, & adnotationibus explicatas eruditis examinandas tradit Iacobus Georgius Chriſtianus Adler, Theol. & Ling. O. C. Hamburgi* 1779. pagg. 24. in 4. Quod egregium opuſculum dono humaniſſime mihi dedit. De eo Scribarum Tractatu, licet recentioris aetatis ipſomet Thalmude, adeas Ioh.Chriſt.Wolfium, loc.cit.vol. II. lib. IV. cap. III. pag. 752. ſeq., & Scriptores cum Iudaeos, tum Chriſtianos, quos de eodem argumento ibidem exhibet. Videſis etiam Ioh.Gottlob Carpzovium, *Criticae ſacrae* part. I. cap. VIII. §. III. pag. 371.

(2) Confer *Diſſertation critique ſur l'époque de la ponctuation Hébraique de la Maſſore, telle qu'elle eſt aujourd'hui, par M. Etienne Fourmont. Mémoir. de littér. de l'Acad.*

rum negotio peculiariter deputatum, & noſtris etiam temporibus ab ipſiſmet Iudaeis

 ma-

Acad. Royale des Inſcriptions & Belles Lettres, Tom. XIII. pag. 495. ſeq. edit. Pariſ. in 4.

Quum ego in eum me locum adductum videam, quo Hebraeorum Scribarum mentionem inieci, non poſſum ſilentio praeterire, quae de iiſdem, ſed minus recte, breviter diſputat nuperrimus ſcriptor popularis noſter, non incelebris. Poſt vero quam *τῶν* סופרים, vel *ſcribarum* nomine doctum hominem apud Hebraeos indicari dixerat, eo ſtatim recidit, ut homines illos doctos ea in gente pauciſſimo admodum exſtitiſſe numero contendat: *le nombre des Savans*, inquit ipſe, *étoit très-borné chès cette Nation* (Vid. *Eſſai ſur l'Ecriture Sainte, par M. l'Abbé du Contant de la Molette, Vicaire Général de Vienne. Paris* 1775. in 12. cap. II. §. 1. pag. 30. Confer eiuſdem Cl. viri *Nouvelle Méthode pour entrer dans le vrai ſens de l'Ecriture Sainte*, Tom. II. in 12. iiſd. Typis 1777. Tom. I. cap. II. §. 1. pag. 39. Quae nova methodus praecedentis Speciminis altera editio eſt, ſed duplo auctior. Poſtremo autem hoc in loco cit. de doctorum virorum apud Hebraic. gentem paucitate idem prorſus repetit. At haec, praeter quam quod veteris populi Iudaici hiſtoriae adverſantur; cum iis, quae alibi contra impium Voltairium, ſacerrimum auctorem nefandi operis, cui titulus: *La Bible enfin expliquée*, ſapientiſſime ſtatuit Cl. vir, ne componi quidem poteſt. Sic ipſe eo ſuo in opere inſcripto: *La Géneſe expliquée d'après les Textes primitifs; avec des Réponſes aux difficultés des Incrédules. Paris* 1777. Tom. I. pag. 37. & 38., inter alia ediſſerit = Le Critique (Voltaire) ne les traite (les Iuifs) de „ groſſiers, d' ignorans, de barbares, que parce qu' il „ a intérêt de ſe le perſuader. Mais perſuadera-t-il ja„ mais au Public, qu'un peuple dont la douzieme par-

„ tie

maximi factum, nihil ſane omnino eſt cur iſtud ambigendum veniat. Etenim comperta res

„ tie étoit conſacrée à l'étude des Lettres, & à la médi-
„ tion de Livres Saints, doive paſſer pour groſſier, igno-
„ rant & barbare? „ Quae profecto rectiſſime aſſeruntur. Immo cum Tertulliano (*Apologetici* cap. XLVII. operum edit. Lutet. Pariſ. 1685. pag. 36.) lubenter dicerem: *Quis Poetarum, quis Sophiſtarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? Inde igitur Philoſophi ſitim ingenii ſui rigaverunt*. Neque minus huc appoſite venit, quod habet Philo de Vita Moſis lib. III. operum edit. Coloniae Allobrogum 1613. pag. 530. „ Moris, inquit, fuit
„ certis temporibus, praecipue ſabbatis operam dare
„ ſtudio ſapientiae, principe doctoris vice fungente, ac
„ docente, quae opus facto, ac dicto eſſent, reliquis au-
„ dientibus . . . Quae conſuetudo a maioribus per ma-
„ nus accepta, ideoque perſeverat apud Iudaeos, *tem-*
„ *pus illud dicantes eruditioni, contemplationique rerum*
„ *naturalium*, τὸν χρόνον ἐκεινῶν ἀναθέντες ἐπιςήμῃ καὶ
„ θεωρία τῶν περὶ φύσιν. Nam deſtinata oppidatim ſacris
„ precationibus loca, quae Proſeuchas vulgus nominat,
„ quid aliud ſunt, quam ſcholae omnium virtutum,
„ quibus divina, humanaque intelliguntur, & corrigun-
„ tur? „

Sed quid multis opus eſt? Veterum hac de re omnia loca indicare longum eſſet. Itaque mitto de iis dicere. Illa autem a Clar. viro Du Contant de la Molette ſuperius allata verba accipienda nolim, quaſi Sacerdotes ſoli, & Levitae, tantam Hebraicae gentis conſtituentes partem, eo סופרים ſive ſcribarum munere functi fuerint, quod in libris ſacris tranſcribendis unice verſaretur. Equidem exiſtimo, non ad ſolam Tribum Levi, reliquas inter Tribus diſperſam, eiuſmodi ſcribas, vel καλλιγράφες, multoſque חכמים ſapientes viros, & legis peritiſſimos, immo

res eſt, multiſque minime dubiis teſtata mo-
numen-

mo & Prophetas, qui oracula ſua litteris manu propriã conſignabant, & Prophetarum collegia pertinuiſſe. Quod certe non paucis illuſtrari exemplis poſſet. Etenim de Prophetis, ſi Ieremiam excipiamus & Ezechielem, ceteros quorum exſiſtunt vaticinia, aut qua ex Tribu fuiſſe ignoramus, aut ex quavis alia quam ex Levitica originem duxiſſe certo cognoſcimus. De divo etiam Paulo, ut alios praetermittam, ſatis arbitror compertum cuique fore, ipſum ex Tribu Beniamin ortum, atque a Gamaliele in lege eruditum, divinas praeſertim litteras apprime calluiſſe.

Quae cum ita res ſeſe habeat, ut multa ſacrorum librorum commonſtrant teſtimonia; quo demum pacto pauciſſimos dici in gente Hebraea doctos homines poſſe, ego nullatenus intelligo. Confer Iacob. Bruckerum, *Hiſtor. Critic. Philoſoph.* Tom.I. lib.II.cap.1.pag.64.ſeqq.

Plures numero igitur ea in gente exſtitere viri docti, & quidem plura Doctorum genera, (Matth.XXIII. 34. = I. ad Corinth.I. 20., in quem poſtremum locum vid. I. Chriſtoph. Wolfii *Curas Philolog. & Critic. in IV. priores Pauli epiſtolas*, Tom.III. pag.310-312) quorum ſummum rei caput erat religio; ita ut in rerum ſacrarum contemplatione ſtudium potiſſimum ponerent. Veterum praeterea Hebraeorum certa alia fuiſſe ſtudia, ad quae animos etiam attendebant, vix ac ne vix quidem negari poteſt. Conſule *Les Moeurs des Iſraélites, par M.Fleury. Bruxelles* 1753. §. XV. XVI. pag.83.ſeqq. 98.ſeqq. = *Lettres de quelques Juifs Allemands & Polonois à M. de Voltaire*, IV. edit. Pariſienſ.1776. Tom.II. XIII. *Extrait.* §.1. pag. 368. ſeqq.

Illud tamen animo eſt attendendum, multorum horum doctorum ſententias, dum ad humani ingenii ſomnia digreſſi ſint, paucis ante Chriſti adventum ſaeculis, a do-

numentis. Sed haec ſingula olim explanata a no-

a domeſtica non parum deflexiſſe ſapientia. Hinc ſectae exortae, quae circa nati eiuſdem ſanctiſſimi Servatoris tempora Iudaeos in partes pertraxerant. De quibus ſectis ſcriptores evolvendi, quos enumerat I.Chriſt. Wolfius, *Biblioth. Hebr.* vol.II pag.815. ſeqq. & vol.IV. pag.331. ſeqq., quibus addidero eos, qui de Antiquitatibus ſacris libros edidere, quoſve in ſuo earumdem *Antiquitatum SS.Theſauro* pluribus voluminibus bonam partem complexus eſt Cl.Blaſius Ugolinus, cuius conſulatur eiuſdem *Theſauri* vol. XXII. Neque ii omittendi quoque ſcriptores ſunt, qui Origines, & Antiquitates Chriſtianas, ut praeſtantiſſimus Mamachius noſter in iiſdem ſuis (libro II. cap.I. §. III. pag.200. ſeq.) vel Hiſtoriam Eccleſiaſticam illuſtrarunt, ut noſter item Cel.Natalis Alexander, Tillemontius, Guil.Cave, Ioh.Laur.Moshemius, I.Fr.Buddeus, aliique, quos commemorat Iacobus Bruckerus, loc. cit. Tom.II. pag. 712. in notis, ubi maxime commendat Io. Druſii, Nicolai Serrarii & Ioſ. Scaligeri diligentiam, quorum Meletemata coniunctim edidit, & adiecta *Diatribe de ſecta Karraeorum* vulgavit Iacobus Triglandius in *Syntagmate trium ſcriptorum illuſtrium de Tribus Iudaeorum ſectis*. Delphis 1704. vol. 2. in 4. (Confer laudati Blaſiii Ugolini eumd.Theſaurum, vol. XXII. col. CCXIX. ſeqq.) Quam Diatribem in lucem iterum emiſit Io. Chriſtoph.Wolfius in extrema *Notitia Karraeorum ex Mardochaei Karraei recentioris tractatu haurienda*, verſione Latina, & notis ab ſe illuſtrata, editaque Hamburgi & Lipſiae 1714. in 4., rurſumque ab eodem vulgata ibidem an. 1721.in 4., ſed quatuor plagulis locupletata, quibus priora ſua cogitata tum ab animadverſionibus viri cuiuſdam docti vindicavit Wolfius ipſe, tum novas quaſdam de rebus, ſcriptiſque Karraeorum, & ſpeciatim libro Karraitico חזוק אמונה, i.e.*Munimen fidei* inſcripto, obſervationes attulit. Por-

a nobis ſunt (1), ſatis, ut arbitror, diligenter.
De

Porro, etſi apud Iudaeos Scribis ſolis ſacros Legis & Prophetarum libros ex inſtituto conſcribendi poteſtas eſſet, ne pro cuiuſque arbitrio, uti animadvertit Sixtus Senenſis noſter, *Bibliothecae Sanct.* lib.II. pag.172. edit. Neapolit. 1742., ac libidine ſcripti depravarentur; ab multis tamen aliis in ſuum uſum deſcriptos pluries fuiſſe, qui ad Scribarum claſſim neutiquam ſpectarent, concedendum certe eſt. Sopherim autem, ſive Scribarum plura exſtitere inter ipſos Iudaeos genera. Unum genus erat eorum, qui Scribae *Populi* (I. Machab. v. 42.) ſive *Profani*, appellabantur: hi rurſum in *Superiores* ſive *Regios* diſtinguebantur, & in *Inferiores* ſive *Plebaeios*, de quibus hic dicere nihil iuvat; conſule tamen Io. Saubertum *de Sacerdotio Ebraeorum* cap.XV. in Blaſii Ugolini laudato *Theſauro Antiq.SS.* vol.XII.col. 28. ſeqq., & Io. Gottlieb Carpzovii *Annotata ad Thomae Goodvvini Moſen & Aaronem*, lib. I. cap.VI. §. XII.ſeqq. Alterum eorum genus erat, qui Scribae *Eccleſiaſtici*, ſive *Sacri* nominabantur; quoſque omnes ordini Sacerdotali accenſet idem Saubertus l.c. Hi erant legis Doctores publici, libros Moſis & Prophetarum exponentes, interpretantes, & praelegentes in Templo & in Synagogis; iidemque dubia, ſi qua exoriebantur, ſolvebant; Scripturas denique a corruptelis vindicabant; & Codices ſacros, vel ab amanuenſium, ex quacumque tandem Tribu fuiſſent, incuria, vel quacumque de cauſſa minus emendate tranſcriptos, priſtino nitori reſtituebant. Ut rem denique paucis abſolvam, hi fuere de quibus dicebat Chriſtus (Matth.XXIII.2.) *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribae & Phariſaei &c.* Sed utrique diverſum Doctorum conſtituebant ordinem; ut pluribus oſtendit I. Triglandius, *De Secta Karraeorum* cap.VI. toto, quod vide.

(1) Confer, ſi lubet, eumdem librum noſtrum *Des*
Titre

De argumento autem ipſo quum longior hic texi nequeat diſputatio, ne eadem rurſum ſcribere cogamur, ad Codices qui ſuperſint, nos, uti Diatribes noſtrae poſtulat ratio, convertimus.

III. Perdifficilem & ſcopuloſam maxime eſſe quaeſtionem de manuſcriptorum Codicum vera aetate determinanda, ante dixi. Quaedam attamen dari criteria, ſive Canônes, quibus illa temporis notatio diiudicari aliquatenus poſſit, unde eorumdem Codicum hiſtoria Palęographica inſtituatur, non modo non intercedo, quin potius ſtatuendum arbitror; tametſi huius rei bene, ut par eſt, aeſtimandae ratio non una etiam difficultate premi videatur (1).

Danie-

Titres Primitifs de la Révélation, non uno in loco tomi I. pag. 123. ſeq., & in primis tom. II. pag. 228. ſeqq. 267. 268. 285. ſeq. 289. ſeqq. 526. in notis, atque alibi paſſim.

(1) „ A la vue de ces monumens ſacrés, que renferment nos Bibliothéques, nous pouvons, je ne dis pas „ connoître, mais aumoins faire des conjectures ſur les „ Ecritures des différens âges, & tenter de fixer l' Epo„ que des Mſs. (Hébreux). Je dis conjectures, car il eſt „ facile de s'y tromper, lorſque les dates n' y ſont pas „ marquées. L' uniformité d'Ecriture, que les Copiſtes

„ (Iuifs)

Danielis Erneſti Iablonskii hac de re ſententiam fateor, prima quidem ſpecie, aliquid habere diſputationis; legique mereri quae de manuſcriptis Codicibus erudite diſſerit eadem in praefatione ad Biblia Hebraica. Atqui illos ipſos Canones de Codicum aetate definienda ab ſe conſtitutos, quid habeant auctoritatis, paucis modo abſolvam.

Iablonskius Codicem Hebraeo-Biblicum vult aeſtimari antiquum, primo ex ſcripturae elegantia, priſcaque ſimplicitate; deinde ex Maſorae, necnon τ̃ Kerì & Chetìbh abſentia, aut paucitate; tum ex continua ſcriptionis ſerie in Pentateucho, cuius libri non magis quam reliquae ſectiones Legis mutuo diſtinguantur; denique ex emendationum defectu, ſive illarum interpolationum criticarum, quibus vetuſtos Codices Iudaei ipſi ad Maſorethicas leges reformare, atque accommodare non una vice aggreſſi ſunt (1).

Atque

„ (Iuifs) ont affectée, nous empêchera toujours de porter un jugement déciſif. *Diſſertation ſur les Manuſcrits Hébreux ponctués, & les anciennes Editions de la Bible, par M. Etienne Fourmont l' aîné*. Monumentor. Acad. Reg. Pariſ. Inſcription. Tom. XIX. pag. 230. ſeq.

(1) Haec ſtatuit Praefat. cit. §. 37. Vid. etiam Io. Chriſt. Wolfium, *Biblioth. Hebr.* vol. II. pag. 326. ſeq. = Ioh. Got-

Atque ita quidem ſatis rei quam maxime difficili feciſſe ſe putat Iablonskius vetuſtatis Codicum dignoſcendae, certeque definiendae cauſſa. At enim vero, ita comparati mihi videntur hi Canones, ut quis, ſi iiſdem omnino ſtare velit; in illos impingat, neceſſe eſt, ſcopulos, e quibus vix uſquam ſit evaſurus. Quid enim? Vetuſtiores ne libri manuſcripti Hebraici tantummodo commendarent ſeſe tum ſcriptura terſa & nitida, nulloque artificio exarata, & priſcam quamdam redolente ſimplicitatem; tum quia iis in libris, ſive voluminibus, aut nullus erit, aut parcior litterarum ductus, vel maiuſcularum, vel inverſarum, vel ſuſpenſarum, tandem decurtatarum, &, ut aiunt, *punctatarum* (1)? Quid etiam? Num antiquiſſimum ſemper pronun-

Gotthlob Carpzovium, *Critic.S.* part.I.cap.VIII.pag.375. ſeq., quibus dummviris, praeter ceteros, parum omnino aut nihil ſe ſe probarunt eiuſmodi Canones, uti ſupra obſervatum a nobis eſt pag. 17. not.1. & 2.

(1) Queis de ſingulis legenda Io.Buxtorfii *Tyberias* eſt, ſive *Commentarius Maſorethicus*, edit. Baſil. 1665. Hiſtoric. qudem cap.XIV. ſeqq.pag.135. ſeqq. Clavis vero Maſorae, ibid. cap.II. pag.210. ſeqq. = Vid. & Iohannem Leuſdem in *Philologo Hebraeo*, Diſſert. XXII. quae eſt de Maſora part. I. §.7. = Ioh. Chriſtoph.Wolfium, *Biblioth. Hebr.* vol.II. pag.524. ſeq. & vol.IV. pag.225. ſeq.

nunciabo talem Codicem, ob eam potiſſimum cauſſam, quod aut nullis eſt, aut pauciſſimis Maſorethicis inſignitus notis; vel propterea quod variae lectiones τῶ קרי & כתיב (1), quibus plurimum abundant cumprimis Hebraici textus editiones recentiores, rarius eodem in Codice, vel prorſus aberunt, quam in vulgatis, ſequioriſque aetatis exemplis manuſcriptis? At haec & ſimilia non adeo indubia ſunt, atque manifeſta verae antiquitatis Codicum veſtigia, quo in iis pedem tuto figere poſſimus (2). Exſiſtunt etenim non pauci libri manuſcripti, & quidem recentiſſimi, quibus haec vetuſtatis, criticis quibuſdam hominibus tantopere probata indicia plane pleneque conveniant.

Quod vero de continua ſcriptionis ſerie poſtu-

(1) Τῶ Chetìbh כתיב, hoc eſt, *Scripti*, notione vox in textu ſive voluminis Ms., ſive libri impreſſi Bibliorum Hebraicorum ſcripta intelligitur. Τὸ vero Kerì קרי, hoc eſt, *lectum*, quod, brevitatis cauſa, ſola littera ק virgula tranſverſa ſaepe notatur, indicat vocem *textualem* eo modo eſſe legendam, quo ſcribitur in margine. De qua utraque voce me olim diſputaſſe memini in opere *Des Titres primitifs de la Révélation*, tom. II. p. 298-302. not.

(2) Confer Io. Henr. Michaelis *Diſſertationem de Codicibus Mſs. Biblico-Hebr. maxime Erfurtenſibus*, §. IX. pag. 11.

poſtulat Iablonskius, facile ſe conſecuturum, ut plures habeat, qui ſibi aſſentiantur, maxime diffido. Ubi namque tales manuſcriptos libros hodie detegeremus continua ſcriptura exaratos? Vel, ſi exſtiterint, uti reapſe viri docti aliqui ad eos provocarunt (1), anne huiuſce ſcriptionis modus atque ratio, illa ipſa unica erit norma, qua eorumdem librorum aetas recte aeſtimanda veniat?

Legem primitus ſcripſiſſe Moyſem uno tenore, ulla ſine librorum פרשות, ſive ſectionum, capitum, verſuumque diſtinctione, non una eademque doctorum virorum eſt ſententia (2). Etenim ſi Iudaeorum ipſorum (3) teſti-

(1) Vide Ioh. Henric. Hottingeri *Theſaurum Philologicum*, edit. 2. lib. I. cap. II. ſect. III. pag. 99. = Henrici Brencmanni *Hiſtoriam Pandectarum*, *ſeu fatum Exemplaris Florentini &c.* Traiecti ad Rhen. 1722. lib. II. cap. II. pag. 105.

(2) Vid. in primis Io. Morinum, *Exercitationum Biblicarum* lib. II. edit. Pariſ. 1660. fol. Exercit. XVII. cap. I. pag. 476. ſeqq.

(3) Quam opinionem tuetur Elias Levita, Iudaeus homo, Germanus, non indoctus, ſaeculo XVI. ineunte & medio clarus, ipſamque popularium ſuorum teſtimonio corroborat, Praefatione III. in librum מסורת המסורת i. e. *Traditio Traditionis* inſcriptum, pag. 21. edit. Venetae apud Daniel. Bombergum in 4., cuius haec ſunt verba:

אך אמת הוא שאין בו ספק שזאת התורה אשר שם משה לפני

teſtimonio credimus, τὸ ספר תורה, ſive liber Legis adinſtar unius verſus, אחד פסוק, exaratus fuit. Quam tamen ſententiam veluti delirium Kabbaliſticum explodit Buxtorſius (1). At breviori, quo poterimus, modo, rem expendamus. Hac ſane diſquiſitione noſtra ſperamus fore, ut in obſcuriſſimum argumentum facilior, tutiorque praemuniatur aditus.

IV. Equidem ſic eſſe exiſtimandum puto, Moyſem, ceteroſque Scriptores ſacros, eum in ſuis deſcribendis libris morem ſtatim tenuiſſe, quo reliqui Scriptores, aliaeque gen-

לפני בני ישראל׳ היה ספר פשוט בלי נקוד ובלי טעמים־ ובלי סמני סופי פסוקים כאשר אנחנו ראים היום׳ ולפי דעת בעלי הקבלה כל־התורה פסוק אחד ׃ ויא״ תביה אחת׃

„ i.e. Verum autem eſt, neque in eo dubium, ipſam Legem, quam propoſuit Moyſes filiis Iſraelis, fuiſſe librum ſimplicem abſque interpunctione & accentibus, etiam abſque ſignis, finem verſuum notantibus, veluti hodie videmus: immo ex ſententia Kabbaliſtarum fuit tota Lex tanquam unus verſus, aut, ut quidam dicunt, veluti dictio una. „

(1) *In Tiberiade, ſive Commentario Maſſorethico* edit. Baſileae 1665. cap. XI. p. 107. Has in partes concedunt Iohan. Leuſdem, *Philologi Hebraei* diſſert. III. pag. 24. ſeqq. edit. 5. Baſil. 1739., Io. Gottlob Carpzovius, *Criticae ſacrae* part. I. cap. III. §. V. pag. 114. ſeqq. & cap. IV. §. II. pag. 153. ſeqq. aliique.

tes, uti Phoenices, Babylonii, Aſſyrii, Chaldaei, Medi, Perſae, Aegyptii, Aethiopes, Syro-Macedones, Arabes, Graeci denique & Latini litteris conſignarunt, quae monumentis mandare voluere. Enim vero iiſdem cum populis aut belli, aut pacis, aut foederis, aut commercii Hebraeis, etſi religione a ceteris populis ſegregati ſibi viverent, negotia multum intercesſiſſe, ſacrae teſtantur paginae (1).

Atque a quibuſcumque temporibus capiatur litterarum exordium; ego ſane ab ultimis cenſeo: qua de quaeſtione tot viri docti diſputarunt (2): quaecumque tandem fue-

(1) Plura ad hoc pertinentia lege in illuſtriſſimi Boſſuetii *Diſcours ſur l'Hiſtoire univerſelle*. Confer etiam Humphredum Prideaux, *Hiſtoire des Juifs & des Peuples voiſins*; ut reliquos omittam.

(2) Legeſis quos hanc in rem adduximus Auctores bene plures, qui de prima ſcribendi origine, & omni antiquitate litteraria tractatus ediderunt, in opere, cui titulus: *Recherches ſur l'Epoque de l'Equitation*, part. I. pag.206. ſeq. not. Quibus adiungere iuvat C. H. Trotzii notas in Herman. Hugonem *De prima ſcribendi origine*. Traiecti ad Rhen.1738.cap.II.p.13.=*Eſſai ſur les Hieroglyphes des Egyptiens, traduit de l'Anglois de Warburthon*, tom. I. part. I. pag. 3. ſeqq., & part. II. paſſim. = Iac. Bruckerum, *Hiſtor. Critic. Philoſoph.* lib.II. cap.VI. pag. 234 ſeq. cap.VII. pag.256.ſeqq. = Edmund.Chiſullium, *An-*

fuerit antiquitus rationis ſcribendi diverſitas, I. a dextra ad laevam in latum; II. a laeva

C 2

Antiquit. Aſiatic. §.xv. pag.27. ſeq. = Daniel. Eberhard. Baringium in *Clavi Diplomatic.* Hanoverae 1722. praefat. pag.4.not.b. = Gregor. Placentinium, *Epitomes Graecae Paleographiae &c.* Romae 1735. cap.I.II.&III.p.1.ſeqq. = Alexium Symmachum Mazzochium, *Commentar. in Regii Herculanenſ. Muſei Aeneas Tabulas.* Neapoli 1754. part.I. pag. 120. ſeq. = Iohan. Bapt. Bianconi *De antiquis litteris Hebraeorum & Graecorum libellum*, edit. 1. Bononienſ. 1748. pag. 45. ſeqq. 59. ſeqq. 67. ſeqq. editionis vero II. ibidem, curis novis anno 1768. a Cl. Auctore factae, pag.39.ſeqq. 51. ſeqq. 57. ſeqq. = Franciſc. Anton. Gorii *diſſertationem de Tyrrhenorum origine &c.* quae exſt. tom. II. Muſei Etruſci eiuſdem Gorii, pag. XXXIII. ſeq. = Et quae noſmetipſi quondam rurſum diſputavimus, *Des Titres primitifs de la Révélation*, tom. I. pag. 174. ſeqq. in not. Vide etiam quae habet Scipio Maffeius, *Artis Criticae Lapidariae*, quae exſtant ex eiuſdem autographo ab eruditiſſimo viro, numquam ſine honoris cauſa nominando, Ioanne Seguierio Nemauſenſi, cuique iamdiu pluribus nominibus obſtringor, fideliter deſcripta, lib. III. cap. I. can. II. in *Nov. Supplemento ad Nov. Theſaur. vet. Inſcript. Cl. Ludov. Muratorii*, ab Sebaſt. Donato Lucenſi Presbytero in lucem emiſſo, col. 64. ſeqq.

Sed inter eos, qui in eodem argumento, quod ſane ad communes gentium origines maxime illuſtrandas plurimum confert, uti infra declarabitur, uberrime & accurate verſati ſunt, non praetermittendi doctiſſimi Scriptores Novi Tractatus Artis Diplomaticae, ſive *Nouveau Traité de Diplomatique, par deux Religieux Benedictins. Paris* 1750. tom. I. part. II. ſect. II. cap. I. ſeqq. pag. 558. ſeqq. tom. II. part. II. ſect. III. cap. I. ſeqq. pag. 8. ſeqq. & Cl-

va ad dexteram item in latum ; III. a laeva quoque ad dexteram, & rurſum contra per verſus ; IV. a ſummo ſiniſtro latere chartae in imum verſus dexteram ſine regreſſu : quicumque, inquam, varii (1) exſtiterint modi,

& Cl. Vir, nobiſque amiciſſimus D. Court de Gebelin, *Monde primitif, ou Origine du Langage & de l'Ecriture. Paris* 1776. in 4. ſect. II. cap. I. ſeqq. pag. 391. ſeqq.

Conſulendum denique puto eruditiſſimum P. Hieremiam a Bennettis, Capuccinum, qui de Scripturae diverſas apud gentes origine, progreſſu, materia, forma, litterarumque diverſis ſub aetatibus, diverſis fatis, ſpeciebus, mutationibus, ſignificationibus, compendiis &c., copioſiſſime diſputat, atque in iis Scriptoribus numerandis, qui eiuſdem argumenti ornandi onus ſuſcepere, nihil diligentiae praetermiſit in ſingularis eruditionis opere inſcripto : *Chronologia & Critica Hiſtoriae profanae & ſacrae in Tomos VI. tributa ; ubi de veterum populorum & urbium menſibus, annis, periodis, cyclis, & epochis. Miſcellanea item multa de variarum gentium, ubique originibus, antiquitatibus, tranſmigrationibus &c.* part. I. tom. I. Romae 1766. Prolegomen. I. pag. 1. ſeqq. Quod quidem copioſiſſimum atque diligentiſſimum opus, hactenus ſex tomis prioribus comprehenſum, utinam ſuis omnibus numeris abſolutum ad finem perduxiſſet Auctor, non multis ab hinc annis, litterarum damno, morte praeventus.

(1) Confer Ioſephi Bimardi de la Baſtie *Notas ad Marmor ſcriptura Graeca, quae* ΒΟΥΣΤΡΟΦΗΔΟΝ *vocabatur, inſigne*; in Diſſertatione eiuſd. I. *Novo Theſauro Veterum Inſcriptionum &c. Ant. Lud. Muratori*, Mediolani 1739. tom. I. praemiſſa, col. 35. ſeqq. = Herman. Hugonem, De

di-, quibus gentes, primaeva aetatum antiquitate, ſaeculiſque inſequentibus, in lateribus, in ſaxis, aut lapidibus, in plumbaeis tabulis, aliiſque durioribus metallis, in pellibus, in papyris, in pergamenis, ſive membranis, in charta, ſive bombycina, ſive linea, aliiſque materiebus (1), inventa ſua, leges,

De prima ſcribendi origine. Antuerp. 1617. cap. VIII. p.76-83. = Et Trotzii adnotationes in eadem loca huiuſce libri Hermanni Hugonis, edit. Ultraiectenſ. 1738. pag. 58. ſeqq. = P. Hierem. a Bennettis, loc. ante cit. pag. 42. ſeqq.

(1) Inſignis hanc in rem eſt Plinii locus, qui hic deſcribatur, etſi parum longior. „ Priuſquam tamen, „ *inquit ille*, digrediamur ab Aegypto, & papyri natu„ ra dicetur, cum chartae uſu maxime humanitas vitae „ conſtet & memoria. Et hanc Alexandri Magni victo„ ria repertam, auctor eſt M. Varro, condita in Aegy„ pto Alexandria. Antea non fuiſſe chartarum uſum: in „ palmarum foliis primo ſcriptitatum: deinde quarum„ dam arborum libris. Poſtea publica monumenta plum„ bleis voluminibus: mox & privata linteis confici coe„ pta, aut ceris. Pugillarium enim uſum fuiſſe etiam „ ante Troiana tempora invenimus apud Homerum. „ Illo vero prodente, ne terra quidem ipſa, quae nunc „ Aegyptus, intelligitur: (cum in Sebennytico ſal„ tem eius nomo nonniſi charta naſcatur:) poſtea „ adaggerata Nilo. Siquidem a Pharo inſula, quae nunc „ Alexandriae ponte iungitur, noctis dieique velifico na„ vigii curſu terram fuiſſe prodit. Mox aemulatione cir„ ca Bibliothecas regum Ptolemaei & Eumenis, ſuppri„ mente chartas Ptolemaeo, idem Varro membranas Per„ gami tradidit repertas. Poſtea promiſcue patuit uſus „ rei,

leges, diſciplinarumque cum humanarum, tum divinarum monumenta memoriae tradiderint,

„ rei, qua conſtat immortalitas hominum . „ Haec Plinius, *Naturalis Hiſtoriae* lib.xiII.cap.xxi.ed.Pariſ.1723. tom. iſ. pag. 689. ſeq. Vid. & notas Ioannis Harduini in eumdem.

Quae vero ad varias Chartarum, Tabularum &c.ſpecies, quibus antiqui ad ſcriptionem utebantur, attinet, conſulendi ſunt Guidus Pancirolus, Claudius Salmaſius, Gerard. Ioan. Voſſius, Leo Allatius, & Scriptores, quos pag. 32. not. 2. indicavimus; quibus addantur Io. Alb. Fabricius, *Biblioth.Graecae* vol.I. cap.xi. pag.73. ſeqq. = Bern. de Montfaucon, *Palaeograph. Graec.* lib.I. cap.iI. pag. 13. ſeqq. = Ioannes Mabillon, *De Re Diplomatica* lib.I.cap.viiI.pag.31.ſeqq. = Burchard. Gotthelfius Struvius, *Diſſertatio de Criteriis Manuſcriptorum* §.iiI.pag. 79. ſeqq. in Báringii *Clavi Diplomatica*. = Cl. Comes de Caylus, *Diſsertation ſur le Papyrus. Mémoires de Littérature de l'Acad. R. des Inſcript. & Belles Lettres*, tom.xxvi.pag.267.editionis Pariſ.in 4. = Godofredus Von Beſſel, Abbas Gottvvicenſis, in praeſtantiſſimo opere inſcripto: *Chronicon Gottvvicenſe, typis Monaſterii Tegernſeenſis Ord. S.Bened.* 1732. tom.I. lib. v.pag. 8. ſeqq. = Scipio Maffeius, *Iſtoria Diplomatica. Mantova* 1727.lib.iI. §.iI. pag.54. = Ioannes Lamius, *De eruditione Apoſtolorum*, cap. xvi. §.iv.ſeqq. pag.702. ſeqq. edit.iI. Florent. 1766. = Iuſtus Fontaninus, *Vindiciae Diplomatum*, lib.I. cap. iiI. edit. 1705. pag. 29. ſeqq. = Ioan. Chryſoſtom. Trombellus, *Arte di conoſcere l'età de'Codici Latini, e Italiani, Bologna* 1756. in 4. capp. iI - x. pag. 2 - 56. = Iacobus Martorellus, *De Regia Theca Calamaria*. Neapoli 1756. tom. I. cap. iiI. iv. & v. pag. 26. ſeqq. 48. ſeqq. 79. ſeqq. = C. H. Trotzius, notas in cap. x. Herm. Hugonis

derint, nihil hactenus video, quod Iablonſkii ſententiae ſuffragetur.

Quae res, ut magis explorate cognita eſſe cuique, & perſpecta poſsit; ad illam interpungendarum vocum rationem, quam uſurpare antiquiori memoria veteres conſueviſſent, animum pauliſper conferamus, opportet. Atque hoc ſane modo ad Danielis Erneſti Iablonskii Canonem tertium, de quo ante memini, rectius aeſtimandum, viam nobis muniemus.

Veteres punctis aut verba diiunxiſſe, aut continuam dictionem quaſi intervallis, quandoque minutiſsimis, vel plus minuſve latis, tametſi non ſemper diſcreviſſe, multa ſunt quae efficiant. Quod quidem in tanta vetuſtate non rerum modo, ſed etiam immani monumentorum iactura, atque penuria demonſtrare non omnino operoſum eſt. At vero, ne nimius ſim quam oporteat, pauciſſima adducam. Quod ſi autem aliquot monumenta prolaturus ſum, quae ampliori indi-

 gere

gonis de *prima ſcribendi origine*, pag. 76. ſeq. 82. ſeq. 87. ſeqq. = Hieremias a Bennettis, loc. cit. part. I. tom. I. §. XXXII. ſeqq. pag. 59. ſeqq. qui, ut ſolet, ad Scriptores magna provocat copia, hoc argumentum illuſtrantes.

gere videantur illuſtratione ; id totum ad adnotationes, ut fere mos meus eſt, in extrema paginarum ora poſitas remittam. Atque ita fiet, ut notatu digniora facilius, liberiuſque perſequar; remque harum litterarum cupidis non prorſus ingratam fore ſpero.

Inter vetuſtiſſima illa monumenta, quae aetatem tulere, ſi Aegyptiaca excipiamus (1); ea, inquam, monumenta hactenus detecta, & multo plura adhuc nobis incognita, quae iamdiu cecidere, fortaſſiſque renaſcentur (2); emi-

(1) Aegyptiaca monumenta multa ſunt, & quidem veterrimi aevi. At certe oedipo coniectore opus eſſe arbitror, quo Hieroglyphicae ſcriptionis vera ratio aliquatenus percipiatur. Aliquem autem interpungendarum vocum modum Aegyptios veteres ignoraſſe, prorſus repugno, neque umquam concedam.

(2) Si doctiſſimum Michaelem Fourmontium audimus, fateamur, neceſſe eſt, monumenta etiam dari Tabulis ipſis Eugubinis vetuſtiora, uti animadvertunt Cl. Benedictini, auctores novi Tractatus Artis Diplomaticae, modo allegandi; a qua ſententia ipſi quoque non recedere videntur. = M. l' Abbé Fourmont, *inquiunt*, ,, qui dans ſon voyage entrepris par les ordres du Roi, ,, avoit ramaſſé les précieux reſtes du premier âge de la ,, Grece, donne à quelques-uns plus de mille ans avant ,, l'Ere Chrétienne, ſans pour cela les mettre à la tête ,, de tout ce qu'il avoit découvert de plus ancien. Peut- ,, être en effet que l'Inſcription, (*de qua infra erit di-* ,, *cen-*

eminere videntur celebres ſeptem TABULAE EUGUBINAE(1), quibus argumento huic noſtro non

„ *cendi locus*) qui va nous ſervir de premier modele,
„ d'Ecriture, allant de droite à gauche, & de gauche,
„ à droite, égale ou ſurpaſſe en antiquité les fameuſes
„ Tables d'Eugubio, que l'on croit antérieures de deux
„ générations au ſiege de Troie. Elle a été déterrée ſous
„ les ruines d'un temple d'Apollon de l'ancienne ville,
„ d'Amycles, bâtie dans la Laconie par les fils de Lacé-
„ démon, environ quatorze cent ans avant la Naiſſance
„ du Sauveur. „ *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. I. part. II. ſect. II. ch. x. pag. 615. ſeq. Confer eiuſdem Fourmontii *Remarques ſur trois Inſcriptions trouvées dans la Gréce. Memoires de Littérat. de l'Acad. R. des Inſcriptions &c.* tom. xv. pag. 395. ſeq. = *Hiſtoire de la même Académie*, tom. xvi. pag. 101. ſeq. edit. in 4. = Cl. Comitem de Caylus, *Recueil d'Antiquités Egyptiennes, Etruſques, Grecques & Romaines*, tom. I. pag. 59-64. & tabula xx. Adeas tamen Cl. Alexii Symmachi Mazochii *Prodromum ad Heraclea Pſephiſmata*, diatrib. III. cap. II. *Commentar*. eiuſdem *in Tabulas Heracleenſ.* part. 1. pag. 126. not. 12.

(1) Quae Tabulae laminis conflatae aheneis, ad firmitatem malleatis, ſeptem, ut aiebam, ſunt numero. Harum quinque utroque latere, reliquae vero duae uno dumtaxat ſcripturam exhibent; ita ut paginas duodecim ſimul omnes conſtituant. Si Paſſerio fides, qui ex emptionis inſtrumento rem nos edocet, anno 1456., non autem 1444., ut ſcribunt Lud. Bourguetius poſt Conciolum, Cl. Amadutius, aliique, in agro Eugubino repertae fuere; a quo circiter tempore in ſecretiore eiuſd. civitatis Tabulario repoſitae, etiamnum diligentiſſime adſervantur.

Ha-

non parum lucis affunditur. Harum duae omnium ampliores, Pelaſgicis, ſive Latinis, a ſini-

Harum porro Tabularum Eugubinarum exempla producuntur integra apud Dempſterum, *De Etruria Regali*, tom.I.p.91., & in eiuſdem Cl.viri Iohan.Paſſerii *Paralipomenis* ad laudati *Dempſteri libros de Etruria Regali*, Lucae editis 1767. fol., ubi Tabulae ſingulae, ſed variato earum ordine, qui in Dempſtero eſt, notis eruditis illuſtrantur pag. 241. ſeqq. Vide eiuſdem Epiſtolas Roncalienſes, italice conſcriptas, quibuſque in Tabularum argumentum prima ſua tentamina propoſuerat, praeſertim *Lettere* XIII.XIV.XV. & XVI., Collectionis, ſive *della Raccolta d'Opuſcoli ſcientifici del P. Angiolo Calogiera* tom. XXII.pag.351. ſeqq., tom. XXIII. pag.293. ſeqq., tom. XXVI. pag.237. ſeqq. Conferenda ſunt Ant. Franciſci Gorii Prolegomena ad ſuum *Muſeum Etruſcum*, tomis tribus in fol. Florentiae 1737-1743. typis impreſſum; in cuius Muſei tom. I. pag. LV. ſeqq. Tabulam Eugubinam apud Dempſterum ordine ſecundam, ſuis commentariis exornat doctiſſimus Gorius. Quam Tabulam quoque ex Paſſerii indicatis Paralipomenis & cum eiuſdem notis iterum protulit, at litteris Etruſcis, D.Ioh.Chriſt.Amaduzius in ſuo *Alphabeto Veterum Etruſcorum*, *ſecundis curis* ab ſe *inluſtrato & aucto*, pag.LVII. ſeqq., & quidem auſpiciis Clariſſimi Praeſulis Stephani Borgiae, a Secretis S.Congr.de Propag.Fide, bonarum litterarum cultoris & fautoris ſingularis, Romae edito 1775. fol., & adnexo Veteri Oſcorum Alphabeto, eodem doctiſſimo Praeſule auſpice atque patrono, in lucem iiſd.typis emiſſo, anno 1774. hoc titulo: *Linguae Oſcae Specimen ſingulare, quod ſupereſt Nolae in marmore Muſei Seminarii cum adnotationibus Ioh.Bapt.Paſſerii Piſaurenſis, Nobilis Eugubini, ac ſocii Regiarum Academiarum Londinenſis, Olo-*

a ſiniſtra dextrorſum exaratae; quinque vero Etruſcis, ſive antiquis Graecis inverſis, a dexte-

Olomucenſis, &c. pagg. XX. Quod quidem utrumque opuſculum eiuſdem Cl. Praeſulis beneficio acceptum refero.

Et quoniam huius novi Speciminis, quod primum inter Gorii Symbolas litterarias, Liburni anno 1752. editas, tom. I. prodierat, deinceps vero cum anonymi Veneti animadverſionibus, & in illas auctoris Apologetico, adiectis Ioh. Stephani Remondini, Religionis Somaſchae, quibuſdam notis eruditis lucem adſpexit Ianuae an. 1760., mentionem inieci; non alienum eſſe videtur de hoc ipſo marmore, inſcriptione Oſca inſignito, & Latinis notis ab Paſſerio expoſito atque illuſtrato, quidpiam eodem Cl. Viro facem praeferente, delibare.

Poſt Tabulas Eugubinas, quae antiquitate multum ſeſe commendant, ut modo dicetur, nihil prorſus eſſe ſtatuit Cl. Paſſerius, quod illis prae dignitate ſuccedat, niſi hoc unum Oſcae linguae monumentum. Inter rudera veteris civitatis Abellae in Campania, haud longe ab urbe Nola, diu iacuit lapis iſte; indeque fere ineunte ſaeculo detractus, demum Nolam adſportatus, in Muſeo Seminarii collocatus eſt, ſervandus & conſpiciendus, etſi magna ex parte detritus, & lacunis undique ſcatens. Formam exhibet ingentis cippi antrorſum & retrorſum inſcripti, qua in inſcriptione agitur *de finibus regundis* inter eoſdem Abellanos & Nolanos, praeſide quodam Tancino pro parte Abellanorum, qui deducta certa linea ab Herculis Sacello, adſignataque utrique parti quadam territorii portione, titulum hunc in ipſa linea diviſoria poſuit.

Iam vero, quod ad argumentum noſtrum apprime facit, iſtud eſt videlicet: lapis litteris maioribus, pluſquam uncialibus, ad formam Latinarum maxime acceden-

dextera quidem ſiniſtrorſum ſcalptae ſunt litteris. Quod poſterius ſcribendi genus pri-
mum

dentibus, ſed origine Etruſcis, & ſane a dextra ſiniſtrorſum exaratis, inſcribitur. Quemadmodum autem vetuſtiſſimae inſcriptiones Latinae, cuius quidem rei exempla exſtant permulta, ita Oſci inſcripti monumenti verba ſingula punctis diſcreta ſunt.

Sed redeo ad Eugubinorum Tabulas. Praetermittendum non eſt, quod de earum aetate, quae ſane eſt ſumma, contendunt viri eruditiſſimi; illae nimirum, quae litteras Etruſcas referunt, Troianum bellum duabus aetatibus excedere exiſtimantur, uti adnotatione ſuperiori obſervavimus. Alterae duae Latinis deſcriptae litteris, quarum dialectus longe diverſa eſt, & ad Latinam non nihil accedit, uti cenſet Cl. Paſſerius, *Paralipomen. in Dempſter.* loc. cit. pag. 246., ſequiorem produnt aetatem, licet veterrimam. Confer quae de iiſdem, ceteriſque Etruſce exaratis, & earum maxima antiquitate diſputat Gorius ipſe tom. I. loc. ante cit. p. XLVII., ubi ad duas alias Tabulas Etruſcas, vetuſtate quoque inſignes, ab Eugubinis plane diverſas provocat, alteram in primis perbrevem quidem, & votivam ab Sponio in *Miſcellaneis Eruditae antiquitatis*, ſect. III. num. XXXIII. pag. 87. edit. Lugdun. 1685., antea in lucem emiſſam.

Qua etiam de re conſuli poſſunt Senatoris Philippi Bonarotii *ad Monumenta Etruſca, operi Dempſter. addita, explicationes & coniecturae*, in extremo tomo II. eiuſd. operis Dempſteri *De Etruria Regali*, cura Thomae Coke editi Florentiae 1727. §. XLVII. pag. 101. ſeq.

Mitto quae Cl. Praeſul Marius Guarnaccius, quae Hannibal de Abbatibus Oliverius, Felix Ciattus, illuſtris Fontaninus, quae Comes de Caylus, Eques Hamilthon, Ludovicus Bourguetius, Scipio Maffeius, quae
Socii

mum omnium fuiſſe, vero eſt quam ſimillimum (1). Voces Tabularum ſingulae, quae Etru-

Socii Cortonenſis Academiae, quae denique Iohannes Baptiſta Paſſerius, harum rerum peritiſſimus, praeclaris ſuis in *Paralipomenis*, ante indicatis, aliique non pauci litteratiſſimi viri de his Tabulis, ſimilibuſque Etruſcis monumentis extremae & proximae vetuſtatis doctiſſime iam adnotarunt. Legenda omnino Ioh. Chriſtoph. Amadutii praefatio eſt, ſane quam erudita, in *Alphabetum Vet. Etruſcorum & nonnulla eorum monumenta*. Romae 1771. in 8., tum altera eiuſdem Alphabeti editio ſuperius allata, quo in opuſculo ſcriptores bene multi recenſentur, qui operam ſuam, atque ſtudium in res Etruſcas contulerunt.

(1) An Alphabeticum ſcribendi genus a dextra ſiniſtrorſum, Hebraeis, Aſſyriis, Phoenicibus, Samaritanis, Syris, Arabis, Perſis, aliiſque Orientis Populis commune, immo & Aegyptiis, ut teſtis eſt Herodotus, *Hiſtoriarum* libro II. cap. XXXVI. pag. 103. edit. Londin. 1679., omnium primum fuerit, nec ne? viris doctis diſquirendum relinquimus; tametſi vero ſimillimum eſſe paullo ante obſervaverimus. Eamdem quoque ſcripturae rationem in antiquis Gothorum ſaxis adnotavit antiquitatis patriae reſtaurator Olaus Wormius.

Quem morem profecto lectionem ita incipiendi non Gentibus Orientis tantum, ſed etiam Etruſcis, & antiquiſſimis Graecis, immo & remotiſſima memoria Italicis quoque urbibus uſu veniſſe, perſpicue oſtenſum a Cl. Gorio eſt ſuis in Vindiciis Alphabeti Etruſci. Conſule eiuſd. *Symbolas litterarias*, Florentiae editas an. 1748. vol. I. pag. II. ſeq. Quodque praeterea egregie commonſtrant numi plurimi magnae Graeciae & Siciliae, inverſo ordine inſcripti a dextera ad ſiniſtram, Orientalium more & an-

Digitized by Google

Etruſcum characterem referunt, ab ſe invicem duobus divelluntur punctis; eodemque

& antiquiorum Graecorum, ut ex Pauſania conſtat, quoſque protulerunt Golzius, Paruta, aliique. Confer Paſſerii *Paralipomena in Dempſteri libros de Etrur. Regali*, pag. 246.

Id cum ex ſummae antiquitatis monumentis evidentiſſime eruatur, nihil prohibet quin Cl. Bianconi, Hebraeos lectionem a ſiniſtra dextrorſum, uti & nos ſolemus, quondam ſcripſiſſe, ſingularem opinionem tanquam παράδοξον reiiciamus. Confer eiuſd. libellum *De antiquis litteris Hebraeorum & Graecorum*, edit. I. pag. 29. ſeq. edit. II. pag. 25. ſeq. = Vid. & P. Pauli Mariae Ogerii Carmelitae eruditam commentationem, inſcriptam: *Graeca & Latina lingua Hebraizantes, ſeu de Graecae & Latinae linguae cum Hebraica affinitate libellus, cui accedit brevis Tractatus de linguae Italicae Hebraiſmis. Venetis* 1764. in 8. cap. IV. pag. 62.; quo loco poſt Nauclerum gratis aſſeritur Eſdram modum ſcribendi a dextra in ſiniſtram tradidiſſe Iudaeis, cum prius ad modum Bouſtrophedum, ſive Boum arantium ſcriberent. (Confer Gerard. Io. Voſſii *Ariſtarchum, ſive de Arte Grammat.* lib. I. cap. XXXIV. = Edmund. Chishullium in *Antiquitatibus Aſiatic.* §. XVI.) Noſque ad Siclum quemdam Samariticum a Biancono indicatum provocat doctus Ogerius, quem ſibi praeſidio maxime eſſe exiſtimat poſſe. Eumdem Siclum iam protulerat I. Harduinus in ſua *Expoſitione de duobus numis Samaritanis*. (Vid. eiuſd. notas ad Plinii librum VII. edit. Pariſ. 1723. tom. I. pag. 432. = Blaſii Vgolini *Theſaurum Antiquit. Sacr.* tom. XXVIII. col. MLXV. ſeq.) At, praeterquam quod huiuſce opinationis probationem, quae ſit alicuius momenti, omnino afferat nullam Bianconus ipſe, vir alioqui non vulgariter doctus,

que plane modo, quo in eximiae vetuſtatis monumento altero, cumprimis Βυςροφηδὸν (1) exa-

ctus, lectionem eo in numo Samaratico, cuius adverſa facies, ignotis, ut videtur, characteribus exarata eſt, quibus tamen Simonis Machabaei nomen & principatus continentur, ſibi fingit, atque tuetur, quae numquam fuit; quaeque aliunde Hebraicae linguae genio adverſatur. Quod nervoſe demonſtravit Vir Clariſs. & praeſtantiſſimus Franciſcus Perezius Bayerus, Archidiaconus Valentinus, Ser. Hiſp. Infantum Caroli III. Regis filiorum inſtitutor primarius, vere egregio in opere *De Numis Hebraeo-Samaritanis*, ſplendidiſſimis typis in lucem emiſſo Valentiæ Edetanorum 1781. cap. VII. pag. 165. ſeqq.

Antiquiſſimum vero fuiſſe hunc ſcribendi modum, plura ſunt quæ oſtendant: qua de re ad Auctores noſtris in adnotationibus indicatos amandamus, qui de prima ſcribendi origine diſſeruerunt. Vid. interim Samuel. Bochartum, *Geograph. Sacr.* lib. I. cap. XX. = Ezechiel. Spanhemium, *De praeſtantia & uſu Numiſmatum Diſſertat.* II. pag. 109. ſeq. edit. Londin. 1706. = I. Alb. Fabricium, *Biblioth. Graec.* vol. I. lib. I. cap. XXVII. pag. 159. ſeqq. = Scipion. Maffeium, *Artis Lapidariae* lib. III. cap. I. can. II. loc. ſupra cit. col. 64. = Bimard. de la Baſtie, loco ante citat. *Nov. Theſaur.* Lud. ant. Muratorii tom. I. col. 35. = Cl. Vir. Banier, *La Mythologie & les Fables expliquées par l' Hiſtoire*, edit. Pariſ. 1740. in 4. tom. III. lib. I. cap. VIII. pag. 71. & 72.

(1) De hac Scriptura βουςροφηδὸν dicta (voce deducta ex Βȣ̃ς & Στροφὴ, *Bos* nempe, & *Converſio*, aut *Verſura*) cum a dextra ad laevam, deinde a laeva ad dextram ſiniſtrorſum, & ſic deinceps alternatim exarata, tum a laeva dextrorſum, poſthac a dextra ad laevam &c. uti in Sigeo Lapide obſervandum venit, illam ſic nuncupari

exarato, cuiuſque mentionem modo faciemus. Tabulae autem Latinis deſcriptae litteris, unico diiunguntur puncto.

An

pari, propterea quod Boum in arando verſuras imitatur, Heſychio teſte in *Lexico*, edit. Lugdun. Batav. 1746. tom. I. col. 75. ſeqq. Vid. & not. n. 27. ibid. ſubiunctam. Adeas quoque Ezech. Spanhemium, loc. cit. pag. 101. = Ioh. Bouhierium, Senatus Divionenſis praeſidem, *De priſcis Graecorum & Latinorum Litteris* eruditiſſime differentem in extrema Bern. de Montfaucon *Palaeographia Graeca* pag. 554. = Samuelem Shuckford, *Hiſtoire du monde ſacrée & profane*, tom. I. libr. IV. pag. 253. = P. Hieremiam a Bennettis, *Chronolog. & Critica Hiſt. prof. & ſacr.* part. I. tom. I. prolegomen. I. §. XXIV. pag. 42. ſeq. Conſulendi denique ſunt, ſi lubet, auctores ceteri, quorum iiſdem in notis praeced. iam facta mentio eſt.

Veterrimi huius Bouſtrophedi ſcribendi generis, nonnullis in Graecis inſcriptionibus certiſſima ſuperſunt veſtigia, ſecus quam aſſerit doct. Gregorius Placentinius, in *Epitome Palaeographiae Graecae*, cap. I. pag. 3. Eoque modo Solonem ipſum leges ſuas conſcripſiſſe ferunt, uti tradunt graviſſimi Scriptores. Vid. in primis Suidam in *Lexico*, tom. II. editionis a Ludolpho Kuſtero curatae, Cantabrigiae 1705. pag. 674. De quibus monumentis ab eruditis viris illuſtratis, confer praeſertim *Mémoires de Littérature de l'Acad. des inſcriptions*, tom. XV. pag. 398. ſeq. = *Hiſtoire de la même Académie*, tom. XVI. pag. 101. ſeq. = *Mémoires*, tom. XXIII. pag. 421. ſeq. = *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. I. part. II. Sect. II. cap. IX. pag. 615. ſeqq. & cap. X. pag. 625. ſeqq. Quae ſingula, praeter Sigeum lapidem, de quo infra erit ſermo, recenſet, atque commentatur doct. Vir Court de Gebelin, loc. cit. *Origine du Langage*, libr. V. pag. 471. – 478. tabulis IX. X. & XI.

Quod

An vero Eugubinae Tabulae ſint illae ipſae Archetypae, ut vult Cl. Gorius, neque id ſine ratione (1) plerique doctiſſimi viri aſſerunt, ſecus atque nonnulli minus recte opinantur; ad rem parum aut nihil confert no-

D ſtram.

Quod autem Cl. Bernardus de Montfaucon, *Palaeograph. Graec.* lib. II. cap. I. pag. 118. nulla, ea etiam aetate, extare vetera Inſcriptionum monumenta *Boviverſim* conſcripta dixerit, id facile intelligo. Namque virum ſummum latuerant inſcripta illa marmora Graeca ſic exarata, quaeque progrediente hoc noſtro ſaeculo eruditi viri Chiſhullius & Fourmontius cumprimis poſtmodum publicavere. At ſane eſt nonnihil mirandum quid ſit, quod, veluti paullo ante animadvertimus, D. Placentinius, antiquariae rei alioquin egregius illuſtrator, in eam Montfauconi ſententiam conceſſerit, ut ſimilia monumenta ne ſupereſſe quidem pugnaret; ille ipſe, inquam, qui inſcriptionis Sigeae, *βυςροφηδὸν* ſcriptae, typum, uti Chiſhullius in editione ſuarum *Antiquitatum Aſiaticarum* dederat, exhibuit pag. xI. praefationis ad *Epitomen* mox indicatam *Palaeegraphiae graecae*. Sed haec monuiſſe ſufficiat.

(1) Atque eos eſſe Scriptores, alioſque hoc loco indicandos non cenſeo, quorum ego ſuperius, pag. 41. ſeqq. in not. praeſertim mentionem feci, quique hoc argumentum illuſtrarunt. Adiſis tamen Gorii ipſius Prolegomena, *Muſei Etruſci* tom. I. pag. XLVII. = Eiuſdem *Difeſa dell'Alfabeto degl'antichi Toſcani*. *Firenze* 1741. in 8. paſſim = *Scipione Maffei*, *Oſſervazioni letterarie*, Tom. VI. §. IX. pag. 85. — 98. — Eiuſd. *Storia Diplomatica*, §. IV. pag. II. = *Bibliothèque Italique* tom. XIV. pag. 1. ſeqq. — tom. XVIII. pag. 43. ſeqq. Mitto Cl. Paſſerium cumprimis. Cet.

ſtram. Qui ipſas Tabulas Archetypas nolunt, eaſdem ſaltem veluti Apographas, atque ad Prototypas fideliter expreſſas non negant (1). Immo vero haud ullo modo nos movere debet quorumdam opinio, qui eas tanquam adulterinas inſimularint. Ita ſcilicet qui de Eugubinis Tabulis ſiniſtre ſic ſentiunt, eſſe omnino reſpondendum exiſtimant. Sed nae illi vehementer errant, ut qui aut ſola negandi licentia, aut leviſſimis ducti coniectationibus ſuam tueantur opinationem.

Neque magis a ſententia deterreor viros inter doctos diſſenſione, ad quam linguam pertineant & Tabulae & illa ipſa ſcriptura iiſdem in Eugubinis inſcriptis monumentis, litteris praeſertim Thuſcis expreſſa, multum diſputantes (2). Aliis namque, ut Maffeio (3) placet, Hebraicam magis originem, quam Graecam in eis agnoſcentibus; aliis contra, uti

(1) Vide *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. II. part. II. cap. X. art. III. pag. 515.

(2) Adeundus Cl. Auctor libri inſcripti: *Iſtituzione Antiquaria-Numiſmatica*, edit. Roman. 1772. lib. II. cap. X. pag. 155. ſeqq., cuius quidem hac de re ſententiam infra breviter explicabo.

(3) Conſule eiuſdem *Oſſervazioni Letterarie*, tom. 5. pag. 326. ſeqq. & tomo 6. pag. 40. ſeqq. = *Bibliothéque Italique* tom. III. pag. 16. ſeqq.

uti Bonarotius (1) , Bourguetius (2) volunt Goriuſque (3) , ut mittam ceteros , Grae-
D 2
cam;

(1) Confer eumd. Maffeium , loc. cit. tom. v. pag. 326. ſeqq. = Cl. Bonarotii *ad Monumenta Etruſca, Operi Dempſteriano addita Explicationes* &c. §. XLI. pag. 85. in extremo tomo II. eiuſd. Operis Dempſteri *de Etruria Regali* .

(2) Conſule eumd. Maffeium, loc. cit. tom. v. = Ludovicum Bourguetium , *Diſſertazione ſopra l' Alfabeto Etruſco* , inter Diſſertationes italice conſcriptas Monumentorum Academiae Cortonenſis, tom. I. pag. I. ſeqq. = Eamdem vero , ſed auctiorem hoc titulo : *Lettres ſur l' Alphabet Etruſque , par M. Louis Bourguet* , *Bibliothéque Italique* , tom. XVIII. pag. I. ſeqq. Legenda quoque eſt Cl.P. Pauli Mariae Ogerii erudita Diſſertatio , cui titulus: *Graeca & Latina Lingua Hebraizantes*, &c.cap.X. pag. 144. ſeqq.

(3) Vide eiuſdem *Prolegomena ad Tabulam Eugubinam* , *Muſei Etruſci* tom. I. pag. XLIII. ſeqq. = Eiuſd. Diſſertat. v. *De Priſca Thuſcorum Scriptura* &c. laudati Muſei tom. II. pag. 405. ſeqq.

Nolo ſilentio hic praeterire quae loc. cit. pag. LIII. Prolegomenorum docet Cl.Gorius . " Ex his,inquit, Tabulis tum Etruſcis,tum Pelasgicis obſervare etiam non ſine voluptate poſſumus , latinae linguae incunabula, quae non ſolum Graecae linguae , verum etiam Pelaſgicae & Etruſcae ortum ſuum atque augmentum maxime debet , adeo ut horum quoque idiomatum dialectus cenſeri debeat ".

Adeas etiam ipſummet Gorium , *Storia Antiquaria Etruſca* pag. 135., veteri linguae Etruſcae contra Maffeium originem adſerentem Graecam ; tum eiuſdem *Diſſertationem de Tyrrhenorum origine* , *Muſei Etruſci* tomo
paullo

cam; quam quidem alteram ſententiam, quo ad characteres ſpectat, de Graecorum vetuſtiſſimis Cadmeis litteris, more retrogrado exaratis, intelligendam vellem; quas, quemadmodum communior, elapſo praeſertim ſaeculo, ferebat opinio, cum Tyrrheni, ſive Thuſci, tum ipſi Graeci veteres a Cadmo pri-

paullo ante indicato, pag. XXXII., quo ultimo loco Etruſcam linguam ad aliquam ceterarum linguarum pertinere, iure ac merito defendit. Quod quidem recte diſputat adverſus Dionyſii Halicarnaſſenſis opinionem, vereri ſe aientis, ne vero ſimilior eorum ſit ſententia, qui non advenam eſſe Etruſcam gentem, ſed indigenam dicunt: quandoquidem & pervetuſta eſt, nec cum ulla alia cognatione, lingua, vivendique ratione convenire compertum ſit. Haec ille, *Antiquitatum Romanorum* libr. I. cap. XXXIX. ſeq. Operum tom. I. pag. 23. edit. Oxonienſis 1704., non autem Londinenſis, quemadmodum lapſu calami me ſcripſiſſe legi in *Recherches ſur l' Epoque de l'Equitation*, part. I. pag. 153. not.

Verum, praeterquam quod in hoc multum errabat Dionyſius Halicarnaſſeus; in eo quoque gravius peccabat, quod Etruſcos αὐτόχθονας, hoc eſt, indigenas, quaſi in eapſe terra ab initio ſatos opinaretur; quos certe ex Phoenicia, aut ſaltem ex finitimis Orientalibus plagis olim veniſſe, aeque ac gentes ceteras, conſtat. Is autem communis erat veterum Graecorum & Latinorum Scriptorum error, ut ſuarum originum prorſus neſcii, non aliunde quam e terra, Divûm hominumque parente, genus traxiſſe vane gloriarentur: quam putidam laudem veluti ſupremae nobilitatis decus Athenienſibus tribuebat Ariſtides in *Panathenaica Oratione*, Operum tom. I. edit. Oxo-

primum (1) acceperant. Alii vero utramque Graecam & Latinam (2) volunt originem; alii vel Syriacam, ſive Arameam vident iiſdem in Tabulis, vel poſtremo linguam quamdam cum Hebraica, Aſſyriaca, aut Chaldaica mixtam vel

Oxonienſis 1722. pag. 188. Vid. & Lucianum Samoſatenſem in *Anarchaſi*, ſive *de Gymnaſiis*, Operum tom. II. edit. Amſtelod. 1743. pag. 897. = Suidam in *Lexico*, voce Αὐτόχθονες.

(1) Qua de re quoque tametſi inter viros doctos aliqua ſit concertatio, uti alibi exponam; videlicet, num ante Cadmum litterarum uſus ad Graecos veteres, atque Etruſcos, ſive Tyrrhenos venerit; verum quo minus in Cl. Auguſtini Mariotti (*Epiſtola ... ad Paſchalem Magnonium, ſive Mantiſſa ad ſuum de nummo Neptuni argenteo incuſſo commentariolum*. *Romae* 1764. pag. XII.) ſententiam concedamus, nihil niſi obſcuriſſimi de harum litterarum Etruſcarum imprimis origine proferri contendentis poſſe; unum potiſſimum eſt quod obſtare videatur. Profecto ſi, ipſo Aug. Mariotto prorſus fatente, earumdem litterarum omnium forma illa ipſa habeatur in Graeco Sigeo Lapide; non video quare in Cl. virum Mazochium, Phoeniciam Tyrrhenis, ſive Etruſcis litteris tribuentem originem, invehatur, characteresque ipſos Tyrrhenicos ad quam gentem ſpectare ſeſe ignorare pronuntiet. Sed de Mazochii ſententia Etruſcos ex Phoenicia oriundos aſſerentis, infra aliquid dicetur; & quemadmodum inſtituti noſtri fere ſemper poſtulat ratio, paucis abſolvemus.

(2) Pro latina tantum lingua ſed adhuc informi diſputat Ioannes Lamius, cuius vide *Lettere Gualfondiane*, ſub ficto nomine Ioſephi Clementis Bini publicatae. Florentiae 1744. in 12.

vel ex Phoenicio ſaltem & Punico ortam (1) apparere ſibi viſi ſunt. Quibus praeterea Iguvinis Tabulis inſignia Ritualia monumenta, ſeu Divûm preces & Litaniae (2) contineri, Etruſcarum rerum indagatores ſolertiſſimi contendunt.

Equi-

(1) Confer ipſummet Gorium, *Muſei Etruſci* tom. I. pag. XLVII. = Auguſt. Mariottum, loc. cit. pag. XII. ſeqq. = Ioh. Chriſtoph. Amadutium in *Alphabeto vet. Etruſc.* edit. I. in 8. §. VI. ſeq. pag. 19. ſeqq., edit. vero II. in fol. §. VIII. ſeq. pag. XL. ſeqq. Qui vir doctus eo inclinat ſententiae, ut ad Hebraicum potius Etruſcum idioma accedere facile affirmaret, quemadmodum iam ſtatuerant eruditiſſimus Mazochius, recte quidem, mea ſententia, & Cl. Praeſul. Marius Guarnaccius in ſuis *Originibus Italicis*, tom. II. lib. V. cap. §. 11., ut caeteros miſſos faciam. Idque praeſertim docere animadvertit Amadutius, poſtremo loc. cit. pag. XLI., elenchus nempe vocum ſive Etruſcarum, ſive Latinarum, quem ad calcem eiuſdem Alphabeti pag. LXIII. ſeqq. exhibet; quemque ex I. Beatonio Anglo, qui Graecas plures & Latinas, quin & Britannicas ex Hebraeo fonte petitas contendit, tum ex Mazochii, Paſſerii, Maffeii, aliorumque operibus efformandum curavit Amadutius ipſe.

(2) Vid. Cl. Amadutium, loc. cit. edit. II. pag. XXXIII. Harum porro Tabularum unam, qua veterum Etruriae populorum *Carmen Orthium* lamentabile exhiberi vult Gorius, loc. indicato *Muſei Etruſci*, pag. LIII. ſeqq., eamdem τὰς *Litanias Pelaſgas* appellat Lud. Bourguetius in Diatribe inſcripta: *Litanies Palaſges des anciens Habitans d'Italie*, *Bibliothéque Italique* tom. XIV. pag. 1. ſeqq. Uterque tamen idem fere ſentire mihi videntur.

Equidem numquam committam, ut iis iraſcar, qui hanc vel illam ſententiam, quam modo expoſui, tenendam putant; neque etiam & iis repugnabo, qui Etruſcarum Tabularum linguam modo Etruſcam, modo Umbram, modo Pelaſgam quoque appella-

D 4 re

At contra huius carminis ne minimum quidem veſtigium ea in Tabula ſe inveniſſe affirmat Paſſerius, *Not. in eamd. Tabul.* Paralipomen. pag. 318., ſed tantummodo pacatiſſima Ritualia ad ſcientiam Fulguralem pertinentia. Bonarotius vero in *Coniecturis* ad Dempſter. opus de *Etruria Regali*, communes in populis finitimis pactiones, vel circa fines, vel circa alia, quae inter vicinos intercidere ſolent, Etruſcis Tabulis comprehendi opinatus eſt. Alii foedera iis contineri putarunt, quae aheneis incidebantur Tabulis. Mitto ceteras opiniones, ne lectori longa oratione moleſtiam afferam.

Quamquam hoc in genere controverſiae operam conterendam nolo; dicam tamen paucis quid mihi videatur. Atque eſt profecto, cur ex Tabulis latine ſcriptis multa erui poſſe cum Cl. Paſſerio, loc. laudat. pag. 246, exiſtimemus; ex quibusque coniecturam faciamus, expiationes & ſacrificia Deorumque ſupplicationes iis comprehendi. In reliquis autem Tabulis, aliqua ex parte ab illo ipſo Paſſerio explicatis, quum nihil inveniatur quod eidem argumento non conveniat, ad iura eas ſpectare Pontificalia concludendum omnino erit. De quibus conſule eumdem Paſſerium, ibid. pag. 247., Tabulas haſce nuncupari poſſe aſſerentem, *indigitamenta Pontificalia veterum Iguvinorum*. Sed de his Tabulis ad Sacra veteris Eugubinae urbis prorſus pertinentibus, Cl. Paſſerio ipſo iudice, ſatis dictum eſto.

re (1) mallent. Attamen eadem de re quid ipſe ſentiam, inferius ac breviſſime ſuo loco declarabo.

Quod

(1) Confer Cl. Paſſerium, ibid. pag. 246. quo ipſo loco ſcribit deeſſe nobis univerſa argumenta, quibus id definiamus; quemadmodum in tanta monumentorum eiuſdem aetatis orbitate deſunt nobis exemplaria, quibus ſermonem hunc comparemus. Characteres Etruſci, inquit ipſe, reſpondent quidem ceteris, quos in urnis, in tota Etruria obviis obſervamus. De lingua vero nihil firmiter ſtatuendum etiam poſſe cenſet, tametſi ob propinquitatem Iguvii cum Peruſinis, linguam Etruſcam ibi obtinuiſſe credibile eſſe defendat.

In tam multiplici de eadem lingua, atque incerta diſputatione heic ſibi praecavendum duxit Cl. Paſſerius, ne quo ex fonte Etruſcum idioma reapſe derivaſſe pronunciaret. A Graeco tamen ſermone multa utique accepiſſe Thuſcam linguam, haud ambiguo iudicio, ipſi Paſſerio videri nemo dubitabit, qui in eius praeſertim *De Helleniſmo Etruſcorum Diſſertationem* (*Symbolarum Litterariarum* vol. II. edit. Florentin. 1748. curante Gorio) oculos coniiciet. Videnda enim ſunt quae Vir doctus animadvertit pag. 36. 37. 40. 41. 43. & pag. 68. ad 73. Qua ſane tota diſſertatione, ſingula Etruſcorum Numinum vocabula ex Graeci ſermonis aditis penitioribus Cl. Auctor interpretatur. Idioma vero Thuſcum, quod Sabinae linguae (pag. 38.) matrem, vel ſororem, aut omnino affinem & conterminam dicit, ita ibidem profert, ut nihil videam, quod ad Cl. Ant. Franc. Gorii ſententiam ſtabiliendam, illuſtrandamque conducere magis valeat. Quam in rem lege etiam eiuſd. Gorii Praefationem *Symbolis* iiſdem *Litterariis* praemiſſam, voluminis iam indicati pag. XV.

Dum

Quod vero prae ceteris eſt attendendum, iſtud etiam eſt: Etruſca monumenta, veluti Gemmas, Numiſmata, Vaſcula, Sigilla,

Dum autem Cl. Paſſerium ſic ediſſerentem pronuncio, non hoc eo dico, quin ullam affinitatem Etruſci ſermonis cum ceteris Orientis linguis, Hebraea nempe, ſive Phoenicia, aut Syra, ſive Aramea, vel Chaldaica, immo etiam cum veteri Latina, interceſſiſſe voluerit. Sed ad Graecam cumprimis antiquam magis accedere Etruſcam Cl. Vir arbitratur; quemadmodum & Gorio quoque, & Bourguetio, aliiſque nonnullis placuit. Ceterum conferendus eſt Cl. Pauli Mariae Ogerii liber, *Graeca & Latina lingua Hebraizantes* inſcriptus, cap. x. pag. 138. ad 140.

Non is ego ſum, qui criticorũ horum virorum varias de veterum Etruſcorum lingua, interque ſe diſſidentes opiniones, quas ſuperius enarravi, componere me poſſe credam. Verumtamen ex iis, quae ſunt hactenus diſputata, conſequi videtur, ut de ea univerſim ſit ita ſentiendum. Nimirum, linguarum in primis Phoeniciae, ſive Hebraicae, cum Arameae, ſive Syriacae, Chaldaicae, tum Graecae atque Latinae, veterumque Latinorum Scriptorum & Grammaticorum, quorum fragmenta ſuperſunt, ope & praeſidio ipſa Etruſca explicari pleraque monumenta poſſe, ſi modo diligenter atque attente expendantur, mihi quidem videre videor. Namque harum linguarum in Etruſcis monumentis certiſſima apparent veſtigia; idque profecto ex doctorum virorum Maffei, Mazochii, Gorii, Paſſerii, ut mittam ceteros, lucubrationibus evidenter patet. Non igitur eos audiendos cenſeo, qui contra pugnant, atque ſcriptis ſuis ita enitendum ſibi ducunt eſſe, ut, ſi poſſent, & lingua vetus Etruſcorum, eorumque monumenta Cimmeriis etiam iacerent in tenebris, niſi littera-

la, Simulacra, Pateras , Urnas, Picturas,
aliaque id genus, quae ingenti ſunt numero,
in

terarum lux acceſſiſſet. Adverſus quos merito inſurgit Cl. Gorius , loco cit. *Symbolarum litterariarum* .

Neque obſtat quod Edmundus Chishullius , *Antiquitatum Aſiatic.* §.1. Thuſcum ſermonem vocet *ignotam linguam Aeolicam*. Enimvero,quum lingua ipſa Aeolica , ipſo Chishullio iudice , inter Opicam , Etruſcam , Umbram penitus ſepulta, emerſerit in Romanam; cui ſane ſententiae plurimum favet Dionyſii Halicarnaſſei (*Antiquit. Roman.* lib. I. cap. LXXXIX.) locus; ab eadem veteri Graeca Etruſcam dialectum multa mutuaſſe dicendum erit : ab ea, inquam, Graeca, quae adhuc cruda erat , atque inculta , ut ait Paſſerius , loci indicati pag. 43. , non illa quidem, qua Graeci Scriptores uſi ſunt , ſed utique antiquiore , dum adhuc Phoeniciam & Aegyptum , unde proceſſerat , reſonaret .

Rurſum , quod ſi Aeoles , Iones , Arcades , aeque ac ceteri vetuſtiſſimi Graeci ab Phoenicibus , aut finitimis populis , velut ab Edmundo Dickinſono , ut alios multos Scriptores ſilentio nunc praeteream , ſuis in *Delphis Phoenicizantibus* paſſim demonſtratum eſt , linguam , ritus pleroſque , & ceremonias acceperint , quin immo & ipſas litteras ; quid impedimento eſſe poteſt , quo minus illam ipſam Aeolicam linguam , ſeu Graecam veterem pronunciemus Hebraiſmis praeſertim ſcatentem , atque Etruſcis in monumentis ſuperſtitem extitiſſe concludamus? Sed ea de re non eſt, cur pluribus agendum cenſeam . Conſule interea Cl. Januarium Sixtum , *Trattato delle quattro Dentali &c.* pag. 38. & 39.

Sed nunc , ita ut paullo ſuperius erat propoſitum , breviter exponam quae eadem de re diſſerit auctor libri inſcripti : *Iſtituzione antiquario-numiſmatica, o ſia introdu-*

in dieſque maxime augentur , epigramma-
tum, ſive inſcriptionum vocabula , quibus
ſae-

duzione allo ſtudio delle antiche medaglie, in due libri propoſta dall' Autore (Franc. Anton. Zacharia) *dell' iſtituzione antiquario-lapidaria. Roma* 1772. in 8. Qui quidem eruditus Vir, lib.I. cap.I. pag.155. – 160., in ea ſeſe eſſe ſententia palam indicat , ut antiquiſſimam linguam Italicam, aut ipſam Etruſcam, variis olim diſtinctam dialectis, per totamque fere Italiam diffuſam , & idioma Graecum etiam vetus , perinde atque Hebraicum,ſive Phoenicium , immo quoque & Pelaſgicum nulla quaque ratione inter ſe conveniſſe arbitretur .

Quod ſi vero ad Graecum ſermonem , aut Latinum aliquando paululum acceſſerit vetus italica lingua , aut illa ipſa, quam Etruſcam vocant alii ; id ad poſteriora tempora eſſe referendum pugnat Cl. Auctor,ac ea potiſſimum aetate,qua Graeci & Pelaſgi lares ſuos in italiam tranſtulere, vel cum magnae Graeciae populis , vel foederis, vel commercii negotia Etruſcis interceſſerunt.

Denique in P. Bardetii opinionem a Celtica gente & linguam & primas origines italicas repetentis , tametſi doctus Vir concedere ſtatim non videatur ; ex iis tamen, quae deinceps ibid. diſputat , quibuſque hoc ſuum hac de re contra Gorium , Maffeium , Bourguetium , Paſſerium, alioſque argumentum concludit , ad eandem ſodalis ſui ſententiam , quae & nonnullorum iam fuerat , Cl. Zachariam perfugere facile intelligitur . Sed haec minus placent , in iiſque pluribus immorari non vacat .

Proximum eſt , ut breviter dicam quae de litteris ipſis Etruſce ſcriptis mea ſit ſententia . Ego enim quum has in monumentis Thuſcis ſtudioſe conſidero , comperio magnam eſſe inter eaſdem & Samaritanas litteras,ſive Phoenicias veteres ſimilitudinem . Ergo Cl. viro Ioanni
Ba-

ſaepiſſime notantur, uno duobusve punctis diiuncta perpetuo fere exhibere. Illo ſane conſilio, eoque optimo id fecerunt veteres Etruſci populi, quo voces ad invicem ſic diſtinctae facilius intelligerentur.

Et

Baptiſtae Biancono (*De antiquis Litteris Hebraeorum & Graecorum libellus*, edit. II. pag. 57.) equidem aſſentior, cui ad veritatem perſuaſum eſt iiſdem litteris & Etruſcos, Hebraeos, ſive Phoenices, & Graecos olim eſſe uſos. Nihilominus tamen rem ſubobſcuram videri fatetur, ſi litterarum Etruſcarum formas contemplamur,& ea quae de huiuſce gentis antiquitate, quae, Varrone teſte apud Cenſorinum, *De die Natali* cap.XVII.edit. Cantabrigienſis 1695. in 12.pag. 92., ſumma erat, conſulimus. Neque enim, uti pag. 59. *libelli* indicati recte animadvertit idem Bianconus, credendum eſt gentem tam antiquam, quae in tanto imperio, terra marique, & tam diu fuit, in quam tot populi migrarunt, unis iiſdemque ſemper litteris, nihil admodum immutatis, ſcripſiſſe. Id ſi ita eſt, ut reapſe res mihi ſe habere videtur, quid mirum, ſi quaedam litterae, quas Etruſca produnt monumenta, ab priſtina Phoeniciarum, ſive Samaritanarum forma aliquantulum deflexae deprehendantur? Vid. Bourguet, *Lettre ſur l'Alphabet Etruſque, Bibliothéque Italique* tom. XVIII. pag. 48. & 49.

At enimvero, quaecumque tandem inter litteras utraſque diverſitas eſſe videatur, quae ſane minima eſt; ab Phoeniciis,ſive vetuſtis Samaritanis Etruſcas originem duxiſſe certiſſimum eſt, uti cuicumque utraque elementa inter ſe conferenti manifeſte liquet. Qui denique eam in rem diligenter inquiret, ſic reperiet: litteras ipſas quoque veteres Samaritanas;ſicuti ceteras cuiuſque gentis

ve-

Et quoniam paullo ſuperius de monumento quodam eximiae vetuſtatis, βυϛροφηδὸν conſcripto, me dicturum promiſi, nunc ad ea eſſe intelligo properandum mihi, quae illud ipſum attingunt. Nimirum eſt LAPIS SIGEUS (1), inſigne profecto monumentum, & pla-

vetuſtiſſimae antiquitatis, ſuas vices fuiſſe paſſas. Confer imprimis Ezechiel. Spanhemium, *De praeſtantia & uſu numiſmatum antiquorum Diſſert. II.* tom. I. pag. 93. 94. 95. = *Nouveau Traité de diplomatique* tom. I. part. II. Sect. II. cap. x. pag. 587. ſeqq. 591. ſeq.

(1) De quo lapide commentatus eſt eruditus Anglus diatriba ſingulari, cui titulum fecit: *Inſcriptio Sigea, antiquiſſima* Βυϛροφηδὸν *exarata Commentario eam hiſtorico, grammatico illuſtravit Edmundus Chisbull &c. Londini* 1721. fol. min. Vid. & *Novum Theſaur. vet. inſcriptionum Lud. Ant. Muratorii*, tom. IV. pag. MMCIII. ſeqq. = Baſil. Cardoni in *Greg. Placentinii de Siglis veter. Graecorum opus poſthumum*, praeviam Diſſertat. pag. 12. ſeq. edit. Roman. 1757. = Samuel. Shuckord, *Hiſtoire du Monde, ſacrée & profane*, tom. I. lib. IV. pag. 160. = *D. Gennaro Siſti, Trattato delle quattro Dentali, o ſiano Sibilanti. Venezia* 1766. in 8. pag. 325. 378. ſeq. Cet.

Eamdem inſcriptionem novis curis & acceſſionibus in lucem iterum emiſit Chishullius hoc titulo: *Antiquitates Aſiaticae Chriſtianam aeram antecedentes, ex primariis monumentis deſcriptae, Latine verſae, notis & commentariis illuſtratae. Accedit Monumentum Ancyranum. Londini* 1728. fol.

Qui lapis, ſive marmor, novem pedum Anglicorum, Gallicos propemodum aequantium, longitudine, quatuor fere latitudine, profunditate vero duorum, pro-
ſtat

plane ſingulare, uti ex ſubiectis adnotationibus patet. Qui Lapis, unaquaeque utriuſque in-

ſtat in Troade, inter Sigeum promontorium & amnis Scamandri campum; ipſo illo in loco, ubi, Strabone teſte, *Geographiae* lib. XIII. pag. 895. edit. Amſtelodam. 1707., lapidibus ab everſa Troia comportatis, Mitylenaeos e Lesbo inſula profectos, Sigeum ipſum condidiſſe fertur. At poſt varia fata deſerto Sigeo, & demum prorſus diruto, nunc villa pauperrima eſt, quae tamen loci memoriam ſervat, cuique Turci primum *Ieni - biſſari*, mox *GaurKioi* nomen dedere. Confer Chishullium loc. cit. edit. II. pag. 1. ſeq. & 41.

Ac ſane marmor inſigne monumentum eſt, non quidem utriuſque inſcriptionis titulo, quo exornatur, voces utique vix triginta prae ſe ferente; eo namque *Phadonicum Hermocratis, Proconeſii filium, Craterem, & Crateris baſin, & Colum ad Prytaneum dediſſe memoriae ergo ipſis Sigeis* indicatur. Sed eſt & ſua vetuſtate maxime praeſtans, ut modo dicetur, tum criteriis grammaticis, tum etiam illa elementorum forma Archaica, quibus exaratur. Etenim litterae vetuſtiſſimae ſunt, nempe Graeco-Cadmeae & Palamedeae, quales Etruſca retinent monumenta; quaeque primo ipſis Etruſcis & Latinis cum Aeolibus & Ionibus communes fuere. Nam teſtatur Plinius, *Hiſtor. Natur.* lib. VII. cap. LVIII., *Veteres Graecas fuiſſe eaſdem pene, quae Latinae*. Superiore vero capite idem dixerat: *Gentium conſenſus tacitus primum conſpiravit, ut Ionum litteris uterentur*. Vid. & Tacitum, *Annal.* lib. XI. cap. XIV. = Chishullium, loc. cit. §. VI. & in not. = Voſſium, *De Art. Grammat.* lib. I. c. XI.

Iam vero illud obſervatum velim, quod animadvertit doctus Chishullius de interpunctionibus modo in Sigea praeſertim inſcriptione obvio. „ His tam inuſita-
„ tis

inſcriptionis Graecae , qua inſignitur , vocabula, duobus diſcreta punctis , clare exhibet.

„ tis litteris, inquit ipſe, & obtinenti antiquitus inſcri-
„ ptioni, cognata ſunt illa vocum interpuncta, quae
„ non in noſtra ſolum, ſed & in multis (vid. Gruterum
„ in *Theſaur. Inſcript.* pag. CLXII. *& Sepulcra* Petri San-
„ ctii Bartolii, fig. 91. 92.) per Etruriam monumentis,
„ in utroque Attico Baudelotiano (marmore) & in
„ Teio inedito Sherardiano (de quo infra dicemus) nu-
„ mero interdum tria, interdum duo appinguntur. Eo
„ ſcilicet commento, ſubiungit Chishullius, ſtudioſe
„ cavere veteres, ne vox una in alteram incurrens le-
„ ctionem aut turbaret, aut corrumperet. Idemque
„ mos, cum ipſo Alphabeto, ab Aeolibus deductus ad
„ Latinos, ſaltem puncti unius uſu ad ſera uſque tem-
„ pora pervenit. Verum, apud ipſos autores Graecos,
„ res priſci & non inutilis inſtituti ſtatim abiit in deſue-
„ tudinem, negligentibus eam grammaticis ſequioris
„ aevi. Notatu interim non indignum, & articulos
„ & propoſitiones, & coniunctiones, nullo unquam
„ puncto diſiunctas a nominibus, ſed ex Genio linguae
„ Phoeniciae & Hebraeae, pro praefixis habitas fuiſſe.
„ Una etiam integra periocha ΕΑΝ ΔΕ ΤΙ ΠΑΣΧΩ, (*ſi*
„ *vero quid patiar*) ſolita vocum interpunctione non
„ diſtinguitur. Sed caſu an conſilio id factum fuerit;
„ an puncta primitus impacta, iniuria temporis excide-
„ rint, non eſt unde colligatur „. Haec Chishullius,
loc. cit. §. VIII. pag. 9. edit. I., edit. vero II. pag. 14.

Quod ad Sigei lapidis, Phadonici titulum ab Aeſopo eiuſque fratribus, ſive Collegii fabrilis ſociis ſculptum exhibentis, aetatem attinet, aut Solone, ſive circa annum 595. ante Chriſti ortum, antiquiorem eſſe habendum, aut ei aequalem, & Periandro contendit Chishullius

bet. Hoc autem marmor ſit ne Graecorum omnium, quae ſuperſint antiquiſſimum, quem-

lius, ibid. pag. 21. edit. I. & pag. 14. 38. ſeq. edit. II. Conferendus Eduardus Corſinus in *Proiegomen. ad notas Graecorum, ſive vocum compendia, quae aereis, atque marmoreis Tabulis obſervantur*, edit. Florentin. 1740. fol. pag. XVI. = Vid. & Sebaſt. Donati monitum ad *Novum Theſaur. Veterum Inſcrip. L. Ant. Muratorii ſupplementum* ab ſe collectum, editumque Lucae 1765. tom. I. pag. XV. = Scipio Maffeius, *Artis Criticae lapidariae* lib. III. cap. I. canon. II., in praefati Supplementi Cl. Donati, Lucenſis Presbyteri, tom. eod. col. 63. = Et quae de eiuſdem Sigeae inſcriptionis aetate idem Maffeius ediſſerit, *Muſei Veronenſis* pag. 411. = *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. I. part. II. ſect. II. cap. X. Tabul. VI. pag. 629. 630. Cet.

Parum abſuiſſe non diffiteor, quin alterum βουστροφηδὸν marmor a Cl. viro Ioſepho Bimardio de la Baſtie, praeclaro illuſtratum commentario (*Vid. Novum* Theſaur. *vet. inſcription. Anton. Muratorii*, tom. I. loc. paullo ante cit. pag. 15. ſeqq.) hic protulerim; quippe quod argumento eidem noſtro lumen affudiſſet. At Cl. viri Scipionis Maffei ſtatim continuit me exiſtimatio & auctoritas, qui illud monumentum fictitium, atque ſpurium dicere minime veretur; aliquotque rationum momentis ſuam firmare ſententiam contendit, *Muſei Veronenſis* pag. CCCCX. ſeq. Quam rem humaniſſime edocuit me antiquitatis ſtudio praeſtans Cl. Caietanus Marinius.

Ac ſane doctiſſimus Eduardus Corſinus, *prolegomen. in notas Graecorum* pag. XVII., monumentum Bimardianum tamquam γνήσιον indicarat. Vid. & eiuſd. *Diſſertationes Agoniſticas*, pag. 53. Quod utique fecerant alii viri hacce in palaeſtra exercitatiſſimi. Quin etiam & Corſinius ille

quemadmodum & Chiſhullio , & nonnullis aliis placet,non propoſitum mihi hoc loco,ne-

E que

ille idem, licet ab Maffeio admonitus, & cum laude , ut ita dicam , notatus , non aliter , meo quidem iudicio , cenſere ſibi viſus eſt in *Spiegazione di due antichiſſime Iſcrizioni* . *Roma* 1756. pag.IV. Confer Sebaſtiani Donati in Scipionis Maſſei Artis Criticae lapidariae *Monitum* , quod extat tom. I. *Supplementi ad novum Theſaur. Vet. Inſcript. Ant. Muratorii*, eodem Cl. Donato collectore , praefixum .

Muſeo Veronenſi ab Maffeio iam typis vulgato, anno nempe 1749. , mirari aliquantum ſubit , hominibus quoque cetera doctiſſimis , de marmoris Bimardiani recenti admodum foetura ne paululum ſuboluiſſe; veluti auctoribus Novi Tractatus Artis Diplomaticae,gallice conſcripti, tom. I. part. II. ſect. II. cap. x. pag. 631. amiciſſimoque Cl.viro Court de Gebelin., *Monde primitif* : *origine du Langage* , lib. v.ſect. III. cap. IV. pag. 475. ſeq. & Tabul.x. num. III. , immo & alteri viro antiquariae rei peritiſſimo Iohanni Winkelmano , *Hiſtoire de l' Art* , tom. II. pag. 172. apud eund. Court de Gebelin.,loc.cit. pag.475. Attamen , ne quid diſſimulem quae de hoc Bimardiano monumento ſentiret ipſe Winkelmanus , ſuo eodem in opere,quod prae manibus habeo italice verſum, hoc titulo : *Storia delle arti del diſſegno preſſo gli Antichi, tradotto dal Tedeſco , con note originali degli Editori* . *Milano* 1779. , fruſtra quaeſiviſſe me fateor .

Sed de hac inſcriptione , inter Olympiades LXX. & LXXX. ſive annos 460. & 500.ante Chr. ab Cl.Bimardio , loc. cit. col. 40., relata, plura fortaſſis quam neceſſe fuit. Interea hoc teneo , ad exemplum vetuſtiſſimarum inſcriptionum,quorum voces ſingulae hinc inde duobus diſcernuntur punctis, Bimardianum anaglyphum opus ab Athle-

ta

que vero neceſſarium eſt inveſtigare (1). Atque eum interpunctionis modum in Sigeo lapide obvium, priſcis quoque Phoenicibus, im-

ta pro parta victoria in Nemeis ludis Iovi dicatum, effictum ſaltem fuiſſe. Neque fore quemquam puto, qui iſtud inficiabitur.

(1) Vide interea quae ſuperiore adnotatione 2. pag. 40. ſeq. de Amycleo imprimis lapide *Boviverſim* ſcripto, & quidem litteris Graeco-Phoeniciis, brevi retulimus. Cui ſane monumento nullum aequari vetuſtate poſſe arbitrantur Fourmontius & Auctores Diplomaticae. Mitto alia vetuſtiſſima marmora in Tabulam VI. tomi I. Novi eiuſdem Tractatus Artis Diplomaticae pag. 626. collata. Eſtque illud animadvertendum, horum unum mille & ducentis, alterum vero mille annis Chriſti ortum ſuperaturum, ſi eruditorum illorum virorum judicio ſtamus. At non me latet eſſe doctiſs. Mazochium, cui tanta vetuſtas, quantam monumentis ipſis largiuntur iidem Clari Viri, parum probatur. Sin minus autem tam antiqua habenda ſunt, ſaltem cum SIGEO lapide, cum celebri NANIANA inſcriptione ab Cl. Corſino illuſtrata, tum etiam cum NOINTELIANA, (de qua infra) denique cum DELIACA, quam profert Montfauconus, *Palaeogr.* lib. II. cap. I. pag. 121. ſeq., de antiquitate quam maxime contendere poſſe cenſeo. Ad quam rem demonſtrandam ſatis ea eſſe puto, quae ab ipſo Fourmontio & ab Cl. iiſdem doctis Benedictinis ſunt diſputata. Omitto celebrem Inſcriptionem Runicam, quam quidam velut antiquiſſimam produnt, de qua diſputat Cl. De Maupertuis in ſuo Itinere ſive *Voyage au fond de la Laponie*, Operum tom. III. edit. Lugdunenſ. 1756. p. 189. ſeqq. Ceterum adeundus Ianuarius Sixtus, in erudito Tractatu, ſive *Trattato delle quattro Dentali* &c. pag. 376. ſeq. 378. ſeq. 391. ſeqq. 436. 441. 448. ſeqq. 462. ſeqq.

immo & Hebraeis remotiſſimae antiquitatis, aeque ac Graecis vetuſtiſſimis , Ionibus , Atticis , Doribus , Aeolibus , aliiſque eiuſdem gentis populis , communi uſu veniſſe , eo potiſſimum adducor, quo Iudaei ipſi , inſtitutorum maiorum ſuorum tenaciſſimi , in ſuis Mſs. Codicibus, ſive conſcribendis , ſive typis excudendis , commata punctis duobus craſſioribus ſingula claudentes , hanc interpungendi rationem etiamnum fideliter ſervant.

Ad Graecos veteres quod ſpectat, non unũ adeſt monumentum , quo res ipſa efficiatur , ut modo etiam oſtendam. Atque iſtud ego poſtremum argumentum paucis ſic abſolvam , nihil ut ſuperſit quod poſthac addendum eſſe videatur. Itaque ad alterum venio monumentum , voces hinc inde duobus item punctis diſtinctas offerens , quo TEIORUM DIRAE ſervantur (1). Quæ quidem interpunctionis

 ratio

(1) Monumentum iſtud egregium Sherardianum, cuius ſupra meminimus, conceptam dirarum formulam exhibens , quâ utebatur Teius Ioniae populus , ab Chishullio orbi erudito publici iuris factum , ad antiquiora longe tempora ipſo Anacreonte Teio, haud multum inferiora , referendum cenſet idem eruditus Anglus . Vid. eiuſd.

ratio quum manifeſtiſſime pateat , eruditiſſimum Alexium Symmachum Mazochium , mirae lectionis virum, neſcio quid impulerit, ut affirmare potuiſſet *Graecas veteres inſcriptiones unico contextu, ſine ullo prorſus vocum ſingularum intervallo fuiſſe exaratas* [1]. Sed viro ſummo Mazochio danda venia eſt. Quamquam etenim de multis dici id certe poteſt, verumtamen omnes & quaſcumque eo modo effictas eſſe Graecas Inſcriptiones , atque delineatas, vetera monumenta aperte reclamant, planeque adverſantur.

Certum igitur remaneat, hoc in more ve-

eiuſd. *Antiquitates Aſiatic.* pag. 96. ſeqq. Ceterum antiqua urbs Teos indigenis hodie eſt *Bodrùn* , ut obſervat ipſe Chishullius.

Quum vero Olympiade LXII. Poeta Lyricus floruerit, ſive anno 532. circiter ante Chriſti ortum (Vid. I. Alb. Fabricium, *Biblioth. Graec.* Vol. I. lib. II. cap. XV. pag. 545.) quam ad aetatem Teiorum Tabulam aſſurgere poſſe quiſque intelligit .

(1) Ad Heracleoticas Tabulas prolog. §. V. *Commentar.* eiuſd. Mazochii in Regii Herculanenſis Muſei Aeneas Tabulas Heracleenſes. Part. I. pag. 5. Attamen legenda quae inferius huic priori ſuae plane adverſa profert ſententiae. Etenim , loc. cit. pag. 123. de Heracleenſis ſcripturae ſingularitate differens , Graecas inſcriptiones maiorem partem eo laborare incommodo affirmat, nullo ſcilicet eas intervallo, punctoque diſtinente .

D. Ba-

veterum Graecorum fuiſſe poſitum , ut notis quibuſdam , ſive punctis, modo duobus (1), modo tribus (2) vocabula identidem

D. Baſilium Cardoni Abbatem S. Baſilii de Urbe eo quoque errore duci video *in Operis poſthumi D. Greg. Placentinii Abbatis S. Mariae Invialatae Velitrarum Ordinis S.Baſilii de Siglis veterum editionem praevia Differtat*. pag. 15. , ut arbitretur Graecas veteres inſcriptiones uno ductu ac tenore , velut unico conſtarent verbo, deſcriptas fuiſſe . Sed fallitur Cl. Cardoni,quod ſupra iam oſtenſum eſt,& ex dicendis etiam atque etiam planum fiet. Qui porro Cardoni error non Placentinii fuit , ut huic eum tribuere videtur Cl. Ianuarius Sixtus , *Trattato delle quattro Dentali pag*. 448.

(1) Huc ſpectat vetuſtiſſima Corcyrenſis inſcriptio duobus punctis ſingulas voces disiungens; expenſa in opera quaedam publica referens . De quo marmore Cl. Maffeius , *Muſei Veronenſ*. pag. xI. & ſeqq. eruditiſſime diſputat .

(2) Quo ſane quoque pertinet altera antiquiſſima inſcriptio Athenienſis,quam Nointelius Athenis Lutetiam deferendam curavit, & in Regia inſcriptionum Academia cum aliis veterrimis id genus reliquiis integra adſervatur. Ionico , uti Cl. Montfaucono in primis placet , aut potius , ut quibusdam aliis , Attico vetere charactere conſcripta eſt , temporeque Peloponneſiaci belli erecta , videlicet ſtatim poſt Simonis Athenienſium Ducis mortem , annis circiter 450. ante Chriſtum . Illudque habet ſingulare , ut notat Montfauconus , quod in titulo inſcriptionis , & in aliquot occiſorum militum nominibus initio , unaquaeque vox , demptis particulis & praepoſitionibus , triplici puncto ad formam perpendicularem delineato , diſcernitur . Vid. eumdem Montfauçonum

Pa-

utrimque diſtinguerent; tametſi in ſingularum linearum fine fere ſemper deſint. Quodque de inſcriptis his monumentis Graecis brevi diſſeruimus, deque Etruſcis, & quidem potiori iure, idem dici de priſcis Latinis & Romanis (1) poteſt.

Quam

Palaeogr. Graec. lib. II. cap. IV. pag. 134. ſeq. & pag. 138. = Muratorii *Novum Theſaur. vet. inſcript.* tom. II. pag. 878. = Eduard. Corſini *Faſtos Atticos*, tom. I. part. I. diſſert IV. pag. 157. — 159. — 168. Florentiae. 1744. Qui vir doctus integram poſt Maffeium protulerit inſcriptionem; uterque vero pro dignitate marmoris multa praeclare adnotarunt. Confer etiam Cl. Viri Baſil. Cardoni *in D. Gregor. Placentinii*, *opus* ſupra laudatum, *praeviam diſſertationem* pag. 14. ſeq. = D. Ianuarium Sixtum, loc. quoque paullo ante cit. pag. 448. 457.

(1) Infinita propemodum eſſent colligenda, ſi exemplis aſſertionem hanc tueri neceſſe eſſet. Interea unus nunc ſatis ſit doctorum virorum locus, qui eo eſt quo ſequitur modo. " Dans les plus anciennes inſcriptions, comme ,, dans celles du moyen & du bas âge, on ſepare ſouvent ,, les mots & les phraſes par un deux, trois, où quatre points, mis tantôt en carré, en O, en rhombe, ,, en loſange. " *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. III. part. II. ſect. IV. cap. VIII. pag. 462. Vide & ibidem pag. ſeq. Confer etiam Johannem Winkelmanum, *Storia delle arti del diſſegno preſſo gli Antichi*, *tradotta dal Tedeſco*, tom. II. pag. 118. = Raphael. Fabretti *Inſcriptionum antiquar. explicationem & additamentum*, cap. III. pag. 117. Exempla autem numero plura punctorum, aliorumque ſignorum, quibus veteres Latini atque Romani ſingulas monumentorum voces inſcribebant, occurrent

Quam vero multa praeterea veterum populorum intercidere monumenta, quae hanc ad rem maxime ornandam; tuendamque conferre poſſent! Conſulto plura ſileo, veluti numiſmata (1): argumentum quoque amplum

E 4 ſa-

rent in *Inſcriptionum antiquarum Graecarum & Romanarum quae extant in Etruriae urbibus*, tomis tribus Florentiae 1726. 1734. 1743. ab Cl. Anton. Franc. Gorio collectis atque editis in fol. Conſule etiam Iani Gruteri Inſcriptionum antiquarum Theſaurum. Videſis quoque earumdem Collectores, eos cumprimis, quorum modo nomina indicabimus.

(1) Quae res ſane ornari atque illuſtrari quam maxime poſſet ex iis præſertim numis Hiſpano-Phoeniciis, non paucisque id genus monumentis Tyri & Sidonis, Punicis, Siculis, aliiſque, quae aut collegere, aut paſſim indicavere viri docti, uti Hubertus Goltzius, Bernardus Aldrette, Blaſius Antonius Naſſarrius, Leonardus & Antonius Auguſtini, Philippus Paruta, P. Molinetus, Eduardus Bernardus, Ezechiel Spanhemius, Scipio Maffeius, Ioannes Clericus, I. Bapt. Bianconus, Alexius Symmachus Mazochius, Eraſmus Froelickius, Cl. Barthelemius. Cet. Mitto numiſmata proximae vetuſtatis Graeca & Romana, quorum collectores enumerare non modo longum, ſed etiam opus moleſtiae plenum eſſet. Iuſto quoque longior eſſem, ſi exemplis rem ipſam noſtram demonſtrare aggrederer. Mihi interea Scriptores aliquot, ſed paucos, qui huiuſmodi numiſmatum ectypa in lucem protulere, afferre liceat, quaeque ad argumentum iſtud plurimum facerent. Conſule igitur D. Ioan. Vincentium De Laſtanoſa, *Muſeo de las Medallas desconocidas Eſpañolas*. *En Hueſca* 1645. in 4. min. = D. Ludovic.

ſane, ac copioſum. Quod ſi denique omnia, quae antiquarii viri collegere, complecti vellemus, commentarios ſine fine ea de re ſcribendos eſſe nemo non intelligit. At ut non labamur longius, nihil eſt neceſſe cur plura hic congeramus. Quid etenim haec fuſius perſequi eſſet opus, quae per ſeſe ſatis nota ſunt, & a nemine, quod ſciam, in controverſiam revocari, niſi antiquariae rei plane rudi & imperito poſſunt?

Dum

vic. Ioſephum Velaſquez, *Enſayo ſobre los Alphabetos de las Letras deſconocidas, que ſe encuentran en las mas antiguas Medallas y Monumentos de Eſpaña. Madrid.* 1752. in 4. = D. Mahudel, *Diſſertation hiſtorique ſur les monnoies antiques d' Eſpagne. Paris* 1725. = Cl.Franc. Perezium Bayerium, *Diſſertatio de litteris & ſermone Phoenicum*, adiecta verſioni Hiſpanicae C. Criſpi Salluſtii a Regio Hiſpaniarum Infante Gabriele Borbonio, anno 1772. Matriti in lucem emiſſa, pag. 350. ſeqq. A quo celebratiſſimo Bayerio maiora quoque expectamus in libro, quem typis edendum nunc parat, de Phoenicum & Graecorum in Hiſpania numis, quos *Incognitos* vocant. Quantum vero operae atque diligentiae in iiſdem numis & colligendis & illuſtrandis eruditiſſimus vir conferre poterit, quiſque facile iam cognoſcet ex eiuſdem praeclariſſima *Diſſertatione Iſagogica* ad eumdem tractatum, quae *De Numis Hebraeo-Samaritanis* inſcribitur. Quae quidem diſſertatio huiuſmodi eſt, ut eos ſiclos, ſemiſiclos & numos Hebraeo-Samaritanos exhibeat, quibus tractatio noſtra iuvari non parum poſſet. Sed paucis illis exemplis iam a me allatis contineri volui.

Dum autem eo diſputandi genere utor, nolim quis exiſtimet, ita animo comparatum eſſe me, ut ex productis hactenus inſcriptis ſic vetuſtis monumentis, vera interpungendi ratio, quae in libris noſtris eſt, erui poſſe credam. Hanc tamen apud veteres quodāmodo exſtitiſſe, licet contra nituntur Lipſius, Muretus, Morinus (1) aliique; ego impetrare ex me ipſo, ut non credam, nequeo. Sunt vero multa in cauſſa, quare ſic ſentiam. Quid enim? illa ipſa puncta, modo unum, mo-

(1) Quorum duumvirorum teſtimonia congeſſit Morinus ille idem, *Exercitationum Biblic.* lib. II. *Exercit.* XVII. cap. I. pag. 478., eaque maximam partem ex Leonis Allatii *in Antiquitatum Etruſcarum Fragmenta ab Inghiramo edita, animadverſionibus*, vulgatis Romae 1642. in 12. §. XVII. pag. 94. ſeqq. corraſit. Iiſdem vero utitur, ut nobis perſuadeat, veteres perpetua vocum ſerie, nullaque prorſus diſtinctionis nota, puncto inter ſingula verba quandoque poſito, tantum excepto, agnoviſſe. Quam ſuam coniectandi rationem ipſis antiquis manuſcriptis libris ſacris, Hebraicis, Graecis atque Latinis praepoſtere applicat toto eodem capite; adeo ut ante Divum Hieronymum, ex Morini ſententia, Textum Hebraeum continuo vocum nexu ſemper conſcriptum, in verſus & commata nondum diſtinctum fuiſſe dicat, neque in Sectiones tam maiores, quam minores diviſum. Sed hac de re agam infra, dum de manuſcriptorum librorum interpunctione Antiquis uſurpata, erit opportunior dicendi locus.

modo duo, modo tria voces ſingulas utrimque ſecernentia, a nobis obſervata, neque ſenſus periodi, neque phraſeos ſententiam uſquam indicaſſent? At quo minus huic opinationi ne minimum quidem aſſenſum praebeamus, unum cumprimis obſtare quoque videtur, quod in Tabulis, cum aheneis, tum marmoreis, lapideiſque, & aliis non paucis priſcae aetatis monumentis reſtat attendendum. Illa nempe intelligo ſpatiola & intervalla (1), quae voces ita diſparant, ut contiguae

(1) Quorum ſpatiorum Tabulae ipſae Eugubinae, tam Etruſca quam vetere latina exarata ſcriptione, de quibus ante diximus, exemplum proferunt egregium. Neque prorſus deſiderantur intervalla eo in veterrimo inſcripto utroque monumento Bouſtrophedon, Amycleo e templi Apollinis ruinis eruto, cuius ectypon unum ſuis obſervationibus inſtructum exhibent Cl. Auctores novi Tractatus Gallici Artis diplomaticae, tom. I. part. II. ſect. II. ch. IX. pag. 615. ſeqq. & Cl. Ab. Barthelemy, qui utrumque marmor illuſtrat in ſuis obſervationibus, ſive *Remarques ſur une inſcription Grecque, trouvée par M. l' Abbé Fourmont, & contenant une liſte des Prêtreſſes de ce Dieu. Mém. de littérat. des inſcript.* tom. XXII. pag. 421. ſeq. Vid. ibid. alterum id genus monumentum antiquiſſimum, quod illuſtrat idem Academicus. Adeas pariter exemplar inſcriptionis Phoeniciae Carpentoractenſis ab eod. Barthelemy explicatae ibid. tom. XXXII. pag. 725. ſeqq.; tum aliud inſcriptum monumentum Graecum priſcae etiam vetuſtatis, *Hiſtoire de l'Acad. des inſcriptions*, tom.

tiguae ſcripturae incommodo atque confuſioni mederi, vicesque verae interpunctionis explere videantur.

Al-

tom. XVI. pag. 104. = Cl. Court de Gebelin, loc. cit. *Origine du Langage*, pag. 471. ſeq. & ibid. Tabulis IX. & X. Marmora ipsa Oxonienſia, licet contigua ſcripturae ſerie bonam partem exarata, Oxonii edita anno 1676. fol. part. II. pag. 157. ſeqq. & Appendix ad eadem, aliquot horum ſpatiorum exempla dabunt. Quorum in numero ponendae ſunt inſcriptiones duae, quas, inter alias, ad exemplar priſcae antiquitatis factas, Herodes Atticus vir Conſularis & apprime doctus, Traiani aetate, ſubſequentiumque Imperatorum diu clarus, villam ſuam Triopiam, tertio ab Urbe lapide, nobilitaverat. Conferenda Claud. Salmaſii *Duarum inſcriptionum veterum Herodis Attici Rhetoris & Regillae coniugis honori poſitarum explicatio &c.* Lutetiae Pariſ. 1619. in 4. edita, pag. 1. ſeqq. pag. 77. ſeqq. Queis de & ipſo Herode legendi Salmaſius ipſe, loc. cit. Montfauconus, *Palaeogr. Graec.* lib. II. cap. IV. pag. 140. ſeq. & Chishullius, *Antiquit. Aſiat.* §. V. pag. 10. ſeq.

Quum ad celebres illas Herodis Attici columnas, olim Romae in Farneſianis hortis conſpicuas venerim, grati animi ratio omnino flagitat, ut inſignis alterius inſcriptionis, quam praeferebant, ſpecimen ſingulare, quod non ſine voluptate vidi, eo loci commemorem. Eſt nimirum marmorea Tabula priores tantum verſus inſcripti praeclari monumenti ad Autographi fidem deſcriptos, ac ſuis propriis litteris magnitudine pluſquam uncialibus, exhibens; quibusque priſci Alphabeti Graeci Ionici elementorum formam nos habere contendunt multi, etſi id ipſum nonnullis aliis videatur ſecus, quorum quidem mihi placet ſententia, ut poſt oſtendam.

Ta-

Alterum quoque plane ſingulare eſt,& ſane dignum quod attente, conſiderateque hic

Tabulam autem curaverat faciendam doctiſſimus Praeſul Franciſcus Blanchinius Veronenſis. Eſtque alta palmorum duorum Romanorum & aliquanto plus dimidii. lata vero unum & dimidium cum quadrante. Marmor perhumaniter, uti ſolet, conſpiciendum mihi obtulit Cl. Praeſul Stephanus Borgia, eius poſſeſſor, in cuius Muſeo viſendum Velitris adſervatur.

Voces autem, licet continuo fere nexu colligatae, & Tabula expreſſae, quaſque vulgaribus Graecis characteribus, poſt Montfauconum, Chishullium, alioſque profero, habent hoc modo: Οὐδενὶ Θεμιτὸν μετακινῆσαι ἐκ τȣ̃ hoc eſt, *Nemini fas eſt tranſmovere ex* (Triopio, ſive ex Villa Herodis Attici ſic nuncupata, de qua vide Claud. Salmaſium, loc. cit. pag. 22. ſeqq. 57. ſeqq.) Videndus & Cl. de Montfaucon, loc. ante indicat. pag. 140. ſeq. & pag. 135., ubi eiuſdem Inſcriptionis columnis Herodianis inciſae exemplum producit integrum. Conſule etiam D. Ianuarii Sixti τȣ̃ μακαρὶτου librum eruditum cui titulus: *Trattato delle quattro Dentali*, &c. pag. 395. ſeqq. = *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom.I. part.II. ſect. II. cap. x. pag. 634. ſeq. & in not.

De litteris vero, quas refert inſcriptio, cuius ſcripturae genus idem prorſus eſt quod in altera Farneſiana columna Herodis Attici, legendi Salmaſius ad duas *Veteres inſcriptiones*, paullo ſupra citatas pag. 29. ſeqq. & Shuckford, *Hiſtoire du Monde ſacrée & profane* tom. I. lib. IV. pag. 224. & 262. = P. Hieremias a Bennettis, *Chronolog. & Critica Hiſtor. Profan. & Sacr.* tom.I. cap.I. §. XXII. pag. 40. & §. XXVII. pag. 47. = Ianuarius Sixtus, loc. cit. pag. 389. 390. Quas quidem litteras, ſi pauciſſimas exceperis, imprimis litteram Θ, decuſſatis lineis ſecatam

tam

hic obſervetur . Illa, inquam, ſunt Sigla , ſive litterae, aut notae numericae inſcriptis in mo- nu-

tam , uti prope in Deliaca inſcriptione , ab antiquis Ionicis multum differre plana res eſt, & eſt a Shuckfordo ipſo, aliiſque viris doctis ſaepe obſervata . Qua etiam de re conſulendus Cl. Ioannes Bouhierius, *Diſſertat. de Priſcis Graecorum & Latinorum litteris* , in extrema *Palaeographia* Montfauconi , pag. 561. Harum tamen litterarum vera origo diſſimulari nullatenus poteſt , uti recte animadvertit Ioſephus Scaliger in ſuis caſtigationibus *ad Euſebii Chronologica*, edit. Amſtelod. 1658. pag. III. Vide J. Harduini notas in Plinii Hiſtor. natur. lib. VII. cap. LVIII. edit. Pariſ. 1723. tom. I. pag. 419.

Rurſum quod ad illa intervalla , de quibus modo ſermonem inſtitui, ſpectat , atque inſcriptis in vetuſtis monumentis praeſertim Graecis obvia , nolo, ne longus ſim, hanc in rem plura huc adducere quae afferri poſſent . Vide interea *Les Ruines & les plus beaux Monumens de la Grece , par M. le Roy. ſeconde édit. Pariſ.* 1770. tom. II. pag. 5. 7. ſeq.

Quin etiam neque in ipſis Tabulis duabus aereis Heracleenſibus, quas erudite expoſuit Cl. Mazochius , quaeque in re menſoria , limitibus &c. agrorum Dionyſo & Minervae ſacrorum verſantur , a bis mille & circiter annis antiquo Doriſmo conſcriptis , non omnino deſunt ; tametſi idem doctiſs. Vir ſecus ſtatuat, loc. cit. *Commentar.* in eaſdem part. I. pag. 123. ; at quam falſo , modo oſtendam; & Tabulae ipſae non in uno loco evincunt .

Harum Tabularum altera titulo, quo Ephori & finitorum nomina praemittuntur , exornatur maioribus litteris uncialibus , & quidem peculari modo , adeo ut vocum ſeries ac ſententia labore dignoſci nullo poſſit . Prioris Tabulae fragmentum alterum , verſ. 46. ſegment. I. lem-

numentis vetuſtiſſimis obviae, quibus mos ſolemnis antiquorum Grammaticorum ſcripta

ce-

lemmate itidem diſtinguitur maioribus litteris : *Pacta conventa (locati conducti) camporum Dionyſi* , uti vertit eruditus Mazochius , inſcripto . Denique notabili aliquot verſuum intervallo concluſa Tabula , ibid. verſ. 140. cernitur littera Graeca N ſolitaria aliquam notam numericam profecto indicans . Quae quidem , ſi accipiatur non pro quinquageſimi numeri ſigno , quo Aes in Tabulario Heracleenſi fortaſſis inſigniebatur , ſed potius pro XIII. , ut bene coniicit doctiſſimus Mazochius, loc. cit. *Commentar.* in eaſd. Tabulas pag. 251., morem prodit antiquiſſimum, quo veteres critici , ſive Grammatici Clarorum Virorum ſcripta in librorum ſectiones diſpeſcebant iuxta alphabeti litterarum ordinem & numerum . Qui mos in Homeri, Ariſtotelis,aliorumque illuſtriorum Auctorum,immo & Hebreorum, uti & Orientalium ſcriptis, obſervante ipſo Mazochio , antiquitus multum invaluit , & ſane , mea quidem ſententia , ante multo maiorem aetatem,quam ei aſſignat Cl.Morinus , *Exercitat. Biblic.exercit.* XVII.cap.I. pag.478. De quo inferius quidpiam diſputabitur .

De intervallis iiſdem in prioris eiuſd. Tabulae adverſa parte, Latinis litteris inſcriptae , inſigne vetuſtiſſimi Digeſti legum Romanarum referente obviis,nihil ſane etiam eſt quare dubium moveamus . Siquidem,praeterquamquod punctis perpetuo interciduntur voces , more prorſus noſtro ſaepe abſolvitur ſententia ; legumque & capitum diviſio , littera vero ad marginem paullulum excurrente , velut multis in Codicibus Manuſcriptis & Graecis & Latinis & Orientalibus , & quidem longioris aetatis , videre eſt , novae periodi diſtinguendi cauſſa , notatur .

Quod autem de Heracleenſibus iis monumentis hactenus diſſerui , illud quoque de alterius Heracleotianae

Ta-

celebrium virorum in libros vel ſectiones,vel capita iuxta litterarum alphabeti numerum dividendi, plurimum commonſtratur. Cuius exemplum habemus ſat luculentum in prioris Heracleenſis Tabulae inſigni fragmento, uti ſubiuncta in adnotatione animadverſum a nobis eſt.

Quae de Scripturae ratione ex inſcriptis monumentis allata hactenus a me ſunt, notis ſive quibuſdam ſignis uſos veteres fuiſſe, cum vocum interpungendarum, tum intervallis diiungendarum cauſſa, quibus lectionem quam maxime iuvarent, varioſque periodi ſenſus quodammodo diſtinguerent, ad

Tabulae, adverſa parte graece, averſa vero latine ſcriptae fragmento in Britannia adſervato, atque ab Cl. Viro Michaele Maittaire primum edito notiſque illuſtrato, affirmandum exiſtimo. Confer Scipionem Maffeium, in *Muſeo Veronenſi*, pag. CCCCXXXV. huius fragmenti exhibentem ſpecimen ex ipſa Tabula ahenea, quae exſtabat Londini apud D. Brianum Fairfax. Quod quidem fragmentum alterum cum eiuſd. Maittaire notis & ſuis animadverſionibus typis rurſum excudendum curavit Cl.Mazochius, *Commentar. in Heracleenſ. Tabulas* part. I. pag. 144. – 170. & part. II. pag. 303. ſeqq., qui & ad prius Tabulae Latinae ſegmentum Britannicum breviores Franc. Caroli Conradi adnotationes ibid. inſeruit. Heracleenſium vero Tabularum Muſei Regii ectypa genuina, habes in extrema parte I. eiuſdem inſignis operis eruditiſſimi Mazochii.

ad veritatem plane demonſtrant. Quo res magis magiſque liqueat, extremum eſt, ut alterum vetuſtum monumentum a doctiſſimis ſplendidae Collectionis Regiae Herculanenſis Auctoribus publicatum (1), in medium proferam. Eſt autem huiuſmodi:

Ὡς ἔνσο φὸν βέλευμα τας πολλὰς χεῖρας νικᾶ (2)

Si

(1) Conſule *Le Pitture antiche d' Ercolano, e contorni, inciſe, con qualche ſpiegazione. Napoli nella Stamperia Regia* 1760. fol.max. Tabula VI.pag.34.not.2.

(2) Quod tamen ſic eſt legendum:

ὡς ἓν σοφὸν βέλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

Utique ſapiens conſilium plures vinci manus.

Eſtque Euripidis ſententia in *Antiopes* Fragmentis verſ. LXXVII., iiſdem fere verbis expreſſa hoc modo: Σοφὸν γὰρ ἓν βέλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. Operum edit. Cantabrigienſ. 1694. tom. II. ſive part. II. pag. 455. Confer & Polybium, *Hiſtoriarum* lib. I. edit. Amſtelod. 1665. §. 35. pag.50. Quae quidem ſententia, inſcriptionum more, in uno parietum, angulum exhibente viae ad Theatrum ducentis legebatur, minuſculis & rotundis perſcripta litteris, minio aut rubro & nigro colore depictis; atque Retinae die 6. Martii an. 1746. e ruderibus ad vetus Herculanum, ut ſitus loci omnino indicare videtur, ſpectantibus effoſſa. Retina autem, incolis *Reſina*, eſt Campaniae vicus maritimus, non proxime ſub Miſeno monte aut oppido, ut ſcribit Chriſtoph. Cellarius in *Notitia orbis antiqui* lib.II. cap.IX. pag.668., ſed contra ipſum Miſenum, & ſub Veſuvio monte, a quo paucis milliaribus diſtat. Vide C. Plinium Secundum, *Epiſtol.* lib. VI. epiſt. XVI. = *Racconto Storico-Filoſofico del Veſuvio &c. dell' Abate Giuſeppe Maria Mecatti. Napoli* 1752. *pag.* CCL. ſeqq.

Si qua eſt vetus inſcriptio, ſuis proſodicis criteriis praeſtans, quaeque a diligenti & perito antiquitatis viro aeſtimanda ſit, immo vero ſummo in pretio habenda, eſt ſane haec Retinenſis. Etenim praeterquam quod ad inſtituti noſtri rationē apprime facit, quaeſtioni de accentuum cumprimis & ſpirituum Graecorum apud Antiquos uſu (1), quibuſque ipſa ornatur inſcriptio, lucis affundit plurimum. De quo quidem argumento quam inconſtanter, quam varie, quam negligenter a viris alioqui doctiſſimis (2) fuerit

F di-

(1) Ariſtophanum Byzantium, Grammaticum Alexandrinum, qui sub Ptolemaeis Philadelpho, Philopatore & Epiphane, Aegypti Regibus floruit, ſive annis ducentis circiter ante Chriſtum natum, primum omnium accentus & diſtinguendi rationem excogitaſſe ferunt.

(2) Vide imprimis Gerard. Joan. Voſſium, in *Ariſtarcho ſive de Arte Grammat.* lib. II. cap. VIII. & Burcard. Gotthelff. Struvium *de Criteriis Mstorum* §. XXIX. in *Clavi Diplomat.* Baringii pag. 94. Qui duumviri ita opinantur, ut in lapidibus, in nummis, aliiſque antiquitatis monumentis ne veſtigium quidem exſtet accentuum. Clariſſimus vero Montfauconus, vetuſtorum multorum Manuſcriptorum auctoritate fretus, iis ſignis omnino carentium proſodicis, ad eam quoque acceſſit ſententiam, ut ante ſaeculum VII., accentuum uſum nondum invaluiſſe exiſtimarit. Confer eiuſd. *Palaeograph.* lib. I. cap. IV. pag. 33. & lib. III. cap. III. & V. pag. 215. 223. Conſule quoque Herm. Hugonem, *De prima ſcribendi origine* cap. XXVII.

diſputatum, non eſt cur hic admoneam. De accentuum & ſpirituum namque aetate atque uſu in antiquis monumentis, quod litteris mandarunt permulti, quaſi saeculo VI. aut VII. aut etiam ſeriori aevò non eſſent vetuſtiores, quanto in errore verſati fuerint, facile iam intelligitur. Multa in hanc rem diſputare poſſem; ſed quoniam eſt de his alienum dicendi tempus, tacita mihi quodammodo relinquenda. Ac de his quoque interpunctis & diſtinctis intervallis vereor ne, ſi plura afferam, nimius videar.

Hoc

XXVII. & notas G.H.Trotzii in eund. loc.pag.262.ſeq. de eodem argumento varias afferentis ſententias. Ceterum Cl. Auctores Novae Diplomaticae melius hac de re ſentiunt, tom.I. part. II. ſect. II. cap. XV. pag. 685. & tom. III. part. II. ſect. IV. cap. VIII. pag. 480.ſeqq. Legenda Cl. Henrici Noriſii *Cenotaphia Piſana*, edit. Lugd. Batav. Diſſert. IV. cap. VI. col. 445.ſeq. = *Encyclopédie, ou Dictionnaire raiſonné des ſciences*, &c. art. *Accent.* Adeas etiam *Alcune Oſſervazioni* in extremo tomo II. Collectionis Regiae Herculanenſium Picturarum, paullo ante indicat.pag. 328. not. 36. Quo loco de accentuum, litterarumque rotundarum, minuſcularum uſu vetuſtiſſimo in lapidibus, aliiſque id genus monumentis ſe acturos promittunt huius egregii Operis Cl. Auctores, in eo eiuſdem Collectionis tomo qui *de Papyris* inſcribetur, ubi nihil de iis, quae ad laudatam inſcriptionem, diſtinctis etiam suis intervallis maxime conſpicuam, illuſtrandam, tum eius ſummam vetuſtatem conducant, praetermittetur.

Hoc autem loco rurſum evolventi, atque ſedulo conſideranti illa ipſa monumenta, quae clariſſimi viri Gruterius, Reineſius, Sponius, Gudius, Mabillonus, Montfauconus, Muratorius, Maffeius, Donius, Gorius, Paſſerius, Donatus, ceterique, quos recenſendi numquam eſſet finis, amplis voluminibus, ea de re antiquaria etiam ſeorſim editis illuſtrarunt, non pauca mihi profecto occurrunt Graecis praeſertim in Tabulis & Epigrammatis, quorum nullo aut ſpatio, aut puncto voces diſcriminantur (1).

 Quo

(1) In *Antiquitatibus Aſiatic.* Edmundi Chishullii, cum in opere *Marmora Oxonenſia, ex Arundellianis, Seldenianis, aliiſque conflata*, &c. inſcripto, tum in *Inſcriptionibus antiquis Donianis* ab Cl. Gorio primum editis, notiſque illuſtratis ſuis, Florentiae 1731. fol., ut denique, ne taedio ſim, quamplurimas inſcriptionum collectiones taceam, huiuſce rei exempla non pauca paſſim inſpicere eſt. Confer quoque *Inſtituzione Antiquario-Lapidaria, o ſia introduzione allo ſtudio delle antiche latine Iſcrizioni in tre libri propoſta*. *Roma* 1770. lib. II. cap. XI. pag. 337.

De Graecis autem illis Epigrammatis quod diximus, inſcriptiſque pluribus monumentis; de Phoeniciis quoque, exempli cauſſa, nonnullis, aliiſque Orientalibus, id ipſum dici poſſe non diffitemur. Quandoquidem in multis harum poſtremis nulla aut fere nulla intervenit vocum diſtinctio; ſi tamen illis ipſis inſcriptorum monumen-

Quo argumento praeter alia nullius ponderis plura, abuti Beniaminum Kennicottum (1) video, ut vulgata Hebraica sacra vo-

mentorum Palmyrenenſium, Punicorum, Citienſium nonnullorumque Orientis populorum ectypis hactenus hinc inde editis praeſtanda ſit fides. De quibus vide *Saggi di Diſſertazioni Accademiche dell' Accademia Etruſca di Cortona*, tom. I. Diſſert. I. pag. 24. & tom. vII. Diſſer. I. *Sull' Alfabeto Palmireno* Cl. Viri Barthelemy, poſt pag. 18. = Richardus Pocoke, *A deſcription of the Eaſt and ſome other countries*. *London* 1743. tomi III. fol. ſparſim. = Thomam Hyde, in *Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum*, edit. 2. Oxonii 1760. Appendic. pag. 546. Tabul. xIV. = *Les Ruines de Palmyre*, *autrement dite Tedmord au Deſert*. *A Londres* 1753. fol. max. pag. 25. ſeqq. idem doctiis. Abbas Barthelemy, *ſur quelques Monumens Phéniciens*, & *ſur les Alphabets qui en reſultent*. *Mém. de Littérat. des Inſcript.* tom. xxx. pag. 427. Quae tamen poſtrema Phoenicia inſcriptio a Cl. Barthelemy vulgata, veriori ectypo reſtituta ſuo comparet, ſuiſque diſiuncta punctis, apud doct. Court de Gebelin, loc. cit. *Origine du Langage*, tom. III. pag. 480. Suiv. Tabul. xII. Adeo verum eſt quod ante adnotabamus; nempe, non una ſimplici vice dubiae fidei eſſe earumdem inſcriptionum exempla a viatoribus, etiam non indoctis, hinc inde deſcripta atque indiligenter excerpta, ad quorum teſtimonium eruditi viri illa tum publici iuris fecere, tum commentariis inſtruxere ſuis.

(1) Conſulatur eiuſd. *Diſſertatio Generalis in Vetus Teſtamentum Hebraicum cum variis Lectionibus ex Codicibus Mſſ. & impreſſis*. *Oxonii* 1780. in fol. §. 28. pag. 13. Quam Diſſertationem tandem hoc ipſo Novembri menſe vergente 1781. quo haec adnotabam, mihi videre contigit, Cl. Roſſii amicitia, qui exemplar ſeorſim editum ad me tranſmittendum humaniter curavit.

volumina corruptiſſima deinceps temere pronunciaret. Ac de Kennicottiano hoc commento, quamquam alibi ediſſeruimus & copioſe & ſatis, ut potuimus, diligenter, opportuniore loco etiam dicemus & tempore. Nunc autem ad rem ipſam.

At enim vero inde ne uſquam conſequetur, Veteres ſive punctis, ſive intervallis, qualicumqueve nota voces intercidendi modum penitus ignoraſſe, & rationem, quam illos ipſos contra non obſcure uſurpaſſe, tot lapides commonſtrant & marmora, ut Manuſcriptos Codices miſſos nunc faciam; quo tam ad ſenſum, quam ad novam periodum animadverſionis aliquod ipſis eſſet argumentum (1)? Iſtud potius firmiter tenendum, equidem puto, harum omiſſionem notarum, non gentium vetuſtiſſimarum proximaeque vetuſtatis ignorationi, non inſcriptorum monumentorum veris auctoribus, ſed ſcalptorum, quadratariorum, artificumque incuriae & negligentiae ſaepius eſſe tribuendum

 at-

(1) Confer Raphael Fabrettum, *Inſcriptionum antiquarum* cap. III. pag. 229. ſeq. = Franc. Anton. Zachariam, *Iſtituzione Antiquario-Lapidaria* lib. II. cap. XI. pag. 341,

atque oſcitantiae (1); quorum quoque arbitrio, modo omittebantur, modo apponebantur. Quod quum maiori probatione non indigere videatur, non eſt cur longiorem orationem ad id comparemus. Sed de Marmoribus, Tabuliſque ſatis multa.

V. His ita conſtitutis, cognoſcet quiſque, opinor, quorſum noſtra haec ſpectet diſputatio, quidque ex ipſa ſequatur. Mihi vero ex iam breviter diſputatis duo praeſertim concludi poſſe videntur.

Principio quidem, ſi Graecis vetuſtiſſimis, priſcis Latinis & Romanis, Etruſcis quoque populis moris id fuerit, ut monumenta cum publica, tum privata ſua eo inſcripſerint quo diſputavimus modo, numquid aliis gentibus bonarum artium ſpectatis atque probatis, iis inquam, Orientis populis eamdem ſcripturae rationem denegaremus, & penes quos ab omni antiquitate litteratura exſtiterat, & a quibus litteras & Etruſcae gentes, & veteres Grae-

(1) Vid. Cl. Stephan. Anton. Morcellum, *De ſtylo inſcriptionum Latinarum* lib. II. part. III. cap. VIIII. edit. Roman. 1781. pag. 465.

Graeci , necnon & Latini populi mutuatas ſuas acceperant ?

Enim vero ab Orientis gentibus , Syris , Phoeniciis (1) praeſertim, prima tempo-

 rum

(1) Vetus opinio eſt jam ab heroicis uſque ducta temporibus , ipſam gentem Phoeniciam , uti ſcribit Plinius , *Hiſtor. Natur.* lib. v. cap. xII. *in gloria magna litterarum inventionis* exſtitiſſe . Ac ſane notiſſimus eſt Annaei Lucani *Pharſaliae*, ſive *de Bello civili*, locus , qui ſic habet:

Phoenices primi, famae ſi credimus, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris .
Nondum flumineas Memphis continere biblos
Noverat , & ſaxis tantum volucreſque feraeque
Sculpta ſervabant magicas animalia linguae .

Cuique veteri opinioni video eſſe ex antiquis ſcriptoribus aliquos , qui aut aſſentiantur , aut non repugnent; quorum teſtimonia Bochartus cumprimis , in ſuo Phaleg. part. II. lib.I. cap. xx. complexus eſt . Sed vereor, ne ii labantur omnino ; niſi, quemadmodum in hac noſtra adnotatione paullo infra oſtendam , τῶν Phoenicum appellatione Syros intelligendos eſſe ſtatuamus vel Aſſyrios .

Principio namque , uti ab eodem Plinio , loc. cit., memoriae proditum eſt : *Syria quondam terrarum maxima , & pluribus diſtincta nominibus* , Palaeſtina nempe dicta fuit , & Iudaea, & Phoenice, & Coele , & Meſopotamia , & Babylonia , immo vero & Aſſyria . Qua de re confer Diodorum Siculum, *Biblioth. Hiſtoric.* edit. Hanovienſis 1604. lib. xvIII. pag. 590. ſeqq. = Ammian. Marcellinum , *Rerum geſtarum a Romanis* lib. xIv. & xxIII. edit. Pariſ. 1636. pag. 20. & 261. = Stephanum Byzantinum in libro, qui *De Urbibus* inſcribitur , edit. Lugd. Batav. 1688. pag. 687. = Ioſeph. Scaligerum in *Animadver-*

rum aetate artium ſcientia claris, in Occidentales plagas, ut ceteras taceã, litteras advectas fuiſ-

verſionibus ad Euſebii Chronologica, edit. Amſtelod. 1658. pag. 24. ſeq. = Chriſtoph. Cellarium, *Notitiae orbis antiqui* lib. III. cap. XII. edit. Lipſienſ. 1706. pag. 398. ſeqq. = Hadrian. Relandum, *Palaeſtinae ex veteribus monumentis illuſtratae* lib. I. cap. VIII. Cet.

Atqui Phoenices, de cuius vocis etymo plura docte adnotavit Bochartus, loco paullo ante indicato, part. I. cap. I., quae conſulenda; ex eoque Edmundus Dickinſonus in *Delphis Phoenizantibus*, cap. III. Collection. Crenii tom. I. pag. 26. ſeqq., Phoenices, inquam, non Palaeſtinos, quos eo nomine appellat Herodotus in *Euterpe*, ſeu *Hiſtoriarum* lib. II. cap. CIV. edit. Londin. 1679. pag. 127., ſed illos ipſos maritimi tractus Mediterranei incolas, *ſollers hominum genus & ad belli paciſque munia eximium*, ut ait Pomponius Mela, *De ſitu orbis* lib. I. cap. XII., quamvis *ſiderum navaliumque ac bellicarum artium gloria*, Plinio quoque inprimis teſte, multum inclaruerint, ſcriptionis modum, aut litteras primos excogitaſſe, id vero eſt, quod dubito an ferant plerique viri eruditi. Neque eo equidem inſtitutus ſum animo, ut probem. Quin etiam neque magis iis aſſentior, etſi vellem, qui ex Lucani modo relatis verbis colligi poſſe ſuſpicantur, Phoenices Hieroglyphica ſcriptura, qua finitimarum gentium more, iam ab primis uſque temporibus utebantur, prius antiquata, alphabeticam tandem ipſosmet inveniſſe. Eſtque inſignis Diodori Siculi locus, uti ſupra, lib. V. pag. 340., qui ſane ad eandem coniecturam comprobandam multum conferre aliquibus fortaſſis videbitur. Ita enim habet, Laurentio Rhodomano Cheruſco interprete. " His vero qui litteras Syrorum inven-
,, tioni tribuunt, a quibus Phoenices didicerint, & cum
,, Grae-

fuiſſe, ipſiſque Graecis traditas, teſtata res eſt atque exploratiſſima. Hancque in rem & ve-
te-

,, Graecis communicarint, profecti ſcilicet una cum
,, Cadmo in Europam, unde litteras Graeci τὰ γράμματα φοινικῆα appellant: φασὶ τοὺς Φοίνικας οὐκ ἐξ ἀρχῆς εὑρεῖν, ἀλλὰ τοὺς τύπους τῶν γραμμάτων μεταθεῖναι μόνον. His er-
,, go reſpondent Phoenices nequaquam eſſe inventores,
,, SED FORMAS TANTUM ELEMENTORUM IMMUTASSE. Qua
,, ſcriptura cum plurimi deinde uterentur, appellatio-
,, nes illas ſic inoleviſſe ". Atque affinis huic valde eſt, quam D. Court de Gebelin, *Monde primitif*, *origine du Langage* tom. III. lib. v. ſect. II. cap. XIV. pag. 423. ſeq. tenet, opinio. Quae ne ad veritatis accedere ſimilitudinem poſſit, iudicent viri docti. Etenim hos magna de litterarum ortu contentione certare video; hancque in rem, uti ab Gerardo Voſſio de Arte Grammatica lib. I. cap. IX. recte animadverſum eſt, ,, multi multa congeſſerunt
,, & fuſe & confuſe, adeo ut ab iis pene incertus magis
,, abeas quam fueras dudum ". Quid interea de Plinii loco vero ſimilius eſſe putem, quaeve mea ſit de huiuſce generis quaeſtione ſententia, nunc breviter exponam.

Quum Syrorum nomen multarum Orientis gentium, ut ſupra oſtenſum eſt, commune fuerit, Plinium ipſum ex veteribuſque nonnullos inventionem litterarum Phoenicibus tribuentes, hanc gentem cum ceteris Syris, vel Aſſyriis confudiſſe erit dicendum. Alibi etenim, videlicet lib. VII. cap. LVI. Syros ab Aſſyriis aperte diſtinguit Plinius, ut qui *Litteras ſemper Aſſyrias fuiſſe* arbitretur, neque eum moveat illorum ſententia, qui ipſas *apud Aegyptios a Mercurio, ut Gellius*, aut *apud Syros repertas volunt*. Alterum Plinii locum *ibid.* memoratum non moror, uſum litterarum aeternum aſſerentis. Incertus namque ac dubius, quid in tanta rei obſcuritate potiſſimum
di-

terum & recentiorum teſtimonia hic excipere, quo brevitati potiſſimum conſulam, ſupervacaneum prorſus arbitror.

Hoc

diceret, litterarum ortum ab omni quaſi aeternitate repetendo, ſic tandem eidem quaeſtioni finem facturum ſeſe ratus Plinius eſt. Utcumque ſit, haſtenus allata Plinii verba eo veniunt, ſi quid intelligo, ut Diodoro Siculo, loc. paullo ante cit., aſſentire ipſe videatur, aienti neque Syris litterarum inventionem eſſe adſcribendam, neque Phoeniciis. Quem Diodori Siculi locum contra eius mentem protuliſſe, atque fuiſſe interpretatum eruditum Bochartum, loc. ante etiam indicat. part. II. cap. XX. edit. Cadomenſ. 1646. pag. 489., miror; quaſi ipſis Syris litterarum inventionem acceptam ferri aſſeruerit Graecus Hiſtoricus. Nam ſi id eſſet, quare a Patre *παρὰ τοῦ πατρὸς*, ſive a Jove conceſſam Muſis fuiſſe earumdem inventionem dixiſſet, ſicuti revera edocuit Diodorus Siculus, cuius mitto locum, ne longus ſim. At illud animadverto quod de Syris, nonnullorum ſententia, iam dixerat: *πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας ὅτι σύροι μὲν εὑρεταὶ τῶν γραμμάτων εἰσὶ*, quae verba paullo ante latine protuli. Mirari etiam ſubit erudititiſſimos viros J. B. Bianconum, *De litteris antiq. Hebr. & Graec.* pag. 40. edit. II. & Ianuar. Sixtum, *Trattato delle quattro Dentali* pag. 30., illum ipſum Diodori Siculi locum poſt Bochartum, ut videtur, deſcribentes, ab eodem lapſu non ſibi praecaviſse, veluti quoque Cl. Auctores Novi Tractatus Diplomaticae, tom. I. part. II. ſect. II. cap. IV. pag. 576. Quod ſane tantis viris excidiſse mihi diſplicet.

Jam vero Phoenicum appellatione eo, quo diximus ſenſu uſurpata, quid impedimento eſſe poteſt, quo minus ipſius Plinii opinionem probemus, ita ut a Syris litterarum primordia repetamus, aut ab Aſſyriis? Quae qui-

Hoc modo dicam breve. De Phoenicibus quidem, quibus Graecorum litterae deben-

quidem vulgata ſententia multorum cum veterum, tum recentiorum firmata conſenſu, non modo Hiſtoriae ſacrae non adverſatur, verum etiam plane congruit. Atque illud ab iis, qui nulla praeiudicata opinione ducuntur non improbatum iri confidimus. Ut enim in Oriente, ſive illa huiuſce latiſſimae regionis plaga, quam Syriam appellabant Veteres, primorum hominum vetuſtiſſimarumque gentium origines quaerendae omnino ſunt, ita & litterarum & artium & ſcientiarum incunabula.

His ita diſputatis, ſatius dicendum exiſtimo, Phoenices ipſos ab illis, quorum memini populis, litteras iam uſque ab longa aetate edoctos, in Occidentem, Graeciam cumprimis eaſdem intuliſſe. Ac quod priſca illa, ipſa Phoenicia fuerint elementa, quibus Hebraica gens antiquiſſimis temporibus utebatur, quorum tamen figura, cum apud Graecos, Etruſcos atque Latinos veteres, tum apud ipſos Hebraeos, ſucceſſu temporis, aliam atque aliam induerit, multa ſane occurrunt, quae omnino mihi illud ſuadeant. Confer quæ hanc in rem attulimus *Des Titres primitifs de la Révélation*, tom. I. pag. 110. 111. 112. not. Adde Herodotum in *Terpſichore* ſeu *Hiſtor.* lib. v. cap. VIII. pag. 309. = Cl. J. Bouhierium, *Diſſert. de Priſcis Graec. & Latin. Literis* §. 67.

Sed eſt de litteris iiſdem vetuſtis Phoenicio-Hebraicis magna virorum eruditorum diſſenſio. Nam perplures eſſe intelligo, qui litteras ſeu vulgares quadratas, ut aiunt, noſtras אשוריות Aſſyriacas hodiernas, ſive Chaldaicas fuiſſe putent. Qua de re conſulendus imprimis Jo: Chriſt. Wolfius, *Biblioth. Hebraeae* vol. II. ſect. VI. pag. 419. ſeqq. & 623. vol. IV. ſect. ead. pag. 164. ſeqq. A quibus tamen doctis viris alii magno numero gravissi-

bentur, locupletiſſimi nobis teſtes ſunt Herodotus, Diodorus Siculus, Plinius, Plutar-

viſſimi Scriptores diſſentiunt, quos quidem apud eund. Wolfium loc. cit. legere eſt. Adiſis etiam Alberti Schultens praefationem, *Thom.Erpenii Grammaticae Arabicae* praemiſſam edit. II. Lugd. Batav. 1768. pag. XIV. ſeqq. & paſſim. = D.Beniamin. Kennicottum in *Diſſert.* II. *ſuper ratione Textus Hebr. Vet. Teſt.*, edit. latinae cap. I. pag. 142. ſeqq. = Cl. Bonifac. Finettum noſtrum, *Trattato della lingua Ebraica, e ſue affini* ſect. V. §. X. pag. 109. ſeqq. = *Nouveau Traité de Diplomatique* tom. I. part. II. ſect. II. cap. VI. pag. 592. ſeqq. = Jo. B. Bianconum *De Antiquis litteris Hebr.& Graecor.* edit.I.pag. 15. ſeqq. & 46. ſeq. edit. vero II. pag. 13. ſeqq.40.ſeq. = D.Ianuar. Sixtum, *Trattato delle quattro nomate Gutturali lettere, e della ſola vera in tutte le lingue Aſpirazione* H. *Venezia* 1768. pag. 175.322. ſeqq. 361.ſeq. = Cl. Franciſcum Perezium Bayerium Archidiacon. Valentinum, *De Numis Hebraeo-Samaritanis* cap. I.pag. 3. not. & cap.XI. pag. 240. ſeqq. Cet.

Hoc breve dico. Ego eruditiſſimos viros ſequutus, eorum lubens probo ſententiam, atque amplector, qui litteras veteres Hebraeorum publica numquam fuiſſe auctoritate deſertas & antiquatas tuentur: neque Eſdram novas tradidiſſe litteras; ſed ex iis, quae in numis, ſive Siclis, vel Semiſiclis Hebraicis exſtant, quoſque prae caeteris doctiſſimo atque egregio illuſtravit Commentario Cl.Franciſcus Perezius Bayerius, ſplendido in opere iam ante laudato, paullulum immutari coeptis, commodo & celeritate ſcribendi, ſenſim efformatos eſſe characteres eos Judaicos,qui nunc etiam in uſu veniunt. Quam ſcribendi varietatem, apud omnes gentes, quorum mores

tarchus, Tacitus, Pomponius Mela, Quintus Curtius, vetus Euripidis Scholiaſtes, Phi-

res novimus, nemo ſane inficias ierit ſemper fuiſſe. Vide quae ſupra adnotavimus pag. 60. ſeq.

Re autem ſic animadverſa, neſcio an quidquam ſit aliud, quod ad litem de litterarum Samaritanarum & Chaldaicarum vetuſtate, tot ſcriptis, tantoque animorum aeſtu inter doctos viros elapſo praeſertim saeculo agitatam, melius componendam conferat. Neque enim ita exiſtimo, quemquam futurum, qui cum hance apud Hebraeos litterarum mutationem diligenter expenderit, iudicet ſecus eſſe ſentiendum.

Non moror Cl. Scipionem Maffeium, nihil omnino niſi obſcuri, niſi plane incerti de priſca veterum, & Phoenicum, & Graecorum ſcriptione pronunciare nos poſſe contendentem, *Artis Criticae lapidariae* lib. III. cap. I. can. III. in *Nov. Theſ. vet. inſcript. Lud. ant. Muratorii ſupplement.* tom. I. col. 64. ſeqq. Fateor equidem monumenta ea deeſſe vetuſtiſſima, quibus primaeva illa ipſa eorumdem characterum forma probe definiatur. At inde quid contra vetuſtiorum Hebraeo-Phoeniciorum elementorum, ex quibus cetera alphabeta ortum certiſſime ducunt, veram antiquitatem efficiatur, aſſequi nullatenus queo. Mitto inſuper quae de numiſmatis Hebraeo-Samariticis, ibid. col. 66., praeter rem diſputat Cl. Maffeius, ac ſi a nemine fuiſſet demonſtratum, qui veram eorum aetatem, qua cuſa fuerint, attigiſſet. Quo de argumento legendus Cl. Bayerius loc. cit., qui rem plane ad veritatem confecit. Quamquam copioſe ſane a viris doctiſſimis minimeque obſcure expoſita iam antea fuiſſet de annis eorumdem numiſmatum ratio. Quare fit etiam ut haec Maffei de litterarum Hebraeo-Phoeniciarum, ſive Samaritanarum, quas iidem numi exhibent, inconſtan-

ti

Philoſtratus, Clemens Alexandrinus, Heſychius, Suidas, Marius Victorinus, Iſidorus Hi-

-ti, ut ait, forma, non nutet modo, ſed corruat quoque ſententia.

Et ſane Phoenicias illas litteras perinde atque ſcripturae modum a dextra ſiniſtorſum, univerſis gentibus cum ad Orientem ſitis, uti Babyloniis, Chaldaeis, ceteriſque, Aſſyriis, aut Syris, quos inter Phoenices atque Hebraei adnumerabantur, communes primum fuiſſe, tum Graecis, Etruſcis, Latinis, aliiſque populis ad occidentem vergentibus, antiqua monumenta produnt, vetuſtiſſimaque opinio eſt, omnium etiam priſcae aetatis Scriptorum conſenſione firmata.

Quod quidem, ut paucis rem efficiam, plane demonſtrant illae inſcriptiones, quas Herodotus ipſe, *Hiſt.* lib. v. cap. LIX. pag. 309. ſeq. apud Thebas Boeotias in Iſmenii Apollinis templo, litteris vetuſtis Cadmeis in Tripodibus quibusdam inciſas, magna ex parte Ionicis conſimiles ſeſe vidiſſe memoriae prodidit. Iſtis autem inſcriptionibus nihil eſſe litterarum apud Graecos vetuſtius, animadverſum a viris doctis eſt.

Hinc facile cognoſcitur, qua potiſſimum ratione in eam inductus fuerit Plinius ſententiam, ut *ſemper fuiſſe litteras Aſſyrias*, ſive Hebraeo-Phoenicias exiſtimaret, quarum primi auctores ignorarentur & uſus. Quod profecto quotus quisque eſt qui non videat, quantum ad verum accedat.

Quemadmodum igitur ſuis cum coloniis longe lateque per occidentem diffuſis Hebraiſmum, ſive linguam patriam Chananaeam Phoenices ubique diſſeminaſſe, ita & elementorum ſuorum multis populis communicaſſe, nullam omnino video cauſſam, quamobrem amplius dubitemus. De quibus adeundi Samuel Bochartus

Hiſpalenſis, aliique. Quae ſane horum Scriptorum ea in re conſensio, quanta ſit & ponde-

tus, *Phaleg.*, part.II. paſſim. = Ludovicus Thomaſſinus, *Gloſſar. univerſal.* edit. Pariſ. 1697. fol. praefat. parr. III. pag. LXX. ſeqq. = Petrus Daniel Huetius, *Demonſtrat. Evangel.* propoſ. IV. cap. XIII. = Cl. Franciſcus Perezius Bayerius, *Del Alfabeto y lengua de los Fenices y de ſus colonias*, in extremo opere cum typorum elegantia, tum tabularum aeris inciſarum nitore, ſplendidiſſimo, atque inſcripto: *La coniuracion de Catilina, y la guerra de Iugurta por Cayo Saluſtio. En Madrid* 1772. pag. 337. ſeqq.

Quapropter manebit firmum, quod mox dicebamus, quodque eſt a veteribus litterarum mandatum monumentis, nempe a Phoeniciis litteris cetera vel omnium, vel plerarumque gentium, quae rerum geſtarum gloria antiquitus inclaruere, elementa eſſe repetenda.

Si quis autem a me quaerat, quae igitur litterarum fuerint prima initia, quae viciſſitudines, quique progreſſus, ante quam Phoenices eas Graeciae intuliſſent, is ſic habeat. Ego, quemadmodum ſuperius animadverti, litteras ab ultimis temporibus cenſeo. Nam quum vetuſtiſſima monumenta conſidero, quae Scriptor sacer paucis complexus eſt in Geneſeos praeſertim libro, primarumque gentium mores animo colligo, ſic equidem ſtatuo, ut neque recentem ortum litterarum Moyſis aetate, immo & Abrahami, ut nihil dicam amplius, neque tunc anguſtis finibus ipſas fuiſſe contentas putem. Qui tandem plura voluerit, is adeat eos Scriptores quos iamiam indicavi, ſupra pag. 34. not. 2., quique de prima ſcribendi origine commentarios edidere.

Eſt praeterea alter nuperrimus Scriptor, ſcilicet Cl. Abbas Du Contant de la Molette, Vicarius Generalis

dere & auctoritate, nemo unus non videt. Igitur Ioannis Marshami Aegyptiacam Grae-
cis

lis Viennenſis, cuius de litterarum inventione & antiquitate Commentarius non eſt praetereundus. Vide eiuſd. *Nouvelle méthode pour entrer dans le vrai ſens de l'Ecriture Sainte. Paris* 1777. tom. I. cap. II. §. III. & IV. pag. 48. -- 96. tum librum gallice inscriptum: *L'utilité des voyages, qui concerne la connoiſſance des médailles, inſcriptions &c. par M. Baudelot De Dairval. Paris* 1692. tom. II. ſive part. II. pag. 466. ſeqq. paſſim = Daniel. Geogr. Morhofium, *Polybiſt. lit.* lib. IV. cap. I. pag. 721. Adde Cl. Ianuar. Sixtum in libro, qui *Trattato delle quattro nomate Gutturali* &c. inſcribitur pag. 172. ſeqq. = Brianum Waltonum, *Apparat. Biblic. Prolegomen.* II. = Bonifacium Finetti Ord. Praed., *Trattato della lingua Hebr., e ſue affini* ſect. VI. §. VII. ſeqq. pag. 141. ſeqq.

Reliquum eſt, ut quae alio loco iam attigi, hic breviſſime quoque declaranda aggrediar. Namque hactenus diſputata de litteris, huic alteri argumento, quod tractaturum me (ſupra pag. 53. not. 1.) pollicitus fueram, coniunctiſſima ſunt. Id quoniam adnotationis noſtrae ratio patitur, faciendum nunc mihi eſſe intelligo. Rem pauciſſimis verbis abſolvam.

Argumentum autem eſt huiuſmodi: videlicet, an Cadmus, vel quiſque tandem alius ſub eo nomine latens קדם, quae vox hominem *Antiquum* vel *Orientalem* ſignificat, an, inquam, primus in Graeciam litteras intulerit nec ne.

Principio certum eſt omnium fere Scriptorum vetuſtiſſimorum conſenſione, Graecos auctore Cadmo Phoenicio, quem Ioſuae ſynchronum fuiſſe ferunt, a Phoenicibus litteras habuiſſe. A quorum veterum aucto-
rita-

cis litteris originem tribuentis, Olai Rudbeckii vero, qui eas a Runicis veterum Gotho-

G rum

ritate viros eruditiſſimos intelligo ſtare pleroſque, ut Sam. Bochartum, Ioſeph. Scaligerum, Ezechiel. Spanhemium, Joan. Marshamum, Edmund. Chishullium, Gerardum Jo. Voſſium, Claud. Salmaſium, Brianum Waltonum, Bernard. Montfauconum, & Antonium Yvonem Goguettum praeclaro in libro, qui *De l'origine des Loix, des Arts & des Sciences* inſcribitur, tom. II. lib. II. cap. VI. pag. 230., alioſque, quos praetereo; quibus aſſentitur P. Hieremias a Bennettis in *Chronol. & Critic. Hiſtor. Sacr. & Profan.* part. I. tom. I. §. XIX. pag. 33. ſeq., quo loco variorum hanc in rem ſat diligenter, ut ſolet, profert ſententias. Fallitur tamen vir doctus, dum Gerardo Ioan. Woſſio tribuit ſententiam, contra atque hic ipſe ſtatuerat.

Qui tamen ita contra ſtatuendum putant, ut Cadmo litteras in Graecia vetuſtiores fuiſſe pugnent, ii non tam veterum teſtimoniis, quam rationum momentis, multiſque coniecturis rem definire nituntur. Alii etenim a Cecrope, quem primum Atticorum Regem perhibent marmora Arundelliana, Epocha I. ſive anno ante Chriſtum natum 1582. originem in Graecia repetunt litterarum. Alii denique multo ante a Pelaſgis, qui, Plinio teſte, *Hiſt. Natur.* lib. VII. cap. LVI. primi in Latium litteras quoque attulere, eaſdem Graciae inlatas aſſerunt. Quo certe revolvitur Cl. Ioan. Bouhierii omnis eodem de argumento diſputatio prioribus praeſertim paragraphis diſſertationis ſuae *De Priſcis Graecorum & Latinorum litteris*, comprehenſa; a qua poſtrema ſententia non abeunt permulti recentiores, uti Cl. Gorius, *Muſei Etruſci* tom. II. pag. XXXIII., Ioan. B. Bianconus, *De antiquis litteris Hebr. & Graec.* pag. 41. edit. II. Omitto ceteros. Interea conſulendi Cl. Auctores Novi tractatus Diplomaticae, galli-

rum elementis profluxiſſe magna cum contentione aſſerit, utramque opinionem non moror.

gallice perſcripti tom.I. part.II. ſect.II. cap.IV. pag. 579. & cap.V. pag.580. ſeqq. tom. II.part. II. ſect. III. cap. I. art. I. pag. 9. ſeqq. & pag. 25. & not. = Mazochius, *Commentar. in Aeneas Tabulas Heracleenſ.* part. I. pag. 120. not. 7. = Cl. Bonifacius Finetti noſter, loc. iam cit. pag.147. ſeqq. = Ianuar. Sixtus, loc.etiam ante cit. pag.29.340. ſeq.352.ſeqq.

Hanc ego de litteris & earum communi origine, quum inſtituerim diſputationem, danda mihi venia eſt, ſi alterum quaeſtionis genus huic finitimum, hoc loco non praetermiſero. Hinc namque cognoſcere quiſque poterit, an Hebraeo-Phoeniciae litterae, ſive a Cadmo, ſive a Cecrope, vel tandem quacumque vetuſtiori aetate in Graeciam inlatae, Latiniſque priſcis atque Etruſcis traditae, fuerint tantum ſexdecim, ſcilicet: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, quas deinceps Troianis temporibus & Palamedes Argivus auxit quatuor numero, nempe: Θ, Ξ, Φ, Χ; tot denique poſtea Simonides Melicus, aut Pherecides, aut Epicharmus, vel quiſquis alius, videlicet: Ζ, Η, Ψ, Ω.

Etſi nullius fere momenti haec altera quaeſtio, prima ſpecie, aliquibus fortaſſis videbitur, parumque digna homine, niſi qui ipſe ſuo abutitur otio, mihi vero quoniam ad Hebraici Textus Veteris Teſtamenti auctoritatem maxime ſpectat atque integritatem,ſane gravis ſemper viſa eſt & magna. Res ergo omnino admonet me, ut de ea quidpiam diſſeram. Ne autem adnotatio haec noſtra longius excurrat, argumentum ipſum leviter attingam.

Si Plinio, ſi Plutarcho, ſi Tacito, aliiſque recentioris aetatis Scriptoribus, ut Euſebio, Caſſiodoro, Ma-

ror. Haec, quia ſine ratione, ſine teſte, ſine coniectura aliqua gravi dicuntur, immo

G 2 & cum

Mario Victorino, Suidae: mitto ceteros: ſi horum, inquam, Scriptorum veterum teſtimoniis ſtare liceret, nullas ſane alias priſcas extitiſſe Cadmeo-Graecas litteras, praeter illas ſexdecim, eſſet dicendum, quarum modo facta a me eſt commemoratio. Atque ego quidem quamquam vetuſtatem plurimi facio, maloque omnes rationes meas & coniecturas nihili pendere, quam ei quidquam detrahere auctoritatis; ſum tamen ita comparatus, ut rebus omnibus veritatem, quae eſt omnium antiquiſſima, anteferendam putem.

Rem vero attente nullaque antecoepta opinione conſideranti non una mihi ſuccurrit ratio, cur hoc totum de ſexdecim Cadmeo-Graecis elementis priſcis veluti inventum habeam a vetuſtis praeſertim Grammaticis excogitatum, at tabulis omnino dubiis planeque incertis; nolo enim gravius dicere. Qui enim Veterum, quorum veſtigiis ſequioris aevi Scriptores coeco quodam impetu inſtiterunt, huiuſce commenti meminerint, nihil habent de harum XVI. litterarum primis Auctoribus, numeroque ac forma earum, quas quiſque invenerit, quod aut certum ſit aut definitum. Modo namque octodecim ea etiam fuiſſe elementa, auctor eſt Ariſtoteles apud Plinium, *Hiſt. Nat.* lib. VII. cap. LVI., modo ſeptemdecim numero illa extitiſſe, tradit Iſidorus Hiſpalenſis, *Origin.* lib. I. cap. III. Alii praeterea hos inter priſcos characteres Cadmeo-Graecos collocant elementum Y, quod alii ab iiſdem expungunt, litteram H ei ſufficientes, de qua poſtrema, cuius origo a Phoenicibus certe eſt, veteres & recentiores Grammatici quaſi concertationis ſtudio modo aiunt hoc, modo illud. Quid enim vero Graeci veteres, quidque Latini priſci ad id bene

de-

& cum antiquis monumentis aperte pugnant, criticorum hominum neminem futurum exiſtimo,

declarandum potuiſſent, qui omnium fere antiquitatum ſuarum & linguae ſuae originum imperiti, de iis diſputantes infinita peccarunt; quoſque multa puerilibus referſiſſe fabulis ſcimus, quae Mythicis geſta temporibus tradidere memoriae poſterorum? Non mirum igitur cuiquam videri debet, qui factum ſit, ut tam variae fuerint veterum & recentiorum de re eadem interque ſe diſſidentes ſententiae, quarum ſingulas qui recenſere vellet atque una componere, is operam luderet.

Ecquid tandem praeſidii in teſtimoniis tam variis, tam incertis, quemadmodum recte animadverſum a Dionyſio Halycarnaſſeo eſt, Περὶ συντέσεως ὀνομάτων, ſive *De compoſitione verborum*, operum edit. Oxonienſ. 1704. tom. II. pag. 21., collocatum eſſe exiſtimabunt adverſae ſententiae patroni, ut illas ſexdecim tantum litteras fuiſſe priſcas efficiant, quibus Cadmeum Alphabetum Graeciae inlatum initio conſtiterit?

Herodotus ſane, Auctor imprimis vetus, qui anno III. nempe Olympiadis LXXXIII. floruit, ſive anno ante C. N. 469., ac Diodorus Siculus ſub Iulio Caeſare, & Auguſto clarus; hi, inquam, duo Scriptores, qui litteras, & quidem unanimi Veterum conſenſione, quod certe maximi eſt ponderis, a Cadmo Graecis primum traditas adſeruere, ille lib. V. cap. LVIII. pag. 309., hic lib. III. & V. pag. 200. 328. & 341. de earum prorſus ſilent numero. Quid? Eſſe ne credibile putamus, tale diagramma Græco-Cadmeum, quale fingunt permulti, negligi horum duorum celebrium ſcriptorum ſilentio potuiſſe, quos & Ariſtotelis præſertim de octodecim iiſdem Litteris opinionem ignoraſſe, mihi quidem non fit veriſimile? Tota ergo illa de elementis priſcis Graeco-Cadmeis ſexdecim nu-

ſtimo, qui eſſe credenda putet, atque ab noſtra umquam abeat ſententia. Qui autem

 prae

numero a Plinio atque Plutarcho excogitata, animadverſio commentitia ſit oportet.

Quare quod dicunt hoc fuiſſe purum putum NATURAE ATQUE ORBIS Alphabetum, uti placet imprimis Edm. Chishullio, *Antiquit. Aſiatic.* §. XIX. pag. 25. tum D. Court de Gebelin, *Monde primitif*, *origine du Langage*, tom. III. lib. V. ſect. II. cap. VIII. ſeqq. pag. 412. ſeqq., eiuſdem generis eſſe arbitror atque ea multa a Veteribus prodita ſine auctore locuplete & teſte. Conſiſtunt namque aut in uno Plinio, aut in uno Plutarcho, aut in uno Tacito, quos adprobatores huiuſce commenti nominant, neque Veterem habent ullum, praeter Ariſtotelem, niſi ego vehementer fallor, at hac in re non veriorem, qui tamen, ut iam oſtenſum eſt, octodecim litteras contendit priſcas. Quid multa? Plura adducunt, quae lubrica atque ambagioſa coniectatione nituntur. Quamquam tractantur iſta ingenioſe, diſputantur etiam eleganter, verum irrito conatu, mea quidem ſententia; quod Cl. Viri amiciſſimique Court de Gebelin pace dixerim.

Quod autem adiungunt, nullas primitus litteras, niſi quae omnino neceſſariae eſſent, receptas fuiſſe; vereor ne reipſa efficiat quod ipſi contendunt. Quis etenim ſumma in ea rerum antiquitate, quae litterae fuerint omnino neceſſariae, quae vero ſuperfluae, definire nunc certe poterit? ſi nullum tantae vetuſtati ſuppar, praeter Moyſis libros, antiquiſſimis iſtis temporibus, & ſermone & characteribus Hebraicis, ſive Chananeo-Phoeniciis deſcriptos, monumentum adſit, quo linguam ipſam Cadmeo-Graecam cognoſcamus, & ſonos varios,

qui-

prae ceteris Rudbeckii & Marſhami opinationibus, quarum modo memini, cumulate ſatisfe-

quibus eius priſcae litterae in ſigna peculiaria iam relatae atque in ordinem digeſtae, voce, eloquio & ſcriptione exprimerentur.

Atque ego quoties in huiuſce opinationis, quam viri doctiſſimi ſequuti ſunt, originem inquiro, veteres Grammaticos, quibus errans de priſcis Cadmeis litteris & vaga erat memoria; nullaque ſtabilis certaque ſententia, in numerandis iis elementis, quibus Graecorum Alphabetum vetus initio conſtitiſſe rebantur, tria Ἐπίσημα ſive notas aut ſigna Βαῦ, Σάνπι & Κόππα, eorum aetate numeris tantum denotandis inſervientia, in litterarum centum nullatenus retuliſſe animadverto. Quamquam poteſtate quoque ſonos vocum ſignificandi, perinde atque elementa Hebraeo-Phoenicia *Vau*, *Tſade* & *Koph* ו, צ, ק, quibus omnino reſpondent, antiquitus valuiſſe, eoque plane modo, quo apud Hebraeos, Phoenices, Syros, Samaritanos, alioſque in uſu ſemper venit, rem eſſe manifeſtam atque exploratiſſimam cenſeo. Idque eruditos viros negaſſe piget, uti Gerardum Ioannem Voſſium imprimis, & Cl. Montfauconum & D. Placentinium, *Epitom. Palaeogr. Graec.* cap. I. pag. 6. & 10. Mitto ceteros. Quod tamen Cl. Mazochium non fugit, qui *in Heracleenſ. Tabul. Commentar.* part. I. pag. 130. rem illam ipſam vetuſtiorum nummorum Crotoniatarum auctoritate praeclare confirmat.

Ad Typum autem Βαῦ, quod attinet, vel Digamma Aeolicum F, a duplicis Γ *Gamma* ſimilitudine nuncupatum; hunc typum, inquam, ſive Epiſemon ϛ, Graeco in Alphabeto iam inde a multa aetate obvium, ſenarium numerum referens τοῦ *Vau* ו Phoenicio-Hebraici, ex quo duxit originem, eiuſdemque numeri notam

Digitized by Google

fecit, Cl. Ioannes Bouhierius eſt in diſſertatione ſua doctiſſima *De Priſcis Hebraeorum, &*

tam ſignantis, locum occupare, munuſque ſuſtinere, & figura & nomen plane demonſtrant. Quodquidem de Graecorum litteris *Zita*, *Thita* & quoque *Xi*, Z, Θ, Ξ, Hebraeorum vero *Zain*, *Theth* & *Samech* ז, ט, ס, dicendum res ipſa declarat. Namque non nomine modo, ſed & figura, quamvis pauliſper immutata, Hebraicae ſunt aut Phoeniciae, uti & Graecae ceterae ex Hebraicis certe natae, littera imprimis *Kappa* K, ſive כ *Caph* iudaicum. Quae res cum demonſtrata ab aliis fuerit, longiori oratione mea non eget.

De aliis duobus Epiſemis Σάνπι & Κέππα, quorum iſtud nonageſimum, illud vero nongenteſimum indicat numerum, cum res notiſſima ſit, non arbitror plura dicere, ne iis, rebus levibus fortaſſe & minutis nimium immorer. De quibus tamen notis adeundi Voſſius *de Arte Grammat.* lib. I. cap. XXIII. = Bernard. De Montfaucon, *Palaeograph. Graec.* lib. II. cap. III. pag. 128. & 130. = doctiſſ. Ioan. Bouhierius, *Diſſert. de Priſcis Graec. & Latin. literis* §. 56. & 57., & qui prae ceteris rem egregie illuſtrat, pluraque atque optima adducit, quae ad rem noſtram apprime faciunt, Cl. Ianuarius Sixtus in Tractatu, qui *Delle quattro Dentali* inſcribitur, praefat. pag. XIII. ſeqq. operis vero pag. 14. 20. ſeq. 24. ſeq. 47. ſeqq. 127. ſeqq. & alibi paſſim.

Iam vero quum illa Epiſema, ceteraque elementa, quorum, ne nimius eſſem, brevibus memini Cadmeo-Graeci Alphabeti partem revera primitus conſtituerint, uti Cl. Bouhierius praeſertim, loc. cit. §. 52. ſeqq. pluribus demonſtravit, quid ſit de Plinii, Taciti, Plutarchi aliorumque teſtimoniis ſentiendum, ſatis perſpicua eſt ratio. Sequuti enim aliquot veteres Grammaticos

Latinorum litteris , cuius quidem diſſertationis ſecundus & tertius paragraphus quantum ho-

ticos ii ſunt de rebus a ſua aetate maxime remotis , dubia atque incerta memoria differentes . Ergo non illorum pluris quam ſit auctoritas facienda . Qua de re conſule Cl.Ab. Barthelemy,*Rermarques ſur une inſcription Grecque &c. Mém. de littér.* tom. xxiII. pag. 420. ſeqq. = Ioan. Clericum, *Bibliothéque Choiſie* tom.xI. pag.39.ſeq. = Doctiſs.Goguet, *Origine des Loix , des Arts & des Sciences* , tom.iI. lib.iI. cap. vI.pag.231.ſeq. = *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom.iI.part. ſect.iiI. cap.I. pag. 14. ſeq. = Ludovicum Bourguetium, *Lettre ſur l'Alphabet Etruſque , Bibliothèque Italique* tom. xvIII. pag. 52. ſeqq.

Sed age videamus , quid praeterea opponant nonnulli eruditi viri , cuique plurimum tribuunt . Etenim ope quoque nummorum , uti Graecorum , Etruſcorum , Hebraeo-Samaritanorum ; atque inſcriptionum vetuſtioris aetatis rem confici arbitrantur . Haec ſcilicet duo illa ſunt imprimis argumenta , quibus primaevi NATURAE ET ORBIS Alphabetum , atque veteris Graeco-Cadmeo-Phoenicio-Hebraici Edmundus Chishullius, loc.cit. p.24., J.B. Bianconus , *De Antiquis litter. Hebr. & Graec.* pag.41. edit. iI. aliique contendunt ſexdecim , aut ſummum ſeptemdecim litterarum demonſtrari veritatem poſſe . At enim utrum horum argumentorum magis efficiat quod ipſi volunt , neſcio ; credo plus neutrum .

De primo quidem , iam paullo ante ſatis dictum eſt . Secundum vero quibus tandem rationum momentis concludi , aut veterum nummorum inſcriptorumque monumentorum confirmari auctoritate queat , hactenus non perciþio . Qui enim ſic ſtatuunt , non animadvertunt

horum duumvirorum de eodem argumento in errore fuerit ſententia, paucis diſtinctè egregieque exponit.

Ad

tunt illa ipſa monumenta, quae adducunt, longe aliter eſſe quam eorum ferat opinio. Magna profecto eſt vis vetuſtatis. At quantaelibet vetuſtatis ſint eadem monumenta, non tantae tamen ſunt quanta eſſet opus, neque talia, ut iis alicuius gentis res litteraria antiquiſſima iuſto ſit aeſtimanda, quique verus elementorum numerus eius Alphabeto primum inſtiterit, cognoſcamus.

Quid ego igitur veteres nummos, uti Tyrios, Sidonios, Hiſpano-Phoenicios, Punicos, Graecos alioſque priſcae aetatis morer? qui etiam ſi iam a primis uſque conditae cuiuslibet gentis temporibus cuſi fuiſſent, huic tractationi vix ac ne vix quidem lucem affunderent aliquam. Quid reipſa pauciſſimis ex vocibus ſequi, inſcriptis iis in nummis aliiſque monumentis obviis, certi rentur, quo argumentum tam obſcurum concludant, ne minima quidem ſimilitudine veri? Ut enim certo, horum ſententia, ſtatui poſſet, neceſſe ſane foret, ut ſcripta longiora antiqua eius aetatis exſtarent aliqua, ex quibus colligi probe poſſet litterarum ſermonis illius numerus. Quamobrem quum aliquot veterum auctoritate nihil queant efficere, careantque non monumentis modo, ſed etiam coniecturis, quibus probabilem reddant opinionem ſuam de vetere illo praeſertim Alphabeto Cadmeo-Graeco-Etruſco-Phoenicio-Hebraico; conſequens omnino eſt, talem litterarum numerum commentitium eſſe.

Novi tamen qua ſint erupturi. Ad monumenta nempe Etruſca fortaſſis primum confugient. At vereor, ut ſint futura, quae ipſis nullo modo eſſe praeſidio poſſint. Sed eſto. De iis autem Etruſcis monumentis quorum certe eſt auctoritas explorata, aliter eſſe rem poſſe, equidem

Ad Phoenices igitur nos conferamus . Eorum namque litteris uſos vetuſtiſſimos Grae-

dem fateor. Ipſa namque multa ſunt : Vocabulis praeterea abundant plurimis , quibus , qui fuerit Tuſcarum litterarum numerus, aliquo modo colligatur. Sed vera dixerint qui Etruſca illuſtrarunt monumenta . Quid ? An Gorio potius , pro xvI. elementis linquae Thuſcae pugnanti, vel Chishullio ipſas xvIII.fuiſſe contendenti,quam Maffeio , qui xxI. litteras facit , quam Lud.Bourguetio , qui xxIv. vult, aut denique Auctoribus novi Tractatus Diplomaticae rei , xxv. elementis Etruſcum Alphabetum coaleſcens exhibentibus,habebimus fidem?Qua de re quidem in diverſis diverſa legi ; quorum ſingulorum opiniones ponere nolo . Nam de omnibus dicere non eſt neceſſe. Conſulatur tamen Gorii ipſius *Muſeum Etruſcum*, tom.I.pag.xLvIIII. ſeq. & tom.II. pag. 405. ſeqq.= eiuſdem *Difeſa dell'Alfabeto degli Antichi Toſcani*, Praefat. pag.cxxxvII. ſeqq. operis vero pag. 10. ſeqq. 23. ſeqq. = Scipio Maffeius , *Oſſervazioni Letterarie* , tom.v. pag. 301. ſeqq. = Ludov. Bourguetius , *Diſſertazione ſopra l'Alfabeto Etruſco* , *Saggi di Diſſertaz. Academ.di Cortona* , tom.I. pag.1. ſeqq. = *Bibliothéque Italique* , tom. xvIII. pag. 1. ſeqq. = *Nouveau Traité de Diplomatique* , tom. I. part.I. ſect.II. cap. xII. pag. 661. ſeqq. & tom.II. part.II. ſect. III. cap. II. pag. 71. ſeqq. = D. Jo. Chriſtoph. Amadutius , *Alphabet. vet.Etruſcor.* edit. II. §. 5. pag. 33. ſeqq. Qui poſtremus Scriptor nec illud ipſum Alphabetum Gorianum, cui ipſe inhaeret , omni exceptione tamen immune eſſe , ingenue fatetur ; & ſapienter ſane : non potuit melius . Quid igitur ? Si ne id quidem eſt exploratum ita eſſe ut contendit Gorius ; cur reiici Bourguetii imprimis ſententia de xxIv. Etruſcis elementis debeat , potior erit ratio? Nam illud non intelligo, quam-

Digitized by Google

Graecos fuiſſe atque Etruſcos, ut omittam gentes ceteras, monumenta antiquiſſima teſtan-

quamobrem, ſi numerum harum litterarum definire non poſſunt, errare velint: aut cur non eam tenere ſententiam arbitrentur, quae reipſa maiori tueatur ſimilitudine veri.

Ergo cogitanti mihi, ſaepeque animo repetenti quae a viris doctis de litteris veterum Graecorum, Etruſcorum & Phoenicum ſive Hebraeorum varie dicta ſunt, ea tandem ſententia viſa eſt propius ad veritatem accedere, quae litteras primigenias numero xxII. fuiſſe defenderet. Satiſque mirari non poſſum, effugiſſe multorum criticorum virorum oculos huiuſce de xvI. tantum litteris priſcis commenti originem; illoſque in eam inductos hinc fuiſſe opinionem, ut Hebraei totidem litteras & non amplius habuerint priſcis temporibus. Atque ea ratione ex Hebraeo vetere Alphabeto elementa ו, ז, ט, כ, ס, צ, *Vau*, *Zain*, *Theth*, *Caph*, *Samech*, & *Tſade*, aut τὸ פ *Phe*, loco τοῦ ו *Vau*, horum Scriptorum ſententia, prorſus exſulatum veniunt; Hebraicamque antiquam ſcriptionem ſic confingunt atque comminiſcuntur, ut ab omni retro tempore ante Captivitatem Babylonicam, non Moyſis modo & prophetarum aevo, ſed etiam paucis ante natum Servatorem ſaeculis, Machabaeorum nempe aetate, iiſdem omnino ſex aut certe quinque caruerint litteris; ſine iiſque Hebraicus ſermo recte exprimi & voce & ſcripto poſſet. Quod ſi autem ea elementa ſecundaria, aut ſuperflua, ut ea appellant, ad Hebraicum Alphabetum aliquando acceſſiſſent, eadem adiecta tantum fuiſſe plenioris ſoni gratia, pugnat cumprimis J. B. Bianconus, loc. cit., qui tamen ſibi ſuaeque hypotheſi diffidens, dubius atque haeſitans ipſam proponit. At Anglus Chiſhullius de ſua coniectura confiden-

ſtantur . Qua vero potiſſimum aetate Graeci populi imprimis litteras ipſas Phoenicias habue-

fidentius pronunciat *Antiquitat. Aſiatic.* §. XIV. pag. 26. Etſi litteras nonniſi quinque ex Alphabeto Hebraeorum veterum reſecat, admiſſo nimirum elemento כ *Caph*, reiectis vero ז, ט, ס, צ, & ק, *Zain*, *Theth*, *Samech*, *Tſade* & *Koph*, Chishullius tamen ſuos Maſſorethas commentatur, qui datis novis legibus linguam Hebraeorum ipſorum tandem iam demortuam refinxerint, novaque ea elementa ſecundaria excogitarint.

Neque obſtat, quod nonnulli Pſalmi, ſcilicet; Hebr. IX. XXV. XXXVI. XXXVII. & CXVIII. initium verſuum praefixas teneant ſingulas viginti Alphabeti litteras, ita ut more quaſi dicam Acroſticho, ſive Alphabetico deſcribantur. Cuius quidem ſingularis ſcripturae rationis exemplum alterum ſat luculentum habemus non in iis Pſalmis modo, verum etiam in Jeremiae & Proverbiorum libris, uti mox dicetur. Quod ſane illarum litterarum Hebraicarum antiquiſſimam prodit aetatem, ut quae ab eorumdem Pſalmorum & librorum divinis Auctoribus ortum certe ducant. Si qua enim eſt ratio, ut cetera mittam argumenta, quae illud efficiat, ea profecto eſt.

At haec, quamquam maximi ponderis, Chishullium non morantur, immo vero neque J. B. Bianconum; ille inquam, ut iam dixi, ipſos ſuos Maſſorethas fingit, iiſdem pſalmis eam Acroſticham rationem intertexuiſſe, atque ita divina ea Cantica, ſecus ac vetus eorum & primaevus vocum ſcriptionis modus prorſus poſceret, paululum immutaſſe defendit. Quod pariter de Threnis Ieremiae integrum Hebraicum Alphabetum quater exhibentibus, deque XXXI. capite Proverbiorum libri eſſet dicendum, quin etiam de toto ſacro-

rum

buerint, vix definire audeo. Quamquam ad eam opinionem facile accederem, quae, Hebrae-

rum Librorum Veteris Teſtamenti contextu, omnino patet. Etenim nulla in eis pagina eſt, aut nullum caput, quod litteras viginti duas non praeſeferat. Atque hinc fiet conſequens, ut ipſam veterem linguam Hebraicam & libros ipſos Moyſis & Prophetarum, ceterorumque Scriptorum ſacrorum novos illos Chishullianos Maſſorethas novis ſuis litteris, Hebraico ſermoni antea prorſus ignotis, arbitratu ſuo prorſus reſinxiſſe, immutaſſe, ſuſdeque tandem pervertiſſe oporteat. Quod quam ineptum, quam abſurdum, quamque divinorum Eloquiorum auctoritati adverſum videatur atque integritati, quis eſt, aut quotus quiſque, qui non percipiat?

Quod tale inde conſequens eſſet, vidit ſane Chishullius, vidit quoque & J. B. Bianconus; quamquam illud ipſum ſilentio ſimulanter praetermiſerint. Uterque autem in praeconcepta ea opinione tuenda perſtantes, quod Hebraei veteres & Phoenicii, uti & priſci Graeci, quique ex iis gentibus mutuas ſumſere litteras Etruſci ac Latini, ſive Umbri & Aborigenes, elementa tantum XVI. aut ſummum XVII. in cenſum habuiſſent, nodum in ſcirpo quaerunt. Chishullius quidem dum haec diſputat, omnia miſcet atque perturbat; voluminibus ſacris Hebraicis ſummam reipſa conflat iniuriam; & in tanta ſecum conflictione, quove trahatur animi ſuſpenſione, an Davidis, an Cadmi, an Moyſis tempore litterae Hebraicae XXII. fuiſſent numero, nodum diſſolvere non valens, latentem in puteo profunde demerſam hanc veritatem tandem relinquit. At quam infeliciter!

Quonam etenim modo liberabit ſeſe Chishullius ab omnis novitatis invidia? Verum ſeſe vertat quo ille ipſe voluerit, ut textui Hebraico eius integritatem conſervare

braeorum Ducis Ioſue circiter temporibus, Graecos ſic edoctos fuiſſe ſtatuat.

At re valeat debitamque reverentiam, coniecturam ſuam a periculo vix prohibebit, quippe quae omnem linguae veteris Hebraicae rationem pervertere videatur.

Enim vero elementa ipſa quaenam ſunt obſecro, niſi *Indices rerum & ſigna verborum*, ut ait Iſidorus Hiſpalenſis, *Origin.* lib.I. cap.III. Quacumque igitur figura efformatae fuerint litterae, ſive Hebraeo-Phoeniciae ſint aut veteres Samaritanae, ſive Aſſyriacae, ſive Iudaicae, ſive Syriacae, ſive Arabicae, ſive tandem Graecae, & Latinae; quocumque etiam appellentur nomine; haec ſane ſingula, ut bene notat Voſſius, *De Arte Grammatica* lib. I. cap. XII. ſunt mera accidentia litterarum. Quamquam etiam ſunt litterae ſimplices vel duplices, ut loquuntur Grammatici, vel eiuſdem organi, aut ſuis affines. Attamen non plenioris ſoni gratia modo excogitatae fuere atque inventae, qualeſcumque denique ſint, neque vocum mollius leniuſque, vel fortiori adſpiratione proferendarum cauſſa tantum, uti pro ſuis ſecundariis, aut adſcititiis, aut ſuperfluis elementis pugnant Chiſhullius & Bianconus; ſed etiam, ex una pluribuſve ſyllabis vocem ipſam iam componentes, vera utique, ex hominum inſtituto, poteſtate gaudent nova vocabula, novos quoque ſenſus edendi, vimque, ut ita dicam, inſitam ſignificandi reipſa habent, vel potius innatam proprietatem. Quae quidem poteſtas non accidens eſt, ſed forma *eſſentialis* litterarum, quemadmodum ab eodem Voſſio, loc. cit. cap. XXVIII. animadverſum eſt. Profecto ludimur, ſi ſerio aliter putamus.

Atque ut unum afferam exemplum, nihil ſit, ex Chiſhullii aliorumque ſententia, Hebraica littera ת *Tau*, quam ט *Theth* cum adſpiratione leni; quae quidem una illa-

At ego, qui in hocce quaeſtionis genere nihil niſi probabile ſequi, nec ultra quam

illarum litterarum eſt, quam ex veteri Hebraeorum Alphabeto expungunt: idem ne verborum ſenſus vis erit vocum τὸν טלה *Thalà* & תלה *Talà*, quarum illa τὸν *Agnum*, haec vero τὸ *ſuſpendit* ſignificat? Sed deſino. Non eſt autem neceſſe, ut ſim in apertiſſimis rebus longior. Immenſa ferme vocum ſeges eſt, quae ex una, aut altera quinque vel ſex litterarum, quas ſuperfluas praepoſtere appellant, atque hoc pacto repudiant, componuntur, uti cuicumque, qui Hebraica ſacra volumina primis deguſtavit labiis, evidenter patet, quibuſque haec res illuſtrari egregie poſſet.

Et quidem, ut brevibus dicam, ex allato uno exemplo ſatis effici videtur, litteram ט *Theth*, uti & ceteras, quas aiunt duplices, ז *Zain*, nempe & צ *Tſade*, & tres molliores ſeu leniter adſpiratas כ, ס, פ, *Caph*, *Samech*, *Phe*, Hebraeorum veterum ſcriptioni, immo vero & eorum linguae, cum praeter numerum, tum praeter adſpirationem aut lenem, aut fortem, revera aliquid addere, quod orationem variet; ſed ita ut nomina & verba, quibus inhaerent eadem elementa, novam & neceſſariam accipiant ſignificandi vim, habeantque poteſtatem. Quod ſi ita eſt, quid eſt cauſſae, quamobrem e veteri Hebraeorum Alphabeto illa elementa, quae iam ſupra enumeravi, tollere liceat?

At ne de integritate primaevi NATURAE ATQUE ORBIS ALPHABETI quidquam detrahere videantur Edmundus Chiſhullius & I. B. Bianconus, illud eſt reliqui, ut tandem dicant, has litteras etſi numero ſexdecim, aut ſeptemdecim, praeter eam propriam & diſtinctam, quam in ſua ſerie habent poteſtatem, uti loquitur Chiſhullius ipſe loco citato pag. 24., ceterarum quinque vel ſex veteri

quam id veriſimile occurrerit progredi poſſum, nolo in eodem copioſius operam locare.

teri ex Alphabeto expungendarum, munus ab intiio implevisse. Namque litterae dentales ז, ס, & צ *Zain*, *Samech*, & *Tſade*, illo ipſo Chishullio adſerente, nonniſi primariam dentalem ש *Schin*, diverſimode ſibilantem, duaeque illae ט & ק *Theth* & *Koph* alias duas כ, ת *Caph*, *Tau* referunt, quoad ſonum ſaltem & poteſtatem. Ex quo plane intelligitur, ita comparatam eſſe Chishullii & Bianconi ſententiam, ut primaevum ſuum Alphabetum vigintiduas litterarum Hebraicarum poteſtates reipſa habuerit; quamquam XVII. tantum characterum ſigna repraeſentaret. Atque eo pacto veteres Hebraei, antequam illas ſecundarias litteras adſciviſſent, cum ſermonem ſuum ſine iiſdem novis ſignis, ut ait Bianconus loc. cit. pag. 41. edit. II., tum libros Moyſis & Prophetarum ſic purius ſimpliciuſque deſcriptos, voce & ſcriptione optime exprimere, intelligereque poterant, non aliter atque ceteri Hebraei ſequioris aetatis.

Quid igitur? eorum ſententia, ita enim fiet, nulla ut difficultas, ſuperſit, quae nos deterreat ab ea opinione tuenda, quae litteras ſexdecim tantum vel ſeptemdecim veteres defendat. Atque hoc pacto Hebraici Textus integritatem aſſerere arbitrantur. Qua vero ratione effici id recte potuerit, ſalva reapſe Hebraici Textus integritate, quam vellem explicaſſent Chishullius & Bianconus; quave aetate, quove auctore in lingua Hebraeorum atque eorum litteris tanta fuerit facta mutatio, ut veteri Hebraico Alphabeto ſex vel quinque nova elementa tandem acceſſiſſent? Neque magis equidem intelligo, quo modo illud explicari bene queat, ſi illis ipſis primigeniis litteris, quas olim duplici munere functas fuiſſe, quaſque ceterarum adſcititiarum, vicem expleviſſe pugnabunt,

nova

Digitized by Google

re . Sunt enim ii hoc labore egregie perfun-
cti , quos paullo ante in ſubiecta adnotatione
H in-

nova vocabula novoſque ſenſus exprimendi denegamus vim & poteſtatem . Nam qua tandem potiſſimum ratione id integritatem Veritatis Hebraicae ad ſalvandam fieri putant poſſe , ii conſiderent quam verum ſit ; mihi autem ne veri quidem ſit ſimile .

Ut igitur omni moleſtia ſaltem expediant ſeſe adverſae ſententiae patroni , quo novitatis invidiam declinare valeant , ſuamque opinionem praeſidio muniant aliquo , Hebraicique Textus ſervetur ipſa integritas ; eam vim ſive poteſtatem , quam ex illis ipſis quæro , iiſdem litteris primaevis ſubiectam fuiſſe , praeter adſpirationem lenem aut fortem , fateantur oportet omnino .

Quare , ne iis in rebus grammaticalibus operam maiorem , quam par eſt , conteramus , demus tandem hoc ſane Adverſariis , ut nonnulla , eo adſpirata , quo contendunt modo , eadem elementa priſci Hebraici Alphabeti ſub una eademque figura & nomine , duplici illa gauderent poteſtate , quam volumus , & cauſſae ratio poſtulat ; (rem enim opinor ſpectari oportere , non verba) quid inde erit conſequens , nullo quoque modo intelligo , niſi in veteri Hebraeorum Alphabeto ea primigenia elementa notis quibuſdam ſive punctis Diacriticis initio inſignita fuiſſe dicatur ? Quis autem Hebraeorum vetuſtae eius aetatis abſque iis punctis vel notis Diacriticis litteras eiuſdem formae & nominis , variaſque eius internoſcere vices potuiſſet , quamquam alioqui grammaticis praeceptionibus apprime imbutus ? Oedipo , crede mihi , coniectore opus fuiſſet , ut ſcripta & Moyſis & Prophetarum & ceterorum divinorum Auctorum hiſce prorſus deſtitutus praeſidiis umquam percepiſſet .

Ad illa igitur puncta Diacritica omnino etiam devenia-

indicavi Scriptores. Hoc dicam ſemper ; quocumque tempore , & Graeci & Latini & Etru-

veniamus neceſſe eſt , quibus notis ſic diſtincta ea antiqua & primigenia Hebraeorum elementa vero ſuo functi fuiſſent officio . Quod profecto Syrorum exemplo ornari maxime poſſet , qui duo elementa ܕ *Dolath* & ܪ *Riſch*, puncto varie collocato , tantum diſtingunt ; quin immo Arabicae ſcripturae altero potiori exemplo , quae viginti & octo in ſuo Alphabeto litteras quidem numerat , quarum tamen quindecim dumtaxat diverſa exprimuntur forma atque figura,cetera autem modo uno,modo duobus punctis, modo tribus,aut ſuperne, aut inferne,aut interne poſitis , ut in elemento ج *Gjim* , diſcriminantur . Mitto quae de litteris Cuficis hanc in rem adduci quoque poſſent . Ut autem in hoc alterove Cufici & Arabici Alphabeti exemplo, quod protuli , praeſidium quaerant aliqui opinationis ſuae neutiquam vereor . Namque harum litterarum peritiſſimi optime norunt utriuſque Alphabeti recentem originem, a litteris nempe Syriacis Eſtranghelis . Quam rem egregie illuſtravit doctiſſimus amiciſſimuſque Iacobus Georgius Chriſtianus Adler in Diatribe , quam inſcripſit : *Deſcriptio Codicum quorumdam Cuficorum partes Corani exhibentium in Bibliotheca regia Hafnienſi , & ex iiſdem de Scriptura Cufica Arabum obſervationes novae . Praemittitur diſquiſitio generalis de arte ſcribendi apud Arabes ex ipſis Auctoribus Arabicis iiſque adhuc ineditis ſumta . Altonae* 1780. in 4. pagg. 34. Legenduſque eſt eiuſdem *Muſeum Cuficum Borgianum* , nunc hoc ipſo Ianuario menſe progrediente novi anni 1782. ſub praelo ſudans, pag.34. ſeq. not.58., quo loco poſtremo quam lubrico fundamento , re multo magis quam verbis hactenus refutata opinio nitatur, idem Cl.vir brevibus complexus eſt . De qua Scriptura Cufica

Digitized by Google

& Etruſci populi ſuas habuerint litteras, non ab aliis quam a Phoeniciis eas eſſe omnino

ſica & Arabica adeas quoque Cl. Michaelem Caſirum, *Bibliothecae Arabico-Hiſpanicae Eſcurialenſis* tom. II. pag. 25. Matriti 1770. =Cl. Niebuhr, *Deſcription de l' Arabie d'après les obſervations & recherches faites dans le pays même. A Copenhaque* 1773. in 4. praefat. pag. XXIII. operis pag. 83. ſeqq.

Quod ſi ad eam, cuius memini, Diacriticorum punctorum rationem confugiat Edmund. Chishullius; quo tandem monumento veterum Hebraeorum aut aliarum gentium vetuſtiſſimarum rem ipſam efficiat, equidem non video. Neque vero quemquam arbitror futurum, qui aliqua gravi oſtendere coniectura illum Diacriticorum punctorum modum in ipſis litteris, quas Hebraici Alphabeti primarias vocant, vetuſtiſſimis temporibus obtinuiſſe, exiſtimet poſſe. Enim vero rem ita ſeſe habuiſſe, Moyſis, cum Prophetarum tum ceterorum Scriptorum ſacrorum aetate, quis usquam oſtendat? Illarum autem notarum Diacriticarum, quibus ambigua quaedam verba in locis praeſertim alicuius momenti, eorum lectionis iuvandae definiendaeque cauſſa, ante Punctorum *Vocalium* inventionem inſigniebant Hebraei veteres, ut ea non poſſent in duas pluresve ſententias accipi, ſed verus eorum ſenſus ac vis ſtatim animo perciperentur, diſſimilis prorſus eſt ratio. Eiuſcemodi vero notas, ſive ſigna in ſacris voluminibus ſuis Iudaeos ipſos Divi Hieronymi aetate uſurpaſſe, graviſſimis rationum momentis demonſtravit vir doctrina & eruditione omnigena praeſtantiſſimus Cl. Ludovicus Dupuy, Academiae Regiae Pariſienſis Inſcriptionum & humaniorum litterarum perpetuo a ſecretis. Digna ſane quae legatur eius de hoc argumento Gallice perſcripta lucubratio, ſcilicet: *Diſſer-*

repetendas , illud ipſum eſt , quod tamquam exploratum atque inconcuſſum tenendum exiſtimo . Quod

ſertation philologique & critique ſur les Voyelles de la Langue Hébraique , & des langues Orientales , qui ont une liaiſon intime avec elle, cap. III. *Mémoire de littérature* eiuſd. Academiae tom.XXXVI. pag.275. ſeqq.Conſuiatur quoque huius eruditi Viri *Lettre à MM. les Auteurs du journal des Savans* , ſeorſim edita in 4. pag. 2. ſeqq. = & in Diario ſive Commentariis eorumdem eruditorum menſe Novembr. an. 1776. pag. 2183. ſeqq. edit. Pariſ. in 12. Cuius quidem utriuſque Diſſertationis exemplum, Cl.Auctoris ſummae comitati atque facilitati acceptam unice refero . Ceterum eadem de re confer quoque Ianuar. Sixtum , *Trattato delle quattro Dentali* pag.97. ſeqq.

Quamobrem , cum nihil definiri de illis ipſis Diacriticis punctis , quorum paullo ante memini , umquam poſſit ; quid eſt etiam cauſſæ , cur tantum praeſidii in illa primigeniarum litterarum duplici poteſtate , tandem collocetur ? Quare tota illa Chishullii , Bianconi & Ogerii de earumdem litterarum Hebraicarum priſco numero falſa eſt ratio .

Non dubito futuros pleroſque, qui ex hactenus diſputatis contra Edmund. Chishullium , & Iohannem Baptiſtam Bianconum , ſatis eorum de vetuſtis Hebraicis litteris coniectationibus ita feciſſe me arbitrentur , ut plura eo loco commentari ſupervacaneum prorſus iudicent. Verumtamen ne quod in argumento ſit praecipuum, me levius attigiſſe cuipiam fortaſſis videatur , extremum eſt , ut quae ad Nummos Hebraeo-Samaritanos attinent breviſſimis verbis abſolvam . Quos quidem Nummos Edmund. Chishullius imprimis , loco ſupra cit. pag. 24. 25. & 26. , & poſt ipſum Bianconum doctus P. Paulus Maria

Quod ſi paullo longiori oratione , multa ad hoc argumentum facientia complexi

 ad-

ria Ogerius in opere ſuo inſcripto : *Graeca & Latina lingua Hebraizantes* , cap. IV. pag. 57. , & cap. XI. pag. 159. ſperant ſententiae ſuae praeſidio magno & firmo fore .

Hebraeo-Samaritanos nummos , de quibus inſtituendus nobis ſermo eſt , quorum γνησιότης teſtata eſt atque explorata, ab Haſmonaeis, ſeu Machabaeis principibus, aut ab Herodibus Iudeorum Ethnarchis percuſſos fuiſſe , a viris doctis animadverſum eſt . Horumque omnium una eademque eſt indoles . Namque ſi uno obtutu eos complectamur , niſi pro annorum diverſitate , qua cuſi fuere, nihil invicem diſtare, aut differre iidem deprehenduntur . Pauciſſimiſque admodum exceptis , quos ſub Iohanne , cognomento Hyrcano , Simonis filio , & Alexandro Iannaeo , & Ariſtobulo iuniori , & Antigono huius filio , Haſmoneorum poſtremo , excuſſos volunt ; ceteri omnes nummi ad primum שנת אחת לגאלת ישראל *liberationis Iſraelis* a ſervitutis iugo , ſeu principatus Simonis Machabaei annum , ideſt CLXX. Aerae Graecorum ſive Seleucidarum , ante Chriſtum natum CXLIII. , pertinent ; vel ad ſecundum , tertium & quartum eiuſdem Simonis annum ſunt referendi , uti ab eruditis viris ac praeſtantibus Antiquariis egregie eſt demonſtratum . Hiſce ego rebus exempla adiungerem , niſi, apud quos haberetur oratio , cernerem . Nunc complectar brevi quod propoſui .

Quum vero eam nummorum hactenus cognitorum, quod equidem ſciam , varietatem propius inſpicerem , ad triginta ſex circiter aſcendere mihi viſi ſunt . Atque hinc facile intelligitur , totam Hebraeorum rem numiſmaticam, quae vetuſtatem tulerit, admodum anguſtis circumſcriptam eſſe finibus . Neque praetermittendum ſilentio eſt

adnotationibus iiſdem noſtris ſumus ; id quia paucis verſibus comprehendi nequit , non eſt no-

eſt quod maxime conferre ad Chishulli & Bianconi evertendam ſententiam & ad confirmandam ſtabiliendamque noſtram poteſt . Etenim , quamquam litteras ipſas forma diverſas, quotquot iis in nummis Hebraeo-Samaritanis occurrunt , ſi ſpectamus , ſeptemdecim tantum reperimus quidem numero ; at diverſa viginti Hebraica vocabula ex iiſdem inſcriptis Iudaeorum veterum monumentis elicere vix poterimus .

Iam vero ex ea nummorum illorum & id genus monumentorum,ut paullo ſuperius aiebam,tanta paucitate,tantaque Hebraicorum verborum penuria, quis illud purum putum , quod volunt , Alphabetum ſexdecim aut ſummum ſeptemdecim litterarum priſcum Hebraeo-Phoenicio-Samaritanum umquam concludat ? Ludunt profecto illi,dum tam paucis verbis negotium confectum putant . Ea ſumunt ad concludendum , quorum iis nihil datur . Namque iiſdem nummis plus tribuunt, quam res & veritas concedat ; quos quidem vetuſtioribus monumentis praeferre velle , hominis eſt , ne quid dicam gravius, minus caſtigate ſcribentis . Quotus quiſque enim eſt , qui contra atque veterum librorum fides poſtulet , novum & inauditum earumdem litterarum ſyllabum inducere conetur , monumentis plurimis & quidem antiquiſſimis , uti illis Pſalmis Acroſtichis praeſertim , toto ſacrorum voluminum Hebraicorum ſcriptionis antiquae modo , & ſermonis eorum univerſa ratione , tanto denique ſilentio maiorum,omnino repugnantibus ? Quaſi Hebraeo-Samaritanis nummis , ipſis pauciſſimis , quorum ad noſtram aetatem traducta memoria eſt , voces illae ipſae omnes , quae ſingularum Hebraicarum litterarum , quibus Libri ſacri iam deſcripti fuerant , numerum definitum conſtituere

Digitized by Google

nobis vitio dandum , qui rem diſtincte, quantum potuimus , explicare optabamus , & tem-

H 4 pori

tuere aut certum poſſent . Num ea ipſa Machabaeorum aetate , qua nummos eoſdem procuſos dicimus fuiſſe, nulla in Iudaica gente exſtitere alia monumenta , quae ſi aetatem tuliſſent , maiorem profecto & Samaritanarum litterarum , & Hebraicarum vocum vim copiamque proderent ? Quibus ſane temporibus eiusmodi monumenta etiam numiſmatica numquam exſtitiſſe , ne ad veritatis quidem ſimilitudinem poteſt accedere . Nemo eſt autem, opinor , qui, cum haec conſideraverit, quemadmodum adverſa ſententia ex iiſdem nummis ſit conſequens, exiſtimet .

Atque mirari certe ſubit hanc de vetuſtis Hebraeorum litteris diſputandi rationem Edmundo Chishullio ita arriſiſſe, ut quae ex ea ſequerentur incommoda ne minimum quidem cogitaſſe videatur . Eſt profecto plenum periculi , quae firmata conſenſu monumentorum veterum ſint, non revocare in controverſiam modo, ſed etiam negare velle .

Quid denique ? an quod nummis iiſdem datum ab Chishullio & Biancono eſt, id illi ipſi aliis ſummae venerandae vetuſtatis monumentis negandum cenſebunt? Ipſis, inquam, libris Moyſis, ab omni antiquitate Samariticis ſive Hebraeo-Phoeniciis deſcriptis litteris,qui Cuthaeorum (IV. lib. Regum cap.XVII.verſ.24. ſeqq.) ſive Samaritanorum Iudaeorum iamdudum terebantur manibus ; quoſque ab iiſdem ipſis Samaritanis fuiſſe ſumma fide & religione ad noſtram uſque etiam aetatem ſemper cuſtoditos,teſtata res eſt atque demonſtrata plane ad veritatem .

Quod ſane librorum Moyſis exemplum ipſos Samaritanos , ob immane eorum , quo in Iudaeos ferebantur odium , quoque eos perpetuo ſunt proſecuti , litteris novis

pori imprimis obſequi. Niſi etenim quae de ipſis litteris etiam Hebraeorum, de ſcripturae

vis illis, quas dicunt ſecundarias, deinde intertexuiſſe, atque ad Hebraico-Iudaici Codicis ab Eſdra, ab ceteriſque Iudaicae gentis ſenioribus & Sacerdotibus normam deſcripti, immutaſſe, eoque modo reformaſſe atque refinxiſſe, ne in cogitationem quidem cadit.

Quae res cum ita ſeſe habeat, ut eſt revera, velit, nolit doctus Anglus Chishullius, dabit hoc mihi iam inde a multa ante etiam aetate, quam percuſſi ſub Machabaeorum principibus fuiſſent nummi, immo vero & inſequentibus temporibus, Samaritanos Iudaeos ſuum habuiſſe Pentateuchi exemplum, quemadmodum ab Sacerdote Iſraelita, ſive ante Chriſti ortum ſeptem fere ſaeculis, primum acceperant, uti narrat ſacer Auctor libri IV. Regum, loco paullo ante indicato. Sed quoniam mirus quidam utriuſque exemplaris & Samaritani & Iudaici conſenſus cum litterarum, tum verborum Hebraicorum rationis concentuſque reperitur, (quem quidem conſenſum aliquo accidiſſe caſu fortuito aſſerere nihil excogitari abſurdius poſſet) dicat invitus atque ingratiis neceſſe eſt, idem Scriptor, ſi umquam talis in Alphabetum Hebraicum inducta fuerit immutatio, temporibus ante captivitatem Babylonicam multis eam factam fuiſſe. Quonam autem pacto ſua cum opinione iſtud componat, ipſe viderit. Quod ſi tamen facultas aliqua illi detur, oſtendat, quaeſo, ubinam, quo auctore, quave auctoritate, quove tandem tempore ſuum Hebraei veteres aliquot litteris illis ſecundariis auxerint Alphabetum. Atque profecto ita hunc intricatum dabo, ut qua ſe expediat, neſciat. Somnia igitur ſunt, quae de iiſdem litteris iactitat Edmundus Chishullius. Sed non eſt opus, ut ſi libri omnes ſacri Hebraici nobis praeſidio ſint, Pentateu-

rae varia ratione in vetuſtiſſimis monumentis Graecis, Etruſcis praeſertim, & Latinis obvia,

tateuchum Hebraeo-Samaritanum mihi eſſe requirendum putem. Quid ego autem ſcripturas omnes Hebraicas veteris Teſtamenti commemoro, cum ne in libris quidem veterum, & in omni antiquitate Iudaica, huiuſce opinationis veſtigium ullum exſtet?

Multa ſane dici poſſent quae praetereo, quod haec ſatis ſint, quae protuli, & eſſe nolim nimius, quam pati brevitas temporis & Diatribae noſtrae videatur. Hoc unum breve addo. Antiquam de priſcarum litterarum Hebraicarum numero pervertere & labefactare, tot luculentis teſtimoniis, omniumque ſumma conſenſione, ſi pauciſſimos Scriptores excipias, firmatam ſententiam velle, quid eſt, niſi hoc eſt ob anteceptam opinionem aliquid inani quaerere coniectura ad implicandam rem per ſeſe manifeſtam atque teſtatam? Sed modum faciam.

Ut igitur veteris Hebraeorum ſermonis & eorum Librorum ſacrorum integritatis plena ratio habeatur atque auctoritatis, eam unam ſententiam teneamus oportet, quae litteras veteres Hebraico-Phoenicio-Samaritanas viginti duarum ſemper conſtitiſſe numero ſtatuit. Quod ſi quisquam hoſce vetuſtos Hebraeo-Phoenicio-Samaritanos, characteres inſpicere, & Graeca antiqua elementa per diverſas digeſta aetates ex iis orta, voluerit, adeat imprimis Eduardi Bernardi, celebris quondam Aſtronomiae apud Oxonienſes profeſſoris, librum inſcriptum: *Orbis eruditi litteratura a charactere Samaritano deducta*, Oxonii editum anno 1689. = Ezechielem Spanhemium, *De uſu & praeſtantia numiſmatum antiquorum* Diſſert. II. tom. I. pag. 80. Quam Bernardi Tabulam Carolus Mortonus, Regiae Societatis Londinenſis a ſecretis, Londini evulgavit an. 1759., ſed plurimis auctam ſuis ſupplementis.

Con-

via, deque eiuſdem ſcriptionis ab Orientis populis origine diſputavimus, aliqua cura atque fuſius aliquanto deſcripta fuiſſent;vix ac ne vix quidem propoſiti nobis finis aſſequendi eſſet, veritatiſque tuendae facultas data.

Atque ut ab hacce tandem me liberem diſputatione, ii huc quoque referri commode poterunt, qui de litterarum ortu atque progreſſu libros edidere, quoſque conſulto ante magno protuli numero. Cuique praeclariſſimae tractationi ut lux adſpergatur aliqua & non exigua, virorum doctorum lucubrationes nequaquam negligendas fore operae pretium eſſet, qui & primas gentium origines illuſtrarunt (1), vetuſtorum Grae-

Confer quoque Cl. P. Hieremiam a Bennettis in *Chronologia & Critica Hiſtor. Profan. & Sacr.* part. I. tom. I. §. XLVIII. pag. 98. Cet.

(1) Ingenti, ac multiplici copia ſunt qui hanc ſpartam ornarunt, Scriptores, quos paucos ab erudito Viro P. Hieremia a Bennettis omiſſos video, loco iam indicato, part. I. tom. II. Prolegom. III. *De variis gentium variarum ab Aſia Maiore, & Africa in Aſiam Minorem ac Europam tranſmigrationibus, variiſque ſub ætatibus Coloniis eductis* pag. 1. — 223. His addes, ſi placet, quos paſſim indicavimus in opere Gallico, *Recherches ſur l' Epoque de l'Equitation*; ubi nonnulla ad hanc rem facientia diſputata a nobis ſunt.

Sane

Graecorum & Latinorum praeſertim , atque Etruſcorum , earumque colonias & antiquiſſimas tranſmigrationes commentariis exornarunt . Quo de argumento egregio , etſi altioris indagationis , cum iis in voluminibus, qui THESAURI ANTIQUITATUM (1) ROMANARUM & GRAE-

Sane quidem, quum tot excellentes ſummoſque viros duces fidos habeamus , & quibus de gentium originibus imprimis plurimos commentarios conſcripſiſſe placuit ; quis in tanto lumine, & tanta eorumdem Scriptorum conſenſione , ab Oriente, ut narrat divinus Moſes , omnia profluxiſſe & populos & artium & ſcientiarum primos inventores inficias umquam ierit ?

Hic appoſite in mentem venit clariſſimi amiciſſimique Court de Gebelin opus mirae lectionis & exquiſiti iudicii , videlicet, *Monde primitif, analysé & comparé avec le monde moderne* . *Paris* 1773. ſeqq. , octo iam voluminibus in 4. comprehenſum: quod eo unice collineat, ut ex veteribus monumentis, & gentium receptis variis conſuetudinibus illud ipſum ſumma in luce collocet argumentum . Quo profecto etiam pertinet alterum doctiſſimi Goguetii opus inſcriptum: *De l'origine des Loix , des Arts & des Sciences & de leurs progrès chez les anciens peuples depuis le Déluge iuſqu' au retour des Hébreux de la captivité* . *Paris* 1758. Tomi III. in 4. paſſim .

(1) Quem utrumque Theſaurum doctiſſimorum Virorum Georgii Graevii & Iacobi Gronovii curis ſtudioque acceptos referimus . Gronovius quidem ad Graevii exemplum , qui Romanas Antiquitates duodecim voluminibus *in folio* Lugduni Batav. an. 1694. -- 1699. editis complexus fuerat , Theſaurum ſuum Graecarum antiquitatum totidem, praeter indicem, voluminibus , ibidem typis vulgavit

GRAECARUM inſcribuntur, plura tractata continentur atque in bono, ut aiunt, lumine collocantur, tum variis in Diatribis illorum virorum doctorum, qui rerum imprimis Etruſcarum (1) illuſtrandarum onus ſuſcepere, & quo-

gavit annis 1697. – 1702. *in fol.* Queis de Theſauris adeundus Io. Albertus Fabricius, *Bibliographiae Antiquariae*, edit. I. cap. II. & III. pag. 28. ſeqq. Aegyptiorum, Perſarum, Carthaginenſium aliarumque gentium generales Scriptores etiam recenſet. Adde ſis *utriuſque Theſauri nova ſupplementa*, quae congeſſit Ioannes Polenus, & Venetiis edidit an. 1737. Voll. quinque *in fol.* Vide quoque *Novum Theſaurum antiquitatum Romanarum* congeſtum ab Alberto Henrico de Sallengre. Hagae Comitum 1716. Tomi III. *in fol.* Quinetiam non praetermittendus alter *Theſaurus Antiquitatum & Hiſtoriarum Italiae, quo continentur optimi quique Scriptores, qui Etruriae, Umbriae, Sabinorum, Latii, confinium populorum ac civitatum res antiquas aliaſque vario tempore geſtas, memoriae prodiderunt: digeri olim coeptus cura & ſtudio Ioannis Georgii Graevii, & cum praefationibus Petri Burmanni. Lugduni Batav.* 1704. – 1725. Quo in poſtremo Theſauro voluminibus XLV. comprehenſo habentur quoque rariſſimi, praeſtantiſſimique Scriptores, qui Neapolis, Siciliae, Sardiniae, Corſicae, Melitae, atque adiacentium terrarum, inſularumque antiquiſſimas res & memorabilia illuſtrarunt.

(1) De Cl. Gorio primum, qui in hoc genere multum verſatus fuit, etſi multa quoque me ſatis dixiſſe exiſtimem, eiuſdem tamen eruditi viri ſingularem lucubrationem, titulum praeferentem: *Diſſertatio de Tyrrhenorum origine, eorumque in Italiam adventu*, iterum comulen-

& quorum opera maximam partem ſupra recenſuimus. Quibus ſane libris tota quanta eſt,

lendam vellem. Exſtatque, ut ſupra monui, Muſei Etruſci tom. II. pag. XXVII. ſeqq.

Ne vero hic actum agere videar, praetermittenda arbitror, quae tam in iiſdem Muſei ſui Etruſci voluminibus tribus, quam in ſuis Vindiciis Italicis Alphabeti item Etruſci adverſus Scipion. Maffeium, de eodem argumento paſſim attingit Cl. Scriptor, cuius etiam Hiſtoria antiquaria Etruſca, italice perſcripta, adeunda eſt.

Ad Cl. Maffeium autem quod attinet, plura hac de re complexus eſt in ſua diatribe: *Della Nazione Etruſca, e degl'Italiani primitivi*, quae habetur inter eiuſd. *Oſſervazioni letterarie*. Vide earum tom. IV. pag. II. ſeqq. & tom. V. pag. 255. ſeqq. = *Bibliothéque Italique* tom. III. pag. 6. ſeqq. Conſulendi interea Philippus Cluverius in *Italia antiqua*, edit. Amſtelod. 1729. lib. III. cap. XXVI. pag. 304. ſeqq. & Chriſtophorus Cellarius in *Notitia orbis antiqui*, edit. Lipſienſis 1731. lib. II. cap. IX. pag. 501. ſeqq. 568. ſeqq. tum eorum nonnulli, quorum meminit Hieronymus Tiraboſchus, *Storia della letteratura Italiana. Modena* 1772. tom. I. pag. 2.

Superius quoque Cl. Praeſulis Marii Guarnaccii *Originum Italicarum* memini, in quibus multa ſane ſunt ſingulari & doctrina & eruditione ſcripta. Harum titulus ſic habet: *Origini Italiche, o ſiano memorie Iſtorico-Etruſche ſopra l'antichiſſimo regno d' Italia e ſopra i di lei primi abitanti nei ſecoli più remoti. Lucca* 1767. Tomi II. fol. = eiuſd. *Origini Italiche, o ſia eſame delle medeſime dopo gli ſcritti uſciti ſin'ora in tal materia, ſpecialmente circa l' origini dell'Etruria circumpadana*, ibidem 1777. fol. = eiuſd. *Dell' origini Italiche eſame critico, con un apologetica Riſpoſta* (ſub ementito nomine) *di Fra Cipollo-*

eſt, de primis Italiae colonis, deque eorum rei litterariae primis initiis diſputatio fere expe-

pollone Lavaceci, la quale oltre abbattere vigoroſamente le oppoſizioni avverſarie, ſerve pure ad illuſtrare parecchi punti dell'iſtoria sì Greca, che Romana, ed in fine una lettera del Chiar. Sig. Ab. Amaduzzi, che l' argomento iſteſſo dottamente eſamina e riſchiara. Venezia 1773. in 4. Vid. & Cl. Pauli Mariae Ogerii *Graecam & Latinam linguam Hebraizantes*, cap. x. pag. 141. ſeqq., tum opus, quod *I Fenici primi abitatori de Napoli* inſcribitur, a Cl. Duce Michaele Vargas Macciucca editum, cuius meminit eruditiſſ. Dominicus Deodati, *de Chriſto graece loquente*, part. I. cap.I.pag.22.not.

Tametſi etiam in iis quidem,aliiſque numerandis Scriptoribus, qui in originibus & re litteraria Etruſcorum operam ſuam bene collocaverunt, nihil diligentiae, niſi me fallit memoria, praetermiſiſſe me cenſeam,reliquum eſt tamen, ut quae hac de re ab immortali viro Mazochio inventa ſunt atque illuſtrata, heic plenius, ſed breviori, quo potero, modo, commemorem. Inde fiet, ut quod ſuperius pag. 277. not.I. promiſi, tandem commonſtrabo, utque nunc liberem, quam dedi, fidem.

Legenda igitur eiuſd. Cl. viri *Diſſertazione ſopra l'origine de'Tirreni*; cui Diatribas decem ſubiecit Mazochius ipſe, tom. III. *Saggi delle Diſſertazioni dell'Accad. Etruſca di Cortona*, pag. 1. ſeqq., quibus Diatribis, ipſo declarante Mazochio,id imprimis agit Cl. Auctor,ut oſtendat, omnibus Italiae nominibus, fluminibus, oppidis, quae primitus Thuſci inſederant, ea ab initio inhaeſiſſe nomina, quae, cum Graecis auribus ſint incondita prorſus & βαρβαρόφωνα, Palaeſtini tamen innuant ſemper aliquid, idque locorum ingenio, moribus & vetuſtati conſentaneum; adeo ut Tyrrhenici mores, ritus, doctrina, religio mire orientem ſpirent. Harum

expeditur, Si qua enim res eſt, quae ad communes gentium origines demonſtrandum con-

Harum vero Diatriba prima, quam mutato nomine, Diſſertationem inſcripſit, legitur etiam in eiuſd. Mazochii *Spicilegio Biblico*, tom. I. pag. 183. ſeqq. Quod quidem Spicilegium conſulendum omnino, ubi plura certe notatu digna de eiuſdem gentis & aliarum originibus, migrationibus & coloniis paſſim ediſſerit Cl. Auctor. Conferendi quoque huius doctiſſimi viri *Commentarii in Aeneas Tabulas Heracleenſes* part. I. pag. 24. 25. ſeqq. part. II. 515. 534. ſeqq. cet. Quibus in Commentariis Tyrrhenos, quos primos Italiae habitatores vocat, ortu Phoenices fuiſſe defendit; qui, ubi Italiam inſedere, Tyrrheni, aut Etruſci dicti ſunt. Adeas eiuſd. *Diatribam de Poeſi originibus*, ibid. cap. I. & II. pag. 499. & 500. Vid. etiam Nicol. Fulierum in *Miſcellaneis Theolog.* lib. I. cap. II.

Quam Mazochii opinionem de Tyrrhenorum origine haud probavit Auguſtinus Mariottus, uti ſuperius fere monueram: eos etenim non alium ortum traxiſſe quam Aegyptium, diſputat in *Epiſtola ad Paſchal. Magnonium, ſive Mantiſſa ad ſuum de nummo Neptuni argenteo incuſo Commentariolum* pag. XXXIII. ſeqq., quae Cl. Bonaroti quoque fuerat ſententia. Ac me quidem huiuſce de Tyrrhenorum a Phoenicia ortu cogitantem, argumenta ipſa ab Mazochio, aliiſque producta in eam ſententiam inducunt, ut a Phoenicibus vel omnino ab Orientali origine haud dubie eſſe ſaltem arceſſendos arbitrer, uti ante iam oſtendimus. Si quid vero praeterea in tanta obſcuritate rerum, atque antiquitate dicere auſim, Cl. Gorio (*Diſſertatio De Tyrrhenorum origine*, *Muſei Etruſci* tom. II. pag. XXXVIIII. ſeqq.) recte exiſtimanti Tyrrhenos & moribus & inſtitutis cum multis Orientis nationibus conveniſ-

conferre quam maxime poteſt, certe eſt iſta tractatio, in qua etiam illuſtranda multa quoque

veniſſe, maxime cum Aegyptiis, Aſſyriis & Phoenicibus, lubens aſſentior. Confer ſi placet, Diſquiſitiones noſtras de Epocha Equitationis part. 1. pag. 101. not.

Scio Samuelem Bochartum (*Geograph. Sacr.* part. II. lib. I. cap. XXXIII.) negare, Tyrrhenos Phoenicii Generis in Italia fuiſſe, ut qui putet, ſi res ita eſſet, ſexcenties id obſervaſſe Punici belli Scriptores Polybium, Livium, Silicum Italicum, Appianum, alios. Neque latuiſſe Annibalem, qui eo ipſo argumento Italos, tanquam populares ſuos, ad defectionem ſollicitaſſet.

At hæc & alia ab doctiſſimo Bocharto eodem capite allata, non tanti ſunt, uti a priori ſententia nos dimovere valeant. Namque præterquam quod parum tuta eſt iis in rebus remotiſſimis Scriptorum veterum fides inter ſe præſertim pugnantium, quid ex eorum ſilentio revera elici poſſit, non equidem ſatis intelligo; quum alia nobis ſuccurrant indicia, quibus rem evincamus. Eo autem magis in ea confirmor ſententia, quo videam in monumentis Tyrrhenicis, quorum non parum hodie eſt copia, at ipſi Bocharto atque Cluverio prorſus ignotis, ut notat ibid. Gorius pag. XXXVII., multa ſane quæ hanc Etruſcorum originem maxime prodant. Neque omittendum volo, quod etiam animadvertit Gorius loc. cit., Etruſcos imprimis, etſi Græcanici generis eſſe cum Theodoro Ryckio ſtatuat, ex Phoenicibus tamen ortos exſtitiſſe: quodque de omnibus populis, quotquot in Italiam migrarunt, etiam adſerit. Conferenda interea ſunt quae de veteribus Coloniis in Etruriam deductis diſputat Cl. Paſſerius in *Diſſertatione de Helleniſmo* Etruſcorum, *Symbolarum Litterariar.* vol. II. pag. 41.

De loco autem Dionyſii Halicarnaſſei (*Antiquitatum* *Ro-*

que bene obſervata habemus ab eruditis Gallis noſtris , quorum Monumenta , ſive Commentarii Academiae Regiae Inſcriptionum & humaniorum litterarum non pauca ſuppeditabunt . A quibus porro non ſeiungendus celebratiſſimus Samuel Bochartus est(1),cuius veſtigiis plerique inſiſtunt , tametſi non in omnibus ; propterea quod rem fortaſſis ubique non attigiſſe videatur . Quod ſane mirum non eſſe debet . Coniecturis namque hic ad veritatem aliquando eniti licet, quum multa adhuc obſita iaceant tenebris .

Nos quidem facile ſuas utique iis in rebus tanto temporum intervallo ab aetate noſtra disiunctis , permittimus coniecturas , modo ab illis nequidquam detrimenti veritas patiatur . Quod vero ſumma fere omnium Scriptorum & veterum & recentiorum unanimique conſenſione firmatur , quotusquiſque eſt

I qui

Roman. libr. I. Oper. tom.I. edit. Oxonienſ. 1704, pag. 9.& 10.) aſſerentis Oenotros primos Italiae incolas fuiſſe. Vide quae in iiſd.noſtris Diſquiſitionibus, praeeunte Nicol. Ferretio , edocuimus , & Theodori Ryckii *Diſſertationem de primis Italiae Colonis* , quae extat ad calcem Lucae Holſtenii *Notarum & caſtigationum poſthumarum in Stephani Byzantii* Ἐθνικά , *quae vulgo* περὶ πόλεων *inſcribuntur* . Lugduni Batav. 1684. pag. 400.

(1) In Phaleg. ſeu Geographiae ſacrae part. I.

qui contra niti audeat ? Non minimam igitur ex ſuo PHALEG laudem ſibi paravit Bochartus, quo praeeunte, tot viri docti plura eodem de argumento tam praeclare ſcripſerunt, quos ſane conſuli velim (1) ad huiusce tractationis dignitatem magis magiſque ornandam.

Cuius autem diſputationis gravitas a Librorum ſacrorum auctoritate primum repetatur: ex quibus quaſi quodam ſancto auguſtoque

(1) Cum non pauca ſatis, quae aliquibus fortaſſe ſupervacanea videbuntur, de Scriptoribus iis, qui primas gentium origines & antiquitates, illarum in primis, ad quas noſtra a propoſita oratione potiſſimum ſpectat digreſſio, ſuperioribus in notis prolata a nobis ſint; quamquam plura etiam colligi poſſunt; exſtat tamen alterum opus ſingularis eruditionis, quod vetuſtiſſimos percurrendo populos, multa in hanc cauſam egregie diſputat, quae conferre iuvabit. Vide igitur *Hiſtoire univerſelle depuis le commencement du monde juſqu' à préſent*, *traduite de l'Anglois*. *Amſterd.* 1747. ſeqq. tom. I. cap. II. ſeqq. pag. 282. ſeqq. tom. II. lib. I. cap. v. ſeq. pag. 1. ſeqq. tom. III. lib. I. cap. VIII. ſeqq. pag. 149. ſeqq. tom. IV. lib. I. cap. XII. pag. 259. ſeqq. tom. VIII. lib. III. cap. II. pag. 11. ſeqq. tom. XI. lib. III. cap. XIII. pag. 232. ſeqq. cap. XXXVII. pag. 588. ſeqq. tom. XIII. lib. IV. cap. XII. pag. 184. ſeqq. tom. XIV. lib. IV. cap. XVI. pag. 1. ſeqq. Cet. Adde Simonem Pelloutier, *Hiſtoire des Celtes*, *& particulierement des Gaulois & des Germains*, *depuis les tems fabuleux*, *juſqu' à la priſe de Rome par les Gaulois*. *A la Haye* 1740. tom. I. lib. I. cap. I. ſeqq. pag. 1. ſeqq. = *Mémoires ſur la langue Celtique*, *par M. Bullet*. *Beſançon*. 1754. tom. I. part. I. pag. 1. ſeqq.

ſtoque fonte omnis manet oratio. Unde melius ordiri poſſumus, quam a Scriptore omnium vetuſtiſſimo, qui quidquid memoriae ſpirante numine prodidit, non modo monumenta gentium antiquiſſima teſtantur, ſed etiam quod ita eſſet ut narrat, ſuadet ratio! Quo quidem graviſſimo argumento nihil eſſe debet nobis antiquius. Tanti intereſt noſtri ſaeculi fabulatoribus perſonam detrahere. Namque quam ſubdole, quam fraudulenter, quam impie hi philoſophentur, neminem latet; cum divina Moyſis narratione eliminata, temereque poſthabitis a Maioribus noſtris tranſmiſſis doctrinis in gentium origines, primoſque rerum inventores proprio marte inquirere tentant.

Quod ſi etiam illud addimus, quod recte addi poteſt, nihil eſſe, quod ad hanc tractationem illuſtrandam tam conferat, tam conducat, quam de ortu litterarum atque progreſſu diſputatio; concedetur profecto verum eſſe, ut unam eandemque gentes univerſae habuerint originem.

At quo labi mihi ipſe videor? Ergo ad prima unde paululum huc defluxit oratio, redeam neceſſe eſt. Quum litteras vetuſtiſſimas & Etruſcas & Graecas ab Oriente, ſicuti

omnia evincunt, nemineque repugnante, ortum habuiſſe teſtatum ſit & inconcuſſum; concludatur oportet, Orientales populos artem quamdam interpungendae ſcripturae, ſpatiiſque divellendae uſurpaſſe rationem, qua continuam vocum ſeriem modo non aequivoco diſpararent.

Quod ſi Pelaſgi (1), ſi Etruſci, gens antiquiſſima (2), ſi Graeci priſci, ſi Latini veteres fecerint, qui in eo ſcribendi more tot iam

(1) De quibus paſſim diſſerui in Diſquiſitionibus gallice editis *De Epocha Equitationis*, part. I. pag. 153. ſeq. 184. & part. II. pag. 189. ſeqq., ubi ex Chananaeis ſive Philiſtaeis populis ipſos originem duxiſſe, me obſervaſſe memini.

(2) Thuſcorum hiſtoriarum, quae octavo eorum ſaeculo ſcriptae erant, mentionem facit Varro apud Cenſorinum, *De die Natali* cap. XVII. edit. ante indicatae Cantabrigienſis in 8. pag. 92. Ex quo conſequens eſt huius gentis Hiſtorias aliquot ſaeculis, Varronis tempore, Olympiades ſuperaſſe; quarum prima, ſi veriori doctorum Virorum opinioni ſtamus, computari coepit anno 776. ante Chriſti ortum. Cum vero Etruſcorum ſaeculum annos plus minus centum & viginti comprehenderet, ut poſt Cenſorinum adnotat Cl. Bianconus, *De litteris Hebr.* &c. pag. 58. edit. II., efficitur quoque huiuſmodi hiſtorias ad annos circiter mille iam aſcendiſſe, eo tempore, quo Varro, qui prope nonagenarius diem obiit ſupremum anno 727. Urbis conditae, ſive ante Chriſtum natum an. 27., haec litteris mandabat. Hinc de gentis Etruſcae primordiis iudicium ferri aliquod poteſt.

iam ſaecula verſabantur; quanto id magis Hebraeis, Syris, Phoeniciis ceteriſque Orientalibus gentibus, Aegyptiis(1), Perſis, Chaldaeis, finitimiſque populis concedendum eſt, qui litteras, omnimodamque ſcripturae rationem primum tractavere, illasque ipſas edocuere nationes?

Sed eſt alterum non minus grave argumenti genus ad eam, quam inquirimus Manuſcriptorum librorum imprimis Hebraicorum vetuſtatis notam diſcernendam, non parum conferens, quod ex iis, quae toto praeſertim numero quarto ſuperiore iam diſputata a nobis ſunt, recte etiam deducatur. Namque cum Graecos, Latinos, atque Etruſcos, ut gentes Occidentis alias praetermittam, diſtinctis & interpunctis illis intervallis, de quibus hactenus diſſeruimus, uſos olim fuiſſe, inſignioribus ante prolatis exemplis perſpicuum ſit atque manifeſtum; quamobrem eaſdem gentes, immo vero Hebraeos, multoſque Orientis populos ſuis in deſcribendis Codicibus non item feciſſe, quaenam tandem

 eſſet

(1) Vide, ſi placet, quae de hac gente, prima temporum aetate artium & ſcientiarum laude excellenti attulimus ecd. in libro, qui *De l'Epoque de l'Equitation* inſcribitur, part.I. pag.3 ſeq., 14. ſeq. & paſſim.

eſſet cauſſa, quae, ut contendamus, nos inducerct? Neque enim equidem intelligo, cur ſecus ſit ſentiendum.

VI. Quemadmodum igitur in vetuſtis Lapidibus, Tabuliſque fuerit eiuſdem ſcripturae ratio, ſatis explicatum ſuperius arbitror; ſequitur, ut hunc modum etiam perſequar, qui pertinet ad Manuſcriptos Codices. Atque hinc fiet, opinor, ut eam denique habeamus viam atque rationem, qua aeſtimari Tertius Danielis Erneſti Iablonskii de manu exaratorum librorum Hebraicorum aetate definienda Canon poſſit.

Sed quoniam hoc argumenti genus latius patere animadverto, quam initio proſpexeram, quamque reipſa ferat inſtituta brevitas; aggrediar non tam perficiendi, quam experiendi voluntate. Utque iam aliquo procedam ordine, quae de eadem quaeſtione Veterum fuerit ſententia, nunc eſt diſquirendum mihi. Etenim quibuſdam (1) quos legi doctos

(1) Confer prae ceteris Marc. Anton. Muretum in notis ſuis ad Senecam edit. Roman. 1585. epiſt. XL. not. pag. 222., & quae Iuſtus Lipſius ad eamdem epiſt. adnotavit. Neque aliter opinatus Ioannes Morinus eſt in *Exer-*

doctos viros, placuiſſe hanc opinionem video, quae Antiquis ignotam prorſus fuiſſe interpungendi rationem teneat. Si qua autem iis innotuerit, eam eſſe de ſolis punctis interiectis, verba ſingula tantum ſecernentibus, intelligendam contendunt. Quaſi vero illi ipſi Veteres nulla alia diſtinctionum ſigna in libris uſurpare conſueſſent, quibus & periodi & earum Cola & Commata plane dignoſcerentur.

 Nemo

Exercitation. Biblicarum de Hebraei Graecique Textus ſinceritate libro II. Exercit. XVII. cap. I. pag. 477., contendens antiquos tam Graecos quam Latinos continua litterarum ſerie ſcripſiſſe, nullis ſuper aut inter verba diſtinctionibus, aut accentibus adſcriptis. Vide quae ſupra pag. 73. not. 1. iam animadvertimus. At quam levi, quam inani coniectatione haec Morini & aliorum, quos mitto, opinio nitatur, planiſſime demonſtrat ſuperius a nobis prolata Inſcriptio Graeca Retinenſis & quidem vetuſtiſſima; quo egregio monumento plane refellitur etiam Claud. Salmaſius, in ſua ad Sarravium epiſtola adſerens Antiquariis in uſu olim veniſſe, ut ſecundum antiquas rationes ſcriberentur, nempe ſine accentu ullo & ſine ulla diſtinctione. Quod autem in multis Codicibus cum Graecis, cum Latinis, ut infra declarabitur, quin etiam in non paucis inſcriptis monumentis omnis fuerit interpungendi ratio neglecta; quid inde vero eſt conſequens, ut ipſam, quam defendimus, Veteres prorſus latuiſſe concludatur? Sed non eſt opus, ut plura contra Io. Morinum hoc loco afferamus, a quo imprimis eſt tota C. H. Trozii eadem profecta opinio, quam quidem in ſequenti adnotatione, breviore quo poterimus modo, refellendam ſuſcipiemus.

Nemo eſt autem, opinor, qui, quum attente & diligenter conſideraverit quae (1) Ariſtoteles;

(1) De Ariſtotele quidem primum eſt dicendum, cuius eſt hanc in rem locus inſignis; quem, ut fere eſt a Io. Clerico in latinum ſermonem translatus, paucis tamen Graecis exceptis verbis, brevitatis cauſſa heic afferam. Atque habet hoc modo: „ Omnino autem oportet facile legi & proferri poſſe quod ſcriptum eſt. Eſt „ vero eiuſmodi id, quod multae coniunctiones non „ continent; οὐδ᾽ ἃ μὴ ῥᾴδιον ΔΙΑΣΤΙΞΑΙ, ὥσπερ τὰ „ Ἡρακλείτου, *& quod non eſt facile interpungere ut quae* „ *ſunt Heracliti*. Nam ſcripta Heracliti interpungere „ operoſum eſt, quia incertum eſt utri vox coniungenda, an priori, an vero poſteriori, ut in principio „ ipſius libri; inquit enim: *rationis huius exiſtentiae* „ *ſemper inſcii homines ſunt*; incertum enim eſt illud „ *ſemper* utri interpunctione coniungas „. Haec ille lib. III. *Rhetoricor*. cap. V. Operum tom. III. edit. Pariſ. 1654. pag. 804.

Ex quo quidem loco recte collegiſſe mihi viſus eſt Ioannes Clericus, *Art. Crit.* vol. II. part. III. ſect. I. cap. X. §. 20. edit. Amſtelod. 1712. pag. 140. Ariſtotelis aevo non ignotam fuiſſe interpungendi rationem; falſoſque eos omnino eſſe, qui Ariſtophani Byzantio, de quo ſuperius pag. 81. not. 1. a me dictum eſt, eius inventionem tribuerint. Quae fuit Claudii Salmaſii aliorumque ſententia. Confer eius ad Sarravium epiſtolam CLXXXIII., inter Sarravianas edit. Ultraiect. 1697. pag. 186. ſeqq. Videſis & Daniel Georg. Morhofium, *Polyhiſt. liter*. lib. I. cap. VII. edit. iam indic. Lubecenſ. 1747. pag. 54. ſeqq. eandem epiſtolam integram producentem, quaeque legitur in *Chronico Gottwicenſi*, tom. I. lib. I. cap. I. §. VI. pag. 20. ſeqq. Hos ſequitur C. H. Trozius ſuis in notis

teles, quae Cicero praeſertim, quae Seneca, quae denique Maiores noſtri de diſtinctionibus,

notis ad Herm.Hugonis librum De Prima Scribendi Origine, cap. XXVII. pag.244. ſeqq., adſerens Ariſtophanem Proſodiae & interpunctionis apud Graecos auctorem fuiſſe quidem; at Romanos eadem aetate, ſive ſaeculis duobus ante Chriſt., quin immo & Ciceronis aevo uſos iiſdem interpungendi ſignis fuiſſe, prorſus negat; eaſque diſtinctionum notas apud Latinos multo poſt tempore tantummodo obtinuiſſe contendit, nimirum paullo ante Caſſiodori aetatem. In eaque haereſi eſt, ut ſigna interpunctionis olim fuiſſe nulla, vel voces ſingulas punctis interiectas, Veteres dumtaxat agnoviſſe pugnet.

Principio quaedam profert Trozius, quae, ſi valerent, nulla quoque in libris noſtris periodorum diſtinctio punctis aliiſque ſignis eſſet admittenda; ut qui linguam intelligamus & legendo nobis conſtet, ubi ſonus vel morari, vel protrahi debeat. Ergo ille Io. Clericum refellere aggrediens, ſe eo Ariſtotelis teſtimonio non moveri ſcribit; atque ita eius locum comparatum eſſe retur, ut de oratione diſtincta ac perſpicua, non obſcura, multiſque parentheſibus ſenſum turbantibus haud referta, ſit intelligendus. Verum ſecus eſt. Neque animadvertit Trozius, quamobrem Heracliti ſcripta in exemplum aſſumpſerit Ariſtoteles. Ab omnibus quidem Heraclitus Epheſius, qui Parmenidis aequalis, Olympiade nona & ſexageſima, ante Chriſt. anno circiter DXII. claruit, obſcuritatis arguitur. Quod tamen de eius ſcriptis univerſe & omnino dici nullo modo poſſe teſtis locuples eſt Laertius, *De Vitis, Dogmatis & Apophthegmatis eorum qui in Philoſophia claruerunt*, edit. Londin. 1664. lib. IX. §. I. pag. 238. Confer Io. Alb. Fabricium, *Biblioth. Graec.* vol. I. lib. II. cap. XXIII. num. IV. pag. 760., qui inter

bus, clauſuliſque interpunctis verborum, litterarum mandaverunt monumentis, in tanta earum

inter cauſſas obſcuritatis Heracliti fuiſſe ſcribendi genus ambiguum, diverſae interpunctioni patens, egregie ſtatuit. Queritur igitur eo loci Ariſtoteles de Heraclito, utpote cuius ſententias multas ſcriptione & voce tamquam notis & interpunctionibus diſtinguere arduum eſſet opus & magnus labor; quemadmodum hunc locum recte interpretatur Petrus Victorius, ***Commentar. in tres libros Ariſtotelis de arte dicendi***, Florentiae 1579. pag. 595. Qui cum ita ſit verborum Ariſtotelis ſenſus, conſequens eſſe omnino videtur, idcirco vocem *διαστίξαι* fuiſſe ab ſe uſurpatam, quod eiuſmodi diſtinctionum notae iam eius aevo certe cognoſcerentur.

Atque hinc altera facile refutatur Trozii interpretatio, qui, cum eodem loco ſigna interpunctionum memoraſſe Ariſtotelem, ſibi diſſimulari nequiret, ſic eum etiam explicari poſſe cenſuit, ac ſi dixiſſet Ariſtoteles verba Heracliti ita eſſe condenſata, nec punctis ſingulis voces, uti moris olim erat, diſtinctas, ut difficile eſſet Agnoſticis inter legendum illa ipſa verba ſeparare, dubiis an prioribus, an poſterioribus eſſent adnectenda.

Equidem dixiſſe memini ſuperius me, huiuſmodi punctorum ad unaſquaſque voces acceſſione, lectionem quam maxime iuvari, iliamque ipſam continuam dictionum ſeriem, punctis ſic affixis, penitus tolli. At in verbis eo interpungendis modo nulla fere eſt ars, neque is magnus labor, uti queſtus Ariſtoteles eſt de ſcriptis Heracliti. Contra in orationis membris probe dividendis atque periodis, punctis aliiſque notis recte diſtinguendis multa ſane requiruntur. Quare Ariſtotelis verbis aptari haec nequit de illis punctis poſtremis a Trozio adhibita altera interpretatio. Quonam etenim pacto ſimili interpun-

earum ignoratione verſari ipſos potuiſſe exiſtimet. Ego vero cum vetuſtiſſimos Scriptores

res

pungendi ratione Heracliti verborum ſeſe mederi obſcuritati poſſe, unquam cogitaſſet aut ſcripſiſſet Ariſtoteles? Id profecto nullo prorſus modo intelligitur; nihilque fingi minus vero ſimilius poteſt. Quae res plane efficit, vocem διαςίξαι, qua utitur Ariſtoteles, licet τȣ̃ *in punctum deferre* vel *deſinere* ſignificatione quandoque gaudeat; τὸ *notis* vel *punctis* membra periodi & ſenſus *diſtinguere* reipſa & omnino eo in loco ſignificare.

Quod addit Trozius ibidem pag. 246., ut in contrarium ſenſum Ariſtotelis verba detorqueantur, leve prorſus eſt; illudque ne longior ſim, praetermitto. Sed erunt fortaſſe qui mirentur, quemadmodum doctiſſimi Auctores novi Tractatus Gallice perſcripti Diplomaticae Rei, tom. III. part. II. ſect. IX. cap. VIII. pag. 467. Trozii interpretationibus nimium fidentes, Ariſtotelis locum iam indicatum, ſecus quam ferret Philoſophi Stagiritae inſtituta ratio, ac ipſa poſtularet, acceperint. Atque de Ariſtotelis quidem vera ſententia hactenus.

At ſunt quoque praeclara in hoc genere Ciceronis praeſertim teſtimonia, ex quibus facile effici videtur, non interpunctionis modo ſeſe percepiſſe neceſſitatem, ſed etiam illa ipſa ſigna, quibus diverſa orationis membra rite diſcernerentur, eius aetate iam fuiſſe ſatiſque nota atque in libris obſervata. Primus autem Ciceronis locus eſt huiuſmodi. „ Hoc in omnibus item partibus „ orationis evenit, ut utilitatem ac prope neceſſitatem „ ſuavitas quaedam & lepos conſequatur. CLAUSULAS „ enim atque INTERPUNCTA verborum, animae inter- „ cluſio, atque anguſtiae ſpiritus attulerunt. Id inven- „ tum ita ſuave, ut ſi cui ſit infinitus ſpiritus datus, „ tamen eum perpetuare verba nolimus. Id enim auri-

„ bus

res eſſe.eoſque magnae auctoritatis atque exiſtimationis videam, qui de eo ipſo interpunctio-

„ bus noſtris gratum eſt inventum, quod hominum la-
„ teribus non tolerabile ſolum, ſed etiam facile eſſe
„ poſſet „. Satis haec quidem ſcite ab Cicerone dicta
ſunt, lib. III. *De Oratore* cap. 46. Operum tom. I. edit. Genevenſ. 1743. pag. 364. Quid enim indicant illae *clauſulae*, quorum is meminit, niſi finium periodorum ipſas diſtinctiones; *interpuncta* vero *verborum* quid tandem illa ſunt, niſi Cola & Commata, ſermonis membra interpungentia? Quem M. Tullii locum tamen ſibi obiiciens C. H. Trozius, loc. cit. pag. 246. ſeq., ubi ſuo more contra Ioan. Clericum hanc in rem multa diſputat; de periodorum fine earumque clauſulis eum intelligit, quae nihil, inquit, aliud ſunt quam interpuncta verborum. Ridiculum! Implicat Trozius quae per ſeſe perſpicua ſunt atque manifeſta, eaque, quae recte a viris eruditis erant animadverſa, penitus praetermittit. Quod vero mirabile eſt; Ioannes Clericus inducitur a C.H. Trozio, loc. cit. pag. 246., tamquam Claudium Dauſquium refellens, perinde ac ſi ab ipſius ſtetiſſet ſententia Dauſquius ille idem, qui in *Orthographia*, pag. 137., paullo inferius citanda, antiquiſſimum fuiſſe interpungendi modum, quo non ſolum vocabula ſingula, ſed etiam integri ſenſus ac periodi diſcernerentur, multis evincit, planeque ad veritatem contra Iuſtum Lipſium demonſtrat.

Iam vero niſi interpungendae orationis ſigna quaedam Ciceronis tempore obtinuiſſent; quare eo in loco iam indicato, interpunctorum verborum mentionem ille idem iniecit? Quotus quiſque etenim eſt, qui rem nominet, quam numquam noverit, niſi plane eſſet inventa?

Neque enim aliorſum illud alterum ex eiuſdem Ciceronis *De Oratore* lib. III. cap. 44. Operum tom. cit. pag. 362.

ctionis argumento adeo perſpicue,adeo diſtin-cte differuerlnt; C. H. Trozii cumprimis de Ari-

pag. 362. ſpectat . „ Verſus enim , inquit , Veteres illi „ in hac ſoluta oratione propemodum, hoc eſt, numeros „ quoſdam , nobis eſſe adhibendos putaverunt . Inter- „ ſpirationis enim , non defatigationis noſtrae , neque „ LIBRARIORUM NOTIS , ſed verborum & ſententiarum „ modo , INTERPUNCTAS CLAUSULAS in orationibus eſſe „ voluerunt „ .

Video , quid inde etiam ſtatuat poſt Iuſtum Lipſium in epiſtola ad Hubertum Audaientium, ſupr.cit., Trozius, ipſe loco iam indicato , idem eſſe falſum conſequens . At expediat denique quid illud quoque ſit : *Interpunctae clauſulae & Librariorum notae* Non enim concludi quidquam ex iis Ciceronis verbis ſatis recte poteſt , quibus non conſtet certam quampiam determinatamque interpungendi rationem M. Tullium ipſum intellexiſſe . Enim vero , ſi nullae tum temporis in voluminibus extitiſſent ſimiles interpunctae clauſulae atque Librariorum notae , quibus verborum ſententiae , finis & concluſio periodi punctis diſtinguerentur ; quid Ciceroni fuiſſet opus , animum ad eas advertere ? Quae quidem reipſa interſpirationis eſſent certa indicia , morae interponendae cauſſa . Nam quemadmodum inferius dicit Cicero , libri eiuſdem cap. 47. pag. 364. „ Longiſſima eſt igitur complexio „ verborum, quae volvi uno ſpiritu poteſt. Sed hic natu- „ rae modus eſt , artis alius „ . Interpungendi ergo verborum ſenſus ſive membra periodi punctis apte riteque diſcernendi ars, in qua & Rhetores & Librarii verſabantur , quaedam fuit Ciceronis aevo , ut interſpiratio ipſa cum legendo, tum dicendo potiſſimum iuvaretur . Quod ſane praeclarum inventum , uti paullo ante a me eſt recitatum ex Cicerone , animae interclusio atque anguſtiae ſpiri-

Ariſtotele, de Cicerone, deque Seneca, certe multa miſcentis atque perturbantis opinione non

ſpiritus attulerunt. Quamobrem coniectura uſus inani Trozius eſt, ut mittam ceteros, cum Ciceronem ad verborum & ſententiarum modum, animum dumtaxat hoc loco advertiſſe comminiſcitur. Quamquam de prolata oratione M. Tullium maxime fuiſſe locutum, facile patior; quid tandem impedit, quominus locus ille idem de ſcriptura accipiatur, uti reipſa eſt quoque accipiendus?

Quo etiam ſpectant, quae Cicero ipſe in *Oratione pro Murena*, cap. 11. Oper. tom. v. pag. 269. Iureconſultos irridens ſcribit: „ Primum dignitas in tam tenui „ ſcientia, quae poteſt eſſe? Res enim ſunt parvae, pro„ pe in ſingulis litteris atque INTERPUNCTIONIBUS ver„ borum occupatae „. Quod ſi adeo interpunctionibus curandis ſtudebant veteres Iureconſulti, quos tamen nimiae diligentiae incuſabat Cicero, ut minima quaeque etiam in litteris obſervarent, omnis ambiguitatis ſcripturae tollendae cauſſa; quid eſt ergo quod ipſius verba detorqueri in alienum ſenſum poſſint, quaſi de ſolis poſt voces ſingulas punctis, in quibus tamquam in rebus fere nullius momenti tantummodo haererent Iuriſperiti, ab ſe accepta fuiſſent? Falſus certe Iuſtus Lipſius eſt, & quem ſequitur Trozius, dum rem aliter evolvere putant. Ambiguis ſane ſententiarum verbis atque obſcuris haec ſolitaria puncta quam tandem lucem affudiſſent; quemadmodum Ciceronis aevo requirebant Iureconſulti, ut qui, quanti eſſet interpunctio, plane non ignorarent? Haec adeo Ciceronis ſententiae coniuncta, adeo inter ſe colligata, ac multum in Libri III. *De Oratore*, paullo ante indicatis locis ab ipſomet M. Tullio tradita, quonam tandem modo tam levibus, tamque alienis animadverſionibus diſſolvere, obſcurare atque implicare Lipſius, Muretus

non moveor. Quid etenim harum diſtinctionum mentionem feciſſent ii Antiqui, niſi iam tum

tus, Morinus, Brencmannus, Trozius, aliique ſperant poſſe? Legenda Aonii Palearii Verulani *Oratio in L. Murenam*, Operum edit. Amſtelaedam. 1696. pag. 24. ſeq., quae exſtat inter Ciceronis Opera edit. Genevenſis 1744. tom. v. pag. 308. Confer Claudium Dauſquium Tornacenſem in *Orthographia Latini ſermonis vetere & nova*, edit. Pariſ. 1677. tractat. IV. cap. I. II. pag. 134. ſeq. = Io. Clericum, loc. ſupra cit. pag. 127. ſeqq. Quibus Ciceronis locis, ex ipſius vera ſententia, ſic explicatis, illa diſtincta interpunctaque intervalla eum agnoviſſe ſtatuamus, neceſſe eſt. Quare, quod Cl. Auctores Novae Diplomaticae Rei (tom. II. part. II. ſect. III. cap. VII. pag. 397. in not.) Tullii mentem de iiſdem intervallis contra eſſe, ac recens Scriptor (vid. *Encyclopédie*, edit. Lauſan. tom. I. voce *Accent*, pag. 278., & tom. XXVI. art. *Ponctuation*, pag. 663.) cenſeat, arbitrentur; nihil moramur.

Sequitur quae Senecae fuerit, quam de ea interpungendi ratione tueor, ſententia, nitique eius auctoritate pugno. Audiamus ipſum, quo pacto rem nobis eloquitur Epiſt. XL. inter eiuſdem *Opera a Iuſto Lipſio emendata & ſcholiis illuſtrata*, edit. Antuerpienſ. 1652. pag. 452. „ Nos etiam, ait ipſe, cum ſcribimus, INTERPUNGERE „ conſuevimus „. Quae Senecae verba ego vero quum attente conſidero, inducere animum, ut iis aſſentiar, qui de ſolitariis punctis poſt voces ſingulas, illa interpretari ſine ratione vellent, nullo modo poſſum. Ad quorum ſententiam multum inclinare video Leonem Allatium, cuius lege *in Antiquitatum Etruſcarum fragmenta ab Inghiramo edita animadverſiones*, Romae 1642. §. XLVI. pag. 96. Sed labitur doctiſſimus Vir. Quod autem de iiſdem

tum excogitatae in uſu veniſſent ? Quum vero eorumdem veterum Scriptorum verba hoc loco deſcribere longum ſit; quid illi ſenſerint in notationibus demonſtrabo. Argumenta vero, quibus tam clara, tam manifeſta teſtimonia nonnulli alioqui eruditi viri, uti Iuſtus Lipſius, Marc. Anton. Muretus, P. Io. Morinus, ceterique, quos praetermitto, infringere conantur, iiſdem in ſubiectis notis diſſolvam.

Quod ſi qui ſunt ita inſtituti, ut ex allatis Ariſtotelis, Ciceronis & Senecae verbis negent poſſe eorum aetate obtinuiſſe hanc ipſam interpungendi rationem, quam tuemur;

iiſdem punctis iam paullo a me ante dictum eſt, nihil attinet repetere, ne actum agam. Poteſt eſſe quidquam aeque ridiculum, uti recte animadvertit Claudius Dauſquius, loc. cit. pag. 138., quam ſi ad ſingula verba interquieſcat Orator? Quid enim ſibi vult Seneca, niſi ut caſtiget Q. Haterii, etſi ſuis temporibus Oratoris celeberrimi, curſum in perorando nimium velocem, homine gravi & ſapiente non ſane dignum? Quemadmodum igitur, ipſo Seneca iudice, lex ea ſcriptionis eſt, ut ſigna quaedam apte interpungendae ſententiae dentur; ita in dicendo verſatus ſit oportet, Orator, ne nimia velocitate & magno curſu, ut ibidem dicit, verba ipſa convolvat. Quod quidem ipſiſmet ſcripturae interpunctionibus, quibus diverſa periodi membra recte diſtinguerentur, exemplo ſat luculento diſerte commonſtrat Seneca. Reſtat igitur, ut is omnino ſit eius verborum ſenſus, quem nos explicavimus.

mur ; hos , quae a Valerio Probo , quae a Nicanore , quae ab Aſconio Pediano , quae a Divo Hieronymo , quae denique a Caſſiodoro, aliiſque memoriae tradita ſunt ; hos, inquam, omnes , ſi legerint , non modo errare ſe cognituros , ſed etiam intellecturos huiuſmodi diſtinctionum ſigna eſſe antiquiſſima .

Atque ab Aſconio Pediano quidem , ut exordiar , quem Virgilii familiarem nonnulli volunt , at certe vetuſtae aetatis Scriptore , Claudii vero , quantum mea fert opinio , & Neronis Imperatorum ſaltem ſynchrono (1),

 doctus

(1) Fuit Aſconius Pedianus Patavinus , ut ſuorum temporum eruditiſſimus , ita totius antiquitatis & Ciceronis praeſertim ſtudioſiſſimus . Confer Franciſc. Aſulani epiſtolam ad Franciſc. Contarenum , eiuſdem Aſconii *Expoſitioni in IV. Orationes M. T. Ciceronis contra Verrem* , edit. Aldinae 1522. in 8. praemiſſam . Ad aetatem autem quod ſpectat Aſconii, videndus Io. Albert. Fabricius, *Biblioth. Latin.* tom. I. cap. VI. pag. 337. ſeq. edit. Hamburgenſ. 1712. , editionis vero ab Io. Aug. Erneſto digeſtae , Lipſienſ. 1774. lib. II. cap. VI. pag. 65. ſeq. Ego quidem Franciſco Hotmano , Operum tom. III. edit. 1600. pag. 1318. facile aſſentior , Euſebii teſtimonio adſerenti, Neronis tempore Aſconium ſcripſiſſe , aetatemque ad annum produxiſſe quintum & octogeſimum . Quamquam Claudio imperante Aſconium etiam floruiſſe, mihi eſt vero ſimillimum. Idque cum coniectura multum probabile eſt , tum quibuſdam veſtigiis indicatur ex iis , quae Plinius & Quintilianus de Aſconio prodiderunt .

doctus hanc in rem ac locuples teſtis eſt in ſuis ad VERRINAS adnotationibus , quemadmodum recte animadverſum ab Claudio Salmaſio eſt (1).De Nicanore dicam paullo poſt. Non diſcrepat Divus Hieronymus (2).Nam is quoque

(1) Conſule eius ad Sarravium epiſtolam , locis paullo ſuperius indicatis . Qua quidem epiſtola haec poſtremo in pauca contrahit Salmaſius , de ſignis diſtinctionum loquens in vetuſtis Codicibus Mſs. Graecis praeſertim & Latinis , obviis , quibus ad antiquitatis eorum notas diſcernendas Sarravio ipſi de eo argumento ab ſe quaerenti , viam panderet aliquam . „ Duplex , ait ille , diſtin- „ guendi ratio fuit , qua voces ſingulae invicem ſepara- „ bantur , & qua periodi & Cola . Antiquiſſima exem- „ plaria neutram habent neque apud Graecos , neque „ apud Latinos . Nam plurimi qui uncialibus & ca- „ pitalibus litteris ſcripti ſunt , voces invicem habent „ diſtinctas . Quoſdam tamen vidi , qui nullum ferme „ vocum diſtinctionem oſtendebant.Et niſi fallor,talis eſt „ Manuſcript. Livius Puteanorum . At in illis , qui ro- „ tundiore & minutiore charactere exarati reperiuntur , „ fere ſemper dictiones omnes diſtinctae inter ſe appa- „ rent : ſententiae vero abſolutae ſolis punctis , hoc eſt „ Τελείαις στιγμαῖς , rarae in iis occurrunt ſubdiſtinctio- „ nes , quas tamen adhibere antiquitus ſolitas, & CICE- „ RONIS quidem aevo,patet ex ASCONII PEDIANI in Ver- „ rinas notis „ . Fallitur ergo C. H. Trozius , loc. cit. pag. 246. , Salmaſium praepoſtere arguens , perinde atque nullum hanc in rem veteris Scriptoris teſtimonium protuliſſet . Aſconii Pediani teſtis , qui M. Ciceronis Orationes contra Verrem expoſuit , uti prius adnotabamus , fidem infirmet , ſi potis eſt , Trozius; poſthac viderimus .

(2) Qua de re cumprimis in epiſtola ad Paullam & Euſta-

que ad morem librorum Demoſthenis & Ciceronis novam ſuam interpretationem ex He-

Euſtachium, ſive ſuae in translationem Iſaiae ex Hebraica veritate haec habet. „ Nemo, quum Prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos, metro eos exiſtimet apud „ Hebraeos ligari, & aliquid ſimile habere de Pſalmis & „ operibus Salomonis: ſed, quod in Demoſthene, & „ in Tullio ſolet fieri, ut per Cola ſcribantur, & Commata; qui utique proſa & non verſibus conſcripſerunt, nos quoque utilitati legentium providentes, „ interpretationem novam novo ſcribendi genere diſtinximus „. Haec ille, Operum edit. Pariſ. 1693. tom. 1. col. 473. ſeq.

Quod aliqui eruditi viri, praeeunte ipſo Iuſto Lipſio imprimis, illud S. Doctoris teſtimonium ſecus acceperint, atque ferat ratio, non mirari ſubit. Ii namque & ſui ſimiles Veterum de eodem argumento teſtimonia vel floccifacientes, vel aliorſum trahentes, hanc ipſam de qua inſtituitur ſermo, interpunctionem, tamquam recentioris aetatis inventum Antiquis prorſus incognitum habent. C.H. Trozii quidem hoc in loco Divi Hieronymi explicando inconſtantiam mutabilitatemque non moror. Neque ipſum Lipſium magis audio, S. Doctoris locum de Colo & Commate tantum, interpunctis verborum omnino excluſis, nobis interpretantem. Quorum pace dixerim: ii omnes maximo in errore verſantur. Etenim recte monuerat Iohan. Clericus, loco ſupra indicato, pag. 128. ſeq., hanc ipſam Hieronymi auctoritatem adducens, ut Ciceronem dixiſſe oſtendat, praeter ſententiam verborum & conſtructionis perfectionem, Veteres voluiſſe interſpirationes eſſe, ſive interpunctiones & notas Librariorum, veluti indicia, quibus integra oratio probe diſtingueretur & in dicendo & in ſcribendo; rem, inquam, ipſam

braeo factam, diſtinctionibus per membra diviſis ſeparaſſe tradit. Quae ſane diſtinctiones, quibus periodi Cola & Commata comprehenduntur uti illud explicat ſanctiſſimus Doctor, quo pacto in integra oratione ſine iis diſtinctis & interpunctis intervallis, quorum alibi etiam meminit Cicero (1), recte conſiſtere queant, vix

ipſam, & bene, mea quidem ſententia, eo Divi Hieronymi teſtimonio mirum in modum confirmari. Ut nimirum, aït Clericus, Rhetores ſolebant in gratiam diſcipulorum interpungere Oratorum ſcripta, ut intelligerent adoleſcentes ubi eſſent morae interponendae: ita etiam Hieronymus fecit, in eorum uſum, qui divinas Scripturas legebant. Nolo omittendum quod ibidem etiam monet Clericus poſt Claudium Salmaſium, *Prolegomen. in Solinum*, pagina mihi 34. edit. Pariſien. 1629., exſtare in Bibliotheca Regia Parienſi Codicem Tuſculanarum Quaeſtionum, manu exaratum ſatis magnae vetuſtatis, in quo non ordine continuo, ſicut in aliis tralatitium eſt, libri deſcripti feruntur; ſed ſaltuatim per inaequales periodos, eo prorſus modo, quo Biblia ſacra videmus. Cuius quidem Codicis ſpecimen eleganter pictum & ſeſe habuiſſe teſtatus Ioannes Clericus eſt, loc. cit. Quod autem ex eodem Divi Hieronymi loco, ut alia eiuſdem ſilentio praetermittam, effici volunt quidam eruditi viri, S. Doctorem omnium primum fuiſſe, qui Libros ſacros Commatis, Colis & Verſibus diſtinxerit; alia quaeſtio eſt, quam paucis infra declarabo. Conſulenda interim Cl. Ioannis Martianaei *Prolegomena in Divinam S. Hieronymi Bibliothecam*, Prolegom. IV. Operum eiuſd. tom. I. edit. Pariſ. 1693.

(1) Locum integrum afferre iuvat. „Flumen aliis, *inquit*,

vix ac ne vix quidem bene percipere me fateor. Nicanorem vero, de quo paullo ante, video Maiorum ſuorum conſtantem ac pervulgatam ſententiam nobis proferentem. Quid autem de interpunctis ſententiarum apud Homerum & Callimachum diſtinctionibus edidiſſet Commentarios (1), niſi horum

 cele-

„ *quit*, verborum, volubilitaſque cordi eſt, qui ponunt „ in orationis celeritate eloquentiam. Diſtincta alios, & „ INTERPUNCTA intervalla, morae, reſpirationeſque „ delectant„. Haec etiam ille in *Oratore ad M. Brutum*, cap. 16. Oper. tom. 1. pag. 509. Quamquam de variis dicendi generibus M. Tullium eo loco ſermonem inſtituere manifeſtiſſimum ſit, eius tamen nequeo ſatis mirari loquendi rationem, quae verbo reipſa exprimit illam ipſam artem interpungendi intervalliſque diſtinguendi ſententias; ne, ſi Commata & Cola punctis in ſcriptione non notarentur, legentium oculos fugerent. Qui Ciceronis locus mihi, niſi vehementer fallor, rem egregie illuſtrare videtur, aliiſque a me iam prolatis eiuſdem teſtimoniis argumento noſtro multum lucis adfundit.

De Commatis vero & Colis, quae illa diſtincta atque interpuncta intervalla, in ſcriptionis ratione & modo a Librariis obſervanda indicarent, & quorum Tullius ipſe non uno in loco mentionem facit, in *Oratore* praeſertim cap. 62., audiamus, quomodo rem paucis at ſcite explicat Claudius Dauſquius, *Ortographiae* loc. cit. cap. 11. pag. 137. „ Diſtinctionum nomenclationes, ait „ ille, *Commata*, *Cola*, *Inciſa Membra* ab ſcribendo pun„ gendoque ducuntur. Non a pronunciando: non igitur „ a ſcripto diſſeparanda„.

(1) Nicanorem Herniae filium, Alexandrinum Grammati-

celebrium Poetarum aetate iam conſuetudo tenuiſſet, ut non modo in libris Veterum deſcribendis talis fuiſſet interpungendi ratio, verum etiam Homerus ipſe & Callimachus iiſdem diſtinctionum ſignis, ſive poſituris (1) Poematia ſua aut Opera notaſſent? Profecto ſi locus Suidae haec de Nicanore tradentis, aliter accipiatur, fruſtra igitur hunc laborem ſibi ſumpſiſſet ille idem Grammaticus Alexan-

maticum, qui temporibus Adriani Caeſaris floruit, ſcripſiſſe de *Interpunctis apud Homerum* Περὶ ςίγμης τῆς παρ' Ὁμήρῳ, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν διαφορᾶς ἐν τῇ διανοίᾳ, *deque differentia, quae inde in ſenſu oritur*, deque iiſdem *apud Callimachum* Παρὰ Καλλιμάχῳ, Auctor eſt Suidas, voce Νικάνωρ in eius Lexico edit. Cantabrig. 1705. tom. II. pag. 621. ſimilia habet Euſthathius. Cum vero plura de eodem argumento in libris ſuis diſputaſſet Nicanor, a quibuſdam per irriſionem Στιγματίας, id eſt, *Notis compunctus* vocatus fuit. Videndus Io.Alb. Fabricius, *Bibliothec. Graec.* vol. I. lib. II. cap. II. §. XXI. pag 276., & vol. VII. lib. V. cap. VII. pag. 46.

(1) „ Poſitura, *inquit S. Iſidorus Hiſpalenſis*, eſt figura ad diſtinguendos ſenſus per Cola & Commata & „ Periodos: dictae autem poſiturae, vel quia punctis „ poſitis annotantur; vel quia ubi vox, pro intervallo „ diſtinctionis, deponitur. Has Graeci Θέσεις vocant, La- „ tini poſituras„. Haec ille, *Originum* lib. I. cap. XIX. edit. Pariſ. 1601. pag. 9. = Conferendus Diomedes Grammaticus, ipſius Iſidori aetate multo antiquior, qui de iiſdem differit in Opere, *De partibus Orationis &c.* inſcripto, lib. II., quod extat inter Veteres Grammaticos Heliae Puſtchii, edit. Hanovienſ. 1605. col. 432. ſeqq.

xandrinus . Quare doctiſſimi Dauſquii (1) hanc in rem maxime probo ſententiam, qui

K 4 prae-

(1) Loc. cit. pag. 137. Notarum harumce neceſſitatem cum ſcribendi lege cognitam adeoque coniunctam dicit, ut quae ſint veluti ſcriptionis anima, mens, & lumen; namque iis ſublatis in tenebris verſetur oratio neceſſe eſt, & ſumma confuſione. „ Non ſine his, inquit Dauſquius, „ notis Plato, Polus, Prodicus, Hippius, Protagoras, „ Gorgias? non Homerus, non Callimachus? etſi Calli„ machi epigramma neſcio quod a Politiano minime „ notatum memoretur: etſi ego totum Callimachi opus „ ex Langii Bibliotheca vidi hoc orbatum lumine. Eo„ rum namque ſcripta, niſi hac diſtinctionis luce illu„ ſtrata fuiſſent, fruſtra de eorum interpungendi ratione „ libros elaboraſſet Nicanor „. Haec ille, qui argumentum egregie illuſtrat ex ſequenti animadverſione. „ Quid, „ quod in Homero Proſodias ipſas ſcriptas ſaeculis retru„ ſiſſimis teſtatiſſimum eſt ex Ariſtotele, lib. 1. Elench. „ cap. 4. (Operum edit. Pariſ. 1654. tom. 1. pag. 401.) „ ex Galeno tom. 4. tractatu de Sophiſmatis (Operum „ tom. 1. edit. Venet. 1576. pag. 7.) SS. quoque Patres „ Graeci, Latini in ſacris foliis diſtinctus agnoſcunt, pri„ dem ante Adriani, & Nicanoris tempora „. Omitto cetera, quae Dauſquius contra Iuſtum Lipſium, tacito eius nomine, affert ex Ciceronis, Senecaeque teſtimoniis, ſuperius a me productis & explicatis. Atque illud diligenter conſiderari animadvertique oportet, quod, ſi in vetuſtiſſimis inſcriptis Monumentis interpunctionis aliqua ratio exſtet, uti numero IV. ſuperiore a me eſt demonſtratum; ſi Accentuum uſus, ſive Proſodia, ea ipſa Homeri aetate iam invaluerat; aliquot diſtinctionum ſigna in ſcriptione Veteres & quidem ab ultimis temporibus cognita atque explorata habuerint, neceſſe eſt. Quum

res

praeterea interpunctionis notarum originem ab antiquiſſimis uſque temporibus repetit.

Ac

res praeterea ex Veterum teſtimoniis plane conſtet, quemadmodum ergo inducere in animum potuit Claudius Dauſquius, loc. cit. cap. VI. & VII. pag. 141. & 142., ut vetuſtiſſimos Graeciae atque Italiae populos Accentibus, fuiſſe deſtitutos, moribus vero recentioris aevi inventos receptoſque exiſtimaret? Quod Angelus Politianus, *Miſcellaneorum* cap. LVIII. *Theſaur. Critic.* Iani Gruteri tom. I. edit. Francofurt. 1602. pag. 74., in eam iam inductus opinionem fuerit, nihil moror. Neque magis me movent quae Dauſquius ex aliquot Veterum ſcriptis, nonnulliſque Monumentis & Lapidibus, ibid. pag. 142. profert. Id autem ſibi quo iure Dauſquius ſumat, neſcio. Nam hoc idem ipſe evertit argumentum, cum *Proſodias ipſas* in Homero deſcriptas paullo ante adſeruerat; & quidem recte, uti Ariſtoteles & Galenus reipſa teſtati ſunt, locis ſupra citatis. Hoc certum eſt: Accentuum rationem in ſcriptura eſſe antiquiſſimam. Confer eumdem Ariſtotelem, *Libr. De Poetica*, Operum tom. IV. pag. 31. Sed ne actum agere videar, lege, ſi placet, quae ſuperius de Retinenſi inſcripto monumento adtuli.

Quod autem opponunt de Commata quodam, qui Homerici Operis ſententias interpunxerit, cum antea nulla diſtinctione ſubdividerentur, leve etiam eſt. Is namque Scholaſticus, quiſquis tandem fuerit, morem veterum Grammaticorum, qui libros Antiquorum recenſentes Colis & Commatis, aliiſque ſignis diſtinguebant, ſecutus, idem in ſuo Homero ab ignaris Librariis praepoſtere deſcripto, feciſſe dicendum eſt. De quo quidem Commata conſule Leonem Allatium in libro *De Patria Homeri* cap. V., & eiuſdem *Animadverſion. in Antiquitat. Etruſcarum Fragmenta* §. XLVII. pag. 97. ſeq. = 10.

Al-

Ac mihi quidem veteres illi Graeciae Scriptores, quos enumerare longum eſſet, tan-

Albert. Fabricium, *Biblioth. Graec.* vol. I. lib. II. cap. II. num. 25. pag. 333., & vol. II. lib. III. cap. XXVIII. pag. 714.

Ego vero miror quid ſit, quod C. H. Trozius, loc. cit. pag. 247. ſeq., aliique, ut evincant veteres Scriptores, veluti Ariſtotelem & Ciceronem, interpungendi rationem, quam tueor, neque ſciviſſe, neque neceſſariam exiſtimaſſe, eo argumentationis genere utantur, quod opera ſua notis illis non diſtinxerint. Namque, inquiunt noſtri homines critici, eorumdem veterum Auctorum exemplaria Mſs. etiam antiquiſſima, quae innoteſcunt vel illis diſtinctionum ſignis omnino carent, vel iiſdem rariſſime notantur. Multos Codices antiquos proferunt cum Graecos tum Latinos, continua vocum ſerie deſcriptos, immo etiam Hebraicos, ſi iis tamen, quae de iſtis poſtremis libris Mſs. dicunt, adhibenda aſſenſio eſt; ſimiles, inquam, laudant vetuſtos Codices nullo accentu, nulliſque aut admodum raris diſtinctionum ſignis inſtructos, aut nullis capitum vel titulorum, vel ſectionum diviſionibus interſtinctos, uti teſtatur Claudius Salmaſius, *Prolegomen. in Solinum*, pag. mihi 22. ſeq., de libris Hiſtoriae Naturalis Plinii, Hiſtoriarum Thucydidis, Livii, Salluſtii & aliorum Graeciae iuxta ac Latii Auctorum. Mitto quae hanc in rem diſputat Henricus Brencmannus, *Hiſtoriae Pandectarum, ſeu fati Exemplaris Florentini* lib. II. cap. II. & IV. pag. 103. ſeqq., 129. ſeqq. Quid plura? Quibus doctis Viris etſi non repugnem, ſi de multis Codicibus Graecis & Latinis ſit ſermo: ſin autem velint quod inde effici pugnant, numquam animum inducam, ut fatear. Quid enim? An propterea quod Librariorum incuria, atque inſcientia, uſu praepoſtero fere invaluiſſet, ut Codices olim male deſcriberentur, in ipſa omnis interpun-

Digitized by Google

tanta animo complexi, uti ex Monumentis Atticis, eorumque libris poteſt perſpici, plus mul-

punctionis proſadiaeque fuiſſe ignoratione verſatos Veteres fuiſſe concluderemus? Nihil mihi aio videri minus. Librariorum id quidem peccatum fuit, ſaeculorum vero, in quibus tranſcripti huiuſmodi Codices fuerint, nullo modo. Eſt ergo iſtud Adverſariorum inane quoque, ac leve argumentum. Quis vero praeterea noſtrorum criticorum hominum, Autographa Mſta oculis uſquam uſurpavit Scriptorum veterum, ut adſerere nullis prorſus interpunctis verbis diſtinctiſque intervallis, nullis denique Proſodiae notis exarata illa fuiſſe, poſſit? Quamobrem illud maneat & fixum ſit, quod modo adnotabamus, diſtinctionum ſigna, aliaque id generis veteres Scriptores non noviſſe modo, ſed etiam uſurpaſſe & quidem a primis temporibus. Cum autem haec dico, non is ego ſum qui eam ipſam interpunctionis rationem Antiquis cognitam, eamdem tum fuiſſe, quam multis inſequentibus temporibus uſurpatam ſcimus, exiſtimem. Multo aliter exſtitit Veterum interpunctionis modus & ratio. Puncto varie poſito, uti explicat D. Iſidorus Hiſpalenſis, *Origin.* lib. I. cap. XIX. pag. 9. integram periodum, cuius partes ſunt *κῶλον* & *κόμμα*, demonſtrabat. Quem Iſidori locum, quippe longiorem, aegre omitto, brevitatis cauſſa, cui potiſſimum conſulo. At legendus Diomedes eſt, *De Arte Grammatica*, ſive *de partibus Orationis & vario genere Metrorum*, lib. II. *De Poſituris* inter *Grammaticae Latinae Auctores Antiquos* ab Helia Putſchio editos Hannoviae, col. 432. ſeqq., qui quidem Diomedes ipſo Priſciano, ſaeculi IV. altero Grammatico, antiquior eſt. = Vide & Aelium Donatum in eadem Putſchii collectione, col. 1742., veterem item Grammaticum, qui circa an. 350. claruit. Adeundi Leo Allatius, *in Fragment. Etruſc.*

multo etiam vidiſſe eo in genere diſciplinae videntur, quam noſtrorum hominum criticorum eſt opinio. Quis enim putet, eruditis illis maxime temporibus, ſcripturae interpungendae rationem Graeciae defuiſſe? quae omnes artes vetuſtiores haberet. Quid? tot doctiſſimorum Virorum, quibus Graecia ipſa ante Ariſtophanem Byzantium iamdiu praeſtabat, ad eadem diſtinctionum ſigna oculos clauſos fuiſſe dicemus? Id aſſequi ne levi quidem coniectura poteſt. Sed de Graecis illis hactenus.

Venio ad Valerium Probum, *inter ſuam aetatem*, ut verbis Auli Gellii in *Noctibus Atticis*, lib. IV. cap. VII. utar, *praeſtantem ſcientia*. Quemquidem illuſtrem Grammaticum, Senecae aequalem, *multa exemplaria contracta emendare, diſtinguere & adnotare curaſſe*, Auctor eſt alter Scriptor vetus & gravis (1).

Sed

Etruſc. animadverſ. §. XLVIII. pag. 99. ſeqq. = Dan. Georg. Morhofius, *Polyhiſtor.* tom. I. lib. I. cap. VII. pag. 54. ſeq. = Bern. de Montfaucon, *Palaeogr. Graec.* lib. I. cap. IV. pag. 31. ſeq. = *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. III. part. II. ſect. IV. cap. VIII. pag. 467. ſeq. &c.

(1) C. Suetonius Tranquillus in libro *De Claris Grammaticis*, qui exſtat cum *Vitis Virorum Illuſtrium* edit. Baſileenſ.

Sed quid ego plura perſequor? An non antiquorum virorum doctorum, quos Magnus Aurelius Caſſiodorus, qui ſaeculo v. exeunte clarus, vI. vero declinante obiit, eſt Auctores ſequutus, teſtimoniis efficitur, iam inde ab admodum priſca aetate interpungendae ſcripturae originem eſſe omnino arceſſendam? Sapienter igitur ab illo ipſo clariſſimo Scriptore animadverſum Caſſiodoro eſt, hanc illam de iiſdem diſtinctis interpunctiſque verborum intervallis fuiſſe a Maioribus noſtris traditam diſciplinam (1). Nec aliter D. Iſi-

leenſ. 1563. pag. 416. Quae Suetonii allata ſuperius verba certe clariſſima, tenebris, ut ſolet, obducere conatur C. H. Trozius, loc. cit. pag. 248. At id hominum quidem eſt non illuſtrandae veritatis cauſſa, ſed involvendae implicandaeque diſputantium. Neque enim alio ſpectare poſſunt Suetonii verba, ut recte animadvertit Claud. Salmaſius, *Epiſtola* iam ſuperius indicata ad Sarravium inter *Sarravianas* CLXXXIII. a Petro Burmanno editas, pag. 188. Vide & D. G. Morhofii *Polyhiſtorem*, loco paulo ante cit. tom. 1. pag. 55.

(1) „ Nam ſi corpus noſtrum, inquit, indiget per „ membra cognoſci, cur lectio, cum ſuis partibus vi- „ deatur eſſe diſtincta, confuſa relinquitur? Iſtae ſiqui- „ dem poſiturae, ſeu puncta quaſi quaedam viae ſunt „ ſenſuum & lumina dictionum, quae ſic Lectores doci- „ les faciunt, tamquam ſi clariſſimis expoſitionibus im- „ buantur. Prima eſt media, ſecunda ſubdiſtinctio, ter- „ tia plena, quas a MAIORIBUS noſtris ideo conſtat IN- „ VEN-

D. Iſidorus Hiſpalenſis Antiſtes, VII. ſaeculi Scriptor illuſtris, rem intellexit, ut qui etiam ſcripſerit huiuſmodi & aliarum diſtinctionum notas apud celeberrimos Auctores fuiſſe (1). Ergo

„ VERITAS, ut ſpiritus longa dictione fatigatus vires ſuas „ per ſpatia diſcreta reſumeret „. Haec ille, *De Inſtitutione Divinarum Litterarum* cap. XV. Operum tom. I. edit. Rotomagenſ. 1679. pag. 548.

(1) Conſule eiuſdem *Originum* lib. I. cap. XIX. & XX. pag. 9. ſeqq. Quoquidem priore toto capite poſituras illas antiquitus adhibitas ediſſerit doctiſſimus Antiſtes, quibus, uti paullo ante dicebam, variato tantum puncti ſitu, modo ſubtus ad unam litteram, modo ad alteram litteram mediam, tum ad caput litterae, ſubdiſtinctiones periodi & diſtinctiones demonſtrantur. Huius Scripturae ſpecimen exhibet prae ceteris Codex celeberrimus Ms. Virgilii Mediceo-Laurentianus a Cl. Petro Franciſco Fogginio in lucem editus Florentiae 1741. in 4., cuius vide Praefationem pag. XV. Qui Codex totus Romanis litteris ſcriptus & emendatus fuit atque diſtinctus a Turcio Rufio Aproniano, Viro Conſulari anno Chr. 494. Altero vero XX. capite ad alias notas XXVI. progreditur D. Iſidorus, quas Antiqui ad diſtinctionem ſcripturarum carminibus & hiſtoriis expoſuerunt. Tametſi vero hunc interpungendi modum Veteres adhibere conſueſſent, punctorum vario ſitu, variaque eorum forma, quorum ſpecimen exhibent Cl. Auctores novae Rei Diplomaticae tom. III. part. II. ſect. IV. cap. VII. art. IV. tabula 60. & cap. VIII. pag. 461. ſeq., ceteras tamen interpunctiones omnino neglexiſſe vix ac ne vix quidem dicere auſim. Virgulae namque omnium minimae diſtinctioni periodi inſervientes & quidem a forma nihil diſcrepantes hodierna, in Codicibus Graecis pluſquam mille ab hinc annis

Ergo Maiores noſtros dico, ſic eſſe de interpunctionibus verborum diſtinctiſque intervallis loquutos, ut plane indicarint hanc ipſam ſcriptionis rationem nullatenus ignoraſſe. Quod quoniam ita eſt, me multorum virorum, licet ingenii doctrinaeque facultate praeſtantium, auctoritas non movet, cum ratio & auctoritas Veterum cogant, ut contra atque illi putarint exiſtimem.

Quum igitur ſcriptionis ratio, cuius meminimus, Maioribus noſtris reipſa notata & cognita fuerit, illud quoque conſequens omnino eſſe videtur, ipſam fuiſſe non in vetuſtiſſimis inſcriptis Lapidibus Tabuliſque ſolum uſurpatam, uti ſupra conſtitit, verum etiam in deſcribendis Manuſcriptis libris iam uſque a priſcis & antiquis obſervatam temporibus (1).

Iam

nis occurrere, ab Cl. Bern. de Montfaucon, *Palaeogr. Graec.* lib. I. cap. IV. pag. 32., & a D. Gregorio Placentinio, qui eius Palaeographiam in Epitomem redegit, cap. XI. pag. 93. animadverſum eſt. Confer etiam eoſdem Diplomaticae Rei Cl. Auctores, tom. cit. cap. VIII. pag. 477. ſeq., qui eaſdem virgulas in Sulpicii Severi Mſto Codice Veronenſi annorum circiter MCCL., ſeu ſaeculi VI. ineuntis, inveniri ſcribunt, Troziumque merito caſtigant earum vetuſtatem negantem.

(1) Cuius veteris ſcribendi rationis magis magiſque illu-

Iam vero, ut nos inſtitutum teneamus, quaeramus oportet, an in iiſdem Codicibus ea

illuſtrandae facultas nobis aliquando fortaſſe dabitur, ſi ingens convolutarum papyrorum numerus, Herculanei hoc ſaeculo repertarum, tandem ita evolvantur ac pateant, ut ſcripturae contextum percipere ſatis ſimus.

Sed fato invido
Carbonem, ut aiunt, pro Theſauro invenimus.

Haec Phoedrus, lib. v. fabul. 6. Ut ut ſit, ſpem pleniorem concepimus fore, ut diligentius excutiantur Herculanenſes Codices, quibus, multa, quae iaceant, renaſcentur bonarum artium incremento. Ceterum quod doctus Iacob. Martorellius in extremo ſuo primo libro *De Regia Theca Calamaria*, Parergi cap. III. edit. I. Neapolit. 1756. pag. 272. de iis papyris breviter diſputat, nolo praetermittendum. Animadvertit autem Cl. Vir ſcriptionis rationem in iiſdem non ita ſe habere, ut quanta eſt ea papyrus, longiſſima ſcilicet, ſi extendi poſſit, verſus per eamdem longitudinem exarati ſint, ſed breviſſimos videmus, & ad parvas columnas binos circiter digitos latas conformatos, quos ſuperne deorſum facile legamus, exiguo admodum ſpatio inter eaſdem iniecto. Omnes fere hi Codices, inquit Martorellius, Latiari Lingua illiti ſunt: unum Graece ſcriptum, alterum ignotiſſimis prorſus characteribus tinctum novimus, quos neque Etruſcos dicas, neque Punicos, quam longiſſime enim ab iis diſtant; ſed, ſi hariolari licet, Sabinos ſalutarem. Nam has oras, ſubdit ipſe, eam gentem inſediſſe non multis ante excidionem Veſuvinam annis, quam Syliam tandem peſſumdediſſe conſtat. Elementa vero, ut moris erat, maiuſcula ſextam plus minus unciae partem exaequare ſtatuit doctus Vir; at in quibuſdam libellis paullulo minora, non ea elegantia, quae ſub Traiano vigebat, ducta. Voces tan-

ea Veterum interpungendi obſervata reipſa fuerit ratio, quam in adnotationibus noſtris

tandem ſingulas punctis eſſe diſtinctas & prae ipſa papyro exuſta nigriores, quae tenuiſſima eſt, atque exilior, ut quaevis ex noſtratibus membranis elimatiſſimis, idem dicit.

Quae quidem interpunctionis ratio an in omnibus & ſingulis Herculanenſibus papyris reipſa deprehendatur, ſicut ibidem adſerere videtur Cl. Martorellius (vide & indicem I. tomo eidem praefixum pag. XL.) vix crediderim. Nam pag. 276. in his ſexcentis, quos ait, Codicibus voces plerumque, punctis iniectis, ſeiunctas animadvertit. Ex quo efficitur, quae vera eorum fuerit interpunctio, quae in quibuſdam aliqua certe conſpicitur, difficile aſſequi nos poſſe, donec tandem excutiantur & explicentur Herculanenſes Codices. Praeterea, non eam ſolam fuiſſe interpunctionem antiquis Latinis, Graeciſque cognitam manifeſta res eſt atque teſtata, ut ſupra eſt demonſtratum. Quamquam eam ipſam Veteres etiam in libris aliquando uſurpare conſueſſe, negari nullo modo poteſt. Quod imprimis patet ex Pſalterio Sedulii Scotti, ſaeculo IX. graece manu exarato, ſed per Κῶλα & Κόμματα. Quem ſingularem Codicem ad normam alterius vetuſtioris libri, eodem plane modo interpuncti, Sedulium Scottum deſcripſiſſe, eſt vero omnino ſimillimum. Huius Pſalterii charactere unciali deſcripti ſpecimen exhibet Cl. Montfauconus, *Palaeogr. Graec.* lib. III. cap. VII. pag. 237. deque eodem Codice ibidem etiam commentatur. Similis interpunctionis poſt ſingula verba habes exempla in Virgilio Vaticano antiquiſſimo, num. 3867., qui a Pierio Romanus appellatur, cuiuſque ſpecimen exhibetur in Virgilio ab Antonio Ambrogi Romae edito an. 1763. tom. I. pag. XCIV. Confer Iohan. Mabillonum, De

ſtris ſatis explicavimus, cuiuſque antiquiores Grammatici Graeci atque Latini praecepta & quaſi vias Librariis tradidere, quae ad illam, diſtinctis etiam intervallis diligenter notandam ferrent. Atque, uti paullo ante (1) adnotabamus, ſi vetuſtioris aetatis Manuſcripti libri conſulantur & Graeci & Latini, de Hebraicis autem, aliiſque Orientalibus poſthac dicetur; ſi, inquam, illos Codices evolvamus, omnem interpunctionem ipſaque diſtincta verborum intervalla in iiſdem ſaepe neglecta deprehendimus. Quae res, etſi certa eſt, non minimam, mea ſententia, in vera multorum illorum Codicum aetate plane definienda intulit partem incommodorum (2).

L Sed,

De Re Diplomat. lib.v. pag.345. vetuſtiſſimum Legis Romanae fragmentum proferentem, eodem plane modo interpunctum. Mitto alia exempla, ne in re notiſſima longior ſim, quam oporteat.

(1) Supra, pag. 153. in not.

(2) Animadvertit Bernard. Montfauconus, loc. ante cit. lib. I. cap. IV. pag. 32., eam certe vocum coniunctionem ſine intercapedine ulla in Tabulis & Manuſcriptis pene omnibus priſcae vetuſtatis fere ſemper occurrere, iis exceptis nimirum Tabulis & Marmoribus, ſive Inſcriptionibus, in quibus poſt voces ſingulas puncta notantur ad diſtinctionem ſcilicet & faciliorem lectionem, de quibus pag. 31. ante dixerat. In iſtis vero punctum in fine linearum omittitur in Latinis perinde atque in Grae-

Sed, cum ſingula perſequi dicendo longum eſſet, ex ſic animadverſis de Manuſcriptis Codici-

Graecis. Mox addit, ne quidem in Codicibus inferioris aevi; iis nempe, qui a nono ſaeculo litteras complures ductu calami colligatas praeferunt, vocum diſtinctio per ſpatia quaedam inter ſingulas relicta perpetuo obſervari. Nam in illis etiam verba paſſim cum ſequentibus iuncta conſpiciuntur. Imo vero haud infrequenter vox praecedens cum ſubſequenti uno eodemque calami ductu coniungitur. Quod quidem ex Codicibus, quorum varia ſpecimina adfert in eadem Palaeographia, manifeſte liquet. Quod ſi interdum, inquit ille, voces ſpatio interpoſito diſtinctae obſerves, quod non raro evenit, etiam paſſim duas eiuſdem vocis ſyllabas pari intercapedine ſegregatas deprehendas; ita ut nonnumquam prior ſyllaba cum praecedenti voce, poſterior cum ſequenti coniungatur.

Latinorum quoque Codicum & remotioris & recentioris aetatis eadem fere eſt ratio, quoſque, ſi neceſſe eſſet, numerarem. De quibus conſulendus Cl. Mabillonus, *De Re Diplomat.* lib. v. pag. 345. ſeqq. Vide etiam Cl. Godofredum, ſive Godefredum Von Beſſel in *Chronico Gotwicenſi*, tom. I. cap. II. ſeqq. pag. 34. ſeqq. = *Nouveau Traité de Diplomatique*, tom. III. part. II. ſect. IV. ch. VIII. pag. 464. ſuiv. Cet.

Quibus ita animadverſis, ſi verborum ſeries, nulliſque aut rariſſimis interpunctionibus diſtinctiſque intervallis diviſa, in aliquot Graecis & Latinis Codicibus & quidem vetuſtiſſimis, aeque deprehendatur ac in aliis multo ſerioris aevi Manuſcriptis libris; quonam tandem pacto veluti certus omnique exceptione maior vetuſtatis eorumdem Codicum Canon, illa continua verborum ſeries, ſicut doctioribus Antiquariis placet, ſit ſemper haben-

dicibus in univerſum, diſtinctis interpunctiſque intervallis, aut numquam, aut perraro notatis, quid tandem ſequatur, videamus. Ut in pleriſque rebus, ſic in hac quaeſtione duplex eſt conſideranda via, quarum altera eſt longior, brevior altera, eadem etiam planior. Quare, ut ad quamplures Manuſcriptos libros, quibus inſtitutum aſſequamur, conferamus nos, quique profecto in promptu eſſent, non eſt neceſſe: eaque ratione rem celeriter expediteque conficiemus.

Principio vellem equidem, ut quemadmodum aliqui eruditi viri multos iactant Codices, quibus id quod contendunt, efficiant; ita & alios, immo & nonnullos eiuſdem aetatis notaſſent. Atqui in Codicibus Graecis & La-

 tinis

habenda; niſi alioqui indicia adſint alia, quae Codicis priſcam aetatem prodant? Cum haec praedico, non is ego ſum, qui eundem Canonem omnino reiiciendum putem; ſed rem ſane quam implexam arbitror multiſque implicatam difficultatibus. Quoniam igitur ſimiles Mſti libri cum Graeci, tum Latini & vetuſtae & recentis aetatis non deſint, quibus, ut res plane definiatur, ſolum adhibenda aſſenſio eſt, numquam committam, uti me de Canone ſic vario atque incerto unus aliquis exiſtimet, temere tuliſſe ſententiam. Quamquam & illud eſt concedendum, in Codicibus iiſdem ſaeculi IX. poſterioriſque aetatis perſcribendis Librarios ipſos ea indiſtincta verba minus frequenter uſurpaſſe, diligentioreſque fuiſſe.

tinis etiam vetuſtiſſimis, huiuſce ſcripturae interpungendae rationis, Maioribus noſtris certe cognitae, ab iiſdemque traditae memoriae poſterorum, non obſcura quin immo certiſſima deprehenduntur veſtigia, uti in ſubiecta (1) oſtendo adnotatione.

Quod

(1) Rem demonſtrare, multis non eſt opus. Aliquot adeamus vetuſtiſſimos Codices, ex quibus noſtrum illuſtremus argumentum, quos quidem V. aut ſaltem VI. ſaeculo deſcriptos, recte ac merito cenſent doctiores Rei Diplomaticae Scriptores. Nam, quod exſtent III. & IV. ſaeculo exarati Codices, fortaſſis quoque vetuſtiores, non modo non repugno, ſed etiam viris doctis ſic opinantibus, facile lubenſque aſſentior. At, quum nulla horum Manuſcriptorum aut certa, aut multum probabilis tantae vetuſtatis nota prolata hactenus fuerit, ad illos Codices praeſertim V. aut VI. ſaeculi noſtra primum circumſcribatur notatio, melioris certe conſilii eſt atque otii. Digna ſane quae notentur, quae ea de re habet Cl. Montfauconus, loc. cit. lib. III. cap. I. pag. 193., nempe aevum Codicum (de Graecis loquitur) qui ante ſeptimum ſaeculum ſcripti ſunt, nulla poteſt certa nota diſtingui, quandoquidem omnes eadem pene litterarum forma ſunt exarati. Conſulendi quoque Cl. Auctores Novae Rei Diplomaticae, tom. I. part. II. cap. XVI. pag. 686. ſeqq. A Graecis ergo Codicibus exordiar, pauciſſimis contentus exemplis, ne longiore oratione latius vagari videar, quam ſit neceſſe.

Ex iiſdem Manuſcriptis libris, qui ſibi noti erant, nullum ſeſe vidiſſe opinabatur Cl. Montfauconus, loc. cit. pag. 187., Codice Colbertino, num. 3084. nunc Bibliothecae Regiae Pariſ., cujus confer *Catalogum Codd.*
* Antiquiorem *Mſs.*

Quod ſi igitur vetuſtiſſimos proferre Codices queamus, illis aut diſtinctis, aut in-

 ter-

Mſs. tom. II. num. XVII. pag. 8. ſeq. Continetque fragmenta librorum Exodi,Levitici & Numerorum ex Verſionis Graecae LXX. Interpretum textu Origeniano. Nullam interpunctionem in Codice quadris & rotundis deſcripto litteris obſervari animadvertit Cl. Benedictinus, quamquam in fine Exodi duo puncta cum lineola de more exſtare hoc modo : ⁓ idem monet. Ex ſpecimine tamen egregii Codicis ab doctiſſimo eodem Viro, ibidem exhibito, ea duo puncta cum lineola nunc huc, nunc illuc obvia, licet quandoque minus recte poſita, deprehendi clare liquet. Capitis II. libri Levitici verſus 16. ſpatiolo deſinit in voce Κυρίῳ *Domino*, per compendium ſcripta, Capitis vero III. eiuſdem Libri initium ducit a vocis littera ad marginem paullulum excurrente, hoc modo : Ἐὰν δὲ, *Si vero*; quae verba diſtinctiſſime exarata ſunt. Reliquae autem ſcriptionis ratio, continua ſerie, vocibus etiam una colligatis, maximam partem repraeſentatur. Simili littera marginali notatur principium verſus 6. eiuſdem Capitis, ad ſententiae profecto maiorem diſtinctionem. Quod, uti videtur, claro argumento eſt, in Codicibus vetuſtiſſimis deſcribendis, nulla etiam aut perraro interpuncta diſtinctaque intervalla praeferentibus, Librarios ipſos, non incurioſos modo, ſed etiam imperitos, eam vocum continuam ſeriem non ſemper tenuiſſe, ut quae eſſet ab inſtituto Maiorum prorſus aliena.

Eſt alter vetuſtiſſimus Codex Graecus, membraneus, Caeſaraeus, fragmenta libri Geneſeos & partem quamdam minimam Evangelii Lucae complectens, quem Petrus Lambecius, *Bibliothec. Vindobonenſ. Caeſareae* lib. III. pag. 2. ad Conſtantini aevum revocat; ſed praeter rem, uti videtur Cl. Bernardo Montfaucono, loc.cit. pag. 193.,

terpunctis verborum intervallis, licet minus accurate notatos: re, inquam, eo demonſtra-

pag. 193., qui Colbertino, de quo paullo ante, aetate eundem non vetuſtiorem contendit. Ex ſpecimine Codicis uno fere tenore deſcripti litteris uncialibus, ibidem a docto Benedictino poſt Lambecium, loc. cit. pag. 14., qui de Codice fuſe, ut ſolet, ibid. differit, dato, Capitis XIV. Geneſeos verſum 17. ſeqq. referente, voces nonnullas intervallis diſtinctas in Manuſcripto deprehendimus. Exempli cauſſa, Ἐις τὴν κοιλάδα τὴνσαυή: *Ex Valle Save*: quae ultima vox ſuo articulo licet copulata, duobus punctis periodum claudentibus notatur. Mitto alias interpunctiones in eodem ſpecimine obvias. Incipit autem Caput littera maiori unciali rotunda. Quam ſcriptionis rationem litteris nunc maiuſculis, nunc eiuſdem magnitudinis, ac cetera contextus plurium Codicum elementa, columnae ſcripturae tramitem excedentibus, ab antiquis Calligraphis, maioris ſententiarum diſtinctionis cauſſa, uſurpatam, exemplis permultis illuſtrare, quae ex Manuſcriptis libris ſumerentur, poſſem. At brevitati potiſſimum ſtudere coacto, non pauca mihi ſunt praetermittenda. Conſulendum interea inſigne ***Fragmentum Copticum ex Actis S. Coluthi Martyris, erutum ex membranis vetuſtiſſimis ſaeculi V.*** a plurimum reverendo Cl. Auguſtino Antonio Georgi, Eremitarum Ordinis S. Auguſtini Procuratori Generali latine redditum notiſque eruditis illuſtratum, quod doctiſſimus & ampliſſimus Praeſul Stephanus Borgia, a Secretis ſac. Congregat. de Propaganda Fide, ex ſuo Muſeo in lucem protulit Romae 1781. in 8.

In huius pretioſiſſimi fragmenti characteris ſpecimine, tabula aere inciſa ibidem repreſentato, illud eſt animadvertendum, quod membra periodi unico diſtinguun-

ſtrata modo, quid ſupereſt dicendum, niſi ut Librarios ſtatuamus, ineruditis quibuſ-
L 4 dam

guuntur puncto, quamvis verba uno quaſi tenore alioqui deſcribantur, nullaque in membraneo fragmento aut Capitulorum, aut Sectionum exſtent indicia; littera tamen primae vocis novae ſententiae initiali ad marginem ita excurrente, ut eiuſdem ſcripturae continua ſeries atque incommodum evaneſcant.

Inter alia litteraria Muſei Borgiani Cimelia non minoris pretii eſt alter Codex in 4. maiori, membraneus, Graeco-Copticus, ſane praeſtantiſſimus, ad rem noſtram maxime faciens. Codicis paginae ſingulae in duas ſunt diſtinctae columnas, quae a laeva Graece, quae vero a dextera Coptice exaratae conſpiciuntur, & quidem uncialibus quadratis ſimul & rotundis litteris. Eſt autem inſigne fragmentum Evangelii S. Ioannis a verſu 28. Capitis VI. ad verſum 23. Capitis VIII. Egregii Codicis meminere eruditus atque amiciſſimus Andreas Chriſtianus Hwiid Hawnienſis, in ſuo praeclaro *Specimine ineditae Verſionis Arabico-Samaritanae Pentateuchi e Codice Manuſcripto Bibliothecae Barberinae*. Romae 1780. pag. 14., & Cl. Abbas *Du Contant de la Molette*, in opere Gallico, inſcripto: *Traité ſur la Poéſie & la Muſique des Hébreux*. *Paris* 1781. pag. 28., tum eius Cl. poſſeſſor, ille idem ornatiſſimus Praeſul Borgia, in praefatione ſane docta ad paullo ante indicatum Actorum S. Coluthi fragmentum pag. 4.

Ad Codicis vero vetuſtatem quod ſpectat, ſaeculo IV. aut V. ſcriptum fuiſſe vel ſaltem VI., multa profecto ſunt quae ſuadeant. Nam & Codicis ipſa facies, & litterarum priſtinarum ductus, flexus, magnitudo, poſitus, & chartae membraneae color notam nec dubiam ferunt maximae aetatis. Neque audiendus Cl. Montfauconus eſt,
Palaeo-

Digitized by Google

dam temporibus neque adeo diligentes ſemper fuiſſe, neque adeo ignaros, ut ſingula quae-

Palaeographiae Graec. lib.IV. cap.VII. pag.313. aſſerens, Codices Copticos, qui ſuperſunt, non admodum vetuſtos eſſe. Quamvis nullum ſeſe vidiſſe dicat, qui annos plus quam quingentos praeferret, eorum, quos in Vaticana, Regia Pariſienſi, aliiſque Bibliothecis inſpexerat, de Exemplaribus Copticis, uti Borgianis, ceteriſque eiuſdem Cl. Praeſulis Coptico-Graecis Codicibus aliter certe ſtatuiſſet doctiſſimus Montfauconus, ſi tales evolvendi aliqua ſibi eſſet facultas data.

Iam vero, ut aliqua inſtitutae noſtrae interpunctionis ratio ex ipſius Codicis textu Graeco aliqua habeatur, iſtud paucis dicemus: periodum nempe puncto plerumque claudi, ſequentem vero littera maiuſcula a linea modo incipere, modo etiam eadem in linea poſt ipſam periodum ſic interpunctam, ſed prima inſequentis lineae voce initium ducente a ſimili maiuſculo elemento, veluti novae periodi ſignum. Quem ſcripturae modum a Librariis frequenter obſervatum in Codicibus deſcribendis fuiſſe, ab Cl. Montfaucono, loc. cit. lib. I. cap. IV. pag.27. ſeq., oſtenſum eſt. Nos autem rem ipſam aliquot exemplis illuſtrabimus ex eodem praeclaro Borgiano fragmento Evangelii S. Ioannis. Cap. VI. verſ. 29. & 30. ſic legitur:

—— *απε*	*Mi-*
σταλκεινεκει	*ſit il-*
νος . ειπον	*le . Dixerunt*
Ουναυτωτι	*ergo ei , Quod &c.*

Idem punctum minores periodi diſtinctiones quandoque etiam indicat; ut ibid. cap. VI. verſ. 35.

πιστευωνεις	*Credens in*
εμε . ουμηδι	*me , non ſi-*
ψησει ——	*tiet &c.*

Ibid.

quaeque aut probe animadverterent, aut omnino praetermitterent ſuis in tranſcribendis Manuſcriptis Codicibus? Er-

Ibid. verſ. 38.

τοθεληματο	*Voluntatem*
εμου. αλλατο	*meam, ſed*
θεληµα ——	*voluntatem &c.*

Punctum quoque ad periodi clauſulam ſaepe adhibetur, reliquo eiuſdem lineae ſpatio nulla ſcriptione notato; ut Cap. VII. verſ. 51. 52.

τιποιει.	*Quid faciat?*
ʺΑπεκριθησαν	*Reſponderunt &c.*

Ibid. verſ. 52. & Cap. VIII. verſ. 12.; deſiderantur namque in Codice eodem & Comma 53. Cap. VII. & priora duo Capitis VIII., tum ſequentia Commata ad undecimum eiuſdem Capitis, in quibus narratur Hiſtoria foeminae adulterae. Qui quidem Codicis naevus cum non paucis vetuſtis Exemplaribus & Graecis & Latinis aliiſque, immo etiam Copticis, eſt communis. Qua de integra Pericope Hiſtoriam eamdem complectente multa ſane a Scriptoribus iam diſputatà ſunt, uti legere eſt apud Io. Alb. Fabricium, *Codicis Apocryphi Novi Teſtam.* tom. I. pag. 356* ſeqq. Vide etiam, ſi licet, Ioan. Chriſtoph. Wolfium, *Curarum Philolog. & Critic.* in Nov. Teſtam. tom. II. pag. 883. ſeq. Eam vero Hiſtoriam D. Evangeliſtam Ioannem auctorem reipſa habuiſſe, in eiuſque Autographo exſtitiſſe, a viris eruditiſſimis demonſtratum eſt planeque ad veritatem, contra atque pugnarunt audaces quidam Critici, eiuſdem Hiſtoriae *αὐθεντίαν* convellere tentantes; quoſque temere ſequutus prae ceteris eſt Scholiaſtes ſibi ipſi nimium ſaepiſſimeque indulgens Ioan. Iac. Wetſtenius in ſua editione *Nov. Teſtam. Graec. cum variis Lectionibus*, tom. I. pag. 890. ſeq. Hugonis Grotii autem (*Annotat. in eum loc.*) inanem & vanam coniecturam, cui praepoſtere aſſentitur recens

ſcri-

Ergo ne illud quidem vereor, ſi aliquis antiquiores illos Codices nullis omnino, aut fere

ſcriptor Io. Georgius Roſenmullerus, *Scholiorum in Nov. Teſtam.* edit. Norimbergenſ. 1778. tom. II. pag. 307. ſeq., eamdem integram Pericopem de muliere adultera, ab divo Ioanne non ſcriptam quidem, ſed ab ipſo Evangeliſta aliiſque Apoſtolis viva voce narratam effutientis, non eſt quod moremur, ut quae & periculi plena ſit, nulloque innixa fundamento. Namque praeterquamquod integritati ſacri Textus omnino adverſatur, ſi quid ceu Canonicum a privatis hominibus Evangeliſtarum Hiſtoriae, addi olim potuiſſe opinemur; non deſunt profecto vetuſtiſſimi etiam Codices & plures, qui eamdem Hiſtoriam integram ſervarunt: quod recte monuit Divus Hieronymus, lib. II. *Adverſus Pelagianos*, Operum tom. IV. edit. Pariſ. 1706. col. 521. & apud Io. Alb. Fabricium, loc. cit. pag. 357 *, qui ibid. conſulendus. Confer quoque Ioan. Millium, *Prolegomena in Novum Teſtamentum Graec.* ex Ludolphi Kuſteri recenſione, num. 251. ſeq. & 892. ſeq., & in hunc loc. pag. 219. ſeq. Adde Ioan. Chriſtoph. Wolfium, loc. cit. = Cl. Philipp. Garbellum, *Epiſtola I. de Codice Evangeliorum Brixiano ad Ioſ. Blanchinum*, quae exſtat in eiuſdem Cl. Blanchini *Prolegomenis ad Evangeliar. Quadruplex*, pag. 23. ſeq. Mitto ceteros, qui pro vindicanda Pericopes huius γνησιότητι & αὐθεντίᾳ egregia rationum momenta adhibuere. Sed haec obiter.

Ad fragmenti ſcriptionis modi exemplum alterum, uti paullo ante dicebam, ex indicatis verſibus Cap. VII. & VIII. producendum, redeo.

—— προ	*Pro-*
φητησουκε	*pheta non ſur-*
γειρεται	*rexit.*
⁓Παλινουναυ	*Iterum ergo ip-*
τοις ——	*ſis &c.*

Ac

fere nullis, ſive diſtinctis, ſive interpunctis verborum intervallis perſcriptos proferat; cum & re-

Ac de hoc egregio fragmento ab eodem Cl. Viro, ornatiſſimoque Praeſule propediem typis vulgando, ſatis me dixiſſe arbitror. Hoc illud addo, eam ipſam ſcripturae rationem, quam ex Graeco Textu hactenus adnotavi, in Coptico eiuſdem Evangelii S. Iohannis, & quidem dialecto Thebanenſi ſuperioris Aegypti, ſeu Sahidica ſcripto, non autem Memphitica, ſive Alexandrina, frequentius occurrere. Quod profecto de aliis venerandae antiquitatis ſacris Monumentis Coptice item deſcriptis in Muſeo Borgiano adſervatis, aſſerere poſſumus; uti de Iobi fragmento in fol., VII. circiter ſaeculi, Cap. XL. verſum 13. ad finem uſque libri Scriptoris S. complectente; tum de altero eiuſdem libri Iobi Codice toto integro, in 4.; denique, ut ceteros praeſtantiſſimi Praeſulis Codices membraneos eadem lingua exaratos mittam, de inſigni libri Eccleſiaſtes fragmento ſimilis vetuſtatis. Qui quidem libri poetica ſcribendi ratione maxime conſpicui, argumento noſtro magis magiſque ornando lucem afferrent plurimam.

Multa ſane, neque minora ex non paucis aliis Manuſcriptis libris Graecis tam remotioris, quam recentioris aevi in promptu eſſent, quae ad illa diſtincta interpunctaque verborum intervalla ſpectant, animadvertenda. Sed longior eſſem, & modum facere volo. Auctor tamen Lectori ſum, ut celebris Codicis Alexandrini, ſive LXX. Interpretum Verſionis exempli ab Erneſto Grabe Oxonii in fol. & in 8., ut aiunt, anno 1709. & ſeqq. editi, ſpecimen adeat, & ea, quae de ſcriptionis Codicis ſingulari ratione idem commentatur ſuis in *Prolegomenis* ad eiuſdem editionis Tomum I. cap. I. §. 6. 7., tum quae Ioannes Millius, *Prolegomen. in Nov. Teſtament. Graec.* cum Variantibus Lectionibus, ex Ludolphi Kuſterii recen-

& recentioris aetatis Manuſcriptos libros opponere, eadem plane ratione exaratos, poſſim;

cenſione, num. 1340. pag. 143. de Tomo quarto eiuſdem Codicis Alexandrini Novum Teſtamentum comprehendente, hanc in rem breviter diſputat. Conſulat etiam Lector velim, ſi placet, varia celeberrimorum Codicum Graecorum ſpecimina, quae Tabulis aere inciſis edenda curarunt Cll. Viri Montfauconus & Ioſephus Blanchinus; ille toto libro III. & IV. *Palaeograph. Graecae*, & *Bibliothecae Coislinianae olim Seguerianae* part. I. pag. 3. 242. part. II. pag. 260., hic vero in *Evangeliarii Quadrupl.* part. I. poſt pag. CDXCIII. ſeqq. DV. ſeqq. & part. II. poſt pag. DLXXXVIII. & DXCII. tum in ſuis *Vindiciis Canonicarum Scripturarum*, pag. XXIII. ſeq. XXX. CCLXXIV. ſeq. Adde ſis *Nouveau Traité de Diplomat.* tom. I. iam ante cit. pag. 686. tabula XII. ſuiv. = Specimina Characterum Graecorum a ſaeculo X. ad XV., quae exhibentur initio *Graecae D. Marci Bibliothecae Codicum manu Scriptorum per titulos digeſtae* ab Anton. M. Zanetti & Anton Bongiovanni. Venetiis 1740. fol.

Sed ſcribendi finem numquam facerem, ſi de Codicibus quoque Latinis, quemadmodum mihi propoſitum huius adnotationis initio fuerat, diſſerere nunc vellem. Brevibus igitur abſolvenda res eſt. Quamquam ex vetuſtiſſimis ſane libris Manuſcriptis, qui ſuperſunt, quorumque plura habemus ſpecimina ab eruditis viris edita, illorum diſtinctorum interpunctorumque intervallorum exempla permulta facillime ſumerem. Inter varia ſcripturae Romanae vetuſtiorum Codicum ſpecimina a Cl. Iohanne Mabillono, *De Re Diplomat.* lib. V. pag. 345. exhibita, exſtat *C. Iulii Caeſaris Teſtamenti* in cortice, ſeu papyro Aegyptiaca ſcripti ſpecimen, ſane dignum quod obſervetur. Nullam quidem interpunctionem exhibet

ſim ; ſintque praeterea mihi multorum etiam vetuſtiorum , quae hinc inde colligerem egre-

bet ſcriptio ; at verba interdum ita diſtinctis disiuncta intervallis in eodem ſpecimine leguntur , ut optari nihil poſſit , quod ad rem noſtram magis conferat . Sed quoniam multos Codices ita eſſe exaratos vetera documenta teſtantur , igitur lapſus errore idem doctiſſimus Mabillonus eſt , loc. cit. lib. I. cap XI. §. XV. pag. 51. (vide etiam Dan. Eberhard. Baringii *Clavim Diplomat.* pag 72.) & quem ſequitur Cl. Auctor *Chronici Gotwicenſis* , tom. I. lib. I. §. VI. pag. 20., cum nullam fere verborum diſtinctionem factam a Notariis fuiſſe contendunt uſque ad Carolum Magnum , qui , inquit ille , praeeunte Alcuino punctorum diſtinctionem reſtituit . Vide eumdem Mabillonum, ibidem in Supplement. cap. III. pag. 13. Eamdem crambem repetit C.H. Trozius in Notis ad Herm. Hugonis librum *De prima ſcribendi Origine* , cap. XXVII. pag. 250. Conſulendi Cll. Auctores Novi Tractatus Rei Diplomat. tom. III. pag. 493. ſeqq.

Huiuſmodi autem interiecta ſpatia ipſius interpunctionis vices peregiſſe, a viris doctis iam animadverſum eſt , & ſuperius adnotavimus . Conſequens ergo eſt , ut de quampluribus idem dicamus vetuſtis Manuſcriptis libris, quod ait Cl. Scipio Maffeius de antiquiſſimo Codice Bibliothecae Capituli Veronenſis , quique libros Regum ex Verſione Hieronymiana complectitur , „ Ubi ſenten„ tia ſive periodi membrum deſinit , intervallo ut plu„ rimum diſtinentur verba : nulla tamen colligitur in „ Capita , aut in verſus diſcretio „ . Haec ille , in *Opuſcoli Eccleſiaſtici Volgari e Latini* pag. 62. in extremo eiuſdem opere *dell' Iſtoria Teologica delle dottrine e delle opinioni &c. in Trento* 1742. , inſcripto . Huius egregii Codicis , qui ab ipſius Hieronymi aevo Scipioni Maffe-

egregia ſpecimina in promptu, quibus ea ipſa interpuncta diſtinctaque intervalla , ab antiquis Calligraphis in iiſdem Codicibus conſcribendis uſurpata, maxime comprobentur.

Quod ſi verum hoc eſt, erit quoque conſequens, quod modo adnotabam, niſi equidem

Maffeio non videtur longo intervallo abeſſe,formam characterum atque eius ſpecimen exhibet, deque eo diſputat laudatus Cl. Blanchinus , loc. paullo ante cit. part. II. pag. DXCIX. & poſt pag. DC. Confer Novae Diplomaticae Rei Auctores ſupra indicatos , tom. III. pag.465. ſeq.

Cum haec ſatis eſſe videantur , nolo iis & ſimilibus exemplis proferendis amplius immorari , quae profecto adeſſent. Quare non eſt neceſſe,ut quae ex diverſae aetatis Codicibus Latinis,quorum ſpecimina,ut modo aiebam,viri docti dedere,occurrerent dicenda,heic fuſius explicem . Adeas igitur illa ipſa eorumdem Codicum varia ſpecimina apud Mabillonum ipſum, loc. cit. lib. V. pag. 345. ſeqq. , & Ioſephum Blanchinum , cum in extrema parte II. eiuſdem ***Evangeliarii Quadrupl.***, tum in ***Vindiciis Canonic. Scripturarum***, pag.CLXXII.ſeq. CCCCIII. & ibid. tabul. II. Pſalterii Veronenſis Graeco-Latini & pag. 293. Conſulendi quoque Auctores iidem Novae Diplomaticae Rei , tom.III. paſſim, & Scipio Maffeius in ***Storia Diplomatica*** pag.147., quo loco de vetere papyro mentionem facit , a ſaeculo IV. exeunte ad annum 476. exarato, cuius interpunctio ita eſt , ut orationis ſententiae duobus punctis ſaepius notentur . Conſuli etiam poſſunt aliquot Codicum Latinorum a ſaeculo VIII. ad XVI. exaratorum ſpecimina , quae habentur in extrema parte II. ***Lexici Diplomatici*** Io. Lud. Waltheri , edit. Gottingenſ. 1745. tabul. I. II. III. IV. & V.

dem vehementer errem, illam nempe continuam vocum ſcriptionem, quam praedicant, quaeque ad Codicum & Graecorum & Latinorum & aliorum veram aeſtimandam aetatem tantum conferre volunt, quantum pugnant Viri alioqui eruditiſſimi (1), non eſſe talem, ut conſtans ſit habenda fixaque vetuſtatis eorumdem Codicum una illa ſola regula.

Quamquam id quidem etiam mos antiqui-

(1) Quam ſententiam, de qua me ſaltem aliquantum dubitare ſinunt Codices Mſs. generatim ſumpti, & Graeci & Latini, ſumma conſenſione tuentur viri utique magnae inter doctos exiſtimationis, ut Mabillonus, ut Montfauconus, ut Couſtantius, ut Maffeius, Struvius denique & Casleyus, Heyneccius, Salmaſius ceterique, quos legerim, Antiquarii. Neque ab iis diſcrepant Cll. Auctores Novae Rei Diplomaticae, tom. II. part. II. ſect. III. cap. VII. pag. 396. ſeqq., ſtatuentes indiſtincta verba, quaecumque tandem illa ſint, aetatis Codicum ante ſaeculum IX. notam praeferre. Quamquam iis omnibus doctis viris multum certe tribuo, quorum me ſtudiis, quod ad rem noſtram pertinet, plurimum profeciſſe lubens agnoſco, ego quidem moveor non Scriptorum, quantalibet eruditione praeſtent, ſed Exemplarium ipſorum auctoritate. Ex variis autem, quae paullo ante indicavi, ab Antiquariae rei peritiſſimis prolatis & quidem poſterioris aevi Codicum ſpeciminibus, horum multorum, characterum formis paucisque aliis exceptis, tum Mſs. Graecorum, cum Latinorum eamdem fere eſſe rationem ſi pugnem, non vereor, ne conjectura multum aberrem. Relege interea quae in extrema notatione 2. pag. 161. ſeq. ſuperius animadverti.

quitus ſcribendi per Στίχες (1) ſeu verſus, at per Cola ſua & Commata digeſtos, declarat, iam

(1) Huius ſcriptionis στιχηρῶς a linea ductae, litterae initiali, modo maiuſcula, modo minuſcula, aut aliqua nota arithmetica deſignatae, nomine, quodlibet inciſum Coli, ſive membri orationis, & quamlibet minorem diſtinctionem, ſive Commata, in ſententiarum periodis ſignificari, a viris doctis, qui de eo ſcribendi genere accuratiſſime diſputarunt, iam oſtenſum eſt. Non igitur ſimplicem ſcriptionis lineam, vel quemdam in ea vocum & ſyllabarum confuſum numerum, ſed periodum ipſam & membra illius plus minuſve lineolis aut duabus, aut tribus, aut quatuor & amplius concluſa, στίχες, ſive verſus in ſoluta oratione ſic dictos, indicare omnino exiſtimo. Etſi videam eſſe aliquos, qui, cum apud Auctores Graecos & Latinos, praeſertim Eccleſiaſticos legerint veteres per στίχες ſcripſiſſe, idque de linea accipiendum eſſe commenti ſunt; ita ut dici oporteret, eorum ſententia, tot fuiſſe στίχους & verſus in libro aliquo Veterum, quot in eo lineae exſtitiſſent. Quo errore Iſaacum Caſaubonum prae ceteris lapſum fuiſſe intelligo ex iis, quae ad locum Callimachi in Athenaei *Deipnoſophiſtarum* lib. VI. cap. X. edit. Lugdunenſ. 1612. col. 428. adnotavit, uti recte animadvertit Ioannes Croius, *Sacrarum & Hiſtoricarum in Novum Foedus Obſervationum* part. I. edit. Genevenſ. 1644. cap. XI. pag. 82. Mitto quae hanc in rem minus exacte diſſerit Richardus Simonius, *Hiſtoire Crit. du V. Teſt.* lib. I. cap. XXVIII. pag. 154. qui eadem falſa opinione ductus mihi viſus eſt. Linearum quidem rationem habebant veteres Scriptores in computando cuiuſque libri verſuum numero; ſed eadem verſus linea, ſive στίχος, uti aliquando pro ipſa ſumitur, vel periodum, vel Colum, vel Comma, aut partem periodi certe complectebatur.

iam tum diſtincta ea intervalla adhibere Veteres conſueſſe, quae illam continuationem
M ſeriem-

tur. Si vero altera, vel in ſequentibus lineis verſus Colon, aut Comma deſinebant, ut patet imprimis ex Codicibus Pariſienſibus duobus circiter ſaeculi VII. Epiſtolarum D. Pauli Graece & Latine, στιχηρῶς exaratis, uno Sangermanenſi, altero Regio num. 2245., quos recenſet eruditiſſimus Montfauconus, *Palaeogr. Graec.* lib. IV. cap. IV. pag. 216. ſeq. 218. ſeq., tunc eorum verſuum numerus non a ſingulis libri lineis, ſed a duabus, vel pluribus exigendus erat, confuſionis vitandae cauſſa. Quae quidem notatio, licet prima ſpecie nullius fere momenti eſſe videatur, quantum vero ad Stichometriae Veterum cognitionem atque intelligentiam conferre & ad multa loca, quae apud antiquos Scriptores cum profanos, tum Eccleſiaſticos bene explicanda valeat, recte ſcribit laudatus Croius loc. cit. Quod eſt etiam, ſed poſt etiam ipſum Croium, ab Ioanne Caſparo Suicero in *Theſauro Eccleſiaſtico ex Patribus Graecis ordine Alphabetico, concinnato*, ad vocem στίχος tom. II. col. 1027. ſeq. animadverſum & pluribus demonſtratum.

Maneat igitur, eos errore labi, qui totidem eſſe lineas volunt, quae Scriptores Graeci & Latini de libris Veterum memoriae tradiderunt, colligentes per verſuum numerum, quibus iidem libri deſcripti erant, menſuram aut magnitudinem Operis. Cum exempli cauſſa, Diogenes Laertius in *Vitis Philoſophorum*, de Crantere verba faciens, commentaria eius verſibus triginta millibus ſcripta reliquiſſe refert, quis umquam haec de ſolis lineis accipiet? uti Cl. Aegidius Menagius ea minus recte interpretatur ſuis in *Notis* ad eumdem Laertii locum, pag. 104. edit. Londinenſis, Amſtelodamenſis vero 1692. tom. II. pag. 175. Multa ſunt praeterea Veterum teſtimonia & Ciceronis & Senecae & aliorum Scriptorum

etiam

Digitized by Google

ſeriemque verborum & filum, ut ita dicam, diſrumperent. Cuius ſcripturae in ſoluta oratione,

etiam Graecorum, quae, ſi neceſſe eſſet, colligeremus, idemque egregie illuſtrant argumentum, & quibus vocem ϛίχος non de lineis, ſed de verſus periodis vel earum Colis & Commatis eſſe intelligendam, plane demonſtratur.

Qui alteram defendunt opinionem, verſus nimirum lineas totidem fuiſſe, cui quoque ſententiae aſſentiuntur Salom. Glaſſius, *Philologiae ſacrae* lib. I. tract. IV. edit. Francofurt. 1652. pag. 245. ſeq. aliique, ii, inquam, non animadvertunt ϛιχομετρίαν ipſam, de qua loquimur, eo uno fine ab Antiquariis, vel Librariis, vel Grammaticis inventam fuiſſe atque uſurpatam, ut contextus Auctorum ſeries pura ſervaretur & integra; eaque ſcribendi ratione in ſegmenta aut minora aut maiora, ſuis ſpatiis & interſtitiis dividenda, Librariorum incuriae fraenum iniiceretur atque audaciae: ne aliquid addere aut demere tentarent, quod ab Auctoris ſententia eſſet alienum: ſicque diſtingui vera Scriptorum Opera a nothis poſſent, deque eorum magnitudine iudicium ferendi facultas daretur. Hinc varia Chartarum genera (vid. ſupra pag. 38. in not.) & variae litterarum ſive characterum formae, quibus Veteres utebantur, ut Stichometriae vera ratio obſervaretur in libris deſcribendis. Στίχοι enim Veterum ex orationis ſenſu ac mente pendebant, ita ut quot fuerint in oratione partes, ſive membra, quae ſenſum diſtinctum, notionem ſeu ideam, ut ait Ioannes Millius, *Prolegomen. in Vet. Teſtam. Graec.* num. 1033. pag. 100. in ſe complecterentur, totidem verſus exſurgerent. Quod ſi, inquit etiam ille, continuo & abſque omni intervallo in libris praeſertim Biblicis Manuſcriptis (Graecis) hoſce ϛίχυς quandoque exaratos cernimus, puncto ad ſupernam litterae ulti-

tione, more quodam carminis ſic dictae, rationem, qua ſententiarum partes variae, aut

M 2 mem-

ultimae partem poſito tunc iidem diſtinguebantur.

Quam verſuum ſubducendorum rationem, cum productis exemplis veterum Codicum comprobarint imprimis & Montſauconus, *Palaeogr. Graec.* lib.I. cap. IV. pag. 28. ſeqq. lib. III. cap. IV. pag. 217. ſeq. & Martianaeus, *Prolegom. in Divin. Biblioth. S.Hieronymi*, Prolegom. IV. §. III., doctiſſimo Huetio non auſcultandum cenſeo, qui huiuſmodi verſus non orationis partes, vel Cola, & Commata, ſed integram ſententiam Graecos & Latinos appellaſſe, omnino contendit ſuis in Obſervationibus & Notis ad *Origenis in S. Scripturas Commentaria* ab ſe edita Rothomagi 1668., quaeque exſtant in extrema eiuſdem Origenis Commentar. parte II. pag.20. Quod vero Salmaſium in Epiſtola ad Sarravium (Morhofii *Polyhiſtor.* lib. I. cap.VII. pag. 54.) opinioni ſuae favere dicat Cl. Huetius, nihil moror. Eius ſententiae certe adverſatur prae ceteris Codex Regius 1892. omnes Prophetas cum commentariis complectens, de quo adeundus laudatus Montſauconus, loc. cit. pag.28. ſeq. & 316. ſeq.

Eſt autem huius ϛιχομετρίας teſtis locuples D. Hieronymus eo in ſuae Praefationis ad translationem Iſaiae loco, quem ſupra retuli pag. 147. not., ubi ad morem librorum Demoſthenis & Ciceronis interpretationem novam novo ſcribendi genere digeſſiſſe auctor eſt. Ex quo ſane teſtimonio plane fit, verſus ſeu ϛίχους, quibus deſcripta tum fuerint Demoſthenis & Ciceronis Opera, eos exſtitiſſe tales, quales diſtinguere ac recenſere Veteres ſolitos fuiſſe. Neque ab eodem ſcriptionis modo longe abeſſe exiſtimo illum Tuſculanarum Quaeſtionum vetuſtiſſimum Codicem, cuius poſt Claudium Salmaſium ſuperius memini. Qui mos ita olim obtinuit, ut

ad

membra diſtinguerentur ,, plures manu exarati Codices Graeci & Latini , quemadmodum

ad finem librorum ſingulorum , vel ab ipſis Auctoribus , vel a Librariis , aut Grammaticis , qui eos recenſebant, interdum vero eorumdem librorum initio , verſuum numerus apponeretur . Flavius namque Ioſephus in extremis ſuis de *Antiquitatibus Iudaicis* libris viginti, Operum tom. I. edit. Amſtaelodam. 1726. pag. 982. idem ſeſe feciſſe aſſerit , eoſque ἓξ μυριάδες ςίχων *ſex Miriades verſuum* , ſeu 60, 000. comprehendiſſe nos monet . Idque in uſu apud alios antiquos Scriptores fuiſſe , ex multis locis & Diogenis Laertii & Athenaei manifeſtiſſime liquet . Quod cum a Claudio Salmaſio, *Prolegomen. in Solin.* pag. mihi 30. , deinde ab illo eodem Croio , loc. cit. cap. x. pag. 77. ſeqq. tum a Cl. Huetio , loco iam indicato , ab aliiſque eruditis viris demonſtratum ſit, noſtra nimirum oratione non eget . Ob eamdem cauſſam liber , qui plures verſus comprehenderet , a Graecis Πολύςιχος appellabatur , tum etiam μέγα καὶ Πολύςιχον Βιβλίον magnum Volumen , quod multa millia verſuum complecteretur .

Maiores noſtros in deſcribendis praeſertim libris ſacris utriuſque Teſtamenti eamdem induſtriam poſuiſſe & diligentiam , monumenta ſunt & vetera & magnae auctoritatis , quae illud non obſcure oſtendant . Neque probare Ioannis Millii ſententiam poſſum , ut qui , loc. cit., ante ſaeculi VII. initium nullam fere partem Bibliorum (Graecorum) praeter Iob , Pſalterium , Proverbia , Eccleſiaſten , Canticum Canticorum , Librum duodecim Prophetarum Minorum , Acta Apoſtolorum , Epiſtolas Paulinas ac Catholicas , ςιχηρῶς deſcriptam fuiſſe pugnet . Quod autem urget, pag. 86. Euthalium Epiſcopum Sulcenſem ſaeculo v. fere medio , ſive anno Chriſti 458. poſtremos hos Novi Teſtamenti libros eo ſcriptionis genere

dum eorum ſpecimina a Cll. viris Montfaucono, Blanchino, aliiſque, quos paullo ante

M 3

nere omnium primum adornaſſe, non libens patior. Nam quemadmodum in D. Pauli Epiſtolis per capita digerendis antiquiorem Patrem, qui eas circa annum Chriſti 396. ſimiliter diſtinxerat, ſeſe fuiſſe ſequutum ſcribit Euthalius, Prologi ſui in eaſdem §. II., non autem in Actuum Apoſtolorum Prologo, ut ait Cl. Laurentius Zacagnius, Praefat. in *Collectanea Monumentorum veterum Eccleſiae Graecae & Latinae*, §. LVII. pag. LXX. (confer & eadem *Collectanea* pag. 528.). Quare de illarum Epiſtolarum, cum aliarum Canonicarum, tum Actuum Apoſtolorum in verſus diſtinctione, quaecumque tandem ipſa fuerit, & quidem veteribus Patribus longe ante Euthalii aetatem, ſaltem privatum in uſum notata, atque ab iiſdem inſtituta, illud item non dicamus, nullo prorſus modo video. Argumenta ſane in Epiſtolas Paulinas quae Euthalius habet ibidem apud Zacagnium pag. 570. 589. 611. 624. 633. 642. 648. 656. 663. 668. 686. 695. 702. & 707., etſi ab ipſo Euthalio profecta videantur, eſſe tamen ei adſcribenda dubitant Zacagnius, loc. cit. Praefat. pag. LX. LXVI. & Io. Alb. Fabricius, *Biblioth. Graec.* vol. VIII. lib. V. cap. XXIV. pag. 367.

In Prologo eodem Actuum Apoſtolorum, ibidem pag. 404., aſſerit quidem Euthalius neminem eorum, qui divina eloquia tractarunt, hucuſque reperiſſe, qui ad huiuſce ſcriptionis genus animum appuliſſet. At quonam pacto haec Euthalii verba cum iis componi, quae Origenes, quae Euſtathius iam ſcripſerant aliique vetuſtiores Patres, quorum eſt de *ςίχοις* ſeu verſibus Librorum ſacrorum perſpicua ſententia, queant, non equidem quoque intelligo. Subiungit autem Euthalius, neque adeo ſeſe temerarium atque audacem eſſe, ut accuratos aliorum labores novis ſuis ſacri Textus ſectionibus, utcum-

te in adnotationibus nominavi, teſtantur. Quantum vero ad argumentum noſtrum res ipſa

utcumque ab ſe inſtitutis, iniuria quadam afficeret. Sed ſi illi Veteres in verſiculos,ſectiones,ſive capita ſua diviſerint, quod comprobari multis poſſe oſtendit Io. Croius, loco ſupra citato, cap.VIII. pag.61.; ſi στίχοι denique, nihil aliud ſint quam minutiores ſectiones, uti reipſa ſunt, & ut Cl. Zacagnius docet loc. cit. Praef. §.XLVI. pag. LVI.; ex poſtremis Euthalii verbis conſequens erit, ni fallor, dicere, alios Patres fuiſſe, qui idem pene iam pridem tractaſſent argumentum, ipſummet Epiſcopum Sulcenſem agnoviſſe. Euthalium igitur, qui Acta Apoſtolorum, Paulinas & Catholicas Epiſtolas capitulis, ſectionibus verſibuſque diſtinxerat, non uſum prope novo fuiſſe & inuſitato ſcriptionis genere, ſed quaſi proprio ſuo & peculiari modo huiuſmodi inſtituiſſe diviſiones arbitror.

Quod vero Euthalii propria non fuerit eadem ſcribendi ratio, facile quoque evincitur ex iis, quae de Origene memoriae tradidit Euſebius, *Hiſtoriae Eccleſ.* lib.VI. cap.XVI.edit.Cantabrigenſ.pag.291., quo loco ſcribit Origenem Colis, ſive στίχοις Hexapla ſua diſtinxiſſe. Scio equidem eſſe aliquos, qui Euſebii verba διελὼ τε πρὸς κῶλον· *cum per Cola diſtinxiſſet*, de *Columellis* vocem τὸ κῶλον eſſe accipiendam velint, cui interpretationi aſſentire videtur Humfredus Hodius, *De Bibliorum Textibus Originalibus* lib. IV. §. 16. pag. 607. ſeq. At Ioannem Chriſtophorſonum prae ceteris ſic ſentientem, recte caſtigavit Henricus Valeſius ſuis in Notis ad eumdem Euſebii locum; ubi hanc in rem nonnulla diſputat: quodque ab Ioanne Martianaeo, loco ſupra indicato Prolegom.IV. §. III. notatum etiam eſt. Profecto Hexaplorum Origenis ratio,quod de eius Tetraplis atque Octaplis dico deque Enneaplis, ut verſuum diſtinctionem ipſe non praetermitte-

ipſa faciat, ſi dicere pergam; neminem futurum confido, qui mihi id vitio vertat. Ac

M 4 ſi id

mitteret, confuſionis in tantorum ſumptuum operibus, tot verſionibus, tot notis alioqui onuſtis, vitandae cauſſa, neceſſario poſtulare videbatur, ne vocabula contextuumque ſeries perpetuo turbarentur, eoque modo legentium facilitati conſuleretur.

Teſtatur praeterea D. Hieronymus *Praefat.* in Commentarios ad Galatas, Oper. tom. IV. col. 221. hanc Pauli Epiſtolam in Commata Origenem diviſiſſe. „ Commatico, inquit ille ipſe, ſuper explanatione eius ſermone complevit „. Vocem *Comma* apud Hieronymum pro ſectione accipi quidem aliquando poſſe, non repugno. Ut cum *Praefat.* in librum Iobi, loc. cit. tom. I. col. 797. ſic loquitur S. Doctor. „ A ſupradicto autem verſu uſque ad finem libri, parvum Comma, quod remanet, proſa oratione contexitur „. Comma namque idem, de quo ſermonem ibi inſtituit D. Hieronymus, ſexdecim poſtremos verſus cap. XLII. reipſa complectitur. Atqui huius loci S. Doctoris diſcrepans omnino eſt ratio. Contra eiuſdem de Origene modo deſcripta verba quotus quiſque eſt, qui non videat Commata totidem, ſeu verſus indicare, quibus Adamantius ea ratione ad Galatas Epiſtolam diviſerit, ad quorum verſuum ſingulos ſuam explanationem ſubiecit? Quae res magis magiſque manifeſta fit ex eiuſdem D. Hieronymi Praefationibus in Ioſue, Paralipomenon & Ezechielis libros.

De Origene igitur nullum eſt dubium, quin στιχηρῶς ſcribendi modum adhibuerit. Quin etiam valde veroſimile eſt, uti Cl. Huetio, loco ſupra citato pag. 18. ſeq., videtur, Origenem, *Prolog. in Canticum Cantici*, Operum tom. III. edit. Pariſ. 1740. pag. 26., aliquam in ipſo Cantici titulo diſtinctionem iam receptam & inolitam obſervaſſe. Quamquam veretur Huetius, ne de

ſuo

ſi id mihi aſſumo, videor id meo iure quodammodo vindicare. Namque quotus quiſque

ſuo Rufinus, interpres fluxae fidei, id adiecerit. Quod ſi tamen genuinus eſt locus, inquit Huetius, vetuſto aliquo Codice ſuis diſtinctionibus inſtructo e Symmachi fortaſſe Bibliotheca deprompto uſum Origenem fuiſſe dicendum eſt. Ego vero quum eum Origenis locum attente lego, nihil in eo dicentem reperio iis adverſum, quae de eiuſmodi optimae notae Codicibus ab ſe undique conquiſitis Veteres prodiderunt; nullam quoque video cauſſam, quae nos in eam Huetii ſuſpicionem inducat, ut de Rufini fide hic merito dubitemus.

Neque id mirum cuiquam videri debet, ſi conſideret illum ſcribendi morem ab antiquis iam uſque ductum temporibus tenuiſſe Origenem, aeque ac multos veteres Eccleſiae Patres. Heſychius ſane Presbyter primum, tum Patriarcha Hieroſolymitanus, ſaeculi VI. exeuntis circiter, ineuntis vero VII. ſcriptor, in eo libro, quem Στιχηρόν ſive Κεφάλαια *in XII. Prophetas Minores* inſcripſit, *cum Apoſtolicum Codicem* τὴν Ἀποστολικὴν Βίβλον, *ſic conſcriptum, non incaſſum inveniſſet, id ipſum quoque in iiſdem Prophetarum libris proſequutum eſſe* auctor eſt. Qui Heſychii liber ab Davide Haeſchelio una cum Adriani Iſagoge Auguſtae editus anno 1602. in 4., exſtat in *Criticis Sacris* utriuſque edit. & Londinenſ. & Amſtelodam., tom. VIII. part. II. col. 25. ſeq., vid. & Ioan. Alb. Fabricium, *Biblioth. Graec.* vol. VI. lib. V. cap. V. pag. 243. ſeqq. Non me latet quidem ipſius Euthalii lucubrationes innuere eo in loco Heſychium, plures eſſe eruditos viros, qui iudicent. Ego vero etſi iis omnino non repugnem, de aliquo tamen vetuſtiſſimo Codice Evangeliorum & aliorum librorum Novi Teſtamenti ςιχηρῶς ſive verſibus exarato, Heſychii verba quominus etiam intelligantur, quid tandem eſt quod obſtet? Ut-

cum-

que eſt facultatis criticae gnarus, qui iſtud non concedat?

Iam

cumque ſit, ex eo Heſychii libro recte efficitur, eam ſcribendi rationem etiam apud Hebraeos veteres ab antiquiſſima memoria eſſe repetendam; ut qui ad Iobi, Davidis & Salomonis tempora eumdem uſum ille ipſe referat. Quod ſi ita eſt, ut Heſychius reipſa teſtatur eiuſdem libri initio, loc. cit. col. 25.; mirari certe ſubit eruditiſſimos viros ſic eſſe Heſychium interpretatos, quaſi illum ſcribendi morem veluti ſanctorum Patrum inventum ſolummodo habuiſſet Patriarcha Hieroſolymitanus. Quodque magis mirabile eſt; Heſychium ſic ſcribentem inducunt, ut, eorum ſententia, dixerit libros Prophetarum ipſos lectos ſine ulla diſtinctione principio fuiſſe. Quam opinionem non modo numquam defendit Heſychius, ſed ne ſomniavit quidem. Diſplicet doctiſſimum virum Henricum Valeſium, qui in Graecis litteris alioquin tanta cum laude & gloria verſatus eſt, ſua huius loci Heſychii, quem mox deſcribam, interpretatione plures eruditos viros in eumdem induxiſſe errorem, uti Io. Ern. Grabe, *Prolegomen.* ad LXX. Interpretum Verſionem Graec. tom. I. cap. I. §. 6., uti Ioan. Martianacum, loc. cit. *Proiegom.* IV. §. III., uti denique, nam ceteros miſſos facio, Laurent. Zacagnium, loco etiam indic. §. LV. pag. LXVII. Atque Heſychium eo interpretatur Valeſius, quo ſequitur, modo ſuis in Notis ad Euſebii *Hiſtor. Eccleſ.* lib. VI. cap. XVI. pag. 276. *Libros Propheticos Maioris perſpicuitatis cauſſa per verſuum Cola dividere vetus inventum eſt SS. Patrum. Nam initio ſine ulla diſtinctione legebantur. Poſtea vero viri docti & ſacrarum litterarum ſtudioſi, maioris, ut dixi, perſpicuitatis cauſſa huiuſmodi verſuum diſtinctionem excogitarunt. Ita Prophetarum libri ab illis editi ſunt. Sic Davidis Pſalmi: ſic Proverbia & Eccleſiaſtes & Canticum Canticorum.*

Iam vero illud quidem ſumus adepti quod multis & magnis indiciis poſſumus iudica-

corum . Sed & librum Apoſtolicum , ideſt , Actus & Epiſtolas Apoſtolorum hoc modo ab aliquibus deſcriptum inveni . Audiamus vero Heſychium ipſum , cuius haec ſunt verba . Ἔστι μὲν ἀρχαῖον τοῦτο τοῖς θεοφόροις τὸ σπούδασμα, στιχηδὸν ὡς τὰ πολλὰ, πρὸς τῶν μελετωμένων σαφήνειαν, τὰς προφητείας ἐκτίθεσθαι· οὕτω τοιγαροῦν ὄψει μὲν τὸν Δαυὶδ κιθαρίζοντα, τὸν Παροιμιαστὴν δὲ τὰς παραβολὰς, καὶ τὸν Ἐκκλησιαστὴν τὰς προφητείας ἐκθέμενον· οὕτω συγγραφεῖσαν τὴν ἐπὶ τῷ Ἰὼβ βίβλον· οὕτω μερισθέντα τοῖς στίχοις τὰ τῶν Ἀσμάτων ἄσματα· &c. Quae ſic reddimus „ Eſt quidem vetus hoc ſtudium apud Deo „ afflatos homines , per verſus , ut plurimum , in eo- „ rum, quae meditatione (ſive ſcriptis ſuis) complexi „ ſunt perſpicuitatem prophetias exponere. Quare ita „ ſane obſervatur ; Davidem citharizantem , auctorem- „ que Parabolarum Parabolas & Eccleſiaſten prophetias „ expoſuiſſe : ſic Iobi librum conſcriptum : ſic per ver- „ ſus partita Canticorum Cantica „ . Haec ille , tom. cit. *Critic. ſacr.* col. 25. Cetera , quae ſequuntur , paullo ſuperius deſcripſimus . Ex quo loco iam perſpicuum illud cuique erit , Heſychium nempe prioribus Periochae eiuſdem ſuae vocibus τοῖς θεοφόροις Deo afflatis hominibus , non ſanctos Patres intellexiſſe , verum Davidem ipſum ceteroſque ſacros Veteris Teſtamenti auctores . Idque nemini dubitare ſinit vocabulum ἐκθέμενον, quo eo loco utitur Heſychius , cum non ad alios quam ad Davidem , Salomonem & Iobum referri queat . De iiſdem vero libris ſicut & ceteris , ſine ulla prorſus diſtinctione principio lectis aut deſcriptis ne verbum quidem in Heſychio eſt .

Qua autem auctoritate Cl. Io. Auguſt. Starckius , *Prolog. Critic. in Pſalmos* vol. I. part. II. ſect. XIV. pag. 442.

dicare, nos ad veritatem comprobaſſe Veteres ſcripturam cum diſtinctis, tum interpun-

442. dixerit, Heſychium fuiſſe primum, qui Graecos Codices verſibus ita diſtinctos edidit, prorſus ignorare, me fateor. Miror ſane, eruditum virum in eam conceſſiſſe ſententiam, quae nullo Veterum firmetur teſtimonio; illum inquam, qui iſtud ſcribendi genus antiquiſſimum eſſe merito arbitratur. Eſt tamen illud animo attendendum, quod ibidem pag. 443. recte animadvertit Starckius; nimirum quo antiquiores ſunt libri Hebraici, eo magis hanc per verſus ſcribendi rationem in Poeticis libris regnare, veluti quoque in Canticis Exodi XV. Deuteronom. XXXII., & ita quidem ut unum quodque Hemiſtichium lineae maius minuſve ſpatium occupet, ea fere ratione, qua carmina exarari ſolent. Quod Beniaminus Kennicottus de nonnullis Hebraicis Codicibus iam adnotarat ſua in *Diſſertat. ſuper ratione Textus Hebr.* a Guilielmo Abrah. Tellero latine edita Lipſiae 1746. part. 1. pag. 308. 451. 456. ſeqq. Mitto quae de iiſdem libris, Pſalmis nempe Proverbiis & Iobo, ſic alternantibus deſcriptis lineis, cum brevioribus, tum longioribus, quos Iudaei per ſcriptionis compendium אמ"ת, hoc eſt, תהלים איוב משלי indicant, adnotarunt quoque Starckius ipſe loc. cit., & ii, qui vel generalem, vel peculiarem Codicum Hebraeo-Biblicorum collationem inſtituere, quos *Speciminis* ſui §. 1. pag. 5. nominat Cl. Roſſius, uti eumdem Kennicottum, Michaelis utrumque, Houbigantum, Vogelium, Brunſium, Lilienthalium, Nagelium, Schellingium, Bahrdtium, Schiede alioſque. Confer ipſiuſmet Kennicotti *Diſſertationem Generalem in Vetus Teſtam. cum Var. Lectionibus &c.* pag. 71. ſeq. 74. ſeq. 77. ſeq. 81. ſeq. 84. ſeqq. 90. ſeq. 95. 97. ſeqq. 104. 106. ſeq. & 109. Sed hanc in rem multo plura nobis dabit Cl. Roſſius in eo ſuorum Codicum Hebraeo-Biblio-

punctis intervallis diſiungendi rationem aliquam non ſolum non ignoraſſe, ſed etiam re-
ipſa

Bibliorum recenſione, quam ab ipſo expectamus. Et ſane στιχηρῶς ſcribendi ratio quum iis in libris maxime deprehendatur & in aliquot Canticis, veluti Exodi cap. xv., Deuteronomii cap. xxxII. & Iudicum cap. v., magno argumento mihi ſemper fuit, Iudaeos ipſos ad vetuſtiſſimorum exemplarium ſic exaratorum normam eoſdem in ſuis Codicibus Biblicis iam inde a longa aetate deſcripſiſſe libros idemque ſcribendi genus ceteris libris Veteris Teſtamenti proſaicis ab antiquis temporibus accommodaſſe.

Quae vero Poeſeos horum librorum metricorum ratio fuerit, hic inquirere non eſt neceſſe, neque ad inſtitutum noſtrum pertinet. Conferri tamen merentur quae de hac diſquiſitione ſane quam implexa ab Io. Chriſtoph. Wolfio, *Bibliothec. Hebr.* vol. II. ſect. II. pag. 92. ſeqq. & vol. IV. ſect. II. pag. 20. pluribus diſputata ſunt, qui praeterea doctorum Virorum ea de re varias accurate refert ſententias. Conſule quoque *Syſtema Pſalmorum metricum a cel. Anglo Franciſco Hare nuper adornatum*, atque a Chriſtiano Weiſio delineatum editumque Lipſiae 1740. in 4. pag. 1. ſeqq. Adeas & eos praeſertim de eo argumento Scriptores, quos Blaſius Ugolinus in *Antiquit. ſacr. Theſaur.* vol. XXXI. congeſſit, tum Cl. Du Contant de la Molette librum, quem inſcripſit: *Traité ſur la Poéſie & Muſique des Hébreux*, cuius ſuperius memini. Mihi vero, ut obiter dicam quae de Veterum Hebraeorum Poeſi ſentio, ea opinio ad veritatem potiſſimum accedere viſa eſt, quae non pedum quidem numero aut menſura, ſed ſolo fere ſplendore & ſublimitate dicendi Poeſim Hebraeam a proſaica oratione diſtinctam facit.

Sed nunc id, quod inſtat. Mirari licet eorum Doctorum Virorum neminem, quos modo nominavi, &
legi,

ipſa adhibuiſſe. Marmorum,Tabularum,Nummorum aliorumque id genus monumentorum

legi, quique de Hebraicis Codicibus exaratis manu commentaria edidere, nullam omnino mentionem inieciſſe duorum aliorum librorum στιχηρῶς ab Auctore ſacro deſcriptorum,quos tribus metricis prioribus a me iam commemoratis Antiquitas Chriſtiana addidit,Eccleſiaſten nempe & Canticum Cantici. Namque, ut paullo ante vidimus, graviſſimus Auctor dicit Heſychius, morem apud Deo afflatos homines hunc fuiſſe, ut iidem libri eadem ratione ſcriberentur. Quod quidem non Heſychius modo, verum etiam Gregorius Nazianzenus, Amphilochius Iconii Epiſcopus, Polychronius,ipſo Heſychio antiquiores, aliique Veteres, quorum teſtimonia profert Ioan. Croius, loc. cit. cap. XI. pag.93. ſeq., litteris tradiderunt. Quibus adde S.Cyrillum Hieroſolymit., *Cathecheſis* IV. edit. Pariſ. 1720. pag. 69. = S. Epiphanium, *De Ponderibus & Menſuris* cap. IV. Operum tom. II. edit. Pariſ. 1622. pag. 162. Confido tamen fore, ut Codicum ipſorum examen maiori cura ſuſceptum, hanc in rem ulteriora pandat. Quod ſane Cl. Roſſii diligentiam non fugiet.

Eſt autem illud certiſſimum,in celebri praeſertim Codice Alexandrino,a Cyrillo Lucari Patriarcha Conſtantinopolitano,Carolo I. Angliae Regi dono datum circa annum 1628., de cuius quidem Codicis vera aetate, quae tamen magna eſt, ſummam inter eruditos Viros eſſe diſſenſionem alibi oſtendimus (*Des Titres primitifs de la Révélation* tom. I. pag.228. not. pag 247. ſeq. not. Adde Io. Samuelis Hichtel *Exercitationem Criticam*, *qua antiquitas & praeſtantia Codicis Romani prae Alexandrino contra Millium adſeritur*. Ienae 1734. §. VIII. ſeqq. pag.7. ſeqq. = Ioh. Adami Oſiandri *Orationum Academicarum Trigam*, I. & II. pag. 5. ſeqq. 15. ſeqq. = Ioſ. Blanchini *Evangeliarium Quadruplex*, part.I. pag.CDXCIII.ſeqq.)

eoſdem

rum auctoritate rem ipſam, quantum per operis brevitatem & temporis anguſtias licuit, firma-

eoſdem quinque libros στιχηρῶς exaratos reperiri. Quod ſane numquam fuiſſet, niſi illi ipſi LXX. Interpretes in ſuis Hebraicis Codicibus ſic deſcriptos eos habuiſſent, atque ita exaratos in iiſdem exemplaribus LXX. Interpretum legiſſent ii veteres Eccleſiae Patres, quorum modo memini. Vide quae ſupra, pag. 171. dixi de Codicibus Copticis Borgianis, quibus continentur praeſertim libri Eccleſiaſtes στιχηρῶς deſcripti inſigne fragmentum.

Hincque facile exiſtimari poteſt quid de eruditi viri Olavi Gerhardi Tychſen plane ſingulari opinione iudicandum ſit, quam in ſuo *Tentamine de variis Codicum Hebr. Vet. Teſt. Mſs. generibus*, ſect. III. §. 9. num. 3. pag. 294. ſeq. amplexus eſt. Iſtam nimirum Hemiſtichiam eorumdem librorum diviſionem e Chriſtianorum ſchola profectam comminiſcitur. Modo ſuos fingit Codices Hebraeo-Graecos, quibus veteres Patres imprimis uterentur, & in quibus more Graeco genuinus Textus Hebraicus στιχηρῶς transformatus forte erat: modo Ex-Iudaeos, aut doctos Monachos in ſcenam producit, qui primum eiuſmodi verſus in Codicem Hebraeum induxerint. Quid haec? Quod docti viri pace dixerim, leviora ſunt quam ut alicuius ponderis rationum momentis refelli debeant. Hoc tamen dicam. Quid? illi authentici Scripturarum libri Hebraicis deſcripti litteris, qui apud Iudaeos habentur, quoſque Origenes ſibi comparaverat, ut teſtatur Euſebius, loc. cit. lib. VI. cap. XVI. pag. 275.? Quid? ut rem paucis finiam, illi Codices Hebraici, quos Hieronymus, quemadmodum ſcribebat ad Damaſum Papam, Operum tom. II. part. II. col. 563., ab Iudaeis ipſis acceperat; ii, inquam, Codices, in quibus Pſalmos prae ceteris & opera Salomonis per Colorum & Commatum diſtinctionem ſcripta legebat ille idem S. Doctor, uti diſertis

firmavimus. In libris quoque deſcribendis Maiores noſtros idem ſtudium & operam poſuiſ-

ſertis verbis aſſerit in ſupra iam laudata ſua Praefatione ad translationem Iſaiae, a longe aliis Calligraphis deſcripti, quam Iudaeis librariis fuiſſent? Id ne in cogitationem quidem cadit.

Sed ad ea, quae ex Euthalii lucubrationibus, quarum memini, maxime urgent, perinde ac ſi in Novi Teſtamenti libris MASORETHAM primus egerit, redeo. Quod igitur aiunt, Codices duos, quotquot ſuperſunt, antiquiſſimos, uti Alexandrinum, uti Vaticanum, nulla omnino huiuſmodi verſuum, exceptis ſolis libris στιχηροῖς modo memoratis, immo ne verborum quidem diſtinctionem exhibere, levis, ut opinio mea fert, momenti eſt. Qui etenim ſic opponunt, nae hi falluntur. Quaſi ex iiſdem Codicibus, quae vera fuerit primis Eccleſiae ſaeculis, Librorum ſacrorum ſcripturae ratio unice eruatur. Quaſi vero Maiores noſtri notas quaſdam verborum interpungendorum non habuiſſent, quibus veras Codicum ſuorum lectiones a falſis diſtinguerent; quarum ope eas contra Haereticos facilius vindicarent. Quod profecto vix feciſſent, niſi librorum ſacrorum exemplaria emendatiſſima ſuiſque interpunctis, aliquotve diviſionibus, ſaltem potioribus, ut moris erat horum temporum & ferebat Eccleſiarum conſuetudo, inſtructa in promptu ſibi eſſent, quae opponere Haereticis ſanctarum Scripturarum corruptoribus poſſent. Cuius quidem rei exemplum egregium, praeter alia multa, quae afferentur, in eo habemus, quod contra Haereticos, Macedonianos ſcilicet & Eunomianos ſcribit D. Ioannes Chryſoſtomus, *Homilia V. in Ioan.* Operum tom. VIII. edit. Pariſ. 1728. pag. 35. Hi Haeretici locum Evangelii Ioannis cap. I. 3. 4. ita interpuncto notabant, ut inde Spiritum ſanctum Creaturam eſſe dicerent. Non moror quae de ea D. Chryſoſto-

ſuiſſe, Veterum teſtimoniis comprobatum argumentum hoc oſtenſum a nobis ſic eſt, ut nihil

ſoſtomi in illos Haereticos animadverſione diſputat Io. Millius, loc. cit. num. 903. pag. 86. Hoc certum puto, ex eo S. Doctoris teſtimonio facile intelligi Evangeliorum Codice interpunctis diſtincto ipſum uſum fuiſſe. Confer Clementem Alexandrinum, *Stromatum* lib. III. edit. Oxonienſ. 1715. num. IV. pag. 529. = Le Nain de Tillemont, *Mémoires pour ſervir à l'Hiſtoire Eccléſiaſtique* tom. II. pag. 290.

Illud ſane mirabile eſſet, quod Scriptores Graeci imprimis & Latini diſtinctionum ſigna ſuis in conſcribendis libris uſurpaſſent, ut ſuperius poſui, iique indicem etiam rerum, de quibus in libris ſuis agebant, quaſque in certa capita digeſſerant, compoſuiſſent, uti teſtantur Plinius, Solinus, aliique; eaſdem vero diſtinctionum notas & ſigna in ſacris Codicibus, ut par erat, exarandis prorſus ignoraſſent, vel tamquam ſibi inutilia habuiſſent vetuſtiores Eccleſiae Patres, qui ſcientia rerum incredibili noſtrorumque omnium laude maxime floruere. Quid? Clemens Romanus ſaeculo I. Eccleſiae clarus? Quid? Polycarpus, Iuſtinus Martyr, Irenaeus, Ignatius, Melito Sardenſium Antiſtes, Apollinaris Hieropolitanus, Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus, Hegeſippus, Tertullianus ceterique Eccleſiarum Rectores, qui II. eodem ſaeculo ingenii ſui egregiis monumentis inclaruere? (Ceteros namque, qui ante vixerunt, quorum Opera ſummo Chriſtianae Reipublicae detrimento perierunt, non eſt cur heic memorem; quamquam ex eorum ſcriptis, ſi invida aetas iis peperciſſet, non pauca conſequerentur, quae rem noſtram iuvarent quam maxime) Quid denique? qui III. ſaeculo ſcriptis quoque ſuis in magna gloria atque laude verſati ſunt, uti Dionyſius Alexandrinorum Epiſcopus, (de Origene iam dixi) uti Cyprianus, Anti-

nihil ſupra deſiderari poſſe videatur. Ac cum haec praedico, non is ego ſum, qui id argu-

 men-

Antiſtes Carthaginenſium & Firmilianus Caeſareenſium: ii, inquam, doctiſſimi viri & celeberrimi, tanta ſocordia fuiſſe & ignavia dicendi ſunt, atque Codicum Librorum ſacrorum ad optimorum fidem accuratorum omnique diligentia deſcriptorum tam incurii, ut ſuos negligenter nullaque prorſus diſtinctione exararent, vel ignaris Librariis relinquerent conſcribendos? Quis eſt qui haec patiatur?

Quod in Manuſcriptis Librorum ſacrorum Codicibus non paucis in privatorum hominum uſum exaratis, cum ſectionum, tum verſuum diviſionem aliaſque diſtinctionum notas parum, aut nihil omnino curaſſent indocti Librarii, nollem equidem in controverſiam vocare. Eſto igitur: ſic egerint. Quid? an quod illis Codicibus nulla publica auctoritate, quorumdam Librariorum, aut Calligraphorum, aut Antiquariorum, de quibus ſingulis praeter Bernardum Montfauconum, *Palaeogr. Graec.* lib. I. cap. v. pag. 34. ſeqq., adeundus Io. Lamius *De Eruditione Apoſtolorum* edit. Florent. 1766. part. 1. pag. 233. ſeq. 497. ſeqq. 508. part. II. pag. 667. 675. ſeqq. &c., aliorumque amanuenſium incuria exſcriptis accidit; id de libris Biblicis ad Eccleſiarum uſum unice paratis, item dicemus, qui magna cum fide & ſumptui nihil parcendo tranſcribebantur? Illorum ſane & horum Codicum diſcrepans erat ratio. Qua de re adeas Ioan. Millium, loc. cit. num. 287. = Io. Frickium, *De Cura Eccleſiae Veteris circa Canonem S. Script.* cap. IV. inter eiuſdem *Meletemata varia* edit. Ulmenſ. 1756. pag. 108. Hi ſoli Codices vel ab Apoſtolis ipſis primum deſcripti, vel ab Apoſtolorum familiaribus aliiſque Viris & ſanctitate & fide & diligentia conſpicuis, in ſacris Conventibus perpetuo lecti, & quidem a primis Eccleſiae initiis, ſum-

mo

menti genus, quam maxime implexum latiſſimeque patens, dilucide planeque ita ex-
pli-

mo ſtudio emaculati in Tabulariis ſancte adſervabantur, quo ad ceteras Eccleſias & ad poſterorum memoriam fideliter & accurate tranſmitterentur. Hunc autem morem divinarum Scripturarum libros certis ſtatiſque diebus ſic legendi, quem quidem iam inde ab antiquis temporibus inter Iudaeos receptum, ad ſuum uſum tranſtulerant primi Chriſtiani, qua ratione quove ordine recte fieri potuiſſe exiſtimemus, niſi quae eſſet pars Librorum ſacrorum in fidelium Conventibus palam exponenda, quaeque eorum lectio peragenda adnotata in Codice ante fuiſſet? Ut igitur aliquot Pericopis, ſive ſectionibus in minora ſegmenta aut maiora diviſis ipſae praeſcriberentur lectiones, quae in Synaxibus fiebant, neceſſe omnino erat. Ex quo primorum Chriſtianorum more aſſequi poſſumus, quam vetus fuerit in Eccleſia ipſorum Librorum ſacrorum utriuſque Teſtamenti in diſtinctionum ipſarum notas diviſio. Cum enim Commentaria Apoſtolorum, ut ait S. Iuſtinus Martyr, *Apologia I.* Operum edit. Pariſienſ. 1742. §. 67. pag. 83. (Conſule & I. B. Cotelerium in *Patribus Apoſtolicis* edit. Amſtelaedam. 1724. tom. I. pag. 364. ſeqq.) & ſcripta Prophetarum ſingulis diebus Dominicis in iiſdem legerentur Conventibus; id erat omnino reliquum, ut illarum ſectionum, aut aliarum diſtinctionum, quaecumque tandem tum fuiſſent, aliqua ratio haberetur.

Quare, ſi eadem diſtinctionum diviſionumve in Novi Teſtamenti libris ſigna eſſe a primis Religionis Chriſtianae initiis repetenda dixerim, me heic pugnantia loqui non exiſtimavero. Quamquam, ut veniam ad minima, ne illud quidem ferendum eſt, quod ſcribit Io. Iacobus Wetſtenius, *Prolegomen. in N. Teſt. cum variis lectionib.* num. 8. pag. 4. Apoſtolos quippe ἰδιώτας τῷ
λόγῳ

plicaſſe me, atque pro dignitate ornaſſe arbitrer, ut maiori lumine maiorique dili-

N 2 gen-

λόγῳ ſive loquendi imperitos, καλλιγραφίας nequaquam ſtudioſos fuiſſe. Atque eo argumento Io. Millium exagitat Wetſtenius, propterea quod in Notis ad Ioannis cap. XIX. 14. *Nov. Teſt.* ſui *cum variis lect.* pag. 246. ille ſic ſtatuiſſet. „ Compendia vero ſcriptionis in genere „ quod ſpectat, non eſt quod Apoſtolis ea tribuamus, „ quorum erat Codices ſacros aperte, clare, accuratiſſime deſcriptos tradere; immo nec Apoſtolicis temporibus, in Exemplarium deſcriptione procul dubio „ ſumme curioſis: ſed omnino ſcribis poſterioribus quibuſdam, qui ſacra haec ſine religione tractantes, id „ ſibi iuris ſumebant, ut integras voces ſubinde Notulis, ſubinde una vel altera littera adumbrarent. Vid. „ quae ad Marc. 15. 25. notavimus „. Quo poſtremo loco fere idem repetit Millius.

Quidquid ſit de huiuſmodi ſcriptionis aliquot verborum imprimis numeralium per compendium antiquitate, quam vetuſtiſſimam arbitror, illi ipſi Wetſtenio demus in ſcriptis etiam Apoſtolorum ſimiles extitiſſe notas; quid tandem illud eſt, quod ex illis conſequatur? Ineruditi quidem erant Apoſtoli, rudes, imperiti: quod ſane inſigne eſt veritatis Religionis Chriſtianae argumentum, uti a multis doctiſſimis noſtris hominibus demonſtratum planiſſime eſt, quodque non fugit praeſtantiſſimi noſtri clariſſimique viri ſacri Palatii Apoſtolici Magiſtri Thomae Mariae Mamachii ſummam ἀκρίβειαν, cuius vide *Originum & Antiquitatum Chriſtianarum* lib. II. ſive tom. II. pag. 480. ſeqq. = adeas quoque Cl. Io. Lamii *De Eruditione Apoſtolorum librum ſingularem*, cap. II. & VIII. pag. 59. ſeqq. 477. ſeqq. &c. edit. II. Florent. At licet eruditionis philoſophiaeque laude minime florerent Apoſtoli eorumque primi diſcipuli, doctrinae tamen divinitus acce-

ptae

gentia tractari & cura nullo modo poſſit. Idipſumque omnibus ſuis numeris abſolutum ſi dixe-

ptae ſingulari cognitione excelluiſſe quis negare audeat? Quum vero peculiari divini Numinis ope ac providentia maximum illud omnium miraculorum, docente imprimis D. Auguſtino, *De Civitate Dei* lib. xvIII. cap. I. & lib. xxII. cap. v. Operum tom. vII. edit. Pariſ. Benedictin. col. 533. ſeq. & 659. patrarunt, quod ſanctiſſimi Servatoris Chriſti orbem terrarum ſubiecerint poteſtati, nihil profecto ſanctius antiquiuſque habuiſſe, & quidem etiam iuvante Deo, credendum omnino eſt, quam ut libros ſuos Apoſtolicos emendatiſſime vel ipſimet conſcriberent, vel diſcipulis ſuis aliiſque illius aetatis fide & diligentia praeſtantibus viris, quinimmo artem eleganter ſcribendi probe callentibus deſcribenda curarent. Quid autem impedit, quo minus huiuſmodi Calligraphos in promptu habuiſſent Apoſtoli Apoſtolicique Viri, atque uſi illis fuiſſent, Evangeliorum praeſertim libros Eccleſiis, recentiore memoria conditis, tradere ambitioſe ſatagentes, uti ait Euſebius, *Hiſtor. Eccleſ.* lib. III. cap. xxxvII. pag. 133.? Atque eo id mihi videtur ad veritatem propenſius, quod primitiae Chriſtianorum e Iudaeis erant; iamque inde a multa aetate arte Calligraphica plurimum valuiſſe Iudaeos, ſatis indicat Flavius Ioſephus in iis, quae *Antiquit. Iudaicar.* lib. xII. cap. II. §. 10. edit. Amſtelaed. 1726. pag. 593., de Legum Moſaicarum membranis, aureis deſcriptis litteris a Pontifice Eleazaro ad Ptolemeum Regem miſſis memoriae tradidit. Adeas quae idem Scriptor ex Demetrii ad Regem ſupplici libello de Legibus Hebraicis graece interpretandis refert ibidem §. 3. pag. 588.; quo loco Demetrius libros Legislationis Iudaeorum in Bibliotheca Ptolemaei aſſervatos, ſed negligentius conſcriptos innuere videtur, apud Iudaeos tamen diligentius exſtantes, & quidem *σεσημάνται notatos*, ſive inter-

dixerim conſecutum eſſe hac diſputatione, non parum fallerer equidem. Curaſſe

terpunctionibus diſtinctos, ſive *ſcriptos interpunctoſque*, uti adnotat Cl. editor Havercampus. Confer Cl. I. G. Chr. Adlerum, *Iudaeorum Codicis S. rite ſcribendi leges &c. e libello Thalmud.* מסכת כונרים *in latinum converſae*, pag. 6. Conſule etiam quae de Scribis Hebraeorum in adnotationibus ſuperius allata a nobis ſunt pag. 22. ſeqq.

Quum vero Apoſtolus Matthaeus, Hieronymo teſte, *Praefat.* in IV. Evangelia, Oper. tom. I. col. 1425. primus in Iudaea Evangelium Chriſti Hebraicis litteris ediderit, ad Veteris Teſtamenti Exemplarium Hebraicorum normam ſuis Pericopis verſibuſque, ut tum moris erat Iudaeis, diſtinctorum, in libri ſui ſcriptionis ratione ſeſe conformaſſe ſtatuendum arbitror. Quemadmodum de Codice Apoſtolico, cuius paullo ante meminimus, teſtatus Heſychius eſt. Inſtitutum ſane illud patrium, conſuetudine Maiorum uſuque longo firmatum, D. Apoſtolum vel prorſus neglexiſſe in ſua Hiſtoria Evangelica conſcribenda, vel ignoraſſe, ſuſpicari qui poſſumus? Hocque ceteros Apoſtolos gente Hebraeos, etſi rudes & imperitos, ſed afflatu inſtinctuque Dei incitatos, quique eis ſucceſſerunt, Patres item feciſſe, ut Evangelica imprimis ſcripta legi fidelibus facilius poſſent, vix dubitare auſim.

Quid igitur ex ineruditorum, ut ita loquar, temporum more, in negligendis verborum diſtinctionibus aliiſque & ſectionum & verſuum Librorum ſacrorum diviſionibus, quas tamen in Manuſcriptis Codicibus, pro Librariorum captu & arbitrio variaſſe, aut omiſſas fuiſſe, certe conſtat, concludi reipſa contra earum vetuſtatem poteſt?

De eiuſcemodi ineptis amanuenſibus digna, quae hic deſcribatur, Scriptoris ſaeculi XV. conqueſtio. „ Ceſſavit

tamen, ut conſequerer, prae me feram. Quamquam hoc in genere diſputationis expedien-

„ ſavit igitur, inquit ille, cum dictatu antiqua ſcriben-
„ di formula, qua perfectam ac rite formatam litteram,
„ cum certa diſtinctione clauſarum notiſque accentuum
„ tractim Antiquarii ſcribebant, & ſurrexerunt Scripto-
„ res, quos Curſores vocant, qui rapido iuxta nomen
„ curſu properantes, nec per membra curant orationem
„ diſcernere, nec pleni aut imperfecti ſenſus notas ap-
„ ponere . . . . At ubi ad ſtylum ventum eſt, nihil iſto
„ poteſt eſſe hoc negotio ineptius: cum ex punctis ac
„ notis illis & ſenſus & intelligentia & recta pronuncia-
„ tio & perſuaſionis efficacia clauſarum in corpore ora-
„ tionis debita diſtinctio proveniant: ſine quibus quid eſt
„ oratio, niſi chaos confuſum atque indigeſtum,„?
Haec Nicolaus de Clemangiis in Epiſt. CIX., Operum edit. Lugduni Batav. 1613. pag. 306. Quemadmodum vero Apoſtoli ipſi & ii, quibus cura Religionis Chriſtianae amplificandae contigerat, tam incurioſum, tam ineptum tamque putidum Libros ſacros ſcribendi genus adhibuiſſent? Mihi ſane res ita ſeſe exhibet, ut omnem fidem excedere videatur.

Antiquiſſimam quidem Biblicorum librorum diſtinctionem, quae aetatem tulit, ut quae commodior & utilior prae ceteris uſu apud Graecos venerit, ea eſt quam Euſebius adornaverat Caeſarienſis Epiſcopus. Is namque Alexandrinum ſequutus Ammonium, ut ait S. Hieronymus, loco paullo ante indicato, ad Evangeliſtarum conciliationem per Canones quoſdam ab ſe ordinatos ineundam adhibuit. De quibus conſule Io. Millium, loco ſupra cit., num. 658. ſeq. pag. 62. ſeq., num. 738. pag. 70. ſeq. = Richard. Simonium, *Hiſtoire Critique du N. Teſtam.* cap. XXXIII. pag. 427. = Guilielm. Cave, *Scriptorum Eccleſ. Hiſtor. Litterar.* edit. Baſileenſ. 1741.

pediendo optimum factu eſſe duxi, ſi multa etiam omitterem, ne praeter modum creſceret oratio. N 4 Ani-

1741. vol. 1. pag. 110. = Io. Salom. Semlerum in Notis ad Io. Iac. Wetſtenii *Prolegom. in N. Teſtam.* Halae Magdeburg. 1764. pag. 178. ſeqq. = D. Remigium Ceillier, *Hiſtoire Générale des Auteurs Sacrés & Eccléſiaſtiques* tom. IV. cap. VIII. pag. 331. ſeqq.

At quod ante ipſum Ammonium ſaeculo III. ineunte clarum, & Euſebium, eorumque aetate nullus veterum Patrum tam Graecorum, quam Latinorum aliquam librorum utriuſque Teſtamenti diviſionem vel in privatum uſum excogitaſſet, vel iam receptam reperiſſet, vel denique ſine interrupta verborum ſerie ſacros eoſdem Libros deſcriptos inveniſſet, eoque modo plane rudi edidiſſet; id illud eſt, quod nego concedi oportere, uti ex hactenus diſputatis non obſcure evincitur. Ceterum Tatiani Aſſyrii, Haeretici, antea D. Iuſtini Martyris diſcipuli, qui ſaeculo II. declinante ex quatuor ſanctis Evangeliis unum digeſſerat, quod DIATESSARON inſcripſit, ſtudium aemulatum in ſuo MONOTESSARO Ammonium fuiſſe, a Cl. viro Ioſepho Simonio Aſſemano, *Bibliothecae Orientalis* tom. III. pag. 12. praeſertim animadverſum eſt. Confer & eiuſdem *Bibliothecae* tomum 1. pag. 57.

Sed quoniam ad Evangeliſtas inter ſe conferendos, ut eorum Librorum ſacrorum vel nova inſtitueretur aliqua diviſio, vel iam receptae atque probatae eorumdem diſtinctionis ratio haberetur, neceſſe omnino erat; conſequens utique eſt & Tatianum & Ammonium & Euſebium in ſuis Codicibus Apoſtolicis talem diſtinctionem vel iam inventam eſſe ſequutos, vel ſaltem excogitaſſe. Quae vero in Tatiani libro fuerit capitum diviſio, quam nullam exſtitiſſe ſuſpicatur Io. Alb. Fabricius, *Bibliothec. Graec.* vol. III. lib. IV. cap. V. pag. 221., quonam pacto iudicemus, cum a multis retro ſaeculis Tatiani HARMO-

NIAM

Animo autem comprehendenti multa in tanta rerum copia tantaque varietate eſſe, quae

NIAM deperditam noverimus? Nihil igitur quoque moror quae occaſione Tatiani Operis diſputat Io. Millius, loco ſuperius laudato, num.354. pag.39., de Evangeliorum maioribus κεφάλαιοις ſive *Capitulis*, vel *Titulis*, forte ab ipſo Tatiano inſtitutis. Quaecumque ſint illa maiora ſegmenta & eorum indoles, quae in exemplaribus pleriſque omnibus comparent, hoc unum contendo Tatiani aevo aliquam diviſionem fuiſſe, quae Hiſtoriae Evangelicae varias partes, ſeu argumenta a ſe invicem diſtingueret. Plura profecto & quidem certiora hac de re ſtatueremus, ſi Tatiani DIATESSARON, cuius Codices plus ducentos reperiſſe ſe dicit in Eccleſiis ſuis lectitatos Theodoritus, Cyri Provinciae Euphrateſiae urbis in Syria non incelebris, Epiſcopus conſtitutus circa annum 420., aetatem tuliſſet.

Quae igitur ex ſilentio Veterum opponunt, leviora ſunt, quam ut a nobis extorquere aſſenſionem queant. Dici etenim vix poteſt, quam multa perierint vetera eiuſmodi monumenta cum Eccleſiaſtica, tum profana, quibus manifeſte appareret, illam non Librorum ſacrorum modo, ſed etiam exoticorum diviſionem vetuſtiorem reipſa fuiſſe, ſecus quam ſint plurimi arbitrati. Quod ſane de interpunctis verborum clauſulis aliiſque diſtinctionum ſignis in iiſdem libris Veterum etiam dicendum arbitror. Placet omnino quod hanc in rem animadvertit Iſaacus Caſaubonus ſuis in Notis ad Diogenis Laertii librum III. edit. Londinenſ. pag. 36. „ Si, inquit ille, „ non invidiſſet nobis rerum omnium conſumptrix ve- „ tuſtas libros Diogenis Ciziceni & Sueton. Tranquilli, „ qui ſcripſerant περὶ τῶν ἐν τοῖς Βιβλίοις σημείων · (de „ Notis, quibus libri interpunctis exſcribebantur) minus „ eſſet hodie obſcurum Antiquorum in hac re ſtudium: „ quod

quae ad conſtitutum argumentum egregie facerent, illud appoſite mihi in mentem quo-
que

„ quod fuiſſe maximum docet ſatis Epiphanius ἐν περὶ
„ μέτρων (in libro de menſuris) . Nunc quod ille nos
„ docuiſſet, cogimur aut ab hoc Scriptore, aut ab Iſi-
„ doro reperitare . Eum vide lib. 1. (Originum)
„ cap. xx. „

Itaque quis umquam credat, ſuis diviſionibus ſaltem potioribus ſuiſque interpunctionum notis omnino caruiſſe illos quinquaginta divinarum Scripturarum Codices, quorum uſus maxime neceſſarius Eccleſiae eſſet, quoſque iuſſu Conſtantini Magni Euſebius ipſe in membranis probe apparatis ab artificibus antiquariis venuſte ſcribendi peritiſſimis deſcribendos curaverat, in voluminibuſque magnifice exornatis per terniones & quaterniones diſpoſitis ? Quonam tandem pacto iidem Codices & legi facile εὐανάγνωστα, & ad omnem circumferri uſum potuiſſent ? ut iuſſerat Imperator, & uti de *Vita* eiuſdem *Conſtantini* lib. IV. cap. XXXVI. & XXXVII. pag. 646. refert Euſebius, ad cuius poſtremi capitis locum confer Valeſii Notas. Et ſane quidem contextum perpetua ſerie deſcriptum non ſine magna difficultate ſententiam prodere, ſatis notum etiam eruditis viris eſt.

Ergo in variarum Eccleſiarum Tabulariis & penes eos veteres Eccleſiae Patres, qui ſcriptis ſuis potiſſimum Libros ſanctos illuſtravere, eiuſmodi Codices ſumma cum cura & diligentia exaratos quique facillime legerentur, iam uſque a primis Chriſtianae Religionis initiis religioſe cuſtoditos exſtitiſſe, tenendum certe eſt. Baſilius ſane, ut illud unum adducam exemplum, quod tali uſus Codice fuerit ſuis interpunctis accentibuſque κατά τε στιγμὴν καὶ προσῳδίαν notato, teſtatur Georgius Syncellus in eo opere, quod *Chronographiam* inſcripſit, pag. 203. editionis Pariſienſis 1652. a Cl. viro doctiſſimoque noſtro
Iaco-

que veniſſe ratus ſum, ea potiſſimum pertractanda aggredi, quibus ſingulis, ut potis eram, expli-

Iacobo Goaro recenſitae; quem Codicem ex Caeſarienſi Cappadociae Bibliotheca ad manus ſuas deveniſſe aſſerit idem Taraſii Conſtantinopolitani Patriarchae Syncellus, ſaeculo IX. ineunte, ut videtur, clarus.

Atque ſunt praeterea non leviora eius rei indicia, eoſdem veteres Eccleſiae Patres in S. Scripturae utriuſque Teſtamenti proferendis locis aliquam ſectionum & verſuum diviſionem tenuiſſe. Ut quid etenim horum mentionem inieciſſent in Libris ſacris, niſi ea diſtinctio vel iam recepta eſſet, vel ſaltem ipſam, ut proprium in uſum converterent, excogitaſſent? Euſtathius namque Bereae in Syria, deinde Antiochiae Epiſcopus ab ipſis Patribus in Nicaeno Concilio anno 325. conſtitutus, cuius ſupra pag. 181. in Not. memini, centum triginta quinque ϛίχους, ſive verſiculos numerat ab Evangelii Ioannis capite VIII. 59. ad cap. X. 31., ea in diſſertatione, quam *Contra Origenem de* ENCASTRYMITHO nuncupavit, ab Leone Allatio latine verſa, quaeque exſtat in extremo eiuſdem Euſtathii *in Hexameron Commentario* edit. Lugdun. 1629. pag. 392. Confer & *Criticos Sacros* edit. Amſtelod. tom. II. part. II. col. 1151. ſeq. Silentio praetereo quae ex S. Athanaſii *Oratione II.* contra Arianos, Operum edit. Pariſ. 1698. tom. I. part. I. §. 72. pag. 548. edit. vero Patavinae 1777. tom. I. pag. 427. ſeq. afferre poſſem.

Plura & fere infinita hanc in rem ſunt aliorum Patrum loca, quae heic colligere nimis longum eſſet, atque operoſum. Non eſt enim otium. Ex iis tamen teſtimoniis plane efficitur, ante Euthalii Epiſcopi Sulcenſis aetatem, qui certe primus omnium in Novi Foederis libris MASORETHAM non egit, uti ſuperius aiebam, eoſdem Patres in deſcribendis, aut exponendis utriuſque Teſtamenti ſacris Codicibus ϛιχωμετρίαν aliquam iam agnoviſſe

explicatis, ad ea, quae a doctiſſimis hominibus de Manuſcriptis in univerſum Codicibus diſpu-

viſſe deque ea fuiſſe maxime ſollicitos. Quamquam de Origene ſatis dixerim, placet etiam non omittere quae ab Euſebio, *Hiſt. Eccleſ.* lib. VI. cap. XXV. pag. 291. reperio tradita litteris, nempe Origenem ſcripſiſſe, ſecundam & tertiam Ioannis Epiſtolam vix centum verſus continere. Quibus quidem verbis quid efferri manifeſtius ad argumenti demonſtrationem poteſt? Quo revolvi item video quae habet vetus Auctor Praefationis CATENAE *in Ieremiam*. Ait enim „ Non modo diverſum in enarranda „ divina Scriptura ſenſum ſequutos eſſe illius Interpre- „ tes, verum & eiuſdem divinae Scripturae contextum „ non uno modo diviſiſſe, atque interpretationem ad- „ iunxiſſe. Hic ſiquidem pluribus, ille paucioribus ver- „ ſibus ſibi propoſitis, enarrationem executus eſt. Quo „ fit, ut numeri Capitibus appoſiti coercere videantur „ contextum ipſum percurrentes, ne ulterius progre- „ diantur. Enimvero oportet unum & alterum, tria „ quin etiam Capita contextus ſacrae Scripturae legere „ tumque adiectas expoſitiones, ut a legentibus plane „ capiatur ſenſus „. Haec ex translatione Leonis Allatii a Io. Matthaeo Cariophylo, exactiori ſtudio poſtmodum recognita deſcripſi. Cui vero Graeca verba conferre lubuerit, adeat Michaelis Ghislerii Romani, Cler. Regul. Theatini, *in Ieremiam Prophetam Commentarios* edit. Lugdunenſ. 1623. tom. I. pag. 15., qui eandem CATENAM Graecorum Patrum e Bibliotheca Vaticana primus in lucem emiſit, non quidem Romae, uti ait Io. Croius, loc. cit. cap. III. pag. 15., ſed Lugduni reipſa. Quoniam vero ea CATENA ceteriſque huiuſcemodi lucubrationibus, de quibus conſulendus Io. Alb. Fabricius, *Bibliothec. Graec.* vol. VII. lib. V. cap. XVII. pag. 728. ſeqq. & pag. 760. ſeqq., multa contineri ex vetuſtiſſimorum Patrum

im-

diſputata contra fuiſſent, quaeque una eorumdem virorum conſenſione veluti roborata

ta

imprimis ſcriptis deperditis excerpta; facile quiſque intelligit, quam antiqua fuerit illa Librorum ſacrorum cum Veteris, tum Novi Teſtamenti in capitula, in ſectiones, in verſus diviſio, & quidem ante Sulcenſis Epiſcopi aetatem. Quod erat demonſtrandum.

Ut autem res magis magiſque pateat, illud addam, me ab iis, quae, Praefatione iam indicata in *Collectanea Monumentorum Vet. Eccleſ Graec. ac Lat.*, §. XLV. pag. LIV. ſeq. Io. Croio opponit Cl. Laurentius Alexander Zacagnius, non multum moveri. Totus namque in eo ille idem Zacagnius eſt, ut ad eam librorum S. Novi Teſtamenti antiquiſſimam, Apoſtolorum praeſertim & Virorum Apoſtolicorum aevo diviſionem tuendam, Ioannem Croium perperam allegare vocis περικοπή apud Clementem Alexandrinum & alios veteres Scriptores uſum, oſtendat. Siquidem ea vox, ut Zacagnii fert opinio, in adductis a Croio exemplis non ſectionem, ſeu partem contextus ſacri, ſed ῥῆσιν, *dictum*, χωρίον, *locum*, vel teſtimonium aliquod ex ſacris paginis depromptum ſignificat. At Cl. Zacagnius, quod pace viri huius doctiſſimi dixerim, magnis in erratis eſt. Principio quae de στίχοις, ſeu verſibus, quae de titulis Evangeliorum vetuſtiſſimis, capitulisve, ſive partibus maioribus, in quas Auctores ipſi, vel alii libros antiquitus diviſerunt, ceteriſque id genus ſectionibus, vetuſtioribus Patribus certe cognitis atque notatis, non vulgari eruditione diſputaverat Io. Croius iiſdem in ſuis Obſervationibus ad Novum Teſtamentum, cap. v. & ſeqq., ſummo premit ſilentio Zacagnius ipſe. Quod ſane non erat praetermittendum. Deinde ad ſuum unum Euthalium confugit Zacagnius, quem magno ſibi praeſidio eſſe arbitratur. Verum de Euthalio, quam fidem mereatur, ex dictis ſatis comperta res eſt, ut qui ſecum vehe-

ta atque firmata viderem, omnis praeclude-
retur aditus. Ea namque ratione ad inſtitu-
tam

vehementer pugnare videatur. Quamobrem nihil eſt, cur eius Prologo in D. Pauli Epiſtolas, uti ſupra animadvertimus, Zacagnius ad omnia abuteretur, nobiſque eum opponeret, qui ut diviſiones librorum ſacrorum Novi Teſtamenti ante ipſum Euthalium exſtitiſſe defendimus, ita eum omnium primum fuiſſe, qui eas excogitaſſet, pernegamus. Quod, ni mea me fallit opinio, abunde demonſtratum a nobis eſt.

Reſtat igitur, ut qualis ſit vocis Περικοπὴ, quam alium in ſenſum, contra atque in prolatis ab Croio exemplis revera habeat, detorquet Cl. Zacagnius, ſignificatio videamus. Quod quidem verbum, ſi preſſe ſtrictimque ſumatur, vim & ſententiam habet *Abſciſſionis*, *Reſecationis*, ſive *Sectionis*, nihiloſecius latiori ſenſu uſurpatum & *dictum* & *locum* ſignificare quandoque poſſe, non committam ut negem. Neque contra eſſe ſtatuendum putat Croius ille ipſe, loc. cit. cap. IV. pag. 24. ſeqq., Eraſmum caſtigans atque Lexicographos eamdem vocem Περικοπὴ perperam interpretantes; quo loco quis ſit verborum aliquot Philoponi adverſus Proclum, quae iſta ſignificatione ſumenda ſunt, recte explicat Io. Croius. At horum verborum Philoponi & illorum, quibus in Libris ſacris exponendis utuntur veteres Eccleſiae Patres, veluti Clemens Alexandrinus, Baſilius Magnus, Amphilochius, Ioannes Chryſoſtomus aliique, ubi de eorumdem librorum ſectionibus, ſive maioribus, ſive minoribus ſermonem inſtituunt, diſſimilis prorſus eſt ratio. Quis etenim aliter atque de ſectione, aut parte quadam contextus ſacri vocem Περικοπὴ accipiat quae habet Clemens Alexandrinus, primis Apoſtolorum temporibus proximus, *Stromatum* lib. VIII. apud Croium, loc. cit. pag. 22., aut potius lib. VII. §. XIV., Operum vero eiuſd. Doctoris edit.
Oxo-

tam tractationem de Codicibus imprimis Biblicis Hebraicis faciliorem atque expeditiorem

Oxonienſ. 1715. tom.II. pag.883 ? Ait enim doctiſſimus Pater, ſeſe nolle integram proferre SECTIONEM Apoſtoli I. ad Corinth. cap. V., quam exponere aggreditur, utpote quae ſit prolixior. Quid tandem ? De *dicto*, *ſententia*, aut *loco* tantum interpretabimur quae ediſſerit Hieronymus *Adverſus Iovinianum* lib. II., Operum tom. IV. part. II. col. 226. hiſce verbis ? ,, Diximus de nuptiis, ,, viduis, virginibus. Viduitati virginitatem, viduitatem ,, praetulimus matrimonio. Expoſita eſt Περικοπὴ Apo- ,, ſtoli de huiuſcemodi quaeſtionibus diſputantis. Singulis ,, oppoſitionibus reſponſum ,,. Eadem fere repetit S. Doctor in ***Epiſtola ad Pammachium*** pro libris ſuis adverſus eumdem Iovinianum, ibid. col. 243. Quae quidem Pericope verſus ſexdecim complectitur, a verſu ſcilicet 25. ad 40. cap. VII. Epiſt. I. ad Corinthios.

Mitto brevitatis ſtudio, quae de Iuſtino Martyre, quae de Athanaſio, quae de Baſilio Magno, quae de Amphilochio (qui quantique Doctores !) hanc in rem diſſerit Io. Croius. Neminem ſane futurum exiſtimo, qui, cum haec diligenter & attente legerit, Laurent. Alexandr. Zacagnii interpretationi aſſentiri velit. Tam clara, tam perſpicua tamque manifeſta de Librorum ſacrorum Pericopis aut ſectionibus horum Patrum teſtimonia ſunt, ut mirum cuique videri debeat Cl. Zacagnium in tanto rerum lumine caecutiſſe. Quamobrem, tametſi latius verbi Περικοπὴ ſignificatio aliquando pateat, ut quae in ea veterum Patrum loca, ubi de Librorum ſacrorum contextus partibus agunt, potiſſimum cadat, neceſſe omnino eſt.

Iam vero ex iis, quae hac in noſtra adnotatione hactenus diſputata ſunt, quiſque intelligit, quid de Librorum ſacrorum etiam apud Latinos diviſionum magna vetuſtate reipſa ſit ſtatuendum. Ex quibus iiſdem ſic diſputatis rebus

rem mihi viam paravi . Quam quidem viam numquam ingreſſus fuiſſem, niſi alteram ſternere

bus conſequitur, quam falſus fuerit Ioannes Morinus, *Exercitat. Biblic. lib. II.* Exercit. XVII. cap. 1. pag. 476. ſeqq., ſecus hanc in rem opinans, atque veterum Chriſtianorum mos omnino efflagitaret atque conſuetudo. Namque, ut Librorum ſacrorum lectio neque facile peragi, in Synaxibus neque commode poterat, niſi aliqua, uti ſuperius poſui, divinarum Scripturarum Codicum conſtitueretur diviſio; ſic ob eandem cauſſam Libros illos ipſos ſacros, quos legerent veteres Chriſtiani, quocumque eorum Exemplaria conſcripta ſermone fuiſſent, aliquot diviſionibus, & quidem a primis Eccleſiae initiis, iam notatos exſtitiſſe credendum eſt. Quod ſane quoque a Cl. viro eruditiſſimo editore Operum omnium Venerabilis Thomaſii, Romae typis vulgatorum anno 1747. ſeqq. *Praefat.* ad tom. I. §. XXII. pag. XXV., Antonio Franciſco Vezzoſi Cler. Reg. ſapienter eſt adnotatum.

Veterem versionem autem vulgatam ſive italicam, aut communem principio certe iiſdem in Latinorum Chriſtianorum Conventibus, ſacriſque conficiendis, tempora ipſa Apoſtolica attingere, multorum doctorum Virorum ſententia eſt, & quidem graviſſimis comprobata rationum momentis. Qua de translatione eiuſque vetuſtate quidpiam diſputavi in libro *Des Titres primitifs de la Révélation*, tom. I. pag. 232. 254. & tom. II. pag. 354. Non igitur recens neque Hieronymi aetate, aut quarto primum ſaeculo & quinto ineunte, introducta Librorum ſacrorum Latinorum haec diviſio eſt. Quamobrem Ioannes Morinus cum contra ſtatuit, graviter labitur.

Sed age, paucis videamus quid tandem ille idem opponat vir quidem doctus, at ſaepe aequo acrior & affectu peccans. Ita enim fiet, ut nunc liberem, quam ſuperius pag. 73. in Not. dedi, fidem. Ut

nere & tutiorem poſſe, illam ipſam intellexiſſem, qua de Tertio Iablonskiano Canone

Ut igitur ſuas Ioannes Morinus de Bibliis Hebraicis fallaces & inanes opinationes, quas in libro eodem noſtro, modo indicato, fuſe confutavimus, & Iudaeorum ipſorum diſertiſſimis de ſuorum librorum diviſionibus diſtinctionibuſque iam uſque ab antiquis temporibus apud eoſdem receptis, omnem adimeret auctoritatem, quas ſibi, ſi ponderis alicuius viderentur eſſe, repugnare proſpiceret, Divum Hieronymum, haſce per Cola & Commata ſimileſque diviſiones in Latinorum Codices ſacros primum omnium induxiſſe, acriter contendit.

Sed Ioannis Morini argumentum quale tandem eſt? Ex eo illud ſuum potiſſimum ducit, quod res erat prorſus inuſitata Scripturas ſacras Commatis, Colis & verſibus antea legere diſtinctas. Libros igitur omnes propemodum continua ſerie ſcriptos comminiſcitur, aut ſummum uno tantum puncto eorum dictiones, ne confunderentur, diſcretas dicit. Uno verbo, ad Codicum Bibliorum Hebraicorum, Graecorum & Latinorum diviſionem per Cola & Commata & verſus quod attinet, de iis & ſingulis tam confidenter verba facit Morinus, ac ſi iiſdem vixiſſet antiquis ſaeculis, quibus exarati fuere, Watereſque aut audiviſſet, aut vidiſſet Exemplaria deſcribentes.

Plura multo conatu congerit eruditus vir, quae ſibi praeſidio magno eſſe retur, quae ſingillatim hic refellere nimis longum eſſet, quin immo & ſupervacaneum; cum ex dictis paſſim hac in noſtra DIATRIBA, quam inania, quam laevia ſint eius commenta, iam ſatis conſtare arbitrer. Unum breve expendere pergam, propterea quod ſupra pag. 147. in Not. id me facturum promiſi. Ergo S. Hieronymi teſtimoniis aperte abutitur Io. Morinus, dicentis ſe Prophetarum imprimis Libros novo ſcribendi genere diſtinxiſſe. Quas ſane, ipſius Morini ſententia diſtin-

ne , ſuperius indicato , ſententiam feramus .
Itaque ad Codicum ſcripturae rationem
O tan-

diſtinctiones , quarum memini , in ipſo Hebraico Biblico Exemplari , aliiſque Latinis & Graecis Codicibus , ſi fuiſſent , nequaquam tacuiſſet S. Doctor .

Atque mea ſic eſt reſponſio . Ex ea Divi Hieronymi auctoritate , hoc unum conſequi video , nempe S. Doctorem in ſua adornanda Latina translatione id unice , feciſſe , quod Euthalius Epiſcopus Sulcenſis , quod Euſebius , quod Ammonius , uti paullo ſuperius iam animadverti, antea fecere. Novo quidem diviſionum genere uſus eſt S. Doctor . Verſus ipſos vel breviores , vel longiores in Libros ſacros induxit : S. Contextus ſententias, ut legentium utilitati magis conſuleret, aliter diſtinxit . Uno verbo , diviſionem translationis ſuae ex Hebraeo factae, accuratius diligentiuſque digeſſit D. Hieronymus ; modo per Cola verſuum , ſeu per integram ſententiam , duo vel tria caeſa , ſive membra maiora comprehendentem , uti in Libris Ioſue & Paralipomenon ; modo per Cola , & Commata, ut in Libris Prophetarum , quemadmodum vetuſtiſſimis Scriptoribus moris fuerat . Quae poſtrema verſiculorum , aut verſuum diſtinctio in Libris Pſalmorum , in Salomonis Operibus maxime deprehendebatur . At quod nulla prorſus diſtinctio in libris Biblicis & Hebraeorum & Graecorum & Latinorum aliorumque , quos nominare non vacat , ante fuiſſet , quam D. Hieronymus opus ſuum aggrederetur ; hoc illud ipſum eſt, quod Ioannes Morinus numquam oſtendet .

Contra autem illud , quod contendit ille idem Morinus , ſi uſquam concedatur ; nihil erit tam explorate , cognitum, nihil tam certum in antiquis monumentis, nihil denique Veterum teſtimoniis tam munitum , quod non expugnari negandi licentia ac temeritate poſſit . Certo etenim certius eſt,& ab Ioanne Martianaeo multis demon-

tandem me contuli , & uti in eiſdem exſcribendis ferebant inſtituta Maiorum , de eiuſce
ſcri-

monſtratum , iam ſaepe indicatis *Prolegomenis in divin. Bibliothec. S. Hieronymi*, Prolegomen. IV. §. I. II. & III. VETERIS VULGATAE Latinae editionem, ut miſſas faciam alias eiuſdem editiones, quae olim circumferebantur , ante Hieronymum fuiſſe verſuum imprimis diviſione adornatam . Quae quidem verſuum diſtinctio, D. Hieronymi tempore, apud Patres & Eccleſiae Latinae proceres recepta , ceteris omnibus tam antiquis , quam hodiernis diviſionibus copioſior etiam fuit . Falluntur igitur qui hanc στιχομετρίαν , ſive verſuum diſtinctionem a D. Hieronymo in Libros ſacros primum invectam aſſerunt, uti, prae multis, graviſſimi Auctores Novae Rei Diplomaticae gallice conſcriptae, tom. III. part. II. cap. VIII. pag. 465. ſcriptum reliquerunt.

Praetereo quae de eiuſdem VETERIS ITALICAE Capitulis , ſive Titulis , aliquod argumentum comprehendentibus diſputare poſſem , & quibus ſummatim variae partes in ipſo contextu poſitae indicabantur . Hos vero Titulos lectionibus ipſis praefixos,qui BREVES etiam apud Veteres dicuntur , a Capitibus noſtris hodiernis plane diverſos , longe ante Caſſiodorum in ſacris Libris uſu veniſſe etiam Latinorum , auctor ipſe Caſſiodorus eſt , *De inſtitutione divinarum Litterarum* cap.I.Operum tom.II. pag. 540. , ut qui eos vocet *Veteres Titulos* , *& a maioribus ordine currente deſcriptos* . Quos quidem Titulos ante Hieronymum extitiſſe , recte ſtatuit Cl.Ant.Franciſcus Vezzoſi , loco paullo ante indicato .

Neque vero apud antiquos Chriſtianos ſolum ſuis in Conventibus , ſed etiam mos vetus apud Hebraeos in Synagogis ſuis Moyſis & Prophetarum Libros legendi iam invaluerat,uti ſupra aiebam.Quae igitur eorumdem librorum diviſionis ratio ex harum lectionum ſic peragendarum
anti-

ſcriptionis modo diſſerui. Ipſos igitur Grae-
cos praeſertim Codices, etſi paucos nume-
O 2 ro

antiquiſſima conſuetudine & more deducta, ſi valeat, valet autem quam plurimum; conſequens omnino eſt, Iudaeos ipſos a multa retro ante D. Hieronymum aetate ſuas habuiſſe Hebraicas ſcripturas ſectionibus aliiſque diſtinctionum ſignis notatas.

Quod autem ſingulis Sabbatis ab antiquiſſimis temporibus ἐν γενεῶν ἀρχαίων moris ipſis Iudaeis fuerit, ut ſcripta ſaltem Moyſis legērent; hoc eſt certiſſimum. Idque manifeſtiſſime liquet ex D. Iacobi teſtimonio, Actorum cap. XV. verſ. 21. Confer lib. II. Eſdrae cap. VIII. verſ. 1. ſeqq. = Flavium Ioſephum, *Contra Apionem* lib. II. §. 17. Operum tom. II. pag. 483., & quae ex Philone recitat Euſebius, *Praeparat. Evangel.* lib. VIII. cap. VII. edit. Pariſienſ. 1628. pag. 359. ſeq. Neque diſcrepat ipſe Morinus, loc. cit. cap. VI. pag. 489., qui Iudaeos idcirco Legem Moyſis in quinquaginta duas ſectiones pro ſingulis ſeptimanis diviſiſſe non pugnat. Quo circa erraſſe Valentin. Erneſtum Loeſcherum defendo, qui in *Commentario de Cauſis linguae Hebraeae*, pag. 39., harum ſectionum diviſionem certis Sabbatis addictarum, poſt excidium Urbis, demum a Iudaeis factam exiſtimat. At quod ex Luc. cap. IV. verſ. 17. opponit, leve prorſus eſt. Enim vero, ut mox oſtendam, in veterum Iudaeorum Synagogis lectiones Prophetarum Sabbatis ſingulis etiam habebantur; in hiſque peragendis, Prophetae librum legenti eumdem huc illuc evolvendi amplior facultas dabatur, quam in lectionibus Librorum Moyſis. Neque Scriptores ipſi Rabbinici repugnant. Quid mirum igitur, ſi Chriſtus in Synagogam Nazareth, die Sabbati, uti ei moris erat, ingreſſus, Iſaiae volumine a Miniſtro ſibi oblato, hanc potius, quam illam eiuſdem Prophetae Pericopam, abſque Iudaeorum offendiculo praelegerit, atque,
ut

ro & Latinos proferre e re viſum omnino fuit exaratos manu. Quum vero proſpiciebam fore,

ut conſuetudo ferebat, deinceps explicaverit? ille ipſe, inquam, ſanctiſſimus Servator, qui non Lectoris modo, ſed divini Doctoris partes agebat; eademque libertate docens, dicendique gravitate in multis aliis Galileae & Iudaeae Synagogis, non verbis ſolum, ſed prodigiis veritatis inimicos perpetuo redarguebat; admirabilemque doctrinam ſuam mirum in modum confirmabat.

Inſequentibus temporibus, ſed iam inde quoque a longa aetate, iiſdem Legis ſectionibus alias ex Prophetarum Libris deſumptas, & in Synagogis lectitatas acceſſiſſe, non diſſentiunt Viri doctiſſimi, neque Morinus ille idem, ut opinor, tametſi de illis prorſus taceat.

Ad harum vero praelectionum Propheticarum antiquitatem quod attinet, licet certe definiri nequeat; Chriſti tamen & Apoſtolorum aetate apud Iudaeos iam dudum etiam uſu veniſſe, manifeſtiſſime demonſtrant quae ab Auctore ſacro Actorum Apoſtolorum, cap. XIII. verſ. 15. & 27. tradita ſunt litteris. Namque earum originem altius aſſurgere, vix ac ne vix quidem vocari in controverſiam poteſt.

Librorum porro Moyſis Pericopae, ſeu ſectiones a Iudaeis פרשיות PARASCHIOTH nuncupatae, quas quinquaginta quatuor vulgo numerant, eaeque in maiores, & minores diviſae, eo fine comparatae fuere, ut totus Pentateuchi Liber legendo in Synagogis per annum abſolvi poſſet. Prophetarum vero ſectiones, illis reſpondentes, Iudaei vocant הפטרות HAPHTAROTH. De quibus Paraſchis & Haphtaris earumque origine conſuli prae ceteris poſſunt Laurentius Fabricius, *Partitionum Codicis Hebraei* cap. VIII. IX. & X. in Thomae Crenii *Theſaur. Philolog. & Hiſtor.* vol. I. pag. 169. ſeqq. & 280. ſeqq. = Ioannes Leuſden, *Philologi Hebraei* diſſert. IV. = Ioſeph

fore, ut Veterum Stichometria non parum lucis tractationi noſtrae affunderet; hanc alteram

O 3

ſeph de Voiſin, *Obſervat. in Prooemium Pugionis fidei Raymundi Martini*, edit. Lipſienſ. 1687. pag. 97. ſeqq. 133. ſeqq. = Iulius Bartoloccius, *Bibliothecae Magnae Rabbinicae*, tom. II. pag. 593. ſeqq. 655. ſeqq. = Prideaux, *Hiſtoire des Iuifs* tom. II. part. I. lib. v. edit. primae Gallicae pag. 140. ſeqq. = Ioh. Gottlob Carpzovius, *Critic. ſacr. Vet. Teſtam.* par. I. cap. IV. §. IV. & v. pag. 141. ſeqq. 153. ſeqq. = Io. Franciſc. Buddeus, *Hiſtor. Eccleſ. Vet. Teſtam.* period. II. ſect. VI. §. x. & XI. edit. Halae Magdeburg. 1752. pag. 781. 787. 798. ſeq. = Ioh. Eberhardus Rav, *Diatribae de Synagoga Magna* part. II. ſect. II. cap. II. §. v. ſeq. pag. 122. ſeqq. = Sebaldus Ravius in *Specimine obſervationum ad Caroli Fr. Houbigant Prolegomena in Script. ſacr.* cap. I. art. III. pag. 28. ſeq. = Io. Chriſtoph. Wolfius, *Bibliotb. Hebraeae* part. II. ſive vol. II. ſect. I. §. XIV. pag. 43. ſeqq., ubi alios recenſet Scriptores, qui de iiſdem ſectionibus & earum antiquitate libros edidere.

Ex uſu igitur conſuetudineque veterum Iudaeorum ſingulis Sabbatis legendi Scripturam ſacram, recte colligitur ea ipſa, quam tuemur, antiquiſſima Voluminum Hebraicorum in ſectiones & in verſus diviſio. Hocque argumentum, quod eſt graviſſimum, fruſtra in eo deſudat Ioannes Morinus, ut refellat, cuiuſque veſtigiis inſiſtunt Richardus Simonius & Ioannes Clericus aliique contra Codicis Hebraei verſuum Biblicorum veram antiquitatem acriter dimicantes; hic, *Artis Criticae* vol. II. part. III. ſect. I. cap. x. §. 24. pag. 144. ſeq., & in *Diſſertat. Prelimin. II. ad Commentar. in Geneſim, de optimo genere Interpretum S. Scripturae*, §. VIII. pag. XXIII. ſeq.; ille vero, *Hiſtoire Critiq. du Vieux Teſtam.* lib. I. cap. XXVIII. pag. 152. ſeqq.

Non

teram diſputationem ſi prorſus omiſiſſem, uno eoque ſingulari privaſſem me argumento,

Non eſt neceſſe, ut ad ea rurſum veniam, quae de ςιχηρῶς ſcribendi ratione differit Morinus, loc.cit. Exercit. xv. cap. II. pag.444. ſeqq. ex Graecorum & Latinorum more, quos verſus lineis numeraſſe contendit, idemque antiquitus feciſſe Iudaeos. Heic mire omnia miſcet ac turbat Io. Morinus. Verſus Biblicos cum linearum ductibus, certo vocum aut litterarum numero ac ambitu definitis, confundit; quibuſque Hebraei Codices ſuos Synagogae uſibus dicatos iam uſque a longo tempore conſcribunt. Quae etenim ex Thalmudicis aliiſque ille idem recitat, ad verſus nullo modo ſpectant Biblicos, qui non vocum certarum cumulo, ubivis ſibi conſtante, uti animadvertit Ioh. Gottlob Carpzovius, loco paullo ante indicato, §.v. pag.158., ſed ſenſus integritate circumſcribuntur ac differminantur. Et quoniam illud, quod ad ςιχηρῶς ſcribendi rationem antiquis uſurpatam pertinet, explicatum ſupra eſt, nunc praetermittatur. Nolo enim actum agere.

Quid denique de eorumdem verſuum ſubducendorum diverſitatis ratione tum apud Thalmudiſtas & Maſorethas, cum apud D. Hieronymum fiat conſequens, quod Morino, (loc. cit. Exercit.xv. cap. I. pag. 443. ſeq. & Exercit. xvII. cap.II. pag. 479. ſeqq.) ſuique ſimilibus faveat; non equidem video. Si quid autem video, quod ex eorumdem Thalmudiſtarum aliorumque diſſidiis reipſa ſequatur; illud ſane eſt, veteres Iudaeos, aeque ac Chriſtianos tam Graecos, quam Latinos ſuorum Codicum Biblicorum verſus diverſimode dinumeraſſe. Adeas Io.Chriſt. Wolfium, loco paullo inferius indicando. Quae quidem diverſitas verſus ipſos in S. Scriptura iam diſtinctos atque antiqua memoria notatos manifeſtiſſime arguit. Quamobrem operam conterendam nolo in refellendo quod contra

eſſe

to , quod in genere probationis plurimum valeret. Quid multa?

Quum res igitur iam ſatis explorate cognita videatur, nulla eſt cauſſa, quamobrem plura afferam, aliiſque Veterum teſtimoniis

eſſe, ac res ipſa poſtulet, paſſim ſcribit erudititſ. Ioſ. Ant. Gonzales de Salas in ſua *ad Diſſertationem de duplici viventium terra Mantiſſa*, edit. Lugd. Batav. 1650. ſect. III. ſeq. pag. 144. ſeqq.

Quis enim neſciat, Librorum ſacrorum Stichometriam antiquitus multum exſtitiſſe diverſam, quemadmodum ex iis,qui ſuperſunt vetuſtis Codicibus liquet? Confer Claud. Salmaſium,*Prolegomen.* ad Solinum, pag. mihi 31. ſeq. Neque id mirum videbitur, cum illi ipſi Librorum ſacrorum expoſitores non unam omnium, eamdemque diviſionis rationem adhibuerint. Quod praeterea Codicum exſcriptores pro captu ſententias ultro citroque definirent, certa etiam res eſt, uti monuere Petrus Daniel Huetius, loc. cit. in extrema poſteriore parte *Commentariorum Origenis*, pag. 19. ſeq. & Ioannes Martianaeus, *Prolegomeno* paullo ante indicato, §. 1. Conſule quoque Io. Albert. Fabricium, *Biblioth. Graec.* vol. III. lib. IV. cap. V. pag. 222. ſeq. = Eundem in *Delectu argument. de Verit. Relig. Chriſt.* cap. XXVII. §. III. pag. 514., de ſtichometria varios Scriptores enumerantem; quibus adde ſis Io. Chriſtophor. Wolfium, loc. cit. vol. II. ſive part. II. lib. III. cap. II. pag. 474. = Cl. virum Antonium Franciſcum Vezzoſi, Clericum Regularem Theatinum, in eo ſuae Praefationis pag. XXIV. loco, quem iam indicavimus. Atque de hoc quaeſtionis genere iam ſatis dictum eſt; quod breviter comprehendi, ad id, quod mihi propoſueram, demonſtrandum.

niis eſſe confirmandam exiſtimem. Qua quidem re hactenus ſic expoſita atque conſtituta, abunde quoque conſtare arbitror, quid de illa continuatione ſerieque verborum in Manuſcriptorum Codicum ſcriptionis ratione, qua vera eorum vetuſtatis nota eruatur, tandem ſit ſtatuendum.

VII. Eſſet profecto illud plane mirabile, quod Occidentis gentibus, quarum memini, id moris fuiſſet, ut res ſuas eo, quo ſuperioribus Sectionibus diſſeruimus modo, litterarum monumentis mandare curaſſent; Orientis vero populi, Hebraei imprimis, Syri aliique abſque ulla ſententiarum diſtinctione, nulloque inter verba ſingula relicto interſtitio exaratos manu Codices, ea, inquam ſacra volumina more, ut ita dicam, Andabatarum deſcripſiſſent. Apage ineptias.

Argumentum vero conferamus in pauca, ab ipſis Hebraeis exordium ſumentes. Ego quidem ferre illorum opinionem non poſſum, qui rem teſtatam ac vetuſtate (1) roboratam, ſcri-

(1) Pleni ſunt, ut ita dicam, contra illam ipſam non interruptam & continuatam Hebraico-Biblicorum voluminum

ſcribendo ſic pervertere conantur, ut Codices ſacros ſuos, veluti rudem indigeſtamque mo-

minum ſcriptionis ſeriem, quam a priſcis temporibus ad aliquot ſaltem poſt ſervatoris Chriſti adventum ſaecula, iiſdem in Codicibus fuiſſe, multi eruditi Viri comminiſcuntur, pugnantium veterum Scriptorum Iudaicorum praeſertim Thalmudicorum. Enimvero quod hi de Accentuum Hebraicorum notis ſcriptum reliquerunt, rem plane conficit; quippe cum quae de antiquiſſima eadem ſcribendi Libros ſacros ratione fuerit communis eorum ſententia, probe demonſtret. Quorum quidem teſtimonia heic recitare eo magis ſupervacaneum arbitror, quod a Io. Buxtorfio fil. producta fuerint, atque vindicata ſuo in *Tractatu*, quem *Arcano Punctationis revelato* Ludovici Cappelli a Thom. Erpenio primum in lucem edito, oppoſuit, *de Punctorum Vocalium & Accentuum in Libris Vet. Teſtamenti Hebraicis*, part. I. cap. V. & VI. pag. 52. ſeqq. 76. ſeqq., cuius pars II. eſt conſulenda, Vide etiam Io. Buxtorfii P. *Tyberiadem* cap. IX. pag. 70. ſeqq. = Ioan. Croium, *Obſervat. in Nov. Teſtam.* cap. II. pag. 12. Omitto ceteros.

Haec autem Scriptorum Iudaicorum loca tam ſunt manifeſta atque perſpicua, ut mirari ſubeat Viros doctiſſimos, eodem praeeunte Cappello, eorum vim atque evidentiam eludere conatos eſſe, non de Accentuum Elementis, ſed de eorum poteſtate, vocis ſono tantum expreſſa, Veterum verba eſſe accipienda, perpetua exceptione aſſerentes. At fruſtra, quod recte animadvertit Ioh. Eberhardus Rav, loc. paullo ante indicato, ſect. II. cap. II. pag. 137. Iuvat unum heic proferre exemplum quod deſcribit idem Rav, loc. cit. pag. 138.

Ad locum Exodi, cap. XXIV. verſ. 5., in Tractatu Thalmudico *Chagiga*, ſive *feſtivitas* inſcripto, fol. 6. col. 2. diſputant Gemarici, ſit ne vox פרים *Iuvenci*, referenda ad

molem veteres Hebraei ediderint, poſterorum demum induſtria atque diligentia in ordi-

ad utrumque genus ſacrificii, puta Holocauſtum & Pacificum, an vero poſt vocem עולות *Holocauſta* ſubaudiri debeat vox כבשים *Agni*; ita ut ſenſus ſit, agnos fuiſſe mactatos in Holocauſtum, iuvencos vero in ſacrificium Pacificum? Hoc quidem poſterius aſſeritur. Sed quaerentibus nonnullis, למאי נפקא מינה *unde id probari poſſit*, reſpondet Mar Zutra לפיסוק טעמים *ex diſtinctione*, quae fit *per Accentus*. Quid, obſecro, inquit Sebald. Rav, clarius dici poterat, quam membrum Verſus alterum iam tum apiculo Accentus *Diſtinctivi* (cuiuſcumque is fuerit figurae) depicto ad vocem עולות ab altero fuiſſe diſtinctum? in qua velut palpabili ſenſuum a ſe invicem disiunctione omne argumentationis Mar Zutrae robur ſitum fuit. Quae igitur iſtius & aliorum teſtimoniorum genera niſi huc ſpectent, ut oſtendant antiquitus fuiſſe in voluminibus ſacris Hebraicis, aliquot Accentuum notas, quibus ſententiae diſtinguerentur, quo demum ſpectent ne ſuſpicari quidem nos poſſumus.

Atqui ſi qua doctrina eſt, quam vetuſtate & univerſitate firmatam tenuerint veteres Iudaici Scriptores, quamque probare continenter pergunt recentiores Iudaei, ea profecto eſt, quae ad iſtud de Accentuum Hebraicorum elementis, ſive notis quaeſtionis genus attinet. Si quis vero umquam unus, Elias Levita in Praefatione Rhytmica III. ad Librum ſuum, quem מסורת המסורת ſive *Traditio Traditionis* inſcripſit, contra ſentire auſus fuerit; is ſane ſuorum invenit neminem, qui eum ſequeretur. Habuit tamen e Chriſtianis doctis viris quam plurimos, qui in eius ſententiam conceſſere. Quod autem dicunt Aben-Ezram ſaeculi XII. Scriptorem eamdem opinionem ante probaſſe, immo & Kimchium & R. Iehudam Levitam; vereor multum, ne errent. Confer

Io.

ordinem orationis ſententiae congruum redigendos. Quid Moyſem? Quid Prophetas? Quid

Io. Chriſtoph. Wolfium *Biblioth. Hebr.* vol. II. lib. III. cap. II. §. IX. pag. 481.

Quamquam iis ego, quae ab Scriptoribus illis Iudaicis ea praeſertim de re prodita ſunt litteris, facile non aſſentior; mea tamen ſic eſt ratio, varia eorum teſtimonia, quae hanc ipſam theſim tueantur, ſi alicuius ponderis ſint atque auctoritatis, (& quare tandem nihil prorſus valerent?) magno utique eſſe argumento, iam pridem ante confectum Thalmud ipſis Iudaeis non modo fuiſſe cognitas Accentuum notas, verum etiam Moyſis ſcripta ceterorumque Prophetarum indivulſo litterarum ductu neutiquam olim cohaeſiſſe.

Illud enim notum eſt Accentus, quos TONICOS vocant Grammatici, & REGES, ſermonem quodam modo incidere, uti Punctum, Cola, Semicolon & Comma. Verbi cauſſa, Accentus סוף פסוק SOPH PASOUQ, hoc eſt, *finis verſus*, qui etiam SILLOUQ dicitur, in re Hebraeorum Grammatica eiuſdem verſus indicat clauſulam. De ceteris Accentibus, qui ad ſententiarum diſtinctionem maximè conferant, de quibus multa tradunt Grammatici, non eſt quare orationem inſtituamus; cum res per ſeſe liqueat.

Sed quoniam tota punctorum *Vocalium* ab Accentuum vario ſitu dependet atque momento; in ſectiones, in verſus ante diviſus fuerit Contextus ſacer, neceſſe eſt, quam Accentus & Puncta *Vocalia* eidem inſcriberentur. Contra, perpetuam continuationem ſeriemque verborum, ſive ubique cohaerentem ſcripturam, non ſectionum modo verſuumque, ſed etiam Accentuum & Punctorum *Vocalium* ſigna admittere nequaquam poſſe, res ipſa docet. Quod ſi igitur nulla antiquitus fuerit voluminum Hebraeo-Biblicorum in verſus & ſectiones diviſio;

Quid ceteros Scriptores afflatu inſtintuque Dei incitatos ſcribendi genus tam obvium, tam

viſio ; ſequiori vero tantum aetate poſt Chriſtum natum eam factam contendamus ; ad recentius quoque aevum Accentuum & Punctorum *Vocalium* inſcriptionem vocibus ipſis Hebraicis adpoſitam remittamus, omnino neceſſe eſt.

De ſectionum autem & verſuum Biblicorum Codicum Hebraicorum diſtinctione, antiqua memoria Patrum apud ipſos veteres Iudaeos Chriſti aetate & Apoſtolorum iamdiu uſu veniſſe, oſtenſum ſupra eſt. Qua quidem ex diſputatione perſpicue eſt conſequens, hanc ſcripturae connexionem a voluminibus Hebraeo-Biblicis tunc temporis bonam ſaltem partem exulaſſe. Reſtat igitur, ut quam lucem affundere argumento huic noſtro veterum Iudaeorum doctrina de Accentibus queat, brevi concludamus.

At dicet quiſpiam, quorſum iſta diſputatio? ſi de vera horum Accentuum, quos magno apparatu recenſent Grammatici & Iudaei & Chriſtiani, antiquitate hactenus non ſatis conſtet. Scio equidem eſſe magnam inter Viros doctos ea de re diſſenſionem; quos etiam video ita de eodem quaeſtionis genere contentione certare, ut qui Punctorum *Vocalium* antiquitatem vel impugnant, vel tuentur; iidem Accentuum ſignis aut recentem, aut antiquam originem denegant, aut adſtruunt.

Ergo alii eo devenere, ut ab ipſo Adamo eiuſmodi diſtinctionum ſigna repetere non vererentur. Alii vero vel a Moyſe, vel ab Eſdra, qui eo nomine המפסיק *Pauſator* Iudaeis audit, vel a ſacro cuiuſque libri Scriptore orta contendunt. Alii recens inventa tradunt, non multum poſt Eſdrae nempe aetatem, vel poſt excidium Templi ſecundi, vel ſaeculo V. aut VI. poſt Chriſtum natum, quin immo ſaeculo XI., uti opinatus Gilbertus Genebrardus eſt, ſed anachroniſmo plane manifeſto. Alii denique

tam facile, tamque neceſſarium omnino neglexiſſe dicemus, aliis vero gentibus non

mo-

nique nihil definiunt. De quorum ſingulorum varia diverſaque ſententia, cum longum eſſet dicere, legendus prae ceteris eſt Io. Chriſtoph. Wolfius, loc. cit. vol. II. lib. III. cap. II. §. IV. ſeqq. pag. 476. ſeqq. Adde ſis Guſtav. Georg. Zeltnerum in *Enneade Quaeſtionum Philologic.* Francofurt. & Lipſ. 1747. quaeſt. VII. & VIII. pag. 51. ſeqq. 73. ſeqq. = Ioh. Gottlob Carpzovium, loc. ſupra cit. part. I. cap. V. ſect. VII. §. XI. pag. 242. ſeqq. = D. Petrum Guarin, *Praefat.* ad Tomum II. *Grammat. Hebr. & Chald*, pag. V. ſeqq. = M. Adolph, *Diſſertation ſur les Points qui forment les Voyelles de la Langue Hébraïque. Iournal des Savans, combiné avec les Mém. de Trevoux*, menſ. Auguſti 1755. pag. 400. ſeqq. = Clariſſimi viri Ludovici Dupuy, quas ſuperius pag. 115. ſeq. in Not. recitavi de eodem argumento doctiſſimas lucubrationes.

Ego vero quum animo complector quae in hanc vel illam ſententiam a Viris doctis diſputata ſunt, multos eorum ita inſtitutos fuiſſe perſpicio, qui plus Iudaeorum Scriptorum auctoritati concedendum cenſerent, quam ratio poſceret reſque ipſa efflagitaret. Contra vero alios & bene plures eo uſque comparatos fuiſſe reperio, ut argumenta, quibus confidat, nitaturque vera de Accentuum antiquitate ſententia, nihil ſe morari arbitrarentur. Quamobrem fruſtra hos atque illos laboraſſe, qui in hocce quaeſtionis genere ſic pro lubitu ſuo explicando operam conſumpſerint, mihi videre videor.

De Punctis *Vocalibus* vix differere queo, propterea quod longiore oratione indigeret haec diſputatio. Quemque vero eorum auctorem ſtatuamus; iſtud ipſum reor tenendum, hodierna Puncta *Vocalia*, quod ad ſignificandi vim & poteſtatem attinet, illorum, quibus verba Hebraica antiquitus proferebantur, ſubſtantiam

ex-

modo cognitum, ſed etiam uſitatum? Illud ne in cogitationem quidem cadit.

Quid?

exprimere atque naturam. Atque ea ratione Textus Hebraici integritati rectius conſulitur. Quamquam eorum prolationem pro variis temporibus, locis atque perſonis variare olim potuiſſe & reipſa variaſſe arbitror.

Quod ſi igitur maxime conceſſerim, eorumdem Punctorum figuram, quin immo ingentem eorum apparatum, quo, ut ita dicam, fere obruuntur volumina noſtra Hebraica, recens fuiſſe Maſoretharum cumprimis Tiberienſium inventum, quos ſaeculo v. vel vI. ineunte floruiſſe volunt; nemo harum rerum aequus aeſtimator a me requirat, ut illos ipſos proprio arbitratu, nullaque verae lectionis antiquae habita ratione, punctis iiſdem Codices ſacros animaſſe, credam. Qui ſecus opinaretur, nae is vehementer erraret. Firma etenim conſtat totius antiquitatis Iudaicae, veterumque Patrum, Origenis imprimis & Hieronymi auctoritate ſententia, numquam apud Iudaeos obliteratam fuiſſe ſermonis Hebraici notitiam. Quam ſane rem cum alibi ſatis declaraverim, nunc omitto. Confer, ſi lubet, librum noſtrum *Des Titres primitifs de la Révélation*, tom. II. Epocha III. pag. 211. ſeqq.

Atque hoc rurſum confirmo. Etiamſi darem, Codices Hebraeos abſque certis ac definitis *Vocalibus* exaratos olim fuiſſe, ut multi opinantur; iſtud ſaltem mihi dabitur eodem in Contextu Hebraico quaedam Puncta, ſive ſigna Diacritica antiquitus exſtitiſſe, quibus vocum quamplurimarum ambiguitas plane tolleretur, certoque & cautius earum vis determinaretur atque ſenſus; quorum quidem Punctorum Diacriticorum ope, verborum eorumdem diſtrahebatur cum aliis omnimoda coniunctio.

Quod autem urgent aliqui de MATRIBUS LECTIONIS

Quid ? quod uſu, memoria Patrum venerat, ut Iudaei praecepta & quaſi viam

SCRI-

NIS אוי , vel ut aliis placet, אהוי , aliis vero, אהחע , quod, *Vocalium* munere quondam fungerentur, tot tantiſque hanc premi difficultatibus hypotheſim cenſeo, ut vix ac ne vix quidem propugnari defendique poſſe videatur. Qua de re conſulas imprimis velim clariſſimi viri Ludovici Dupuy lucubrationes Gallice perſcriptas, ad quas modo remiſi; quibuſque praeſertim tum ſuam de illorum ſignorum Diacriticorum antiquo uſu apud Hebraeos ſententiam clariſſime exponit, tum ab Anonymi Scriptoris Galli exceptionibus egregie vindicat doctiſſimus Academicus.

Itaque vel admittenda ſunt Puncta aliquot *Vocalia*, quaecumque tandem ea fuiſſent, & quidem iam a primis uſque Hebraicae ſcripturae initiis, verbis ipſis inſcripta: vel, quod veritati eſt omnino conſentaneum, ad illa ipſa Puncta Diacritica deveniamus oportet, quibus vocum Hebraicarum multarum, uti in ſcriptura Samaritana etiam deprehenditur, homonymia prorſus eliminaretur. Namque haec poſtulabat ſermonis Hebraici ratio & natura.

Quemadmodum vero cum illo numquam interrupto verborum tenore componi eiuſmodi notae Diacriticae potuiſſent, nullo modo intelligo; quippe quae certis verborum, quibus inſcribebantur, diſtinctionibus inſervirent. Quaecumque igitur de Punctis *Vocalibus* Hebraeorum opinio habeatur, illa perpetuo continentis ſcriptionis ſeries in Moyſis & Prophetarum Libris plane repugnat.

Ut huc denique omnis de Accentuum, quos *Diſtinguentes* & *Pauſantes* vocant, vera antiquitate quaeſtio redeat altera; defendo unum hoc. Quum in eorum origines inquiro, eos ab ultimis temporibus eſſe arceſſendos, res ipſa ſtatuere omnino iubet. Alioqui veteres

Hebraei

SCRIBIS , ſive Librariis ſuis traderent , quae ad Codices ſacros rite deſcribendos diſtinctionumque ſignis probe notandos ferrent ; id

Hebraei in Codicum ſacrorum lectione ſemper ancipites haeſiſſent . Nec vero umquam apud vetuſtiores Iudaicos Scriptores , quorum unum locum breviter perſcripſi paullo ante , eorumdem Accentuum tam perſpicua fuiſſet , tamque clara commemoratio , niſi omnis antiquitas Iudaica ſummam eorum utilitatem atque neceſſitatem in legendis , ut par erat , probeque deſcribendis Codicibus ſacris eſſet experta . Qua autem forma , quave figura iiſdem in voluminibus inſcripti priſcis illis fuerint temporibus iidem Accentus , quam quidem plane ignoramus ; quiſve eorum eſſet numerus , quem multo minorem , quam nunc deprehenduntur , fuiſſe arbitror ; nullius fere momenti quaeſtio eſt . Haec & ſimilia parum moror : modo maneat id , quod negari non poteſt ; niſi veteribus Hebraeis , qui ex Legum ſuarum imperio & praeſcripto , Moyſis Libros diurna nocturnaque manu verſare , menteque ſemper revolvere tenebantur ; quoſque ad privata religionis exercitia perpetuo adhibebant , ſanctiſſimum Legislatorem ſcripta ſua ab ſe exarata reliquiſſe comminiſcamur , quae non ſine ſummo labore , atque ſtudio ob continuam & numquam interruptam ſcriptionis ſeriem , legere quiviſſent . Quod nemo , quam ſit inane , quamque abſurdum , non videt .

Iam vero ex dictis facile dignoſcere quiſque poterit, quae ſit de antiquiſſima apud veteres Hebraeos ſcribendi Codices ſacros ſuos ratione , vera ſententia . Si qua autem alia mihi animadvertenda occurrant , quae hanc veterum Iudaicorum Scriptorum de Accentibus , ſive de ſententiarum Colis , Commatis & Clauſulis a Maioribus traditam diſciplinam firment , ſequenti adnotatione , breviore , quo potero , modo exponam .

id illis ipſis veteribus Hebraeis plane ignotum putandum eſt ? Non levi profecto eſt argumento, multa eorum, quae de ſacri Codicis deſcribendi ratione, in Tractatu Thalmudico סופרים SOPHERIM, ſeu de *Scribis* inſcripto, prodita ſunt litteris, magnam ſapere vetuſtatem, uti principio fere Diatribes huius noſtrae poſui.

Ergo quum in populo Iudaico unum eorum hominum genus fuerit, qui prae ceteris ad divinarum humanarumque litterarum ſtudia maxime incumberent; eoſdem habuiſſe, & quidem iam inde a priſca aetate, quaſi per manus traditam huius rei aliquam diſciplinam, qua docerentur ubi & legendo ſiſtere, & ſcribendo interpunctionum ſigna diſtinctaque verborum intervalla notare oporteret, ſtatuendum omnino eſt.

Qui contra ſentiunt, & ſane magno ſunt numero, hi, inquam habere ſe multa in promptu defendunt, quae noſtram oppugnare ſententiam ſibi videantur. At quae ab iis proferri (1) ſolent, refelli perfacile, ac diſſolvi poſſe arbitror.

P Enim

(1) Principio ſic ſtatuunt : volumen Pentateuchi ספר תורה, nullis praeſertim Punctis & Accentibus, nulla-

Enim vero, ſi quis attente & diligenter expenderit, quae iam iam diſputavi, quaeque de

nullaque verſiculorum clauſula סוף פסוק, ſectionibuſque diſtinctum Iudaeos legere in Synagogis conſueſſe; id ipſum vero non nuper demum, aut nudius tertius, ſed antiquitus a prima origine factum, ſervatumque huc uſque inſtitutum; & quidem ut antiquiſſimum Moyſis Archetypum in Sanctuario quondam religioſe adſervatum aemularentur. Quod, ſane, aiunt, argumento eſſe graviſſimo debet, Moyſem imprimis de huiuſcemodi diviſionibus deque aliis diſtinctionum notis ne cogitaſſe quidem, ſed uno tenore unaque & numquam interrupta vocum ſerie ſcripta ſua edidiſſe. Si quae autem diſtinctiones iiſdem tandem acceſſerint libris, id a iuniori manu veniſſe, & quidem uti volunt, multo ſerius quam ferat noſtra ſententia.

Deinde ad illam veterum Iudaeorum, quos Cabbaliſtas appellant, opinionem provocare ſolent, quae Contextum omnem Hebraicum Librorum Moyſis *unius* ad inſtar *vocis* כתיבה אחת, aut tamquam *verſum unum* כפסוק אחד olim ſeſe habuiſſe, uti iiſdem viris criticis placet, perhibet. Quod denique aiunt de Libris Moyſis ſic exaratis, id de reliquis Auctorum ſacrorum ſcriptis item tuendum rentur. Alia id generis urgent argumenta, quae quum nullius roboris reipſa ſint atque ponderis, nunc, ut breve faciam, praetermitto.

Mea vero ſic eſt ratio, argumentum ex voluminis Legis, SEPHER THORA, ſive Pentateuchi, ſcripturae ratione ductum, ita comparatum eſſe, ut non uno modo noſtram & quidem maxime firmet ſententiam.

Multa noſtris in Bibliothecis adſervantur eiuſcemodi volumina Synagogica, quorum plura recenſet, ſed quaſi raptim, ut de Mſs. Codicibus fere ſemper ſolet, Beniaminus Kennicottus in ſua *Diſſertatione Generali in Vet.*

de ſacri Codicis Hebraei in ſectiones, in verſiculos diviſione, deque Punctorum *Vocalium*,

P 2 Ac-

Vet. Teſt. Hebraic. pag. 72. ſeqq. paſſim. Unum horum voluminum poſſidet noſtra Bibliotheca Caſanatenſis. Eſtque non parvae molis *Rotulus*, multis involutis membranis coriis ad longiſſimum ſpatium una aſſutis compactus, quarum ſingulae pedum duorum Gallicorum, ſive palmorum Romanorum circiter trium altitudinem aequant. Eiuſdem noſtri voluminis obiter meminit idem Kennicottus, loc. cit. pag. 101., quod *forte ſcriptum* ſaeculo xv. dicit. Cui equidem nunc repugnare nolo. Neque enim ea voluminis aetas quidquam ad inſtitutum intereſt. Nec etiam is ego ſum, qui tantam antiquitatem hiſce voluminibus teretibus tribuendam putem, quantam aliqui plenis buccis praedicant. Et vereor, ne in magnis erratis ſint, qui Iudaeos veteres uſos huiuſmodi convolutis libris fuiſſe volunt, uti prae ceteris ſtatuit Cl. Olavus Gerhard. Tychſen in ſuo *Tentamine de variis Codicum Vet. Teſt. Mſs. generibus*, ſect. II. §. 2. pag. 135. ſeq. Contra quorum teretum librorum antiquitatem lege quae diſputat Iac. Martorellius, *De Regia Theca Calamaria*, edit. I. Neapolit. Parergi cap. I. & II. pag. 228. ſeqq. & 242.

Conferenti vero huius noſtri voluminis Synagogici, maioribus quadratis deſcripti litteris ſat quidem elegantibus, at in aliquot prioribus membranis, bonam partem vetuſtate exeſis & abſumptis, ſcripturae rationem atque modum cum Pentateucho in primis ab Everardo Vander Hooght ſuis in Bibliis Hebraicis anni 1705. typis vulgato; ſi Puncta *Vocalia* & Accentus ſectionumque Sabbaticarum Codicis Hebraici diviſiones, quas Iudaei in editis ſuis exemplaribus aliquot denotare elementis Alphabeticis ſolent, excipias; cetera tam ſimilia mihi viſa ſunt, quam ovum ovo. Singula namque verba Contextus noſtri *Rotuli* diſtinctis intervallis a ſe invicem planiſſime disiun-

gun-

Accentuum & notarum Diacriticarum doctrina ſubiectis in adnotationibus meis expoſui, quae-

guntur : Clauſula vero cuiuſque commatis , ſive verſus tantum relinquit ſpatii , ut bene diſtingui queat.

Ad ſectiones quod ſpectat, ſive Maiores, ſive Minores, tum *Clauſas*, tum *Apertas*, de quibus adeas praeſertim ipſius Vander Hooght Praefationem ad paullo ante indicatam Bibliorum Hebr. editionem ſuam, §. 27., eorumque Scriptorum nonnullos, quos ſuperius pag. 212. ſeq. in not. laudavimus, uti Laurentium Fabricium, Iulium Bartoloccium & Ioannem Morinum, *Exercit. Bibl.* pag. 489. ſeq., eae ipſae, inquam, ſectiones modo unius lineae integrae ſpatio indicantur, modo minori interſtitio aliquot litterarum probe diſtinguuntur; & quidem eas ad leges, quae in deſcribendis ſimilibus voluminibus Synagogicis, Iudaeis ſuperſtitioſe obſervandae veniunt. Confer *Libellum Thalmudicum* מסכת סופרים a Cl. Iac. Georg. Chriſt. Adler in latinum converſum, cap. I. ſeq. pag. 8. ſeq. = Ioh. Gottlob Capzovium in *Critica ſacra*, part. I. cap. VIII. §. III. pag. 371. ſeqq. Cet. Tandem ſinguli libri Pentateuchi in *Rotulo* conſcripti trium, vel quatuor linearum intervallo vacuo invicem ſeparantur.

Itaque ſi vis ineſt priori huic argumentationi ulla, quid ſequatur, viderint qui pro antiquitate Punctorum *Vocalium* & Accentuum Hebraicorum ita pugnant, ut vel ipſis Scriptoribus ſacris ea attribuant, vel Eſdrae aetate inventa tradant. Sed quum ad inſtitutum res ipſa minus pertineat, bonum otium in ea declaranda conterendum nolo. Mihi vero quam huic colligationi atque coniunctioni verborum non interruptae adverſetur *Rotuli* noſtri ſcripturae ratio, perſuaſum plane ad veritatem eſt. Deſino praeterea quae de interiectis huiuſmodi ſpatiis, quae verae interpunctionis munus implerent, ſuperius poſui. Et quoniam Iudaeorum vetus opinio eſt, eorum-

quaeque in iiſdem animadvertenda reliqua ſunt; confido fore, ut leviſſimis coniecturis
P 3 im-

rumque unanimi conſenſione firmata, volumen Synagogicum ad Moſaici Prototypi normam conſcriptum plane eſſe; hinc recte efficitur, iam uſque a multa aetate in ea quoque opinione illos ipſos verſari, Moyſem Librum ſuum reipſa digeſſiſſe ſecus, atque noſtri homines critici opinentur.

Sed alter nodus eſt, de quo paullo ante loquebamur, quemque facile diſſolvi non poſſe multi contendunt. Praeclarum autem neſcio quid adeptos ſeſe fuiſſe arbitrantur, quod ab Ioanne Morino, quod ab Richardo Simonio, quod a Petro Daniele Huetio, quod ab Io. Chriſtoph. Wolfio, aliiſque eruditiſſimis & magni nominis viris, quos ſingulos heic enumerare longum eſſet, didicerunt, Iudaeos ipſos ab ea Cabbaliſtarum ſuorum ſententia non eſſe alienos, quae ſanctiſſimum Legislatorem Moyſem una ſerie unoque continuo verborum tenore ſcripta ſua litteris conſignaſſe, ſtatuere videatur.

Provocant autem ad unum Eliam Levitam Iudaeum, ſaeculi XVI. ſcriptorem, in cuius verbis a me ſupra, pag. 32. ſeq. in notis bonam partem recitatis, opinionis ſuae magnum collocant praeſidium. Eſtque ſecundum, quod opponunt, argumentum. Qui vero ſic diſputant, id ſibi, quod eſt in quaeſtione, aſſumunt: num ſcilicet Iudaici ſcriptores Cabbaliſtici in ea ipſa manſerint ſententia, quam eis attribuunt tot & tanti viri docti, ſive eam probent, ſive eam reiiciant; & quidem uno eiuſdem Eliae Levitae teſtimonio perperam intellecto freti, cui adiungunt R. Moſem Bar Nachman, quaſi idem cenſuerit.

Ut verum fatear, neque pudet me, quae minus recte aliquando dicta a me ſint, aperte atque palam reprobare: tumque ego hac eadem doctiſſimorum hominum opinione adductus ſcripſi hac in Diatribe mea, pag. 32. ſeq.,

impugnatam hactenus a multis fuiſſe veram, quam tueor, & veterem atque mihi unam omnium

ſeq., eam de libro Legis ab Moyſe una ſerie continuationeque verborum exarato Iudaeos ipſos fovere ſententiam, quam Io. Buxtorfium Patrem alioſque veluti commentum Cabbaliſticum explodere ibidem adnotavi. Sed Eliae Levitae locum diligentius expendenti, contra ſeſe rem habere mihi viſum eſt.

Quae quidem res ut planior efficiatur, primum animadvertamus oportet, Eliam Levitam, ut ante aiebam, ab vulgari popularium ſuorum ſententia longe receſſiſſe, qui omnem Punctorum *Vocalium* & Accentuum apparatum vel a Moyſe atque Prophetis, vel ab Eſdra eiuſque Synedrio adornatum contendunt. Affirmat autem ille ipſe Iudaeus, Maſorethas Doctores Tiberienſes eorumdem Punctorum & Accentuum ſigna atque figuras Codici ſacro Hebraico, ſaeculo VI. ineunte, primum inſcripſiſſe; ſancte ſervata tamen ea antiquae lectionis ratione, quae Moyſi ipſi reliquiſque Scriptoribus ſacris iam diu probata eſſet atque recepta. Quam ſententiam a viris doctiſſimis poſthac defenſam, ut propugnet Elias Levita, quemdam R. Moſem NAKDAM, ſive *Punctatorem*, ſtatim aggreditur in eo loco ſuae Praefationis III. (non Rhithmicae, ut lapſu calami ſupra perperam dixi) ad librum quem MASORETH HAMMASORETH inſcripſit, pag. 21. edit. I. Venetae eumdemque caſtigat, propterea quod Punctorum & Accentuum doctrinam acceptam retulerit Moyſi, ipſique a Deo e Monte Sinai, ſed tantum ore tenus traditam, quam deinceps velut ab oblivione vindicatam Eſdras certis ſignis atque notis *Vocalibus* in Libris ſacris omnino reſtituerit.

At inſtat Elias Levita, iſtud aſſequi ſeſe nullo modo poſſe. „ Siquidem, inquit ipſe, Lex ipſa, quam propo-
„ ſuit Moyſes filiis Iſraelis, fuit liber ſimplex, abſque
„ in-

omnium probatam ſententiam, tandem agno-
ſcat. Niſi tantum praeiudicatam opinionem
P 4 apud

„ interpunctione & accentibus, etiam abſque ſignis fi-
„ nem verſuum notantibus; ſicuti hodie videmus (in no-
„ ſtris nempe Synagogicis voluminibus). Immo ex ſen-
„ tentia Kabbaliſtarum tota lex כל התורה היא כפסוק
„ אחד EST tamquam unus verſus; aut ut (eorum qui-
„ dam) dicunt (veluti) dictio una (quam deinceps in
„ alias voces dividunt) ex quibus educunt nomina ſan-
„ cti illius Benedicti (Dei); quemadmodum ſcribit Rab-
„ benu Moſche Bar Nachman p.m. in prologo ſui Com-
„ mentarii in Legem, quem vide „. Haec ille.

Atque hunc fere integrum locum rurſum at plenius heic recitare operae pretium fore duxi, quamquam paucis prolatis, ſtudio brevitatis, verbis Hebraicis, ut quid de ipſius Libri Legis ſcripturae ratione cenſeat Elias Levita, reipſa appareret, quamve hanc in rem Kabbaliſtis tribuat ſententiam. Quid igitur facit Elias Levita, ut pervulgatam apud ſuos de antiquitate Punctorum *Vocalium* & Accentuum doctrinam confutet? Principio in teſtem vocat Authenticum & Publicum ſcriptae Legis volumen in Synagogis lectum & adſervatum, at nullis Punctis *Vocalibus*, nullis Accentibus, nullaque verſiculorum clauſula notatum, quippe quod exemplum Autographi Moſaici repraeſentare ipſi videatur. Quod quum ita ſit, atque manifeſte liqueat ex Eliae Levitae deſcriptis verbis, in ea opinione verſari conſequens neceſſario ſit, Libros Moyſis una perpetuaque vocum & verſuum ſerie numquam cohaeſiſſe; uti de eodem terete volumine Synagogico declaratum a me paullo ante eſt atque demonſtratum.

Iam vero manet alterum aliquanto implexum, quod ad Kabbaliſtas, vel, ut plerique ſcribunt, Cabbaliſtas ſpectat. Quo quidem appellationis genere illos Iudaicos
Scri-

apud eum valuiſſe dicendum ſit, ut is contra omnes criticae facultatis leges agere, quam gra-

Scriptores potiſſimum intelligo, qui arte quadam ſpeciali, viaque & ratione docendi & diſcendi abſtruſa, recondita atque a vulgi ſenſu remotiſſima, quam a Patriarchis, a Moyſe, a Prophetis, continua ſemperque conſtanti Πατροπαραδότου tradita doctrina acceptam fingunt, in divinis interpretandis Libris, variis eruendis abditis vaniſque myſteriis ſuperſtitioſe verſantur.

Pleni ſunt Iudaeorum libri ineptiarum & nugarum, ut nihil gravius dicam, quibus Maiorum ſuorum veras ſanctiſſimaſque doctrinas prorſus obliti, hypotheſes Cabbaliſticas ſuas infarciunt, uti in Bibliothecis Hebraico-Rabbinicis Bartoloccii & Wolfii paſſim videre eſt. De hac porro Iudaeorum ſcientia, ſive *Kabbala* קבלה, praeter Ioh. Henric. Othonem, in *Lexico Rabbinico-Philolog.* edit. Altonenſ. 1757. in 8. pag. 356., adeundus in primis ille idem Wolfius eſt, *Biblioth. Hebr.* tom. II. ſive lib. VII. cap. I. ſeqq. pag. 1191. ſeqq. & tom. IV. pag. 714. ſeqq. Adde Iac. Bruckerum, *Hiſtor. Critic. Philoſoph.* tom. II. period. II. part. I. lib. II. cap. I. ſeqq. pag. 707. ſeq. 711. pag. 832. ſeqq. & ſect. II. pag. 916. ſeqq. &c.

Quum vero Cabbaliſtarum inſtitutum in eo totum ſit, ut doctrinas ſuas vanas putidaſque tueantur; facultatem ſibi dari exiſtimant poſſe, omnem Moſaicum Contextum in unum compingendi, litteris primis & ultimis vocum integriſque verſiculis arbitratu ſuo diverſimode lectis, diviſis atque diſpoſitis; ac ſi Lex univerſa unum verſum conſtitueret unamque & ſolam dictionem. Eaque ratione ſuis ſchola Cabbaliſtica magnam licentiam dat, ut quodcumque maxime probabile occurrat, id ſuo iure liceat defendere. Quam ſane licentiam atque libertatem eo modo & legendi & interpretandi Libros ſacros ſibi, opinor, praecidiſſent, ſi Moyſem verba & verſus ſignis ali-

gratiſſimum ſibi errorem demptum, mallet. Quam ego laudem homini, ſic affecto animo, invidere nolim. Ego aliquot externis, uti Punctis *Vocalibus* Accentibuſque, tum *Diſtinguentibus*, tum *Pauſantibus*, ſuo in Autographo reipſa disiunxiſſe, cenſuiſſent.

Et quoniam Moyſes ex Cabbaliſtarum ſententia huiuſmodi diſtinctionum ſigna & notas ſuo exemplari nullo modo adpoſuit, quemadmodum illud commonſtrat Synagogicum volumen, quod ad Prototypi Moſaici normam probe conſcriptum, cum ceteris Iudaeis arbitrantur; itaque eo Cabbaliſtarum dogmate, veluti argumento firmiſſimo, etiam utitur Elias Levita, ut ſuo aſſerto maiorem conciliet auctoritatem. Quorſum vero ſuorum Cabbaliſtarum imploraſſet fidem, ſi eos a communi & conſtanti ſententia, quam univerſalis Synagoga tenet, quaque diſtinctis & ſeparatis verbis Moyſem ſcripſiſſe creditur, deſciviſſe exiſtimaſſet? Eliam Levitam profecto non latebat, Cabbaliſticas doctrinas Synagogae placitis nequaquam adverſari, ut qui eas quoque non reſpueret. Norat id ſcilicet, quamobrem ut Cabbaliſta Nachmanides, ſaeculi XIII. ſcriptor, Legem comminiſcitur ante mundum conditum *ignitam* deſcriptamque abſque ulla verborum diſtinctione, more plane ſuo Cabbaliſtico; ita eamdem illam Legem a Deo Moyſi ipſi in Sinaico Monte coram ſpectandam exhibitam, docet, dictante ſanctiſſimo Numine ab Moyſis propria manu conſcriptam, & quidem ſeparatis diſtinctiſque vocibus, *ſecundum diviſionem lectionis praeceptorum*. Sic namque rem ediſſerit Moſes Bar Nachman, Praefat. ad *Commentar. in Legem* folio 2. recto editionis ſine loci nota, ſed Ulyſſiponenſis anni נ״ר, hoc eſt, 250, ſive Chriſt. 1490, uti in extremo volumine adnotatur.

Quid vero ex illa primigenia conficta Lege *ante-mundana* igneaque eruatur, quod patrocinari Ioannis Morini ſui-

Ego vero tot auctoritatibus, tantiſque rationum momentis permotus, non probabi-
lia

ſuique ſimilium cauſſae poſſit, nec equidem intelligo. Confer BECHINATH HAPPERUSCHIM Wilhelmi Schickardi, diſputat. IV. pag. 71. Illius namque commenticiae Legis ante ſecula, non in volumine membranaceo, ſed in igne candido, ſive luce ENSOPHICA exaratae, ſcriptionis modum atque rationem ipſi libro, in quo Moyſes Legis ſuae ſingula vocabula interſtinctis intervallis disiuncta deſcripſit, nequaquam accommodare voluiſſe Nachmanidem, ex ipſius recitatis verbis planiſſime liquet. Cum Moyſem dicit, Legem monumentis mandaſſe litterarum, חילוק הקריאה *diviſione lectionis*; hinc neceſſario exſiſtit & illud, fuiſſe Autographum Moſaicum uno tenore conſcriptum, Nachmanidem non modo non dixiſſe, ſed ne ſomniaſſe quidem.

Quod ſi vero ex Nachmanidis ſententia ceterorumque tum Cabbaliſtarum, tum Medraſchicorum Scriptorum quidpiam ſequatur, hoc unum eſt Moyſem nempe in ſui Pentateuchi ſcriptione neque Puncta *Vocalia*, neque Accentus uſurpaſſe. Quam idcirco tenent doctrinam, ut varios & multiplices ſenſus, qui in eodem Moyſis Libro Punctis inſtructo, locum non haberent, eruere facilius poſſint. Quemadmodum animadvertit R. Bechai Ben Aſcher Aben Chalaio, Scriptor ſaeculi XIII., in ſuo BIUR AL HATTORA, ſive *Commentar. in Legem*, in fol. edit. Venet. 1544. chart. 162. col. 3. Confer Carpzovii *Criticam Sacr*. part. I. cap. V. ſect. VII. pag. 266. ſeq.

Quid igitur, ut illam continuationem ſeriemque verborum in Moſaicis ſcriptis propugnent, Cabbaliſtas nominant, gentem alioqui paſtam chimaeris, in quorum quoque vanis ſomniis & monſtroſis coniectationibus nihil habeant noſtri homines critici, quod diſputationis ſuae praeſidium locent? Quae cum ita ſint, perſpicuum erit,

neque

lia coniectura ſequor, ſed rem ipſam amplector teſtatam vetuſtateque roboratam. Certa autem

neque Cabbaliſtas, neque R. Moſem Bar Nachman, neque ceteros Iudaeos ab ea Eliae Levitae ſententia uſquam abhorruiſſe, quae Moyſem Pentateuchum ſuum litteris tradidiſſe declarat, & eo quidem modo, ut hactenus poſui, quo deſcribuntur volumina Synagogica.

Sed hoc Cabbaliſtarum placitum, quod obſcurum videri poterat, ſatis explicatum eſt. Quare non eſt opus, ut in re commenticia, quam everti poſſe eodem Nachmanidis teſtimonio evidenter patet, refellenda copioſius verſer. Conſulenda tamen ſunt quae hanc in eamdem rem diſputat Ioh. Gottfr. Tympius in Diſſertatione ſingulari parumque obvia, qua *Indiſtinctam antiquorum Hebraeorum ſcriptionem eſſe recens commentum Morinianum, certitudini divinarum Litterarum longe pernicioſiſſimum oſtendit*. Ienae 1738. in 4. pagg. 56. Quam quidem Tympii Exercitationem ſi legiſſet doctus Beniaminus Kennicottus, neque hoc vulgatum Cabbaliſtarum placitum a doctiſſimis hominibus peſſime intellectum, in partes traxiſſet ſuas; neque Hirtii eodem Eliae Levitae teſtimonio abutentis Diſſertationem Ienae ann. 1777. in 4. editam uſquam laudaſſet. Confer eiuſdem Cl. Kennicotti, *Diſſertat. General. in Vet. Teſtam.* §. 28. pag. 13.

Quum autem haec diſputo, ne quis exiſtimet velim, Eliae Levitae ita aſſentiri me, ut quam de Accentibus, ſive de ſententiarum Colis, Commatis, verſuum clauſulis, deque Punctis Diacriticis a veteribus Iudaeis traditam diſciplinam in ſuperiore adnotatione animadverti, fere oblitus fuerim. Huiuſce namque a Maioribus traditae doctrinae argumentum ſane egregium ſuppeditat Pentateuchi Hebraico-Samaritani ſcriptio.

Quamquam nulla Puncta *Vocalia* & Accentus, quos MASORETHICOS vocant, in ſuo Pentateucho admittunt Iudaei

autem quam ſint & fixa, quae de veterum Hebraeorum ſcripturae ratione dico, aperte quo-

Iudaei Samaritani; nihilo ſecius non ſectiones modo Sabbaticas, quae in editis Hebraico-Iudaicis voluminibus exſtant, aemulantur, verum etiam, quod plane mirabile eſt, verba ſingula interpuncta exhibent ceteraſque diſtinctiones & notas Orthographicas, varias orationis partes ſecernentes. Omitto notas illas Diacriticas, ſive *Lineolas* litterae vocis ſuperadditas, quibus frequenter utuntur, ut homonymiam, ſeu verbi ambiguitatem penitus tollant. De quibus ſingulis legendus ille idem Ioannes Morinus eſt in *Opuſculis Hebraeo-Samariticis*, Exercit. III. cap. I. pag. 197. ſeqq. Conſule etiam Chriſtoph. Cellarii *Grammaticam Samaritan.*, cap. II., quae habetur in eiuſdem Cellarii *Horis Samaritanis*, edit. II. Francofurti & Ienae 1705. pag. 64. ſeqq. Quantum vero haec Samaritanorum ſcribendi ratio noſtram de Accentuum, quos *Diſtinguentes & Pauſantes* appellamus, antiquiſſimo apud Iudaeos ipſos uſu, firmet ſententiam, quotus quiſque eſt, qui non percipiat?

Erunt fortaſſe qui hunc Samaritanorum Iudaeorum ſcriptionis modum recentiorem iudicent. Qua in re illorum criticorum virorum, qui ſic ſtatuant, fidem & diligentiam deſidero. Quid ergo eos morer? Profecto ad vetuſtiſſimorum monumentorum & Graecorum & Latinorum & Etruſcorum, quae tota Sectione IV. ſuperius protuli, ſcripturae ſimilitudinem proxime accedit interpunctae ſcripturae Samariticae ratio, tam in manu exaratis, quam in editis Codicibus obvia. Quo quidem conſtituto, nonne Samaritanos Iudaeos, tametſi in magnis inimicitiis ab Iudaeis ceteris iam uſque a multo tempore diſſidentes, at iiſdem Libris Moyſis religioſiſſime utentes, antiquiſſimum Phoenicium, ſive Hebraicum a vetuſtioribus populis praeſertim Graecis cognitum & receptum, ſcri-

quoque declarat & illud, quod de antiquiſſima Codicis Hebraici Pentateuchi Samaritica ſcri-

ſcribendi morem conſtanter ſervaſſe, tenendum potiori iure eſt? Quod ſane mirum nemini videri debet; cum in ſcriptione litteras ipſas, etſi ſucceſſu temporis paululum immutatas, (habent enim ſua fata litterarum elementa) vetuſtiſſimas Graecorum a Phoeniciis, ſeu antiquis Hebraicis certiſſime ortas, quoque ſervarint Iudaei Samaritani.

Neque ego, ne actum agam, heic rurſum afferam quae alibi (ſupra pag. 60. ſeq. 91. ſeqq. in Not.) hac de re paucis diſſerui. Ex qua ſententia, eodem loco ſic a me conſtituta atque expoſita, intelligere par eſt, litteras ipſas Samariticas non vetuſtas modo Graecorum, ut eas minus recte appellat Cl. Olav. Gerhard. Tychſen in *Tentamine de variis Cod. Hebr. Vet. Teſtam. Generibus*, pag. 321., perinde ac ſi a Graecis eas mutuatas accepiſſent Samaritani; ſed etiam primigenias Hebraicas reipſa fuiſſe. Quare Sebaldii Ravii opinionem non probo, multa eamdem in rem erudite diſputantis, quibus evincere conatur, Samaritanorum & ceterorum Orientalium litteras ad Iudaicas tamquam ad antiquiſſimum exemplar eſſe referendas. Vide eiuſd. *Exercitationem Philolog. IV. ad Car. Fr. Houbigant. in Scriptur. Sac.* cap. I. pag. 4. ſeqq. Neque magis arrident quae in ſua *Exercitat.* V. cap. III. pag. 13. ſeq. de origine interpunctorum verborum in Samaritica ſcriptura diſſerit; quae ſane non aliunde repetenda videtur, quam ex priſco illo ſcribendi genere vetuſtioribus Hebraeis, uti & Phoeniciis, deinde Graecis, Etruſcis & Latinis cognito, ut paullo ante dicebam. Sed haec ſatis ſunt; quamquam ornari uberiore diſputatione poſſent & illuſtrari.

Quum autem in ea ſcripturae, verba quaeque interpungendi ratione, a Samaritanis Iudaeis iamdiu recepta, rur-

ſcriptura in ſubiecta notatione breviter expono . Quod alterum ſane argumentum ſi quid-

rurſum verſer ; temperare mihi nequeo , quin alterum inſigne & ſummae raritatis monumentum pariter interpunctum heic commemorem , paucis ab hinc menſibus a praeſtantiſſimo & clariſſimo viro Stephano Borgia Sac. Congr. de Propag. Fide a Secretis acquiſitum & in Muſeo Borgiano Velitris collocatum. Eſtque Lamina ex aere ducta , pollices gallicos tres minus quadrantem latitudine aequans, ſive uncias Romanas duas & dimidiam circiter, altitudine vero pollicem unum & quadrantes tres , ſive uncias duas plus dimidiam . Laminae ſcriptio ſeptem octove lineis comprehenſa , ſermone veteri Dorico , litteris ad Sigei Lapidis inſcriptum monumentum multum accedentibus , Teſſeram Hoſpitalem, qua ius hoſpitii concedebatur , factam nomine publico unius , ut mihi videtur , Civitatis SICANORUM exhibet .

Qua ex re intelligitur , in Sicilia Laminam fuiſſe conflatam . Quam Sicanorum gentem ab Sicanis ipſis , quos Plinius *Natural. Hiſtor.* lib. III. cap. VII. num. IX. edit. Pariſ. 1723. tom. I. pag. 157. , Latii antiquiſſimos Populos appellat , quoſque interiiſſe ſine veſtigiis dicit , diverſam exiſtimo . Sed eam ipſam ex Iberia, ſeu Hiſpania ortam arbitror gentem fuiſſe , quae Siciliae nomen ſuum ab ultimis temporibus, Thucydidi *Hiſtoriarum*, ſive *de Bello Peloponneſiaco* lib. VI. pag. 378. edit. Amſtelaedami 1731. , aliiſque Veteribus dictae, indiderit . Confer Plinium ipſum , loc. cit. cap. VIII. num. XIV. pag. 161. = Philipp. Cluverium in *Notitia orbis antiqui* , lib. II. cap. XII. pag. 969. ſeqq. Mitto ceteros Scriptores, qui de Sicania , ſive Sicilia commentarios edidere , quos Petrus Burmannus in *Theſauro Antiquit.* & *Hiſtoriarum Italiae*, vol. I. ſeqq. complexus eſt .

Iam vero ſi egregiae Teſſerae Hoſpitalis Borgianae inſcri-

quidquam habeat virium, habet autem quam maxime; Iudaeos veteres fateamur oportet, ſuis in conſcribendis Libris ſacris ab illa non interrupta continuatione ſerieque verborum plane pleneque abhorruiſſe.

Deſcendamus tandem ad Iudaeorum Volumina Hebraico-Biblica. Sed quid ego de Hebraicis ipſis Codicibus dico? An non ex omnium (1) horum Codicum ſacrorum manu

inſcriptum monumentum cum NANIANO & SIGEO, quorum ſupra pag. 61. ſeqq. 66. & in Notis, commemorationem feci, de antiquitate contendere maxime poſſe affirmaverim, teſtem locupletem vocabo Cl. Ab. Barthelemy, virum acerrimo ingenio & ſcientiae copia praeſtantem. Namque ille idem in eruditiſſima Epiſtola ad Cl. Praeſulem Borgia nuperrime data, & quam primum ab eodem Praeſule publici iuris facienda, hanc hoſpitalitatis Teſſeram ad ſaeculum V. vel VI. ante Chriſtum natum refert. Certe maximae vetuſtatis eſt, & Palaeographiae Graecae plurimum affundet luminis. Porro de hiſce Teſſeris, quarum uſus apud antiquos invaluerat, confer Cl. viri Paulli Paciaudii *Monumenta Peloponneſiaca Commentariis explicata*, edit. Roman. 1761. tom. II. pag. 136. ſeqq. & Scriptores, quorum meminit.

(1) Nonnullos doctos viros eſſe equidem intelligo, uti ſupra adnotavi pag. 32., qui Codices aliquot Hebraico-Biblicos uno tenore exaratos unaque continua ſerie fuiſſe tradiderint. At quod aiunt de ſimilibus Libris non eſt eiuſmodi, ut nos deterrere a ſententia poſſit. Quod vero aliquando exſtiterint huiuſmodi Codices, ego viris eruditis id aſſerentibus repugnare nolo. Sed quid tandem factum

nu exaratorum ſumma conſenſione, quos evolverunt qui in eos illuſtrandos animum contule-

factum eſt, ut ex tanta eorumdem Manuſcriptorum hactenus cognitorum copia, quos ad mille circiter aſcendere arbitror, ex tot, inquam, Codicibus triginta fere ab hinc annis, a criticis viris undique conquiſitis, deſcriptis, collatis atque illuſtratis, nullus memoretur, qui eumdem ſcripturae continuae modum teneat? Quos quidem Codices ſi inſpiciendi data nobis eſſet facultas, de iis ſententiam aliter feremus, quam multi opinentur. Si ergo omnes totque Codices cogniti confirment quae de eorum ſcriptionis ratione diſſeruimus; quid eſt, quod uni alterive Codici, cuius nobis non modo ſit explorata vetuſtas, ſed etiam vix notitiam aliquam habeamus, inſiſtendum eſſe defenderemus?

Cum porro ad omnium Codicum hactenus cognitorum conſenſum ſic provoco; id illud de ſcripturae ſaltem non continuae conſtanti ratione dicere me quiſque facile intelligit. Quod autem de multis iidem diſſideant, uti de litteris quibuſdam, vel Maioribus vel Minoribus, aliiſque minutis rebus, quibus diverſas elucere Manuſcriptorum Codicum aetates poſſe, leviſſimis conjecturis arbitratur in primis Beniaminus Kennicottus; uti quoque de Punctis *Vocalibus* modo inſcriptis, modo abſentibus, uti denique de variis Lectionibus; de ceteris mirifice congruunt. Si qua vero aliqua diverſitas in eorum ſcriptionis modo deprehendatur, tota fere ad artem Calligraphicam ſpectat, ut ſapienter animadvertit Cl. Chriſtianus Frider. Schnurrer, *Diſſert. de Codicum Hebr. Vet. Teſtam. Mſs. aetate difficulter determinanda*, §.x. ſeq. pag. 19. ſeqq. Mitto Litteras ipſas vocum *Finales*, quibus illa continuatio verborum non interrupta omnino abrumpitur, quaſque adhibent Hebraei praeſertim, Syri & Arabes.

Non me latet quidem eſſe aliquos, qui contra earum-

tulerunt, efficitur, Iudaeos ipſos iam uſque ab ultimis temporibus ſacros Libros ſuos de-

Q ſcri-

rumdem litterarum *Finalium* Hebraicarum כמנפץ CAMNEPHATZ vetuſtatem pugnent. Sed nihil urgent, quod vim habeat earum veram antiquitatem evertendi. Quapropter ipſi docto Beniamino Kennicotto facile aſſentior eaſdem litteras valde antiquas pronuntianti in *Diſſertat. I. ſuper ratione Textus Hebr. Vet. Teſtam.* edit. Lat. pag. 523. & *Diſſert II.* cap. I. pag. 203. Vide & eius *Diſſert. Generalem in Vet. Teſtam.* §. 27. ſeq. pag. 13 Cuius exemplum humaniſſime mihi conceſſit Cl. Schnurrer. Et ſane ante utrumque confectum Thalmud & Babylonicum & Hieroſolymitanum earum litterarum uſum iam iam invaluiſſe, perſpicua res eſt atque explorata, ut commonſtrat Iohan. Leuſden. *Philolog. Haebr.* Diſſert. xI. ſect. I. §. xI. edit. v. pag. 128. Quamquam earum inventionem ad Eſdrae aetatem accedere, vix crediderim. Sed haec ego ſuſpicans nihilominus dico, non quaſi habenda eſſe pro certis arbitrer. Earumdem attamen uſum eo ſolo tempore invaluiſſe vero ſimilius reor, quo litterae ipſae Hebraicae aliam atque aliam formam induxere, atque ab ea illa, quae vetuſtas litteras Samariticas, iiſdem characteribus *Finalibus* orbatas referret, prorſus deflexiſſe. Quod non multa aetate ante Chriſtum natum accidiſſe plura ſunt, quae mihi oſtendere videantur.

Quaecumque tandem iiſdem litteris *Finalibus* antiquitas tribuatur; eſt ſatis argumentum noſtrum ex iis ipſis ductum, in tuto. Efficitur nempe, ab ea aetate, qua earum uſus in Manuſcriptorum Codicum Hebraeo-Biblicorum ſcriptione receptus fuerit, illam vocum incompactam ſeriem atque confuſionem ab iiſdem voluminibus maximam partem ſaltem exulaſſe. Quae res quanam ratione cum ipſius Kennicotti hypotheſi, locis citatis ab ſe expoſita, componi bene poſſit, ipſe videat; ego equidem non video.

ſcripſiſſe, uti hactenus diſputavi? Quid plura? Eſſent quidem permulta in promptu, ſed non eſt opus, ut proferam; de quibus tamen alio loco dicam, ſi uſus fuerit. Atque haec ſatis eſſe puto, ad aeſtimandum Tertium Erneſti Iablonskii de eorumdem Manuſcriptorum Codicum aetate definienda Canonem.

Quod vero dictum de eo ipſo Tertio Canone eſt, hoc idem de ceteris, quos poſuit Iablonskius, uti iam admonui (1), affirmandum. Alia igitur atque alia via, ab ea, quam ipſe Iablonskius, quam Carolus Houbigantus, quam Beniaminus Kennicottus, quam tot eruditiſſimi Viri habuere, incedamus neceſſe eſt; quum ab ſe conſtituti iidem Canones ad veram Codicum Hebraico-Biblicorum aetatem diiudicandam nihil aut fere nihil conferre valeant.

VIII. Eſſet heic quidem de aliis manu exaratis Orientalibus libris, de quibus ſum ipſe tractaturum me pollicitus, dicendi locus. Sed eget ea tempore diſputatio. Hoc tamen alte-

(1) Supra, ſect. III. pag. 29. ſeqq. Dignae quoque quae legantur haec in Criteria Iablonskiana animadverſiones a Cl. Schnurrer expoſitae in ſua paullo ante laudata atque erudita *Diſſertatione* §. XII. ſeqq. pag. 21. ſeqq.

alterum & extremum argumentum ne omnino a me praetermiſſum eſſe videatur, hoc loco attingam. Sed res erit omnis conferenda in pauca.

Iam vero ſi ad Codices Orientales, illos in primis, quos Viri docti vel editis eorum Catalogis recenſuere, vel ſuis illuſtravere lucubrationibus, ſeſe iſta convertat oratio; quam multa, quam varia, quanta in libris iiſdem haberemus, ſententiae noſtrae etiam atque etiam confirmandae cauſſa? Quae quidem cogitans, ſoleo ſaepe mirari nonnullorum criticorum hominum anteceptam opinionem, qui, ut Libros ſacros antiquitus exaratos continuo ſcriptionis ductu, nullo ſpatio, nullo intervallo, nulla interpunctione fuiſſe pugnent; modò provocant ad Veterum inſcripta monumenta, modo ad Manuſcriptos Codices & Latinos & Graecos confugiunt. Quaſi Orientales populi, Syri, Chaldaei, Arabes, aliique libros ſuos ea plane ratione olim deſcripſiſſent, quam comminiſcuntur ii homines critici. At quantis in erratis verſentur, apertiſſime demonſtrant illa ipſa Exemplaria exarata manu, ut mox oſtendam.

Principio quidem eorumdem Codicum,

uti Syriaco - Chaldaicorum, uti Cufico - Arabicorum, Armenorum, aliorumque id genus maximum numerum non magnam praeſeferre vetuſtatem (1), neminem futurum arbitror, qui

(1) Quod quidem ex eorum Codicum Manuſcriptorum Catalogis ſatis palam fit. Si namque unum eorum aut alterum excipias, ceteri recentiorem omnino ſapiunt aetatem. Confer tomum I. *Catalogi Codicum Manuſcriptorum Bibliothecae Regiae*. Pariſiis 1739. in fol. Quorum voluminum omnium brevis deſcriptio, uti aiunt in Monito ad eumdem tom., Stephani Fourmontii, Armenorum autem Guilielmi De Villefroy, Virorum doctiſſimorum induſtriae accepta referenda eſt: Guilielmi, inquam, De Villefroy, *τοῦ μακαρίτου*. Quantus Vir! Quanta ei debere me lubens profiteor! Huius praeſtantiſſimi Viri egregiis diſciplinis in Linguis Orientalibus Pariſiis octennium uſus ſum; cuius equidem nomen atque memoriam grata recordatione ſemper proſequar.

De Codicibus Manuſcriptis Cufico - Arabicis adeunda eruditiſſimi Michaelis Caſiri *Bibliotheca Arabico - Hiſpanica Eſcurialenſis*, Matriti edita annis 1760. & 1770. tomis duobus in fol. Quod ad Codices etiam Syriacos, Arabicos, Coptos, Ruthenicos, Aethiopicos ſpectat, conſulendus Cl. viri Stephani Aſſemani Archiepiſcopi Apameae *Bibliothecae Mediceae Laurentianae & Palatinae Codicum Mſs. Orientalium Catalogus*, Florentiae, 1742. in fol. Adde eiuſdem doctiſſimi viri & Cl. Ioſephi Simonii Aſſemani *Bibliothecae Apoſtolicae Vaticanae Codicum Mſs. Catalogum*, Romae 1758. & 1759., cuius partis I. tomus II. & III. complectuntur Codices Chaldaicos, ſive Syriacos. Ceteros Codices inſignis Bibliothecae Vaticanae ſaltem Orientales, quam vellem recenſuiſſent Cll. Aſſemanii.

Niſi

qui in controverſiam vocet. Quae cum conſtent; de iiſdem recentioris aetatis Codicibus non eſt opus dicere. Nihil etenim offerunt, quod diſputationi noſtrae adverſetur.

Deinde ſi qui ſuperſunt Codices antiquitate praeſtantes, ii profecto quantum ad argumentum noſtrum conferant & iuvandum & ornandum, ex eorum (1) ſcriptionis modo

 atque

Niſi qui me forte fugiunt, hi ſunt fere Codicum Orientalium Catalogi praecipui, huc uſque editi, doctrina & rerum copia atque varietate praeſtantiores. Quamquam nominare quae Angli, quae Batavi, quae Germani hanc in rem ſcripſere, poſſem. De quibus in Appendice ad Diatriben hanc erit opportunior differendi locus, ubi de vetuſtioribus Manuſcriptis Hebraicis Codicibus dicemus. Sed haec fortaſſe nimis multa.

(1) Quamobrem ſic ſtatuerim, paucis Codicibus praeſertim Syriacis dabo, & iis ipſis quidem, quae vetuſtate aliqua maxime ſeſe commendent. Atque utinam illa Librorum ſacrorum exemplaria aetatem tuliſſent, quae prioribus Eccleſiae ſaeculis fuiſſe litteris mandata, proditum memoriae eſt. Longe ſane maiorem horum monumentorum copiam haberemus. Sed age, ipſos proferamus Codices, eam ſcriptionis rationem ſervantes, quae unam ſeriem continuationemque verborum penitus evertat.

Eorum primus, qui ceteros tam Veteris, quam Novi Teſtamenti Codices Syriacos antiquitate ſuperare videatur, eſt Nitrienſis Vaticanus, anno Graecorum ſive Aerae Seleucidarum 859., Chriſti vero, Cll. Aſſemaniorum ſententia, 548. conſcriptus, uti oſtendunt Calligraphi verba, quae folio 203. verſo Codicis ad calcem Evangelii Ioannis leguntur. Quae tamen poſtrema anni nota dicen-

atque ratione cognoſci perſpicique facile poteſt. In iiſdem etenim verba ſingula non modo
do

detenda eſſet 547.,ſi Seleucidarum Epocha ab anno 312. ante Chriſtum natum colligatur; quemadmodum id demonſtrant multi eruditi Chronologi, in primis Cl. Henricus Noriſius in *Anno & Epochis Syro-Macedonum*, edit. Florentiae 1691. Diſſert. II. cap. I. pag. 58. ſeqq. Cui doctiſſimo viro quamquam hac de re aſſenſionem omnem adhibeo; nemo attamen mihi vitio vertat, quod in illorum Codicum Syrorum Aeris computandis Cll. Aſſemanios ſequar.

Quum autem de Codicis eiuſdem Vaticani anni nota nobis iam conſtet, quare labitur Cl. Ioſephus Blanchinus, *Evangeliarii Quadruplicis* part. I. pag. DXLIII. Codici Bibliothecae Mediceae Laurentianae, Quatuor Evangelia complectenti, Plut. 1. 56. ſignato, palmam vetuſtatis deferens. Is namque poſtremus Codex non alium ſcriptionis annum refert, quam 586., ut monet Blanchinus ipſe, loc. cit. poſt eiuſdem Bibliothecae Mediceae catalogum, pag. 1.

Eſt autem Codex Nitrienſis Vaticanus in fol. Membranaceus, Eſtranghelis, ſive rotundis maioribus Syrorum vetuſtis nitidiſſime deſcriptus litteris, quo quatuor Evangelia ex Verſione SIMPLICI continentur. Vide Catalogum Biblioth. Vaticanae, paullo ante cit., tom. II. pag. 27. ſeqq., ubi copioſe recenſetur praeſtantiſſimus Codex, tum ipſum Blanchinum, loc. cit. ante pag. DXLI., ſcriptionis Codicis ſpecimen exhibentem, uti & ſpecimina aliorum Syriacorum Codicum quatuor Evangelia itidem complectentium.

Hi vero ſunt ſequentes Codices, nempe Exemplar alterum Vaticanum, in fol. magno, membranaceum iiſdem litteris rotundis, ſed uncialibus elegantiſſime exaratum, de quo Cll. Aſſemanii in laudato ſuo Catalogo tom.
II.

do deprehenduntur ſuis diſtincta intervallis, multaque eorum ſuis inſtructa litteris prae-

 ſer-

II. pag. 36. ſeqq. & pag. 46. fuſe diſſerunt . Quo loco Codicis proferunt Epigraphen anni notam Graecorum indicantem ܐܠܦܐ ܘܐܪܒܥܝܢ ܘܫܒܥ , hoc eſt, 1047. ſive Chriſt. 736.

Codex alter eadem Evangelia complectitur, ſed ex Verſione PHILOXENIANA, quae a SIMPLICI diſcrepat. Eſtque Codex egregius membranaceus in Bibliotheca Angelica S. Auguſtini de Urbe adſervatus, quemque fuiſſe anno Chriſti 616. ſcriptum multi eruditi viri contendunt; quemadmodum in Appendice ad iſtam DIATRIBAM dicemus, ubi de eiuſdem Codicis Verſione nonnulla diſputabimus, quae heic mittimus, brevitati potiſſimum conſulere omnino coacti.

Poſtremus Codex Bibliothecae Barberinae, & cuius ſpecimen dedit Cl. Blanchinus, loc. cit., Aeram prodit vetuſtiſſimam, non modo non credibilem, ſed ne ſuſpicandam quidem; uti eadem Appendice etiam declarabitur.

Ex quibus ſingulorum Codicum ſpeciminibus a Blanchino exhibitis quid eruatur, non eſt quod rurſum dicam. Certa etenim atque explorata res eſt, ea ipſa ſcripturae ratione eſſe eoſdem Codices exaratos, quam ſuperius expoſui. Illud tamen non praetermittendum velim, quod in Codicibus duobus Nitrienſibus Vaticanis recenſendis animadvertunt Cll. Auctores eiuſdem Catalogi, pag. 35., de utriuſque Codicis elegantiſſima ſcriptione: horum ſpecimina nempe ſatis ſuperque oſtendere, quantum ſexcenteſimo Chriſti ſaeculo in Meſopotamia apud Edeſſam urbem Calligraphia floruerit.

De aliis autem Manuſcriptis Syriacis ſatis vetuſtae aetatis longum eſt dicere, uti de Hexaplari Bibliorum Codice membranaceo Syro-Eſtranghelo Bibliothecae Ambroſianae, bonam partem librorum Vet. Teſtamenti comple-

ſertim *Finalibus*, verum etiam ſectionibus, diviſionibus, verſuum clauſulis, aliiſque diſtin-
ctio-

plectente. De quo praeſtantiſſimo Manuſcripto erudite commentatus Cl. Roſſius eſt in Diatriba ab ſe inſcripta: *Specimen ineditae Hexaplaris Bibliorum verſionis Syro-Eſtranghelae cum Simplici, atque utriuſque Fontibus Graeco & Hebraeo collatae, cum duplici Latina Verſione, ac Notis*. Parmae 1778. in 4. pagg. 17. Hunc Codicem ad ſaeculi VII. initium eſſe referendum cenſet Cl. Roſſius. Mitto quoque alterum Codicem Syriacum ſaeculo VIII. ineunte exaratum, de quo plura recitavi in libro *Des Titres primitifs de la Révélation*, tom. II. pag. 342. ſeqq.

Ad manu exaratos Borgianos Copticos libros & quidem vetuſtiſſimos quod attinet, quum ſuperius, pag. 171. in not, iam dixerim quae de eorum ſcriptionis ratione ſit ſentiendum, non eſt opus, ut actum eſſe agendum putem.

Multa offerrent ſeſe heic declaranda, quae ad eumdem ſcripturae modum; de quo ſermonem hactenus inſtitui, & quidem ceteris Orientis populis iamdiu receptum ſpectat, ad eam ipſam, inquam, imprimis plane ſingularem ſcriptionem, qua Aethiopes in ſuis libris exſcribendis a longa aetate utuntur. Cui quidem rei multa accederet lux ex eorum Scriptorum nonnullis, qui de rebus Aethiopicis libros edidere, quoſque recenſet Iohannes Alb. Fabricius in ſuo *Salutari luce Evangelii*, cap. XLV. pag. 708. ſeqq.

Sed ne longiori oratione taedio ſim & moleſtiae, totam adnotationem iſtam meam abſolvam antiquiſſimorum Cuficorum breviſſima recenſione, quorum notitiam Cl. & amiciſſimus Iacob. Georg. Chriſtian. Adler Altonenſis litteris mandavit in ea eruditiſſima Exercitatione, cui titulum fecit: *Deſcriptio Codicum quorumdam Cuficorum partes Corani exhibentium in Bibliotheca Regia Hafnienſi, & ex eiſdem de ſcriptura Cufica obſervationes*
novae

ctionibus Orthographicis, Notiſque Diacriticis ita deſcribuntur ii Codices, ut quid de ea ipſa

novae &c. pag. 1. 21. ſeqq. Hi Codices numero quinque fragmenta ſolummodo exhibent variorum Coranorum litteris Cuficis, ſive vetuſtis Arabicis (vide ſupra pag. 114. not.) in membrana denſa & firma ab utraque parte exarata, formam, ut aiunt, in 4. referente. Eadem fragmenta, ſive particulae perantiquae ſunt, bene conſervatae, & ideo magnae praeſtantiae, inquit Cl. Adler, pag. 21., cuius equidem verbis ſatisfacere malo quam meis. Itaque vir tanta excellens linguarum Orientalium doctrina & eruditione, ad aetatem horum Codicum ſtatuendam deinde veniens, de ea ipſa & Scriptoribus eorumdem ſeſe nihil certi indagare potuiſſe, ingenue fatetur, pag. 24. Antiquiſſimos tamen eſſe Codices, vel ex eo palam fieri, recte arbitratur, quod litterae, quibus ea deſcribuntur fragmenta, CUFICAE iam ante multa ſaecula obſoletae fuerint. „ Si enim, inquit ipſe, ſcriptura Cufica Mu-„ hammedis circiter aetatem inventa, trecentos tantum „ annos obtinuit eam auctoritatem, ut Corani eadem „ ſcriberentur: manifeſtum eſt Codices noſtros intra tre-„ centos illos annos, qui a ſaeculo ſeptimo poſt Chri-„ ſtum natum ad nonum pertinent, ſcriptos fuiſſe, & „ ad mille annorum aetatem minimum prope accedere „. Quam vellem cetera perſequi, quae ibidem & pagg. ſeqq. ediſſerit Cl. Adler? Digna omnino quae legantur, quaeque etiam de lineis Diacriticis litterarum, pag. 29., deque earum antiquitate, utpote quae eiuſdem vetuſtatis ſint, quam ipſae Cuficae litterae; tum de Punctis *Vocalibus*, pag. 30.; denique de Notis Orthographicis, pag. 32. ſeq. eruditiſſime diſputat Cl. Danus. Quorum ſingulorum ſpecimen exhibet tabula II. aere inciſa, qua Codicis ſecundi reliquiarum pagina una accurate deſcripta habetur.

Sed quoniam de litteris Cuficis facta etiam mentio

eſt,

ipſa continuatione verborum in iiſdem Codicibus ſit definiendum, Viri harum rerum periti tandem iudicent. Profecto qui ſecus ſentirent, atque res ſeſe habeat, contra veterum Codicum fidem confidenter ponerent.

Quibus univerſim ita conſtitutis de iiſdem voluminibus Manuſcriptis, mihi quidem quam eorum ſcriptionis modus ab ea ſcripturae ratione numquam interrupta abhorreat, rem eſſe ſatis explorate cognitam videre videor plane ad veritatem.

Et quoniam ad hanc DIATRIBEN ſcribendam id unum me potiſsimum impulit, ut de Canonibus, qui ad Manuſcriptorum Codicum

eſt, non alienum videtur cum Cl. Adlero paucis adnotare, eas ſic nuncupatas fuiſſe ab urbe Meſopotamiae CUFA. Confer eumdem Adlerum, loc. cit. pag. 6. ſeqq. = Eumdem in *Muſeo Cufico Borgiano Velitris*, Romae 1782. in 4. cap. II. pag. 11. ſeq. cap. III. pag. 40. ſeqq. quo poſtremo egregii libri capite tertio, pag. 35. ſeqq., antiquitatem linearum Diacriticarum & Punctorum *Vocalium* in ſcriptura Cufica ab celeberrimi viri Ioh. Caſparis d'Anſſe de Villoiſon exceptionibus vindicat; quae quidem leguntur in eiuſdem doctiſſimi Galli, a nobis numquam ſine honoris praefatione nominandi, *Anecdotis Graecis*, edit. Venet. 1781. tom. II. pag. 150. Ex quibus a Cl. Adlero ſic animadverſis quid tandem reliquum eſt, niſi ut concludamus, vetuſtos Arabes eam artem Calligraphicam reipſa uſurpaſſe, quae continuationem ſeriemque verborum omnino eliminat; quod ſane de ceteris Orientis populis idem ſtatuendum.

cum Hebraeo - Biblicorum aetatem definiendam conſtituti a Viris doctis ſunt, aliqua ratio daretur; propoſitum poſtulare videbatur, ut in eam quoque ingreſſus diſputationem fuiſſem, quae eſt de eorumdem voluminum Hebraicorum antiquitate. Sed haec quaeſtio eſt alterius loci ac temporis. Plura vero heic perſequi prohibet tum brevitas operis, tum feſtinatio, ut ea explicem, quae de eodem argumento,deque aliis ſacrae Critices capitibus animo iam conceperam. Quae quidem ſingula cum nec inſtitui queant niſi praeparato otio, nec exiguo tempore abſolvi; APPENDICE ad iſtam qualemcumque Diatriben meam, ut potero, perficiam. Impedimento praeterea nunc ſunt, quominus viam pergerem, quam inſtitueram. Mea namque Bibliopolae Venantii Monaldini crebrarum flagitationum, in primis autem Cl. Bernardi Roſſii tandem vulgandi ſui SPECIMINIS maximi deſiderii cogitatio facit, ut minus abſolvam quam cuperem. Modum igitur faciam. Scribebam Romae Idibus Iuliis anno 1782.

COR-

CORRIGENDA.

Pag.16. *lin*.14. Calcographicam , *corr*. Palaeographicam. *Quae emendatio etiam facienda pag* 20. *lin*.12.
Pag.31. *lin*.3. inſignitum , *corr*. inſignitus .
Ibid. *not*. *lin*.2. באשר , *corr*. כאשר .
Ibid. *lin*.3. כל־התורה פסוק , *corr*. כל־התורה היא כפסוק. *De quo quidem Eliae Levitae loco , confer quae meliora edocti rurſum diſputavimus pag*.229. *ſeqq*. *in not*.
Pag.38. *not*. *lin*.9. pag.32. , *corr*. pag.34.
Pag.49. *not*. *lin*.16. Palaeegraphiae, *corr*. Palaeographiae.
Pag.70. *not*. *lin*.5. protulerit , *corr*. protulit .
Pag.81. *lin*.1. & 2. Proſodicis , *corr*. Proſodiacis .
Ibid. *not*. *lin*.1. Ariſtophanum , *corr*. Ariſtophanem .
Pag.92. *not*. *lin*.*ult*. quorum , *corr*. quarum .
Pag.141. *lin*.1. diſſeruerlnt , *corr*. diſſeruerint .
Pag.145. *lin*.9. quae , *corr*. quem .
Pag.147. *not*. *lin*.1. ſive ſuae in &c., *corr*. ſive ſua praetatione in &c.
Pag.150. *not*. 1. *lin*.4. ibi , *corr*. ubi .
Pag.159. *not*. *lin*.3. repertorum , *corr*. repertarum .
Pag.190. *not*. *lin*.7. continentur , *corr*. continetur .
Pag.197. *not*. *lin*.4. converſas , *corr*. converſae .
Pag.218. *not*. *lin*. 25. *dele* Rhythmica .

☞ Quae vel minoris momenti , vel etiam graviora noſtram fortaſſis diligentiam fugerunt, benigno & erudito Lectori emendanda relinquimus . Neque his , & illis offendetur maculis , quas aut incuria fudit , aut humana parum cavit natura .

INDEX
ARGUMENTORUM IN DIATRIBES SECTIONIBUS PRAECIPUE ADNOTATORUM.

SECTIO I. Quantum Criticе ſacra ex Librorum Manuſcriptorum Hebraico-Biblicorum ampliori cognitione & collatione ſibi parare praeſidium poſſit. Cl. Roſſii laus, haſque in litteras merita. Quam amplus Codicum ſuorum Hebraicorum numerus. Beniaminus Kennicottus cumprimis in Textum vulgatum Hebraicum iniurioſus. *pag* 7—16.

SECTIO II. Veterum Codicum Hebraico-Biblicorum hiſtoria a nemine hactenus tractata. Arduum ſane opus, at perutile. *pag.* 16—19.

De Autographis Biblicis. Iudaeorum veterum & recentiorum in ſuis exſcribendis libris cura atque diligentia, quae quidem quam multa & quanta fuerit declarant quae de Scribis Hebraeorum copioſe diſputantur. Voltairius notatus. *pag.* 19—27.

SECTIO III. Canones, quibus Palaeographia Hebraica, ſive veterum Codicum Hebraicorum hiſtoria inſtituatur, inter viros doctos controverſi. Danielis Erneſti Iablonskii hac de re ſententia expenſa. *pag.* 28—31.

An non interrupta continuatio ſerieſque verborum in ſcriptione eorumdem Codicum, quaque Iablonskius tertium ſuum Canonem imprimis conſtituit, ad veram horum librorum aetatem definiendam conferat? *pag.* 31—33.

SECTIO IV. Qua via incedendum, ut veterum Hebraeorum ſcribendi modus & ratio plane dignoſcatur, qua quidem cognita, de Tertio Iablonſkii Canone ſententiam feramus. Moyſem, ceteroſque voluminum ſacrorum Auctores eam ſcripturae rationem in ſuis exſcribendis libris ſervaſſe, quam tenuerint vetuſtiores Orientis populi, plura ſunt quae ſuadeant. *pag.* 33. ſeqq. 39.

Litterae antiquiſſimae. Diverſus atque varius ſcribendi modus Antiquis receptus. Deque diverſis materiebus, in quibus ſcriptum olim fuiſſe memoriae proditum eſt. Scriptores, qui de eo argumento libros edidere. *pag* 34—36—38. 45—49.

Quae lux ex ſcripturae ratione in vetuſtiſſimis inſcriptis monumentis populorum Occidentis obvia, huic rei noſtrae obſcuriſſimae adfundatur. *pag.* 39. ſeq.

ARGUMENTUM I. Ex Tabulis Eugubinis aliiſque veterum Etruſcorum monumentis ductum. De quibus ſingulis ſatis multa. Scriptores hac de re bonam partem recenſiti & illuſtrati. *pag.* 40—60.

ARGUMENTUM II. Ex inſcriptis monumentis praeſertim Graecis & quidem antiquiſſimis, uti SIGEO LAPIDE, aliiſque id genus vetuſtiſſimis ductum. Quae ſingula notationibus noſtris qualibuſcumque illuſtrantur, prolatis multis hanc in rem Antiquariam Scriptoribus. *pag.* 61—80.

Inſi-

Inſignis Herculanenſis Graeca Inſcriptio ſuis Proſodiacis notis diſtinctiſque verborum intervallis plane ſingularis. *pag.* 80—82.

Quid ex aliis vetuſtioribus inſcriptis monumentis nullatenus interpunctis eruatur, quod Tertio Iablonskii Canoni praeſidium ſit? Beniaminus Kennicottus notatus. *pag.* 83—86.

SECTIO V. Quibus rebus ita conſtitutis; quid ſequatur, exponitur. Quum vetuſtiſſima Etruſcorum, Graecorum & Latinorum monumenta non pauca diſtinctis interpunctiſque intervallis notata deprehendantur; ex Orientis populis hunc ſcribendi morem eſſe arceſſendum, demonſtratur. Primum quidem ex ortu litterarum antiquiſſimo. Qua praemiſſa adnotatione, inſignis Plinii locus, qui eſt de earumdem litterarum ortu, profertur atque multis illuſtratur. Tum litteras primigenias & Samaricas ſive Phoenicio-Hebraicas veteres, & Graecas ex iis ortas XXII. fuiſſe numero, oſtenditur. Variae diverſaeque veterum & recentiorum Scriptorum de earum antiquo numero expenduntur ſententiae. Codicis Hebraici integritas vindicatur. *pag.* 86—123.

Deinde ex communi gentium origine. Quod alterum argumentum, quam priori de ortu litterarum finitimum ſit, declaratur; iiſque fuſe recenſitis Scriptoribus, qui hanc poſtremam diſputationem ſuis illuſtravere commentariis. *pag.* 122—133.

Quid vero reipſa concludi ex diſputatis eadem in Sectione queat, ſecus atque Tertius Iablonskianus Canon ſtatuat, rurſum declaratur. *pag.* 131—134.

SECTIO VI. Quemadmodum in vetuſtis Lapidibus, Tabulis, Nummis, &c. quae fuerit ſcripturae ratio ſuis aut interpunctis, aut diſtinctis intervallis inſtructa, oſtenſum ſuperius eſt; ita hunc ipſum modum proſequitur Auctor, qui ad manu exaratos Codices univerſim ſpectat, eamque ingreditur viam, ut aeſtimari idem Tertius Iablonskii Canon de Manuſcriptorum Librorum Hebraico-Biblicorum aetate diiudicanda, rectius poſſit. Principio itaque diſquiritur, quid Veteres de vera Scripturae ratione cenſuerint. Quid Ariſtoteles. Quid Cicero. Quid Seneca. Quid alii antiqui Scriptores & Graeci & Latini. Adnotationibus in primis res exponitur. Scriptores recentiores diſſentientes notantur. *pag.* 134—158.

Quaeritur deinde quae in vetuſtis Codicibus & Graecis & Latinis aliiſque verba interpungendi ratio fuerit. Ubi de Papiris Herculanenſibus. De inſigni fragmento Borgiano Evangelii Ioannis, Graeco-Coptico aliiſque Codicibus Copticis eiuſdem Cl. Praeſulis, in Muſeo Borgiano Velitris adſervatis. De hiſtoria Adulterae, Ioannis VII. 51 52. & VIII. 12. contra Wetſtenium. Ex qua bene longa & ſatis litigioſa diſputatione quam dubius, quam incertus, ut nihil gravius dicam, Tertius Iablonskianus Canon, quamque parum tuta ſint, quae celeberrimi Antiquarii hac de re ſtatuere, eſſe conſequens demonſtratur. *pag.* 159—175.

Quod patet quoque ex ratione antiquitus ſcribendi per Στιχὺς, ſive Verſus, at per Cola ſua & Commata digeſtos, praeſertim in Libris ſacris. Agit ergo Auctor de veterum Stichometria, deque aliis ſacrorum voluminum diviſionibus, cum apud Hebraeos, tum apud veteres Chriſtianos. Ioannis Morini & aliorum fallaces opiniones recenſentur atque refelluntur. Quae ſingula fuſe & copioſe declarantur una adnotatione. *pag.* 175—216.

SE-

SECTIO VII. Tandem devenit Auctor ad ipſius ſcripturae rationem ab Orientis gentibus, Hebraeis praeſertim, Syris, aliiſque iamdiu cognitam, atque receptam, quaque antiquitus exſcripſere ſuos Codices ſacros. Principio igitur de Hebraeis eorumque voluminibus ſacris univerſim diſſerit. Quae de Punctorum Vocalium Accentuumque, quos *Diſtinguentes* & *Pauſantes* appellant, deque notarum Diacriticarum antiquitate, ex veterum Iudaicorum Scriptorum doctrina ſit vera ſententia, multis oſtendit Auctor. Negatque tam eſſe manifeſtum, quam iudicatum a doctiſſimis Viris eſt, veteres Iudaeos illa ipſa continuatione ſerieque verborum libros ſuos edidiſſe. *pag.* 216—224.

Idem argumentum de Hebraico-Biblicis voluminibus proſequitur Auctor; iiſque, quae opponunt multi eruditi Viri, reſpondet. Eliae Levitae locum, quo etiam abutuntur non pauci, explicat. Veterum Scriptorum Iudaicorum, tum Cabbaliſticorum, tum Medraſchicorum veram hac de re ſententiam declarat. In Beniaminum Kennicottum in primis animadvertit. Res denique omnis Samariticae ſcriptionis ratione in Moyſis Libris, quos iam a multa uſque aetate religioſe ſervant Samaritani Iudaei, illuſtratur. Inſigne monumentum Borgianum & quidem antiquiſſimum, Teſſeram Hoſpitalem exhibens ex Cl. Praeſulis Muſeo profertur, ad Samariticae ſcripturae modum ſuis interpunctis verbis multum accedens. Poſt ubi de his omnibus diſputavit Auctor, vim nullam aut fere nullam ineſſe commonſtrat Tertio Canoni, quo uſus Iablonskius eſt. Pergit deinde ad ceteros Canones Iablonskianos. Utque res univerſa, quae ad Manuſcriptorum Codicum aetatem definiendam attinet, melioribus auſpiciis definiatur, aliam prorſus adeundam viam eſſe, ab ea, quam Iablonskius ipſe, quam Houbigantus, quam Kennicottus aliique eruditi Viri habuere, concludit. *pag.* 223—242.

SECTIO VIII. Quod reſtat denique de ceteris Manuſcriptis Orientalibus, uti Syris, uti Cufico-Arabicis, Aethiopicis aliiſque, quod eorum ſcripturae ratio ab ea plane abhorruerit, quam hactenus propugnavit Auctor, brevitati potiſſimum conſulere coactus, hoc ita paucis ſed accurate expedit, ut quantis in erratis verſentur qui opinati ſecus fuerint, demonſtret plane ad veritatem. *pag.* 242—251.

Poſtremo Auctor ſeſe in APPENDICE ad hanc qualemcumque DIATRIBEN ſuam, de Manuſcriptorum Hebraico-Biblicorum antiquitate deque aliis ſacrae Criticee capitibus tractaturum pollicetur. *pag.* 251.

תהלה לאל גדול ונורא

ברוך הנותן ליעף כח

ולאין אונים עצמה ירבה

חזק ונתחזק

VH1
1509863

Digitized by Google

Digitized by Google

XXIIII*
C
18

Digitized by Google